

Norske barn i utlandet:

Ute av syne, ute av sinn

Human Rights Service

1.juni 2004

0	Innledning	5
1	Skildring via case	8
1.1	Å beskytte jenter mot vestlige normer og verdier	8
	Case A: To små søstere bringes i "sikkerhet"	8
1.2	Uten mor og far i foreldrenes opprinnelsesland.....	9
	Case B: "Straff" fordi annen jente i storfamilien brøt ut av tvangsekteskap	9
1.3	Barns rett til å bli hørt	10
	Case C: Jente bortført av dømt far	10
1.4	100 % mangel på integrering	11
	Case D: Meldte inn nyfødt datter på koranskole i hjemlandet	11
1.5	Flyktningbarn som integrerte seg raskt	12
	Case E: Norske Samira - dumpet på koranskole i opprinnelseslandet.....	12
	Case F: Danske Samira - myndighetene presser henne tilbake.....	28
	Case G: Danske Aisha - verdt fem kameler og fem geiter.....	29
1.2	Skildring via besøk i Pakistan.....	32
1.2.1	Den norske ambassaden i Pakistan	32
1.2.2	Møter med NGO-er.....	39
1.2.3	Reisen i "Little-Norway/Scandinavian"	40
1.2.4	Koranskole 1.....	40
1.2.5	Koranskole 2.....	41
1.2.6	College for gutter	44
1.2.7	Kharian Cantonment.....	45
1.2.8	Privatskole/militærskole 1	49
1.2.9	Privatskole/militærskole 2	50
1.2.10	Privatskole 3	52
1.2.11	Andre skoler	53
1.3	Undervisningsplaner og lærebøker Pakistan.....	55
1.3.1	Islamisering av undervisningsplaner og lærebøker	55
1.3.2	"Opplæres til hat" - Human Rights Commission of Pakistan.....	60
1.3.3	HRS kommenterer	60
2	Problemdefinering	62
2.1	Norske barn i utlandet	62
2.1.1	Er det et problem?	62
2.1.2	Omfang.....	63
2.1.3	Norske barn i Spania	65
2.1.4	"Alle" grupper norske barn, eller?	68
2.1.5	Suverenitet	68
2.1.6	Ukritisk tillit?.....	69
3	Å være "hjemsendt"	70
3.1	Hvorfor sendes barna "hjem"?	70
3.1.1	Lærere	70
3.1.2	Pakistanske foreldre	70
3.1.3	Økonomisk misbruk	71
3.1.4	Årsaker oppsummert	73
3.2	Konsekvenser av hjemsendelse.....	74
3.3	Uregulert praksis	75
4	Signaler fra sentrale myndigheter og Regjeringen.....	77
4.1	KRD og UDI.....	77
4.1.1	Sentrale virkemidler	77

4.1.2	Foreldres rettigheter versus barnets beste	78
4.1.3	Barns rett til å bli hørt.....	78
4.1.4	Vår vurdering	78
4.2	Regjeringens signaler.....	79
4.2.1	Barns rettigheter skal vektlegges sterkere?	79
4.2.2	Regjeringen om oppvekst i hjemlandet.....	80
4.2.3	Summert opp	81
4.3	Behov for å ta standpunkt	82
4.4	Nådestøtet for troen på integrering?.....	83
4.4.1	Hva menes med <i>integrering</i> ?.....	83
4.4.2	Å hindre integrering er straffbart	85
4.4.2	Velferdsindividualisme	85
4.4.3	Skudd for baugen	86
5	Virkemidler	89
5.1	Retningslinjer for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet.....	89
5.1.1	Barnekonvensjonen lagt til grunn	89
5.1.2	Definering og begrunnelse.....	90
5.1.3	Statsborgerskap viktig	90
5.1.4	Ansvarsfordeling mellom utenriks-, utlendings- og barnevernsmyndighetene	90
5.1.5	Dekning av kostnader	92
5.1.6	Høy prioritet	92
5.2	HRS' kommentar til retningslinjene	93
5.2.1	Definering av omsorgssvikt?.....	93
5.2.2	Barns rett til å bli hørt?.....	93
5.2.3	Barnet i utlandet, og foreldrene i Norge?	94
5.2.4	Norske barnevernsmyndigheter opererer i Norge.....	94
5.2.5	Har norske myndigheter kontroll?	95
5.2.6	Prioritet av sakene	95
5.3	Veiledningsskriv til barnevernstjenesten	96
5.3.1	HRS' kommentar til Fylkesmannens veiledningsskriv	97
5.4	Lover og forskrifter	98
5.4.1	Barnekonvensjonen	99
5.4.2	HRS' kommentar til barnekonvensjonen.....	100
5.4.3	Barneloven	102
5.4.4	HRS' kommentar til barneloven	103
5.4.5	Opplæringsloven	103
5.4.6	Forskrifter til opplæringsloven.....	104
5.4.7	HRS' kommentar til opplæringsloven	105
5.4.8	Barnevernloven (lov om barneverntjenester).....	106
5.4.9	HRS' kommentar til barnevernloven	108
5.4.10	Barnetrygdloven	108
5.4.11	HRS' kommentar til barnetrygdloven	109
5.4.12	Utlendingsloven	109
5.4.13	HRS' kommentar til utlendingsloven	111
6	Forslag til tiltak	113
6.1	Generell tilnærming	113
6.2	Avklaring av situasjonen.....	114
6.4	Barns rett til å uttale seg og bli hørt.....	115
6.5	Økonomiske virkemidler	116
6.6	Aspekter knyttet til utlendingsloven	116

6.7	Andre aktuelle tiltak	117
	VEDLEGG 1	118
	VEDLEGG 2	121
	VEDLEGG 3	126
	VEDLEGG 4	128
	VEDLEGG 5	129
	VEDLEGG 6	130
	VEDLEGG 7	138
	VEDLEGG 8	143
	VEDLEGG 9	144
	VEDLEGG 10	145
	VEDLEGG 11	147
	VEDLEGG 12	149
	VEDLEGG 13	151
	VEDLEGG 14	153
	VEDLEGG 15	154
	VEDLEGG 16	156
	English summary	159

Sammendrag

Det foreligger ytterst lite dokumentasjon angående innvandrere og flyktningers praksis med å sende barna deres til oppvekst og skolegang i opprinnelseslandet. Tematikken hører inn under ansvarsområdet til en rekke offentlige instanser, som en rekke departement, kommunale organ som skoleetat og barnevern, samt politi- og rettsvesen. I dag har i praksis ingen offentlig myndighet et overordnet ansvar for å regulere og etterprøve praksisen. Pulverisering av ansvar synes å være hovedårsaken at praksisen ikke på noen måter er søkt forsvarlig håndtert.

Omfanget av praksisen er langt mer vanlig enn antatt. Det er god grunn til å anta at det til enhver tid befinner seg flere tusen barn med norsk statsborgerskap eller med fast bosettingstillatelse i Norge i foreldrenes opprinnelsesland. Hvilke forhold de lever under eller hvilke skolegang de eventuelt får, er ukjent for norske myndigheter. Foreldrenes motiv for praksisen er av både verdimeessig og økonomisk karakter.

Det foreligger i dag en rekke lovverk og retningslinjer som har relevans for regulering av praksisen. Både barneloven, barnevernsloven, opplæringsloven, straffeloven, utlendingsloven og eksempelvis loven om sosiale ytelser, kan komme til anvendelse. Det synes imidlertid klart at det allerede foreliggende lovverket i liten grad benyttes, da fordi bevisstheten rundt praksisen er urovekkende lav.

Praksisen bør reguleres, da for å ivareta det enkelte barns rettigheter og omsorgsbehov, og for å sikre integreringen generelt. Allerede eksisterende lovverk må aktivt brukes for å regulere praksisen optimalt, og ulike lovverk må koordineres. Det bør også vurderes etablering av et formelt øvre offentlig ansvar for feltet. I tillegg må praksisen særlig forebygges ved at det etableres system for forhåndsgodkjenning både av opplæring i utlandet og omsorgssituasjonen under oppholdet.

0 Innledning

I denne rapporten setter HRS fokus på praksisen med å sende barn fra Norge til familiens opprinnelsesland for oppvekst og skolegang. Barna er norske statsborgere eller borgere av Norge med fast tilknytning her. Foreldrene er først og fremst innvandrere, men også flyktninger.

Det er ikke nødvendigvis ulovlig å sende barna sine til utlandet for å gå på skole og oppfostres av andre. Spørsmålet er om dette er en ønskelig utvikling. Det synes å herske liten tvil om at svært mange meningsbærere i Norge, både av ulike fagfolk og politikere, er betenkt over utviklingen. Vi kommer ikke bort fra at dette er en *bevisst* handling fra foreldre/foresatte sin side, som igjen tilsier at det er viktig å klargjøre hvorfor foreldre velger dette for sine barn.

En hovedutfordring for oss har vært det nærmest totale fraværet av dokumentasjon knyttet til praksisen:

1. Ingen vet hvor mange barn som omfattes av praksisen.
2. Ingen vet hvor lange opphold det enkelte barnet har i utlandet.
3. Ingen vet hvor gamle barna i snitt er når de sendes til opprinnelseslandet.
4. Ingen vet om barna er med en forelder, med begge foreldrene, eller om barnet er alene.
5. Ingen vet hvilken skolegang/opplæring barna får, eller om de i det hele tatt får skolegang.
6. Ingen vet hvor barna bor eller hvem de bor sammen med.
7. Ingen vet hvor mange av dem som er norske statsborgere, født i Norge eller i utlandet.
8. Ingen vet hvor mange av barna som eventuelt aldri bosettes i Norge igjen.
9. Ingen kan si noe om fordeling mellom kjønnene.
10. Ingen kan si noe om hvorvidt barnet selv har ønsket eller ønsker oppholdet i utlandet.
11. Og, kanskje viktigst; ingen kan dokumentere konsekvenser praksisen har for;
 - a) det enkelte individet i et menneskerettslig og rettssikkerhetsmessig perspektiv,
 - b) det enkelte individets muligheter for å tilpasse seg det norske samfunnet ved tilbakereise,
 - c) det enkelte individs muligheter for å etablere seg på arbeidsmarkedet ved tilbakereise til Norge,
 - d) integreringen generelt av nye grupper borgere på kort og/eller lang sikt.

Omfang

Vi påpeker at praksisen med å sende barn tilbake til (foreldrenes) opprinnelsesland, *ikke* er en praksis som verken benyttes eller nødvendigvis støttes av alle våre innvandrere og flyktninger. Mange i Norge tar sikkert direkte avstand fra praksisen, også blant våre borgere med innvandrerbakgrunn. Det vil også være barn som går på kvalitetsmessig gode skoler i utlandet, bor sammen med kjernefamilien og som også lærer norsk.

Ut fra de erfaringene HRS har gjort, synes praksisen å ramme *mange barn*. Et kvalifisert *anslag* er at det til enhver tid kan befinne seg rundt (minimum) 5000 barn i familiens

opprinnelsesland. Anslaget er i hovedsak basert på norske utenriksstasjoners erfaring. For oss synes det også som et mønster at hvis barna sendes ut av Norge, skjer dette enten når barnet ikke lenger utløser kontantstøtte, rett før det skal innskrives på skolen, eller etter et par års skolegang i Norge, for så å tilbringe store deler, kanskje resten, av oppveksten i familiens opprinnelsesland.

Begreper

I rapporten benytter vi hovedsakelig to begrep knyttet til praksisen; *hjemsendelse* og *dumping*. Med *hjemsendelse* menes barn som sendes til familiens opprinnelige hjemsted/opprinnelsesland for oppvekst og skolegang. Barna kan være sammen med søsken og én forelder (oftest mor), det kan være alene med én forelder, eller det kan være alene og plassert hos slektninger eller på internatskole. Barnet synes som hovedregel å være født i Norge. Oppholdet kan ha varighet fra under ett år til hele oppveksten frem til barnet er nær voksen alder. Motivene for hjemsendelse er av økonomisk og/eller verdimessig karakter (forebygge integrering i Norge og/eller sørge for at barnet viderefører familiens opprinnelige kulturelle særtrekk).

Med *dumping* av barn, menes at barnet er sendt tilbake til familiens hjemland/opprinnelsesland mot barnets vilje og som en reaksjon på barnets tilpasning til det norske samfunnet, eventuelt for å forebygge at barnet tilpasser seg det norske samfunnet. Disse barna synes å være i alderen rett før, under og etter puberteten. Deres foreldre er (i all hovedsak) tilbake i Norge. Barna kan også i stor grad bli utsatt for tvangsmidler, det vil si at de er helt eller delvis frihetsberøvet og/eller tvinges til skolegang av religiøs karakter. Dumping kan også være relatert direkte til tvangsgifte og/eller kjønnslemlestelse. Barna er enten lurt med på en reise, som uten deres vitende ender i familiens hjemland, de kan være forespeilet et ferieopphold i familiens hjemland og nektes så å returnere til Norge, de kan regelrett ha blitt bortført til familiens hjemland, eller de kan ha reist "frivillig" etter press og trusler. Familiens motiv for dumping er i all hovedsak av verdimessig karakter (jf. over), men kan også være økonomisk motivert.

Offentlig søkelys

Den åpenbare manglende dokumentasjonen knyttet til praksisen, gjenspeiles, naturlig nok, i at temaet er neglisjert i den offentlige debatten. Og visa versa; så lenge det ikke har foreligget kunnskap og dokumentasjon om praksisen, har dette også hindret offentlig debatt, og derav lav bevissthet om praksisen blant aktuelle aktører. Politisk mener vi dette har fått negative konsekvenser i form av at myndighetene i liten grad har benyttet de virkemidler som faktisk ligger i dagens lovverk. Den manglende bevisstheten har dermed også ført til mangel på utvikling av eventuelt nye (nødvendige) virkemidler.

Ståsted

Med dette har HRS også vist ståsted, i den forstand at vi mener praksisen med "hjemsendelse" er *uheldig*. Praksisen med "dumping" regner vi med at langt de fleste i Norge tar avstand til. HRS arbeider med integreringsspørsmål i et menneskerettighets perspektiv med særlig fokus på kvinner og barn. Etter fordypning i temaet "hjemsendelse" (og dumping), kan vi ikke se annet enn at praksisen er uønsket og bør optimalt begrenses, både av personlige hensyn til barnet, hensyn til enkeltindividets muligheter til å delta som en fullverdig borger av Norge i voksen alder, av hensyn til det enkeltes rettmessige inkludering i menneskerettigheter og rettssikkerhet, og av hensyn til integreringen generelt og derav utviklingen av Norge som et velfungerende *fleretrisk* og *flerreligiøst* demokrati. Vi er forberedt på at ikke alle nødvendigvis deler dette synspunktet, da kanskje spesielt ut fra et fokus på minoriteters

muligheter til å videreføre kulturelle verdimeslige særtrekk gjennom barna, samt at det kan bli hevdet at myndighetene vanskelig kan regulere praksisen.

Vår tilnærming

Vi fokuserer blant annet på konkrete tilfeller av "hjemsendelse" og dumping, både gjennom case og besøk på skoler i Pakistan. Vi ser videre på gjeldene lovverk som er relatert, eller kan relateres, til ulike aspekter ved praksisene. Til slutt peker vi på hvilke virkemidler som per i dag finnes og dermed kan vurderes benyttet, og nye virkemidler som kan innføres for både å regulere praksisen og for å få en oversikt og dokumentasjon av omfang med mer.

1 Skildring via case

Vi vil i dette kapitlet vise til konkrete case som illustrerer sentrale problemstillinger hva gjelder barn eller unge som av ulike grunner ikke får sin oppvekst og skolegang i Norge. Problemstillingene vil ha ulike karakter, eksempelvis både i forhold til den enkeltes rettssikkerhet og integreringsmuligheter i Norge/Europa.

Av praktiske og informative årsaker er noen av casenes erfaringer i vesentlig grad forkortet. Vi har først og fremst lagt hovedvekt på en av sakene (her presentert som case E), da dette er en sak vi mener har spesiell prinsipiell betydning, og som både vi og andre (berørte) parter, har brukt betydelige ressurser på. I tillegg synliggjør den flere aktørers holdninger og (manglende) muligheter for handling.

1.1 Å beskytte jenter mot vestlige normer og verdier

Case A: To små søstere bringes i "sikkerhet"

Familien som her omtales er opprinnelig fra et arabisktalende land. De har fem barn, og den yngste jenta er i dag 10 år. U fra det lave integreringsnivået generelt blant deler av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, vurderer vi familien som middels godt integrert, det vil si at faren har hatt et langt yrkesaktivt liv i Norge, mens moren har vært hjemmeværende. Moren kan en del norsk.

Familiens eldste datter er midt i 20-årene. Som tenåring gjorde hun, etter *arabiske* forhold, et voldsomt opprør mot det hun opplevde som frihetsberøvelse i hverdagslivet (fikk kun lov til å gå på skole og jobbe, ikke et sosialt liv). Konsekvensene ble blant annet at datteren i perioder oppholdt seg på ungdomsinstitusjon på grunn av betydelig voldsutøvelse fra faren, som var en reaksjon mot det han betegnet som datterens vestlige livsførsel. Foreldrene led betydelig ærestap i sitt eget etniske miljø på grunn av datterens utagerende adferd, og ble således presset hardt av sine egne for å få skikk på henne. Presset fra familiens nærmeste miljø, og foreldrenes opplevelse av å ha mistet kontroll over datteren, resulterte i en rekke kriminelle forhold og derav domfellelse av faren.¹

Bruddet mellom familien og eldste datter var et faktum. For å forsøke å gjenopprette deler av æren, utstøtte familien den unge tenåringskvinnen.

Foreldrene var, ut fra deres ståsted, naturlig nok svært rystet over erfaringen med den eldste datteren. Ettersom jenter og kvinner er bærere av familiens ære, ble det særdeles viktig for foreldrene å unngå at de havnet i en liknende situasjon med de to yngre døtrene. Å beskytte de yngste jentene, som var i tidlig skolealder, mot påvirkning av vestlige normer og verdier formidlet i den offentlige skolen (og i skolegården og på fritiden), mente de ville være en nærmest umulig oppgave.

Parallelt med disse vurderingene, slet foreldrene med å oppnå respekt igjen i eget miljø. De var også under press fra storfamilien i hjemlandet grunnet "skandalen" rundt den eldste datteren. "Skandalen" ble diskutert høylytt både på hjembyens kafeer og i de private hjem.

¹ HRS besitter rettsdokumenter fra saken, samt annen sentral skriftlig og muntlig dokumentasjon.

Da faren ble uføretrygdet, ble beslutningen tatt; de hadde allerede etablert seg med bolig i opprinnelsesbyen (som de selv kalte hjembyen), levekostnadene der er betydelig lavere enn i Norge, og ved å ta med alle barna dit, inkludert sønnene, ville barna få en optimal arabisk/muslimsk oppvekst uten noen som helst påvirkning av vestlige normer og verdier. Familiens yngste jenter ville få en ærbar oppdragelse, og guttene ville skjermes fra eventuell påvirkning av utagerende, kriminelle innvandrerjenger her i Norge.

Sommeren 2001 reiste familien tilbake til opprinnelseslandet/hjemlandet. De yngste jentene går på skole der, og skal, i følge velinformerte kilder, få en svært tradisjonell oppdragelse, også ut fra dette landets kodeks. De skal giftes bort i en alder av rundt 16 år, som er ikke er uvanlig praksis i dette området, og brudeprisen for jentene vil bli meget høy, all den tid jentene har norsk statsborgerskap og således er en sikker billett til Norge. Når de unge jentene og kommende ektemenn innfrir kravene om familiegjennomføring gjennom ekteskap, skal parene etablere seg i Norge.

1.2 Uten mor og far i foreldrenes opprinnelsesland

Case B: "Straff" fordi annen jente i storfamilien brøt ut av tvangsekteskap

Før vi reiste til Pakistan i januar 2004, hadde vi gjennom kilder fått bred innsikt i situasjonen til et søskenpar, her kalt "Thandi" og "Shazia", som bor i foreldrenes hjemlandsby i Pakistan. Foreldrene bor her i Norge. Barna er i dag henholdsvis fem og åtte år. De har nå oppholdt seg i Pakistan i over to år. Bakgrunnen for foreldrenes beslutning er denne:

Foreldrene og barna er del av en storfamilie på rundt 50 personer, som bor i en middels stor by i Sør-Norge. Familiemedlemmene er samlet i flere hus som ligger tett ved hverandre. For tre år siden ble kusinen til "Thandi" og "Shazia" tvangsgiftet i storfamiliens hjemlandsby. Foreldrene til denne kusinen hadde da i lang tid blitt utsatt for et betydelig press fra mannlige autoriteter i storfamilien om å gifte bort datteren, med begrunnelsen at jentas ærbarhet/jomfruelighet måtte sikres. Etter kort tid i tvangsekteskapet, brøt kusinen ut av ekteskapet og skilte seg. Hennes beslutning, som delvis ble støttet av den nærmeste familie grunnet ektemannens svært voldelige karakter, opplevde den øvrige storfamilien som belastende (æresmessig), både i forhold til pakistanere her, og folk og familie i hjemlandsbyen.

Denne kusinen hadde, etter forholdene, fått leve svært fritt i Norge. Hun var godt integrert med både norske og utenlandske venner som hun var sammen med på fritiden, hun gikk vestlig kledd, og var aktiv i organisasjonslivet i byen. Hun hadde også utmerket seg på skolen, og var nettopp begynt på høyere utdanning da hun ble tvangsgiftet. Denne friheten hennes foreldre hadde gitt henne, og den selvstendigheten hun dermed hadde utviklet, ble av storfamilien betegnet som hovedårsaken til at hun skilte seg.

Storfamiliens erfaring med den unge kvinnen som brøt ut av et ekteskap (hun var også den første kvinnen i hele storfamilien, både her i Norge og Pakistan, som på eget initiativ skilte seg), fikk faren til "Thandi" og "Shazia" til å fatte beslutningen om å sende sine barn tilbake til opprinnelsesbyen/hjemlandsbyen.² Planen med "Thandi" og "Shazia" er, i følge meget godt

² De har etterpå fått nok en datter, hun ble skrevet inn på skole i Pakistan umiddelbart etter fødselen

informerte kilder, at de skal vokse opp i landsbyen og giftes bort i ung alder (antakelig før de er 16 år, som er ekteskapsalderen i Pakistan, men som ofte omgås). Deretter skal de få komme tilbake til Norge sammen med ektefelle og eventuelle barn, det vil si når de innfrir kravene til familiegjenforening gjennom ekteskap.³

Oppveksten i Pakistan handler altså om å optimalt sikre at disse jentene ikke får impulser som gjør at de vil gå i mot konservative tradisjoner og kjønnsrollemønster. Vi møtte disse barna, sammen med en rekke andre norskpakistanske barn, på en dårlig utstyrt og lite organisert barneskole i landsbyen (se kap.1.2.11). Bare den eldste kunne svare på spørsmålet: "Hva heter du". Mer norsk forstod ingen av dem. De bodde hos deler av storfamilien i landsbyen.

Årsaken til at moren ikke er med dem, handler om flere forhold: de har yngre barn som utløser kontantstøtte, men selv når disse barna ikke utløser kontantstøtte lengre, skal moren likevel bo i Norge, da for å jobbe i familiebedriften.

1.3 Barns rett til å bli hørt

Case C: Jente bortført av dømt far

Denne saken omhandler en familie fra et arabisk land. Den er svært omfattende, for eksempel har ulike momenter knyttet til saken vært ført for ulike deler av rettsapparatet. Essensen er at ei jente, som på daværende tidspunkt var 13 år, angivelig ble kidnappet på utsiden av skolegården i Norge av sin egen far. Han førte henne under tvang til hjemlandet. Motivet hans skal ha vært å presse hustruen ut av Norge.

Ektemannen, med norsk statsborgerskap og fetter av hustruen, hadde holdt hustruen, den aktuelle jenta og sønnen i opprinnelseslandet/hjemlandet i hele oppveksten til barna. Da jenta var 11 år, flyktet hustruen med datteren til Norge.⁴ I Norge tok hun raskt ut separasjon. Oppholdstillatelsen hennes i Norge var knyttet til datterens norske statsborgerskap (som datteren hadde ettersom faren hennes var norsk statsborger da hun ble født).

Det er mange sterke indisier på kidnapping, blant annet:

- Faks sendt til Norge bare dager etter at jenta landet i hjemlandet, håndskrevet av jenta selv, der hun forteller at hun er kidnappet.
- Hustruen hadde datterens pass, antakelig er passet til farens halvnorske datter benyttet.
- Telefonsamtaler med hustruens familie, der de forteller at jenta er kidnappet.
- I rettssak om barnefordeling sier faren at jenta er voldt av familien med våpen (indirekte; det nytter ikke å prøve å smugle henne tilbake til Norge).
- Ved å bortføre datteren, ville ekshustruen miste retten til opphold i Norge.

Bare få måneder etter den angivelige kidnappingen, klarer sønnen å ta seg til Norge ved hjelp av hustruens nærmeste familie. Han forteller samme historie: Jenta ble tatt inn i en taxi av

³ Beslutningen om å sende barna ble altså tatt to til tre år før nåværende regjering i 2003 påla de under 23 år et reelt forsørgerkrav som per i dag er på om lag 161.000 kr. (1G) Hvis foreldrenes plan gjennomføres, vil det likevel være enkelt å innfri dette kravet, da storfamilien driver eget foretak, og de kan således etter retur til Norge ansettes i familiebedriften.

⁴ I følge kvinnen, hadde hun ikke økonomi til flybillett til sønnen også. Derfor ble han på dette tidspunktet igjen i hjemlandet.

faren og en medhjelper på utsiden av skolegården i Norge, ført ut av landet med fly, og hun er vaktet døgnet rundt i huset hvor hun er plassert i familiens opprinnelsesland.

Jentas mor arbeidet hardt via advokat og hjelpeorganisasjoner for å få datteren tilbake til Norge. Norske myndigheters tilbud til jenta var at hun måtte ta seg til norsk utenriksstasjon for å kunne få hjelp tilbake til Norge. Kvinnen og hennes hjelpere mente at norske myndigheter måtte presse faren til å hente jenta til Norge for avhør her, grunnet sterk mistanke om bortføring. Myndighetene strakk seg til å innkalle jenta til et konsulat, kun bemannet med lokalt ansatte. Hun ble fulgt av farens nærmeste til konsulatet, og sa blant annet på *norsk* i avhøret, som ble foretatt over telefon, at hun *ikke* kunne snakke norsk og at hun var frivillig i hjemlandet.

Om lag et halvt år senere, ble kvinnens sønn, som da var oppholdsgrunnlaget hennes grunnet statsborgerskapet hans, forsøkt kidnappet. Ektemannen ble dømt til fire måneders ubetinget fengsel for kidnappingsforsøket.

Etter langvarig påtrykk fra kvinnens advokat, ble jenta innkalt på nytt til avhør på konsulatet. I følge kvinnen, skal det samme ha skjedd som sist: Jenta våger ikke å snakke fritt, i frykt for represalier fra farens nærmeste familie. Jenta er på daværende tidspunkt blitt 16 år.

Den da 13 år gamle jenta som ble ført ut av Norge, er nå over myndighetsalder. Hennes mor har kjempet en lang og intens kamp for å få datteren tilbake til Norge, men all makt synes å ha vært i hendene til faren. Hva dette helsemessig har kostet moren, går vi ikke i detaljer på. Faren til jenta har imidlertid inngått nytt ekteskap, og fått nye barn. Den nye familiesituasjonen synes å ligge til grunn for at han nylig har gitt lovnad om at den unge kvinnen skal få lov til å reise tilbake til Norge. I følge våre kilder skal hun komme tilbake til Norge denne sommeren.

1.4 100 % mangel på integrering

Case D: Meldte inn nyfødt datter på koranskole i hjemlandet

Hun er født i Norge av norske statsborgere, og ble sendt til hjemlandet, uten foreldre, som treåring. Årsaken var at foreldrene ville hindre at hun integrerte seg i Norge. 16 år gammel giftes jenta bort arrangert i hjemlandet. Når hun inngår ekteskapet, har hun nettopp avsluttet flere år ved en koranskole, en koranskole der det kun undervises i islam.

Like før hun skal føde, hentes hun tilbake til Norge. Jenta er da 17 år (2002). Det er søkt familiejenforening med ektemannen, som innvilges.

Noen måneder etter fødselen, kontakter den nybakte moren, på eget initiativ, den samme koranskolen. Hun melder inn spedbarnet sitt på skolen, for å sikre barnet plass når det er gammelt nok til å kunne starte undervisningen (ved 3 – 4 års alderen). Overfor den øvrige familien uttrykker hun glede og stolthet over sitt valg.

Denne unge moren kunne ikke et eneste ord norsk da hun selv kom tilbake til Norge. Selv har hun en så mangelfull grunnskoleopplæring, at hun nå tar opp skolefag på ungdomskoletrinnet.

1.5 Flyktningbarn som integrerte seg raskt

Case E: Norske Samira - dumpet på koranskole i opprinnelseslandet

For HRS har navnet Samira en helt spesiell betydning, dette til tross for at vi aldri har møtt den Samira vi nå skal omtale.

Samira "kom til oss" gjennom medelever og lærere ved skolen hun gikk på i Norge. De var bekymret fordi Samira ikke dukket opp på skolen etter sommerferien i 2002. Bekymringen var forsterket på grunn av Samiras oppvakte, modige og klare fremtøning; hun ga klart uttrykk over for sine venner og lærere at hun ikke aksepterte normer og verdier knyttet til jenter og kvinner som hennes familie fra Somalia ville holde på her i Norge. Hennes fortrolige fryktet at den da 15 år gamle jenta ikke "bare" var sendt under press og tvang til opprinnelseslandet; de fryktet også for livet hennes.

Samiras fortrolige kontaktet HRS 17. desember 2002, da de etter lengre tid hadde prøvd å få klarhet i Samiras situasjon og, ikke minst, hvilke rettigheter hun har som opprinnelig bosatt i Norge. De opplevde at de møtte veggen i det offentlige, spesielt hos barnevernet og politiet, som var de aktørene de først og fremst forholdt seg til. Spørsmålet deres var kort skissert: *Hva kunne de gjøre for å få Samira tilbake til Norge?*

HRS valgte en grundig oppfølging av henvendelsen, ettersom det vi kaller "dumping" av barn og unge i foreldrenes hjemland, var et tema vi lenge hadde ønsket å prioritere, og fordi Samiras fortrolige var oppriktig engasjerte i jentas situasjon: De uttrykte klart at de ikke ville gi seg i sin søken etter sannheten bak Samiras forsvinning. De gjorde det også helt klart at de ikke ville innfinne seg med at norske myndigheter, etter deres erfaring allerede ved første henvendelse, tilsynelatende ikke tok rettigheter til barn og unge som Samira på alvor.

Politiet

Samira er, etter nå snart to år, fremdeles ikke tilbake i Norge. Vi tør påstå at både HRS og hennes fortrolige har lett etter alt som måtte foreligge av mulige løsninger, både innen det offentlige og private. Ett av forsøkene, som kanskje er et av de mest sentrale, var HRS' (formelle) henvendelse til politimesteren i Samiras norske hjemby. Denne henvendelsen var et resultat av blant annet ett tidligere møte med politimesteren om saken, der vedkommende bestemte seg for å vurdere saken på nytt, med tanke på om politiet likevel kunne gjøre noe.⁵

I det omfattende brevet (eller rapporten) til politiet gir vi både et bakgrunnstykke av historien til Samira og hennes familie, et resymé av de ulike initiativ som Samiras fortrolige og HRS har gjort for å få en tilfredsstillende løsning på situasjonen, og forslag til mulige initiativ fra politiets side (hvis de besluttet å ta opp saken igjen). Vår henvendelse lød som følgende:⁶

⁵ Saken var blitt henlagt, da det etter politiets vurdering ikke forelå straffbare forhold. Under møtet med HRS, åpnet politimesteren med at Samiras situasjon *ikke* var en sak for politiet. I løpet av det to timer lange møtet, snudde imidlertid politimesteren og bestemte seg for å vurdere saken i forhold til den nye informasjonen - og vurdere om det var noe som tilsa at politiet eventuelt skulle åpne saken igjen.

⁶ Brevet er autentisk (men her anonymisert), med ett unntak: Vi har tatt ut et avsnitt om et liknende tilfelle fra Danmark, som omtales i case F).

Politimester NN

Vår ref: PB/p-b/sam021003

Dato: 7.oktober 2003

Angående sannsynlig frihetsberøvelse og mulig tvangsekteskap av norsksomaliske Samira NN, f.nr xxx – FK: xxx

Bakgrunn

I midten av desember 2002 kontaktet <navngitt> lærer ved <navngitt> skole Human Rights Service (HRS) angående bekymring for en elev av somalisk opprinnelse ved navn Samira. Samira kom ikke tilbake til skolen ved skolestart høsten 2002. Venninner av Samira hevdet overfor læreren at Samira ufrivillige ble holdt ute av Norge. Læreren var Samiras klassestyrer.

HRS og læreren har hatt sporadisk kontakt frem til april 2003. Kontakten ble deretter intensivert. Mangelen på kontinuitet i kommunikasjonen handlet, i følge læreren, om at barnevernet og politiet "trenerte" saken: skolens personell hadde altså avventet utspill og konkret handling fra nevnte etater. Tålmodigheten til både skolens personell og jentas medelever var på dette tidspunkt slutt – de vil ha klarhet i jentas situasjon og ønsket henne tilbake til Norge. Dette fordi de er svært urolige for Samira og mener hun ikke oppholder seg frivillig i Somalia/Etiopia. Samira var, i følge læreren, meget godt integrert. Hun trivdes svært godt på skolen og i samvær med sine medelever og venner.

Fra april 2003 har HRS jobbet systematisk med saken. Til dette vil vi bemerke at HRS ikke er en hjelpeorganisasjon, men vi følger noen saker tett i dokumentasjon- og informasjonsøyemed. "Samira-saken" ble således interessant for oss, da vi hadde bestemt oss for å sette søkelys i kommende prosjekt på barns rettigheter i Norge knyttet opp til problematikken vedrørende "hjemsendelse av barn".

Aktuelle aktører: læreren/klassestyreren, rektor ved samme skole, Samiras far, Samiras bestevenninne, Kommunal- og regionaldepartementet (ved statssekretær Kirsten Ørmen Johnsen, som igjen kontaktet ambassaden i Addis Abeba og UDI), Oppsporingskontoret/Tracing Services i Røde Kors (ved Kirsten Nilsen, som igjen var i kontakt med Røde Kors i Nairobi, Kenya), kommuneadvokat, Flyktning- og innvandrerkontoret, Barnevernet og politiet i <den aktuelle byen>. I tillegg til disse aktørene, har skolens representanter kontaktet en rekke frivillige organisasjoner (bl.a. oss, HRS) for hjelp.

Opplysninger om familien

Samira kom, i følge læreren, til Norge i 1999 sammen med mor og to søstere. Far kom på familiegjengenforening i 2001. I følge somalisk kilde, har han én kone til og flere barn i Somalia.

Samira har selv fortalt at hun har en bror i Saudi-Arabia og en bror i Etiopia (informasjon gitt til skolen). Samiras far forteller imidlertid (jf. vedlagte referat fra vårt møte med Samiras far 10.09) at familien har tre barn som bor i utlandet (Etiopia).

Etter de opplysninger vi har, lever familien etter all sannsynlighet av offentlige stønader. Mor er dessuten syk, og er i perioder innlagt på sykehus. Ingen i familien er

norske statsborgere.

Skolens initiativ

Samira gikk på <navngitt> ungdomsskole inntil sommeren 2002. Ved skolestart på høsten ble skolen kontaktet av to utenlandske venninner av Samira som fortalte at Samira ufrivillig var blitt sendt tilbake til Somalia. Bakgrunnen for denne kontakten var en avtale mellom Samira og de to venninnene før sommerferien (jf. vedlagte referat fra vår samtale med venninnen 10.09.03): Disse tre jentene, som alle skulle på utenlandsferie sommeren 2002, hadde avtalt at hvis noen av dem ikke dukket opp til skolestart, skulle den/de eventuelt gjenværende ta kontakt med skolen og fortelle at den/de var ufrivillig i utlandet.

Da skolen ble gjort oppmerksom på at Samira ufrivillig ble holdt i utlandet, handlet de som følgende:

- Skolens første møte med far: 18.09.02
- Skolen sendte bekymringsmelding til barnevernet: 14.10.02
- Skolen meldte fra til trygdekontoret: 14.10.02
- En rekke møter/samtaler med politi, barnevern, andre ansvarlige etater, utlendingsmyndighetene og Røde Kors.

Skolen har videre, i brev av 11.10.02 til Samiras foreldre, påpekt følgende: Etter egne utsagn i møte med skolen, sier foreldrene at Samira er i Etiopia. Av notat fra møtet fremgår det at far forteller at Samira ringte i august. Han fortalte også at jenta var i Addis Abeba i Etiopia. Det burde i så fall *ikke være noen praktiske hindre* for at det opprettes kontakt mellom norske myndigheter og Samira.

HRS' vurdering av situasjonen

Vi vurderer Samiras situasjon som meget alvorlig: hun er etter all sannsynlighet frihetsberøvet og står i fare for å bli tvangsgiftet (kan også allerede ha skjedd). Langt på vei kan hennes situasjon betegnes som at hun er i livsfare. I tillegg mener vi at sannsynligheten er stor for at de øvrige familiemedlemmene, først og fremst hennes to søstre i Norge og eventuelt også hennes mor, lever under press og sanksjoner fra far. Vi vil i det følgende forklare hvorfor:

Snakker usant

Familien har gitt ulike opplysninger om hvor Samira er: Først sier mor til personell ved flyktningkontoret at datteren er i London. Deretter sier hun til helsesøster ved flyktningkontoret at Samira er i Härer i Etiopia hos en syk bestemor. Jigiga i Sør-Etiopia er også nevnt.

I vårt møte med Samiras far (referat fra 10.09.03) forteller far en helt annen historie: Han både åpner samtalen med oss og understreker flere ganger i løpet av møtet at Samira har det bra. Han sier at Samira bor i Etiopia sammen med sin mormor og familiens øvrige tre barn. Far påstår at Samira bor der etter eget fritt valg. Far vet ikke hvor i Etiopia de faktisk bor, dvs. han kjenner ikke til hvor byen er, ei heller om den ligger nord/sør, øst/vest. Han sier at byen heter "Tsijdziga" (prøvd gjengitt som ordlyd, da far ikke vet hvordan navnet staves, noe tolken også reagerte på, sannsynligvis er dette Jigiga i Sør-Etiopia). Far vil heller ikke gi noen adresse, telefonnummer eller andre referanser.

Faren sa tidlig til lærerne at Samira reiste *mot* hans vilje. Han har også flere ganger understreket at Samira selv har valgt å bosette seg i Etiopia (f.eks. i møtet med oss 10.09.03). Samira skal ha ringt i august 2002 og sagt at hun snart kommer hjem (dette ble sagt i møtet med mellom far og skolen 18.09.02). Far uttalte da følgende: *"Jenta gjør for det meste som hun vil. Hun har det veldig bra og derfor vil hun ikke komme tilbake."* I dette møtet nevner han imidlertid ingenting om en syk bestemor (jf. morens første forklaring), noe han heller ikke gjorde i møtet med oss. Da sa han at *"ingen kunne overtale henne."* Imidlertid forteller far, noe han for øvrig påpeker flere ganger, at de ikke har hørt noe fra Samira selv: *"Vi snakker bare med mormoren. Nei, Samira har ikke sendt brev, men hun har det veldig bra og trives godt"*, sier far.

Far forteller også at han ikke kjenner til at Samira på noen måter mislikte seg i byen <navngitt> i Norge.

I følge en av venninnene til Samira, skal far ha fortalt til andre somaliere i byen <navngitt> at Samira går på engelsk skole og jobber for FN i Etiopia (jf. referatet fra vårt møte med venninnen 10.09.03).

HRS' kommentar:

Ulike beretninger om hvor Samira er, styrker *ikke* foreldrenes troverdighet. Hvis bestemoren er syk, er det ikke naturlig at et jentebarn drar på besøk, men den nærmeste av foreldrene.

Det er også svært liten sannsynlighet for at en somalisk jente, datter av troende muslimske foreldre, i en alder av 15 år selv får bestemme om hun skal bo i Norge, Etiopia eller et annet sted. Dertil at dette skal ha skjedd mot far vilje (!). Når vi spør far (jf. møtetreferat 10.09.03) hvordan han kan være skråsikker på at Samira ikke vil reise eller ikke har reist til Somalia (knyttet til at far påstår hun bestemte seg selv for å bosette seg i Etiopia), sier far at det er *"noen som passer på Samira og at de ikke lar henne få lov til å reise."* At far påpeker at Samira ikke selv kan velge hvor hun vil bo, befester vår antakelse om at Samira slett ikke tidligere heller har fått tillatelse til å ta et slikt valg selv.

Bestevenninnen til Samira bekrefter overfor oss (jf. møtetreferatet 10.09.03) at Samira aldri ville dratt tilbake til Somalia og at hun heller aldri ville ønsket å bo i Etiopia. Venninnen forteller videre at hun *ikke* kjenner til at Samira har noen familie i Etiopia. I følge venninnen, bor familien til Samira i Growe i Somalia, noe også andre kilder nær familien (somaliere) sier: det finnes ingen bestemor i Etiopia. Besteforeldrene skal bo i byen Growe i Nord-Somalia, der familien kommer fra.

Venninnen sier også at Samira aldri ville få lov å bestemme selv hva hun skulle gjøre. Hun understreker at faren til Samira er streng, og at hennes onkel (som visstnok er bror av mor) er enda strengere. Samira skal ha uttrykt redsel for denne onkelen, som også skal ha utøvet vold overfor Samira (venninnen forteller at både hun og flere andre venner så merker etter vold da onkelen var på besøk hos familien). Det var også denne onkelen Samira reiste sammen med da hun forsvant (jf. nedenfor).

Far påstår videre at han ikke kjenner adresse eller telefonnummer til familien i Etiopia. Hva gjelder telefon, påstår far i møtet med oss at det alltid er mormoren som ringer dem, fordi dette skjer fra en telefonkiosk. Han benekter at Samira noen gang har ringt eller kontaktet dem. Dette bryter med fars tidligere opplysning om at Samira har ringt dem. I følge sosiallærer på skolen, skal Samiras yngre søster kjenne til *alle* familiemedlemmers navn og adresser i Somalia, men hun nekter for kjennskap til hvor Samira er. Søsteren skal derimot ha sagt til en skolevenninne at Samira har ringt dem. Hun spurte da Samira om hvordan hun hadde det. Samira skal ha svart: "*Hvordan tror du?*"

Hva gjelder at far ikke har noen adresse, viser vi til at han selv påstår at han sender penger til sine barn (jf. referatet fra møtet med far 10.09.03).

Reisen/pass

Reiseruta er muligens denne: London – Dubai - Etiopia/Somalia. Mellomlanding i Dubai: Der skal Samira ha møtt en annen somalisk ung kvinne (som bor i samme by i Norge, men som vil være anonym pga. redsel for sanksjoner fra miljøet). Denne unge kvinnen sier at Samira dro videre til Somalia. Politiet bekrefter at passet til Samira ble beslaglagt i Dubai. I følge et notat fra skolen, informerte en betjent ved politiet den 19. september i 2002 at passet til Samira allerede var funnet/beslaglagt.

Samira skal, i følge både faren og bestevenninnen, ha reist sammen med onkelen, bror av mor, som på daværende tidspunkt bodde i Stockholm. Han skal ikke være å oppspore i Sverige.

Angående passet skal det foreligge et vedtak i UD tilbake til februar 2003. Skolen får ikke tilgang til denne informasjonen. (Merknad: Vi antar dette handler om beslaget av Samiras pass i Dubai).

HRS' kommentar:

Etter vårt kjennskap til saken ble passet beslaglagt *etter* at Samira kom til Somalia (eller Etiopia), da ved at en annen person har forsøkt å benytte det for å komme til Norge. (Vi har derimot ingen opplysninger om hvem som eventuelt skal ha prøvd å ta seg til Norge på passet hennes).

Bestevenninnen forteller dessuten at onkelen til Samira var hos Samiras familie like før hun reiste. Kvelden før avreisen var ei venninne fra <navngitt land> hos Samira og overhørte at hun fikk beskjed av onkelen om å pakke alle sakene sine, da de to skulle på ferie til London. Samira hadde stusset ved at hun måtte pakke alt, hvorpå onkelen sa at de skulle til mange andre steder også, han hadde mye penger, de skulle kose seg, derfor ville hun trenge alt hun hadde. Somalia eller byer i Somalia ble ikke nevnt som reisemål, og Samira skal heller ikke ha trodd at hun skulle til Somalia. Bestevenninnen mener at Samira overhodet ikke fryktet å bli sendt til Somalia. Likevel hadde altså Samira og hennes to venninner avtalt at hvis én av dem ikke kom tilbake til skolestart, skulle skolen varsles. Altså hadde de en bekymring generelt, men ikke spesielt for at Samira skulle ende opp i Somalia.

Hvor er Samira og hvorfor er hun der?

Via Røde Kors (Oppsporingskontoret/Tracing Services ved Kirsten Nilsen, som igjen

var i kontakt med Røde Kors i Nairobi, Kenya), har vi skriftelig fått bekreftet at Samira oppholder seg i Somalia, i byen Growe. Her går hun, i følge Røde Kors' representant i denne byen, på en koranskole. Hun er vaktet av familie, og representanten kunne derfor ikke snakke med henne.

På skolens initiativ har ambassaden i Addis Abeba (ved Rikke Horn-Hansen på visumseksjonen) sjekket med offisielle registre i Etiopia: Samira er *ikke* registrert inn i Etiopia. Dette underbygger ytterligere at hun er i Somalia.

Far påstår hardnakket i vårt møte 10.09.03 at Samira er i Etiopia, der hun bor hos mormoren og tre andre søsken. Far påstår videre at de nevnte tre barna tilhører han og kona her i Norge. Imidlertid har han store problemer med å fortelle hvilket årstall disse barna er født. Han påstår den eldste er 15 år, den yngste 10 år, og en midt mellom. Han kommer etter hvert frem til at de er født i 1988, 1993 og 1996.

HRS' kommentar:

I følge somaliske kilder i <navngitt by> har far en kone nr.2 i Somalia. I miljøet sies det, i følge bestevenninnen til Samira, at denne andre konen skal være årsaken til at Samiras mor er syk. Far benekter i nevnte møte med oss at han har en annen kone i Somalia. Imidlertid bekrefter far at hele hans familie bor i Somalia, dvs. far, søsken og øvrig familie (hans mor er død). Han påpeker at de bor i en liten landsby, og har det bra (men de har ingen telefon, sier han). At far sier at "hele hans familie" bor i Somalia (selv etter gjentatte oppfølgingsspørsmål), synes underlig all den tid han samtidig påstår å ha tre barn i Etiopia.

Fars tidsangivelse på at barna i Etiopia er født i 1988, 1993 og 1996 tilsier at de er 15, 10 og 7 år. Dette passer ikke med fars påstand om at den yngste er 10 og den eldste 15 år. Viser også til at barna her er født i 1987 (Samira), en annen datter i 1989 og en tredje datter i 1992. Far hadde for øvrig ingen problemer med å oppgi fødselsår til barna som er i Norge.

Det kan i denne sammenheng også stilles spørsmålstegn ved hvorvidt Samiras far faktisk er hennes biologiske far og gift med moren. Han kan være slektning, jf. at han kom på familiegjennforening til Norge for 2 ½ år siden (2001), mens mor og tre barn kom i 1999. Vi finner det dessuten underlig at det ikke er søkt om familiegjennforening med de tre barna som, i følge far, er i Etiopia hos mormoren, og at ikke dette skjedde samtidig med at far søkte om familiegjennforening.

Vi stiller også spørsmål ved morens tilknytning til barna/Samira: Samira er eldst og nå 16 år gammel. Moren fyller snart 41 år, og fødte altså sitt første barn i en alder av 25 år, hvilket er uvanlig sent i somalisk forstand. Bemerk: Vi kjenner ikke til om mor har flere barn bosatt andre steder og som eventuelt er eldre enn Samira.

Samiras skolegang

Samira går, i følge far, på en "vanlig skole, der hun undervises i engelsk, matematikk, historie, arabisk osv." Det fremkommer at med vanlig skole, mener far privatskole, som mormoren betaler. Far avviser at privatskole er en betydelig kostnad for mormoren: "Mormor har råd til å betale skoleavgiften," sier han. Far vet imidlertid

ikke hva skolen koster.

Far forteller videre at han ikke lenger mottar barnetrygd for Samira. Han sier den opphørte en tid etter at Samira dro. Han forteller imidlertid at han sender penger til mormoren for barna.

HRS' kommentar:

Det er liten sannsynlighet for at mormoren har økonomi til å betale for Samiras eventuelle privatskole. Uansett hadde det vært normalt at far kjente til kostnadene. Det er heller ikke vanlig å prioritere en slik skolegang for jenter. Sannsynligheten er større for at hun går på koranskole (jf. nedenfor).

Far påstår at barnetrygden er opphørt. Det kan selvsagt være sant (bør sjekkes), og at far vil unngå at det skal bli mer oppmerksomhet om denne saken og slik sett har valgt å ikke gå videre med dette. Vi er derimot noe tvilende, vår erfaring er at langt de fleste av våre innvandrere kjenner sine rettigheter svært godt, spesielt knyttet til offentlige stønader. (Som kjent er det legalt å heve barnetrygd for barn som oppholder seg i utlandet, i alle fall innenfor første året, deretter ved vurdering for 6 måneder per år i 2 eller flere påfølgende år). Til dette vil vi også bemerke: Bestevenninnen til Samira uttalte at søstrene til Samira som er her, er "mer verd" for faren enn Samira, da nettopp pga. trygdene de utløser. Dette utsagnet kan igjen være knyttet til at faren ville protestert kraftig dersom barna ble tatt fra dem av barnevernet fordi trygder vil opphøre, mens Samira utgjør en verdi i seg selv som inngangsbillett til Vesten via ekteskap, samt eventuelt salg av passet hennes i Somalia. Det samme forholdet gjør seg selvsagt gjeldende for de jentene som fortsatt er i byen <navngitt> i Norge. (På samme måte ville de tre barna som far påstår er bosatt i Etiopia utgjort en "større verdi" i Vesten – jf. at familien ikke har søkt familieforening med disse).

Vi registrerer også at far sier han sender penger til mormoren, Samira og de tre andre barna i Etiopia. Det synes også underlig at far sender penger til Etiopia, mens han selv påpeker at hele hans familie bor i Somalia (jf. over). Dessuten fremstiller han mormoren som en økonomisk godt stilt kvinne, ved å mene at hun har råd til å betale skoleavgifter, kostnader som han selv ikke kjenner omfanget av. Samtidig skulle en forvente at far da hadde en adresse, eller en eller annen form for kontaktmulighet (pengene kan selvsagt sendes "svart" ut av Norge ved hjelp av kurer eller etablerte pengetransaksjonssystem, men uansett må oppdragsgiver vite hvor pengene skal leveres).

Samira for integrert?

Bestevenninnen forteller at faren er streng, og at han også har forsøkt å få Samira til å gå med slør og lese i Koranen. Etter denne venninnes utsagn var far *"redd for å miste Samira til det norske samfunnet."*

Samira har på skolen i Norge fortalt at hun ikke er muslim, i tillegg til at hun var svært interessert i å diskutere kjønnsroller. Hun uttrykte sinne over undertrykking av kvinner og har nektet å gå kledd somalisk. Venninnen karakteriserer Samira som en sterk og selvstendig ung kvinne: *"Hun er veldig tøff, hun sier rett ut hva hun mener, også til faren,"* sier hun. F.eks. da kjønnslemlestelse kom på den offentlige dagsordenen høsten 2000, ble temaet tatt opp i klassen. Samira fortalte åpent om at hun selv er omskåret.

Venninnen mener at Samiras (utvikling av) selvstendighet og åpenhjertighet er hovedgrunnen til at hun er sendt ut. Dette støttes av hendelsen som skjedde i juli 2002, der Samira, venninnen og andre var gjester i et bryllup i byen (jf. referatet fra møtet med venninnen). Samira ble da i ettertid utsatt for rykter om at hun skulle ha drukket alkohol.

HRS' kommentar:

At Samira tydelig var på vei til å utvikle seg til en selvstendig ung kvinne, bl.a. ved å "opponere" sine meninger overfor far, var antakelig en særdeles vanskelig situasjon for far. Far forteller selv at hans kone og søstre til Samira bærer slør og bruker somaliske klær. Samira nektet dette, som igjen ble et synlig bevis overfor det somaliske miljøet i byen at "far ikke hadde kontroll med Samira". Når så sladderer kom om at Samira hadde drukket alkohol, kan dette ha blitt "dråpen som fikk begeret til å renne over".

Sannsynligheten er stor for at far opplevde at det ble snakket negativt om hans datter i det somaliske/muslimske miljøet (både i byen og andre steder) og at hans ære ble skadet ved Samiras egenrådighet. Samtidig kan det tyde på at far selv ikke visste helt hva han skulle gjøre, og her har antakelig onkelen kommet til unnsetning. Nå er far tydelig svært bevisst at å holde Samira i Etiopia ikke er ulovlig, men samtidig kan han ha blitt rådet til å si at hun ikke er i Somalia, da dette er landet de har flyktet fra (utgjør altså oppholdsgrunnlaget i Norge) og han fortsatt kun har midlertidig bosetting.

Selv om far vet det er legalt å holde Samira i utlandet, virker han likevel noe usikker på hvor legitimt dette er i forhold til at hun er i Somalia. Ut fra hva bestevenninnen forteller (og hun er bare 16 år!), virker det som om dette er noe som diskuteres i det somaliske miljøet: Hun forteller at gjennom dokumentarfilmen som ble vist på NRK1 i 2002, om sønnen til Ali Jama i Røde Kors i Oslo som ble sendt for "gjenoppdragelse" fra Norge til Somalia, lærte somalierne at dette var lovlig. I tillegg kom det klart frem, som Samiras venninne uttrykker det, at *"det er foreldrene som bestemmer, myndigheten gjør ingenting."* I følge denne jenta, ble hun og flere med henne livredde: *"De må ikke si slik – de må ikke la foreldrene våre bli trygge på at de kan gjøre med oss som de vil."* Hun mener at foreldre som sender barna tilbake til et krigsland, ikke trenger beskyttelse selv i Norge, og at de bare kom hit for pengene. I følge henne selv, sender både hennes egen far og Samiras far penger til Somalia – som går til å bygge egne boliger.

Religiøs tilknytning

Vi registrerer også at far svarer på alle våre spørsmål hva gjelder Samiras liv både i <navngitt> by og nå (angivelig) i Etiopia (om enn til tider svært unyansert), med en sterk selvrettferdighet ("hvorfor spør dere om dette", "Samira er da ikke den eneste som er reist tilbake" osv.), men blir nærmest aggressiv når vi snakker om religion og klantilhørighet. Han vil helt tydelig ikke snakke om Samiras eventuelle forhold til religion, og påpeker da også at han ikke har noen problemer med muslimer versus ikke-muslimer. Det samme forholdet gjør seg gjeldende i forhold til klantilhørighet.

HRS' kommentar:

Far er i møtet lite villig til å fortelle om hvilken klan han tilhører. Han sier til slutt

at han tilhører "Darot-klanen" (gjengitt som ordlyd). Imidlertid sier Samiras bestevenninne at det er "kjent" blant somaliene i Norge at de ved intervju for opphold skal si at de tilhører "Migtan-klanen" (gjengitt som ordlyd), noe hun mener også Samiras familie gjorde. Denne klanen er så lav på rangstigen at den knapt regnes for å være en klan (de betegner seg selv som klanløse). Dette kan også være grunnen til at far er lite villig overfor oss til å fortelle om klan tilhørighet (enten må han tilkjenne at han er klanløs, evt. har han løyet om klan tilhørighet til UDI da tilhørighet til de klanløse, i følge Samiras bestevenninne, nærmest har gitt automatisk opphold i Norge).

I tillegg blir far hissig når vi snakker om religion, og det er kanskje i dette problemfeltet kjernen ligger: Far opplevde at Samira utviklet seg vekk fra de tradisjonelle muslimske tradisjoner og vanskjøttet både familien og klanens æreskodeks, og han har derfor, mot hennes vilje, ført henne tilbake til Somalia for å gå på koranskole. Slik kan hun lære seg å bli en ydmyk kvinne (igjen), og når dette prosjektet er "vellykket", er vår kvalifiserte antakelse denne: Han gifter han henne bort i Somalia (om ikke så er skjedd allerede) og påser at hun raskest mulig blir gravid (for hvis hun fortsatt "opposisjonerer" er det ikke uvanlig å kue med seksuell fornædelse som både beviser "eierskap" og gjøre jenta ufri). Hun blir så sendt tilbake til Norge, for deretter å søke familiejenforening med sin mann og eventuelt (sine) barn. Da slipper også far å "passe på" henne mer, da dette ansvaret er ektemannens.

Denne tolkningen støttes av Samiras bestevenninne. Hun forteller at Samiras yngre søstere, er blitt mer tilbakeholdne etter at Samira forsvant. Far truer jentene med å sende dem tilbake til Somalia ("*slik han gjorde med Samira*"), hvis de ikke gjør som han sier. Bl.a. har jentene trukket i slør og er aktive på koranskolen, og er ellers ikke å se på fritiden. Venninnen til Samira mener jentene er livredde, og at de av denne grunn heller ikke tør fortelle noe om Samiras situasjon. Hun mener dessuten at Samira er gammel nok til å bli giftet bort – faktisk "*mer enn gammel nok*". Hun tror også at Samira kan risikere å bli drept hvis hun ikke gjør som familien sier.

Reaksjoner fra det offentlige

Barnevernet sier skriftlig at saken ikke faller inn under deres mandat (barnevernet har ikke noen utøvelsesmyndighet på utsiden av Norge). Det er også på sin plass å nevne at første kontaktperson i barnevernet (høsten/vinteren 2002), ble halvt sykemeldt. Barnevernet fulgte ikke opp saken til tross for påtrykk fra skolen.

Skolen kontaktet derfor *Kommuneadvokaten*. Kommuneadvokaten kontaktet UD og UDI per telefon, og sendte også saken skriftlig til UD ved Afrikaseksjonen (25.april 2003). Det uttrykkes bekymring for tvangsgifte og bortføring.

UD har, i følge kommuneadvokaten, sagt i telefonsamtale at det er lite de kan gjøre. Jenta må på egen hånd ta seg til ambassaden i Addis Abeba for å få hjelp.

UDI er, i følge kommuneadvokaten, primært opptatt av at Samira ikke skal få familiejenforening med eventuelt tvangspåført ektemann (også sagt på telefon). Videre skal det ha blitt tilføyd at det nå er mye diskusjon i UDI angående slike saker og om UDIs rolle. I følge underdirektør <navngitt> i UDI skal Samira-saken "*være som*

bestilt" i forhold til debatten internt i UDI.

Skolen har også bedt *Røde Kors* (som er i området) om assistanse. I første omgang fikk skolen avslag på assistanse om å oppspore Samira, ettersom skolen ikke har en familierelasjon til henne (brev av 10.april 2003). Men Røde Kors må ha gjort om vedtaket ettersom skolen mottok brev i sommer om at Samira er funnet i Growe.

Politiet har ment at saken er vanskelig og at det er lite de kan gjøre ettersom ingen straffbare forhold er begått. I vårt møte med politimesteren i <navngitt by> (09.09.03) bekrefter imidlertid politiet at det er flere ting i denne saken som kan vurderes på nytt. Problemet er imidlertid å finne en innfallsvinkel, der det sentrale nettopp vil være om det er begått straffbare forhold.

HRS' vurdering og forslag til tiltak

HRS har konkret knyttet til denne saken hatt møter med, foruten skolens representanter, politiet, bestevenninnen til Samira, og far til Samira. I tillegg har vi hatt kontakt med Oppsporingskontoret/Tracing Services ved Kirsten Nilsen, som igjen var i kontakt med Røde Kors i Nairobi, Kenya, og Kommunal- og regionaldepartementet ved statssekretær Kristen Ørmen Johnsen, som igjen var i kontakt med blant andre ambassaden i Addis Abeba.

I samtale med far, tilkjennega vi ikke de opplysningene vi allerede hadde i saken, ei heller de bekreftelser vi har på at Samira er i Somalia. (Dette kommer for øvrig frem i referatet fra møte med far den 10.09.03).

Slik vi ser det har skolen gjort alt en kan forvente av en etat som denne: Skolen tok kontakt med familien. Saken ble meldt til barnevernet og trygdekontoret. Skolen tok kontakt med politiet. Barnevernet skal overfor skolen ha lovet å melde saken til politiet. Skolen trodde derfor saken var anmeldt til politiet av barnevernet. Det viser seg i ettertid at dette ikke har skjedd: Barnevernet har i brev (datert 28.03.03) til skolen uttrykt at "*Barnevernet har vært i kontakt med politiet, og anser dette for å være en politisak.*" Dette er ikke en anmeldelse, og ble heller ikke behandlet slik av politiet.

Politiet har dessuten uttalt til skolen representanter at det ikke var nødvendig at skolen anmeldte saken ("*betydde ingenting fra eller til*"). Skolens representanter har heller ikke fått noen konkret hjelp fra de andre instansene de har vært i kontakt med, av ulike grunner: Verken UD eller UDI synes å ha noen konkrete handlingsmekanismer eller -verktøy, dertil skal UDI ha ment at saken var "interessant" knyttet til en intern debatt om denne type saker, uten at det er, så vidt vi kjenner til, blitt gjort noe konkret i forhold til denne aktuelle saken. I tillegg reagerer vi på UDIs innstilling om at det viktigste er å hindre en familiegjenforening for Samiras eventuelle ektemann: Denne innstillingen hjelper ikke på Samiras situasjon nå, og vi tør minne om at Samira er et barn. UD har heller ikke kunne gjøre noe, da de mener dette krever at Samira selv tar seg til ambassaden i Addis Abeba (som selvsagt er så godt som umulig for en ung jente, samt også forbundet med betydelig risiko for liv og helse).

HRS mener barnevernet i denne saken fraskriver seg ansvar. Vi er kjent med at barnevernet ikke har utøvelsesmyndighet i andre land, men reagerer i dette tilfellet på at Samiras rettigheter blir totalt skjøvet til siden. I følge Barneloven, har barn rett til å uttale seg om hvor de skal bo og hvem de skal oppfostres av. Vi er inneforstått med at

dette er en uttalelsesrett, ikke en bestemmelsesrett. All den tid Samiras foreldre har lovlig opphold i Norge, og faktisk bor her, mens de sender sin mindreårige datter ut av Norge, forventer vi at også Samira er underlagt de rettigheter som følger av norske lover. Likevel setter ikke barnevernet inn noen makt bak et eventuelt krav om å få snakke med Samira. Når det samtidig er knyttet stor usikkerhet til hvor Samira faktisk er, i Somalia eller i Etiopia, burde dette forholdet vært sentralt å få klargjort. Vi har ikke oppfattet at barnevernet har prøvd å få en slik klargjøring, men heller fraskrevet seg ansvar ved å konstatere at "hun ikke er i Norge", og dermed karakterisert dette som en ikke-sak for barnevernet, men heller som en politisak. Dertil er vi forbauset over at barnevernet ikke synes å vurdere opplysninger om Samira opp mot hennes to yngre søstere, og eventuelt deres mor. Kilder forteller at far "truer" Samiras søstere med å også sende dem ut av landet, i tillegg til at kilder forteller at far kan være voldelig mot familiemedlemmene. Vi synes heller ikke at mors sykdomsbilde er med på å forenkle saken, og dermed er det vår vurdering at omsorgsevnen til familien burde vært underlagt en faglig vurdering.

Disse momentene tilsier at saken langt på vei *ikke* er en politisak. Det som eventuelt er en politisak er hvorvidt far og eventuelt hans medhjelpere har gjort noe straffbart i denne saken. Det er kjent at Samiras pass ble prøvd misbrukt i Dubai og at passet er destruert. Men det synes ikke å være kjent for norsk politi hva som eventuelt skjedde (jf. ulike lands suverenitet). Etter vår vurdering har politiet oversett det faktum at far har gitt forskjellige forklaringer både på hvor Samira er, grunnene til at hun ikke er kommet tilbake til Norge, samt (eventuell) kontakt med Samira. I tillegg stemmer ikke de opplysninger far har gitt (i to politiavhør) med opplysninger som kilder nær Samira har gitt. Om far har løyet i politiavhør, er dette straffbare forhold. For å få dette bekreftet, eventuelt avkreftet, er det nødvendig å sjekke ut hvor Samira faktisk er. Skal man stole på de opplysninger som er gitt av Røde Kors, er Samira i Somalia, noe som styrkes av opplysninger gitt av ambassaden i Addis Abeba. Spesielt i dette tilfellet er at den kanskje viktigste kilden, bestevenninnen til Samira, som har utvist stort mot ved å gi politiet en rekke opplysninger, har opplevd at disse ikke er blitt fulgt opp. Hun bekrefter da også overfor HRS at hun er svært skuffet over politiet, og at det for henne og andre somaliske barn "beviser" at ingen kan hjelpe dem hvis de utsettes for overgrep av egen familie. Hun henviser da til at hun, Samira og den tredje venninnen, hadde en avtale hvis noen av dem forsvant, og hun føler nå at også hun svikter Samira. I tillegg bekymrer hun seg for Samiras søstere og mor. Dette tilsier igjen at dette *også* er en barnevernssak.

Både barnevern og politi må få bekreftet om Samira oppholder seg frivillig der hun er, eller om hun er frihetsberøvet og eventuelt står i fare for å bli (er blitt) tvangsgiftet. Hun kan i tillegg være utsatt for tvangsekteskap og dermed også sannsynlige seksualforbrytelser. Vår oppfatning er at Samiras liv er i fare, noe som igjen krever at de riktige instanser griper inn - med *flere tiltak samtidig*.

HRS mener at det eneste riktige i denne saken er å få Samira i tale, dette kan enten gjøres ved at Samira bringes til ambassaden i Addis Abeba (som bør være mulig, all den tid far påstår hun er i Etiopia). Der bør ambassadepersonell snakke med henne alene og også gjør det klart at hun kan velge om hun vil dra tilbake til Norge, hvor hun i tillegg vil få hjelp og videre oppfølging i denne saken. Det bør også være mulig for ambassadepersonell i Addis Abeba og undersøke muligheten for selv å oppsøke Samira. Men det aller beste er å få Samira tilbake til Norge for en slik samtale

(trygghetsgrunner). Dette kan gjøres på ulike måter, vi tillater oss således å nevne aktuelle tiltak som de ansvarlige instanser etter vår oppfatning bør vurdere:

Aktuelle tiltak:

1. Politi og barnevern oppretter et formelt samarbeid om saken. Begge parter bør, under de ulike forutsetninger, snakke med samtlige aktuelle aktører i saken. Se øvrige punkter.
2. Politiet innkaller far til nytt avhør. Konfronterer far med tidligere historier, og de nye fremkommende opplysninger (ikke minst informasjon fra Røde Kors som bekrefter at jenta *er* i Somalia på koranskole, og ambassaden i Addis Abeba som bekrefter at hun *ikke* er registrert inn i Etiopia). Far gjøres oppmerksom på at eventuelt tidligere eller nåværende løgn i avhør, kan straffeforfølges. Se også pkt. 3.
3. Foreldrene får beskjed om at norske myndigheter vil ha Samiras versjon av saken. Hvis ikke dette skjer innen en (kort) gitt tidsfrist, må barnevernet ta over omsorgen for Samira umiddelbart (hastevedtak i Fylkesnemnda innen 48 timer). Jf. da barnelovens bestemmelser om at barn har uttalelsesrett. Se også pkt. 4.
4. Barnevernet må foreta en umiddelbar vurdering av familiens omsorgsevne, jf. opplysninger om både moren og, ikke minst, søstrenes situasjon. Ved mistanke om at søstre, evt. også mor, utsettes for utilbørlig press eller annet, bør far gis beskjed om at barnevernet vil iverksette omsorgsovertakelse også av Samiras søstre til saken er ferdig vurdert, jf også fare for utsendelse til Somalia av jentene (se pkt. 7).
5. Avhengig av situasjonen, og sykdomsbildet til mor, må mor forklares hvilke rettigheter hun har i Norge, eksempelvis som skilt og enslig mor.
6. Stoppe trygder (i alle fall barnetrygden til Samira hvis denne fortsatt løper, men aller helst også eventuelle øvrige trygder – familien kan få matbonger, jf. sosialkontor i Oslo-området praksis i ulike tilfeller). Vi er klar over at dette høres drastisk ut, men poenget er fortsatt å få Samira i tale, og økonomi som virkemiddel er svært effektivt. Dette for å presse dem til å gi korrekt informasjon og opprette kontakt mellom Samira og norske myndigheter.
7. Beslaglegge passene til familien, i alle fall passene til Samiras to søstre (for å forebygge utsendelse).
8. Familien må konfronteres med at de har opphold i Norge som flyktninger (selve oppholdsgrunnlaget må klargjøres), samtidig som de har sendt datteren tilbake til landet de flyktet fra.
9. Politiet bør konfrontere far (hvis han fortsatt ikke samarbeider) om mistanke om:
 - tvangsekteskap av jenta, muligens før hun fylte 16 år i år, altså er hun under den seksuelle lavalder,
 - fare for seksualforbrytelser (i eventuelt tvangsekteskap),
 - frihetsberøvelse,
 - fratatt jenta lovefestet rett til opplæring/skolegang,
 - at han unndrar seg samarbeid i en sak der det i ytterste konsekvens kan stå om

livet til barnet.

10. Kreve DNA-test av familien for å bekrefte/avkrefte familierelasjon.

Noen generelle kommentarer

"Samira-saken" kan bli en prøvestein for myndighetene. Problemstillingen har vært kjent gjennom store deler av 1990-tallet uten at det har fått konsekvenser i form av konkrete tiltak. Dette er også en av de største skamplottene i integreringspolitikken: foreldrenes rettigheter (i dette tilfellet til å bestemme hvor barn skal oppfores og av hvem) går på bekostning av barns rettigheter. Dette rammer de aller mest sårbare – barna. Spesielt ille i dette tilfellet er det at familien har flyktningstatus, samtidig som de sender barn tilbake til et krigsland. Dertil et land som er rangert av FN som verdens verste land for barn å vokse opp i, og spesielt ille for barn som kommer fra opphold i Vesten (rapporten: *A Gap in their Hearts: the experience of seperated Somali children*, UN Office for the Coordination og Humanitarian Affairs, 2003).

For øyeblikket er det om lag 250 barn som "mangler" bare i Oslo (tall fra Skoleetaten, disse er per dags dato ikke bekreftet). I følge Skoleetatens direktør Astrid Søgne (uttalt til danske B.T og Dagbladet) er dette et stort problem, både med tanke på vold, frihetsberøvelse og integrering generelt: Barna tas ofte til hjemlandet for å fralæres "norske" verdier (i offentligheten heter det derimot at de skal lære om sin opprinnelige kultur). Vi regner også med at det er mange sigøynerbarn blant tallene, da det er kjent at det blant mange sigøynere er "kultur" for at barna ikke går på skole.

Det er dessverre ingen grunn til å anta at problemet vil minske over tid. Med de økende barnekullene blant våre nye landsborgere tror vi heller problemet kan akselerere. Den mangelfulle integreringen av foreldrene i enkelte innvandremiljø, underbygger også at problemet vil øke. Og, ikke minst, så lenge denne praksisen *indirekte aksepteres* av norske myndigheter ved at foreldre ikke blir møtt med reaksjoner for denne type handlinger (i form av å miste omsorgen for barnet og/eller fengselsstraff), åpner dette for at aktuelle grupper ikke frykter (alvorlige) reaksjoner fra myndighetenes side.⁷ I Oslo har nylig et forelderpar, sigøynere, blitt ilagt en bor på kr. 15.000 hver fordi de har holdt sin datter borte fra skolen i hele sitt liv (hun skulle denne høsten startet i 5.klasse). Imidlertid har ikke denne straffen ført til at jenta er kommet på skolen, og ingen aktuelle instanser ser ut til å handle i saken. Jenta har også søsken, etter hva vi erfarer både yngre og eldre, og ingen vet om disse får/har fått opplæring. Barnvernet i Oslo har karakterisert saken som en ikke-sak. HRS har for øvrig politianmeldt barnevernet i Oslo for tjenesteforsømmelse i denne saken, og i tillegg klaget saken inn for Fylkesmannen.

Flyktningbarn "på ferie eller lengre opphold"

Hva gjelder somaliere spesielt, er det åpenbart et *særdeles alvorlig paradoks* at foreldrene, som har *fått opphold i Norge på grunn av nød og krigsliknende tilstander*, sender sine egne barn tilbake til samme området – mens de selv bor her og mottar offentlige tilskudd som flyktninger. Dette er et skjerpene tilleggsmoment som bør være ett av hovedutgangspunktene til myndighetene for å reagere kraftig i Samira-saken. Dette burde også gi barnevernet et svært godt kort på hånden overfor

⁷ Den såkalt Nadia-saken fra 1997 er ikke direkte sammenlignbar ettersom hun var myndig da hun ble kidnappet og med tvang ført til Marokko. Der ble hun holdt i forvaring av foreldrene. Hun var altså ikke et barn, og foreldrene var sammen med henne.

Fylkesnemnda med tanke på omsorgsovertakelse.

På bakgrunn av den årelange offentlige neglisjeringen av barn som sendes tilbake til opprinnelseslandet, mens foreldrene bor her, håper HRS å følge opp Samira-saken til det foreligger en tilfredsstillende avklaring av både Samiras situasjon og reaksjoner overfor foreldrene.

Med vennlig hilsen
Human Rights Service v/

Rita Karlsen
Daglig leder

Hege Storhaug
Informasjonsleder

Over: Gjengivelse av HRS' henvendelse til politiet i en by i Norge vedr. en somalisk ung jente som foreldrene har sendt ut av Norge. Vedleggene som henvises til i brevet (dvs. referat fra møte med Samiras far og bestevenninnen, følger også som vedlegg til denne rapporten, jf. vedlegg 1 og 2).

Ut fra den over refererte henvendelsen tok politimesteren en ny vurdering av forholdene rundt Samira, og den 15.desember 2003 mottok HRS svaret hvor det bl.a. heter:

"Jeg har gjennomgått de tilsendte dokumenter, sammenholdt med våre egne dokumenter. Etter nøye overveielse er jeg kommet til at vi ikke vil foreta oss noe mer i saken, hvilket jeg overfor HRS beklager.

Mitt utgangspunkt er en vurdering av om det foreligger noe straffbart forhold fra noen. Det finnes indikasjoner på at Samiras far har snakket usant overfor politiet, hvilket objektivt sett er straffbart, men det er allikevel ikke tilstrekkelig for å følge opp saken, idet en etterforskning mot ham åpenbart ikke vil ha noen betydning i forhold til hovedsaken, nemlig å få Samira tilbake.

Jeg har også lagt betydelig vekt på at en oppfølging fra vår side vil innebære en ressursbruk som ikke står i forhold til hva man kan forvente å oppnå. Hvordan vi enn snur og vender på det kan det ikke være politiet som skal løse problemer som det foreliggende. Jeg vil heller ikke ha sagt noe om hvilken norsk myndighet som eventuelt skulle ha ansvaret for å sørge for at Samira og andre i samme situasjon kom tilbake hit."

Saken ble altså (igjen) henlagt.

KRD/UDI

I juni 2003 innkalte Kommunal- og regionaldepartementet HRS, sammen med ledelsen i Utlendingsdirektoratet, til et orienteringsmøte angående "hjemsendelse" av barn.⁸ Møtet ga ingen endelig avklaring rundt tematikken.⁹ Vi fikk, kort skissert, bekreftet at de rådende forholdene var som vi hadde erfart: Det anses som foreldres rett å bestemme hvor barna skal bo og hvem som skal oppfostre dem. Det var også vår oppfatning at byråkratiet mener det er så godt som umulig å regulere praksisen.

⁸ I vårt forrige prosjekt, Feminin integrering, levert 1.juni 2003, skrev vi en merknad om at vi vurderte et prosjekt vedrørende "hjemsendelse" av barn. Dette, i tillegg til vår konkrete henvendelse til departementets ledelse angående Samira, var bakgrunnen for at KRD/UDI ønsket orienteringsmøtet.

⁹ Referat fra møtet er gitt i kap.4.1.

I lengre tid før dette møtet, hadde vi kontaktet (daværende) statssekretær i KRD, Kristin Ørmen Johnsen, angående hva myndighetene kunne gjøre i Samiras tilfelle. Resultatet av kontakten (både e-post og telefon), var ikke overraskende: Via ambassaden i Addis Abeba, Etiopia, formidlet Ørmen Johnsen at Samira ville få hjelp tilbake til Norge dersom hun tok seg til ambassaden. Dette var like før sommeren 2003. KRDs ledelse skulle komme tilbake etter flere undersøkelser, men vi hørte ikke mer. Vi kontaktet derfor Ørmen Johnsen på telefon igjen 11. november 2003, like etter at Samiras situasjon var presentert i media (følger under). Vi fikk da beskjed om at myndighetene ikke kunne gjøre noe (mer) i denne konkrete saken, da de ikke hadde virkemidler.

Media

Allerede tidlig i kontakten med Samiras fortrolige, ble det sagt at de (særlig Samiras medelever) vurderte sterkt å bringe Samiras situasjon til offentligheten gjennom media, i fortvilelse over det de opplevde som neglisjering fra myndighetenes side. De håpet at et offentlig søkelys kunne presse myndighetene til konkret handling. Vi ble enige om å prøve alle andre muligheter først, dette av hensyn til Samira som åpenbart ikke hadde anledning til å være med på en slik betydelig avgjørelse.

På høsten i 2003 ble avgjørelsen tatt, og NRK Dagsrevyen ble kontaktet. Lørdagsrevyen presenterte Samira-saken som hovedreportasje i Lørdagsrevyen, 8.november. Verken NRK eller andre medier fulgte opp problemstillingen. Dermed førte heller ikke medieoppslaget til konkret handling for Samira.

Barneombudet

Fire dager etter innslaget i NRK, sendte Samiras fortrolige brev/forespørsel til Barneombudet, der de nøye redegjør for bakgrunnshistorien, og avslutter med disse spørsmålene og tankene:

"Som lærere er vi fortvilte og opprørte over ikke å vite om Samira har det bra. Vi har lovet hennes somaliske venninner å gjøre alt som står i vår makt for å hjelpe henne. Vi som kjenner Samira er helt overbevist om at hun ikke har reist fra Norge. Hun hadde framtidsplaner og gledet seg til å begynne i 10. klasse. Vi vet at hun befinner seg uten pass i Somalia, med andre ord uten muligheter for å komme tilbake til Norge om hun måtte ønske det.

Det er et tankekors at vi lærer våre elever om menneskerettigheter og FNs Barnekonvensjon, men at vi ser at disse rettighetene ikke gjelder for Samira. Familien gjør sikkert dette fordi de mener det er det beste for hennes oppdragelse, men har ikke jenta krav på å bli hørt? Får hun skikkelig skolegang i Somalia? Er det et helsevesen som fungerer der? Kan foreldre sitte som flyktninger i Norge og sende sin 15-årige datter tilbake til landet de flyktet fra?"

27. april 2004, det vil si over fem måneder etter overnevnte henvendelse, svarer Barneombudet:

"Vi viser til henvendelse per e-post og beklager sen tilbakemelding. Det skyldes stor saksmengde ved kontoret.

Barneombudet er godt kjent med problemstillingen dere skisserer omkring Samira.

Barneombudet skal i henhold til lov og instruks arbeide for at barns behov, rettigheter og interesser blir tatt tilbørlig hensyn til på alle samfunnsområder. Ombudet skal særlig følge med i at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, og at norsk rett samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter.

Barneombudet har ikke myndighet til å avgjøre saker eller omstøte vedtak, rettens kjennelser eller dommer. I enkeltsaker slik som denne, er vi derfor pålagt å henvise til de klagemuligheter som finnes

innenfor den offentlige forvaltning og domstolsapparat. Slik vår lov og instruks er, kan vi derfor ikke gripe inn i denne saken.

I henhold til barnekonvensjonens artikkel 12, følger det imidlertid generelt at barn skal få si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt. Videre følger det av Barneloven at foreldre skal høre på barnet etter hvert som det utvikles og modnes, og det skal legges vekt på hva barnet mener. Barn som har fylt 15 år avgjør selv spørsmål om valg av utdanning.

Barneombudet ønsker dere lykke til videre og håper saken løser seg til det beste for Samira."

Barneombudets svar utløste sterk frustrasjon hos Samiras tidligere lærere, og de svarte dette påfølgende dag:

"Takk for at vi fikk svar fra dere. Svaret deres gir oss en skikkelig dårlig smak i munnen. Dere er altså kjent med problemstillingen, men vil ikke gjøre noe i sakens anledning!! Ingen har bedt dere omstøte noe vedtak, men vi etterspør et engasjement for disse barna.

Dere sier at dere er pålagt å henvise til de klagemuligheter som finnes. Kan ikke se at dere henviser oss til noen som helst.

Samira har vært borte i snart 2 år, og det føles som en hån at dere ønsker oss lykke til. Vi har henvendt oss til alle mulige offentlige instanser uten at noen er interessert i å gjøre noe.

Når dere påviser at Barnekonvensjonen ikke følges av norske myndigheter, bør dere ikke da ta opp saken?

Vi vurderer å bruke deres svar og vårt tilsvare i et leserinnlegg i avisene."

Kommunalkomiteen

I november 2003 informerte også lærerne skriftlig Kommunalkomiteen på Stortinget om Samiras situasjon. I følge lærerne, ba de også kommunalkomiteens medlemmer om hjelp til å få møte med barne- og familieministeren og/eller kommunal- og regionalministeren. De fikk aldri noen respons.

Barnevernet

Som vist, har Samiras fortrolige gjentatte ganger prøvd å få barnevernet i Samiras by til å ta situasjonen alvorlig. HRS har også prøvd, da med telefonsamtaler med ledelsen innen det aktuelle barnevernet. Vi møtte veggen fullstendig; det ble ikke utvist verken vilje eller empati. Faktisk ble følgende sagt: *"Det finnes tusener som Samira"*, fra vår side tolket til *så hvorfor skal det akkurat gjøres noe for henne?* Etter vår oppfatning er dette en totalt uakseptabel holdning.

Da vi overfor barnevernet nevnte vår bekymring for Samiras søstere, med tanke på omsorgssvikt og at jentes pass er i farens besittelse, ble vi fortalt at vi kunne sende en bekymringsmelding. Det ble påpekt at den ville i så fall *tidligst* kunne behandles innen fire måneder. Vi innrømmer at vi opplevde barnevernet som så lite interessert i å følge opp saken, at vi ikke sendte en formell bekymringsmelding.

Etter våre henvendelser til barnevernet satt vi igjen med inntrykket at (dette) barnevernet nærmest virket letter over at den ikke har noen jurisdiksjon utenfor norske grenser, for på denne måten legalt og legitimt kunne fraskrive seg noe ansvar i saker som denne.

Gjennom Samiras fortrolige har vi nå (i mai 2004) fått informasjon om at barnevernet "ser på saken" knyttet til Samiras søstere, snart to år etter at de ble informert om utsendelsen av

Samira. Hva eventuelt dette konkret innebærer, da i form av hvilke motiv barnevernet skulle ha for undersøkelser, kjenner vi ikke til.

Situasjonen per i dag, 1.juni 2004

Nå har Samira vært borte fra Norge i så godt som to år. Ingen av hennes fortrolige har oppnådd kontakt med henne. Heller ikke norske myndigheter har hatt noen som helst kontakt med henne, så langt vi vet. Samira er nå fylt 17 år.

Hennes fortrolige sier de har så godt som resignert i kampen for å få Samira tilbake til Norge. Både de og HRS mener å ha prøvd alle mulige kanaler. Sammen med Samiras fortrolige vurderte vi lenge å reise til hjembyen til familien i Somalia. Gjennom somaliere i Norge fra nærliggende områder, byråkrater og offentlig tilgjengelig informasjon om Somalia generelt, og Garowe og nærliggende områder spesielt, fant vi det imidlertid uansvarlig å prøve å oppsøke Samira. Sikkerhetsmessig ville det ikke bare vært risikabelt for oss, grunnet uroligheter og kriminalitet og vold generelt, men også for Samira. Ettersom Røde Kors' sin tracing offiser i byen rapporterte at Samira var vaktet, og at han som somalier heller ikke kunne oppsøke henne, ville vårt tilstedeværende som vestlige åpenbart kunne ført til at Samiras situasjon ble forverret og kanskje direkte livstruende.

Vi har videre vært i kontakt med to mannlige og en kvinnelig somalier i Norge, med tanke på at en av Samiras egne, etnisk sett, kunne prøve å oppsøke henne. Konklusjonen ble den samme: Så lenge jenta er bevoktet, og at hun etter all sannsynlighet er i Somalia mot sin egen vilje, kan lite gjøres i Somalia. Samiras situasjon kan, på grunn av tidligere nevnte forhold, antakelig kun løses forsvarlig fra Norge (eventuelt fra nærliggende norsk utenriksstasjon).

Vårt hovedutgangspunkt når vi skal vurdere tiltak hva gjelder en situasjon som Samiras, vil likevel særlig være å se på muligheter for å *forebygge* at barn/ungdom i Norge overhodet havner i en, etter vår erfaring, rettsløs overgrepssituasjon. Men først skal vi til Danmark, der en nesten identisk situasjon oppstod for en annen Samira – men som hadde en lykkelig utgang.

Case F: Danske Samira - myndighetene presser henne tilbake

I 1997, syv år gammel, kom Samira til Danmark fra Somalia. Hun ble familiegjennforent med sin far og hans hustru, ble hun fortalt. Først 13 år gammel forstod hun at dette var en løgn; hun var familiegjennforent med onkelen sin og hans hustru.¹⁰

Samira hadde i alle disse årene i Danmark blitt holdt under svært strenge og tradisjonelle kår av onkelen. Hun var en hushjelp for familien hans, og forteller at hun ikke fikk gjøre lekser, ble påtvunget slør og ble utsatt jevnlig for vold. I følge henne selv, ble hun forberedt til å være en kommende hustru for en somalisk mann.

Men da Samira forstod at hun var blitt løyet for, begynte hun å gjøre opprør. Hun tok seg til rette og levde som andre danske tenåringer; spilte fotball, var sammen med venner på fritiden, kledde seg i olabukse og t-shirt (kastet sløret) osv. Av venninner og skolen ble Samira betraktet som meget godt integrert i Danmark.

¹⁰ Fremstillingen er basert på reportasjer i avisen BT, en av disse er vedlagt i vedlegg 3.

Hennes opprør ble derimot for mye for onkelen, og endte i et voldsomt voldelig angrep på Samira. Samira søkte hjelp hos en voksen kvinne. De dro til legevakten og fikk dokumentert skadene. Men sosialkontoret ville ikke hjelpe Samira. Hun ble sendt hjem igjen.

Noen måneder senere ble hun forespeilet å få møte sin egentlige mor på en måneds ferie til Somalia. Hun ble glad, og dro sommeren 2002.

Under store deler av oppholdet i Somalia ble hun holdt isolert, og hun ble også utsatt for brutal vold. Ved to anledninger klarte hun å få telefonisk kontakt med venninner i Danmark. Siste gang i november 2002. Da avisen BT omtalte situasjonen til Samira 21.april i fjor, gikk myndighetene raskt til konkret handling.¹¹ Avisen avdekket både Samiras situasjon og omfattende trygdesvindler blant somaliere i Danmark, bl.a. ved at de tok barna ut av skolen for flere måneder og sendte dem til fiktive foreldre i England. Slik sett oppnådde de barnetrygder både fra Danmark og England.

Integreringsministeren i Danmark reagerte resolutt på informasjonen om Samira og trygdesvindelen. Han tok kontakt med aktuell kommune, og de ble enige om at Samira skulle oppspores og tilbakeføres til Danmark. Til BT utalte ministeren 25.04.03:

»Samira er en frygtelig historie. Hun er indbegrebet af vellykket integration – en integration hun er blevet straffet for. Forældrene skal hente hende hjem hurtigst muligt, ellers trækker vi i kontanthjælpen – og den tossegode danske stat skal ikke betale for billetterne. Hvis forældrene ikke gør det, trækker vi beløbet i børnetilskuddet,« siger Bertel Haarder.

Lederen for utvalget for barn og unge i hjemkommunen hennes, oppnådde telefonisk kontakt med Samira, og gjennom press fra myndighetene og media, ble Samira sendt tilbake til Danmark litt over en måned senere. Hennes "foreldre" måtte betale reisen, da ved at det ble trukket fra barnetrygdene deres. Etter vår informasjon, er Samira i dag plassert i fosterhjem i Danmark, hvor hun trives godt.

Samiras skjebne og andre relaterte saker som media fokuserte i denne anledningen, førte til bred debatt i Folketinget og derav lovendring: Barnetrygd bortfaller hvis barnet oppholder seg i utlandet i mer enn et normert ferieopphold uten foreldre. Unntak gjøres hvis oppholdet er ledd i et utdannelsesforløp som "sigter på at forbedre barnets muligheter for at klare sig under fortsat opphold her i landet, kan der fortsat udbetales børnetilskud. Der kan fx være tale om, at barnet for at styrke dets sproglige færdigheder eller dets viden om internationale forhold i et år eller et semester følger en uddannelse i udlandet. Der vil blive lagt vægt på, om oppholdet kan betragtes som et supplement til et igangværende uddannelsesforløb i Danmark. Er dette ikke tilfældet, vil retten til børnetilskud ophøre".

Verken ansvarlige på kommunalt hold eller integreringskonsulenter mener at tiltaket i seg selv vil holde barna i Danmark, som intensjonen er (se vedlegg 4).

Case G: Danske Aisha - verdt fem kameler og fem geiter

I fjor ble det ført en unik sak for dansk domstol. Bare 12 år gammel ble dansksomaliske Aisha lurt til Somalia og holdt tilbake der mot sin vilje.¹²

¹¹ Jf. vedlagte avisartikler fra 21.04.03 og 25.04.03, vedlegg 5.

¹² Basert på tre reportasjer i avisen Information, vedlegg 6.

Som danske Samira (jf. over), var også hun løyet for av "foreldrene" i oppveksten; Aishas "foreldre" i Danmark viste seg å være hennes tante og onkel. Familien hadde store tilpasningsproblemer og var kulturelt sett tradisjonelle somaliere. Kommunene støttet tett opp med hjelpetiltak for å bedre integreringen.

Aisha var en oppvakt, sjarmerende og selvstendig jente. Da hun nådde puberteten begynte hennes opprør mot de konservative holdningene til onkelen og tanten. Dette resulterte i vold, og Aisha ble flyttet til en institusjon. I forbindelse med en høstferie, insisterte hun på å besøke sin familie. Hun savnet særlig sine yngre "søsken" og var bekymret for dem. Under tvil tillot kommunen dette.

Under besøket ble Aisha lurt av sin tante og eldre søster til å bli med på ferie til slektninger i Nederland. Derfra gikk ferden videre til den arabiske halvøya. Først da jenta gikk inn på flyet som skulle til Mogadishu sammen med tanten sin, forstod hun at hun var på vei til Somalia.

Bestefaren hennes beordret ny kjønnslemlestelse av jenta umiddelbart, noe som ble gjennomført.¹³ Bestefaren avtalte ekteskap for Aisha med en mann på 40 år. Prisen for Aisha var fem kameler og fem geiter. Alt skulle skje forteste mulig.

Men Aishas biologiske far i Somalia ville det annerledes. Han mente Aisha skulle tilbake til Danmark og slettest ikke giftes bort. Dagen før bryllupet klarte faren å flykte med jenta til det danske konsulatet i Addis Abeba i Etiopia. Aisha hadde da vært borte fra Danmark i to måneder.

Ingen dansk domstol hadde behandlet en sak der et barn som myndighetene har overtatt omsorgen for, blir bortført til et annet land, etterlatt der mot sin vilje, blir kjønnslemlestet og forsøkt tvangsgiftet som barn. Saken var ikke bare enestående på grunn av manglende rettspraksis, men også fordi dansk lovgivning i 2002, da saken skulle prøves for domstolen, ikke omfattet slike forbrytelser begått i Somalia. Kravet var at forbrytelsen *også* måtte være straffbar i aktuelt land.¹⁴ Samtidig er det vanskelig (allerede noen uker etter en kjønnslemlestelse) å påvise tidspunktet for lemlestelsen. I tillegg var det andre gang Aisha ble lemlestet. Påtalemyndigheten kunne heller ikke påvise at Aishas tante kjente til at jenta hun bortførte til Somalia skulle lemlestes.

Påtalemyndigheten konkluderer med at bortføringen, og da i tillegg av et barn onkelen og tanten hadde blitt fratatt omsorgen for, kunne rettsforfølges. Strafferammen for bortføring er 10 år, og i tillegg begjærte påtalemyndighetene onkelen utvist fra Danmark. Det ble også krevd 25 000 kroner i erstatning til Aisha.

5.september i fjor falt dommen. Onkelen og tanten dømmes for bortføring av et barn de ikke hadde omsorgen for. Av hensyn til deres ni gjenværende barn, får de 15 måneders fengsel, hvorav ni måneder er betinget. Og onkelen får bli i Danmark.

Kommunen får erstattet utgiftene til Aishas billett hjem til Danmark.

Aisha får ingen erstatning.

¹³ Bestefaren ville sikre at hun var lemlestet "nok".

¹⁴ Danmark har endret dette nå, da knyttet til kjønnslemlestelse. Loven om kjønnslemlestelse i Norge gjelder også for lemlestelse begått i utlandet.

Onkelen og tanten forlot rettsbygningen - jublende.

1.2 Skildring via besøk i Pakistan

HRS foretok en reise i Pakistan i tidsrommet 17. januar – 1.februar 2004. Fra HRS deltok Hege Storhaug og Rita Karlsen. En norskpakistansk kvinne skulle også delta på reisen, men dette måtte avlyses av hensyn til hennes sikkerhet.¹⁵

Formålet med reisen var å studere nærmere praksisen med at ikke-vestlige borgere i Norge sender sine barn til opprinnelseslandet/hjemlandet. Vi valgte å reise til Pakistan, da dette er den største ikke-vestlige gruppen i Norge, og fordi vi hadde bred informasjon om at særlig denne gruppen praktiserer hjemsendelse av barn for oppvekst og skolegang.

Før vi forlot Norge hadde vi samlet inn og systematisert informasjon om norskpakistanere bosatt i Pakistan. Vi hadde fått navngitt en rekke skoler, både privatskoler og koranskoler, der det skulle være elever med norsk statsborgerskap. Vi hadde også fått opplyst navnene til en del av disse (noe vi for øvrig ikke gjorde bruk av mens vi var der, dette både med hensyn til sikkerheten til de aktuelle barna og til våre kilder i Norge). Flere av barna var i Pakistan uten noen av foreldrene. De er plassert hos slektninger.

Da det ikke finnes noen oversikt, verken i Norge eller i Pakistan, over hvor mange norskpakistanere det til enhver tid er i Pakistan, hadde vi selv en gjetning (ut fra informasjonen vi fikk tilgang til via muntlige kilder i miljøet) på at det kunne dreie seg om flere hundre barn. Erfaringene fra reisen tilsier at tallet med all sannsynlighet er betydelig høyere. Vi har også grunn til å tro at praksisen er økende.

I dette kapitlet refererer vi sentrale hendelser fra denne turen, da spesielt til de erfaringer vi høstet i forhold til norskpakistanske barn som er sendt tilbake til Pakistan for å gå på skole. Referatet er anonymisert, navn og enkelte fakta er endret for å beskytte informantene og barna.¹⁶

1.2.1 Den norske ambassaden i Pakistan

Vi startet reisen i Pakistan med et møte på den norske ambassaden.¹⁷ Grunnlaget for møtet var en henvendelse vi har gjort til ambassaden per e-post, hvor det blant annet het:

"Vårt prosjekt er knyttet til norskpakistanske barn og unge som går på skole i Pakistan eller som oppholder seg der over lengre perioder. Vi er derfor interessert i informasjon om skolesystemet, særlig med vekt på det pedagogiske og faktiske innholdet. Både Koranskoler, offentlig grunnskole, High School, og Internatskoler er av interesse."

Skolesituasjonen

Ambassaden informerte oss om utdanningssystemet i Pakistan. Skolesituasjonen kan etter deres mening grovt deles inn i følgende hovedkategorier:

¹⁵ Med på deler av reisen hadde vi også en journalist fra Aftenposten, som har publisert flere reportasjer fra reisen. Disse følger vedlagt denne rapport. Jf. vedlegg 7.

¹⁶ I tillegg til dette referatet, har vi utarbeidet et mer omfattende referat fra turen. Dette foreligger som eget konfidensielt dokument, som tilbys tilgjengelig for noen utvalgte myndighetspersoner.

¹⁷ Vi avsluttet også reisen i Pakistan med ett møte hos ambassaden. Dette referatet omfatter begge møtene.

a) Internasjonale/amerikanske skoler

Dette er skoler med svært høye skolekostnader, dvs. en årlig kostnad fra 12.000 dollar og oppover. Det er ikke mange internasjonale skoler av denne standarden i Pakistan, kanskje tre – fire stykker. Det er først og fremst utlendinger stasjonert i Pakistan sammen med velstående pakistanere som benytter disse skolene til sine barn

b) Britiske skoler og pakistanske eliteskoler, misjonsskoler og militærskoler

Skoler med høy standard, der elevene er barn av velstående pakistanere og utlendinger. Undervisningen foregår både på engelsk og urdu.

Etter 11.09 var det mange som flyttet barna sine fra gruppe a til gruppe b. Dette skyldtes terrorfrykten, blant annet mot skolebussen.

c) Private skoler

Kanskje oppimot 25 % av elevmassen i Pakistan går på private skoler. Disse er oftest opprettet av eierne med hovedformål å tjene penger. Kvaliteten er meget variabel. Enkelte er meget velutstyrte og av god standard. Undervisningsspråk på disse er ofte engelsk. Variasjonsbredden er imidlertid stor, og kvaliteten på i andre ende av skalaen er dårlig. Undervisningsmedium i disse skolene vil (stort sett) være urdu.

d) NGO-skoler

En viktig gruppe skoler er de som støttes av frivillige organisasjoner/hjelpeorganisasjoner. Som regel bra standard. I følge ambassaden kan man ikke forvente særlig økning i antall slike skoler, siden tilgjengelige midler er begrenset.

e) Offentlige skoler, gjerne kalt "Under-treet-skole"

De fleste offentlige skoler har dårlig standard, men med mange viktige unntak, særlig i byene. Lærerne er dårlig betalt. Det er i Pakistan stor underdekning av skoler. Mange offentlige skoler har ikke tilstrekkelig plass, og man ser ofte at elever får undervisning ute i det fri, gjerne under skyggen av et tre, og også andre fasiliteter mangler.

f) Community schools

Lokalsamfunnet, oftest med støtte gjennom NGOs og myndighetene, oppretter skoler hvor de selv tar ansvar for driften. Dette er et konsept som utprøves av flere aktører med økonomisk støtte utenfra.

g) Koranskoler

Også i denne gruppen er variasjonsbredden stor. Noen er meget velutrustede skoler, hvor også "vanlige skolefag" er på pensum. Den store gruppen av slike skoler gir dog bare undervisning i religiøse fag/koranen (Islamati), og har ofte en dårlig (eller elendig) standard.

Ambassaden kommenterer at det har vært en sterk økning av koranskoler i Pakistan den siste tiden. De fattige som har mulighet til det, går på disse, da de som oftest er svært rimelige eller gratis. Ambassaden har besøkt flere av disse skolene, der variasjonsbredden er blitt bekreftet.

Litt statistikk

Bare rundt 40 % av barna i Pakistan begynner på skole (ambassaden henviser her til offentlig statistikk, baseline year 2000-01). I tillegg dropper over 30 % ut gjennom de fem første årene

(dvs. frafallsprosenten i grunnskolen). Målsettingen er at innskrivingsprosenten skal øke til 58 %, og at frafallsprosenten skal minke til 21 % fram til finansåret 2005-06.¹⁸

Ambassaden har ingen oversikt over hvor norske borgere i Pakistan eventuelt går på skole (dvs. hvilke type skoler), men i forhold til de attester som legges frem for ambassaden (ved familiejenforeningssaker) kommer de fleste fra gruppene b, c og e (jf. over). Ambassaden har ikke registrert noen dokumentasjon fra Koranskoler (her går man gjerne bare i to til fire år).

Antall norskpakistanske barn i Pakistan?

Ambassaden har rimelig god oversikt over antall *etniske norske* i Pakistan, men liten eller ingen oversikt over antall norskpakistanere i Pakistan. Ambassaden estimerer at det til enhver tid befinner seg ett sted mellom 4000 – 5000 norske borgere i Pakistan. Av disse anslår ambassaden at 90 % er under 16 år. Men de understreker at dette er tall som er *svært usikre*.¹⁹

Ambassaden tror at grunnen til at norske borgere går på skole i Pakistan, hovedsakelig handler om foreldrenes ønske om *muslimsk oppdragelse*. De mener det kan være viktig å stille spørsmål ved hvilken kvalitet det er på den skolegangen som disse barna får.

Snakker ikke norsk

Informasjonen vi har med oss fra Norge, forteller at mange av de norskpakistanske barna som er i Pakistan ikke kan norsk, og at mange av dem er sendt til Pakistan i svært ung alder. Det som synes "vanligst" er at barna sendes til Pakistan innen de er blitt 4 år. Noen kan imidlertid ha noen års skolegang i Norge.

Ambassaden bekrefter at de kjenner til norske statsborgere som aldri har vært i eller bodd i Norge. Deres erfaringer er også at barn, som er norske statsborgere, oppholder seg i årevis i Pakistan, og eventuelt kun drar på ferie til Norge. Dette er barn som ikke snakker norsk, og som i tillegg har dårligere skolegang enn jevnaldrende i Norge. Barna har heller ikke fått noen norsk kulturforståelse, og vil slikt sett kunne videreføre en fremmedfølelse og frykt for integrering i det norske samfunnet. (Ambassaden har også erfart at kvinner som har bodd i Norge i 15 – 25 år ikke kan snakke norsk).

Ambassaden påpeker også praksisen med at Norge godkjenner barn som norske statsborgere i bigamiektenskap. Grunnlaget er bestemmelsen i statsborgerloven om at barn får norsk statsborgerskap når de blir født, forutsatt at faren er norsk statsborger og foreldrene er gifte. Norske statsborgere som er født i utlandet, og som aldri har bodd i Norge, taper imidlertid norsk statsborgerrett når de fyller 22 år – dersom de ikke etter søknad har fått beholde denne retten. Slik søknad må sendes til norsk utenriksstasjon i god tid før en fyller 22 år. (Jf. for eksempel pkt.4 i norske pass).

¹⁸ For utdypende informasjon om skolegang og undervisning i Pakistan, henviser vi til Landrapport fra Pakistan, HRS 2004.

¹⁹ Ambassadepersonellet understreker flere ganger at det er svært vanskelig å gi noe "riktig" svar på spørsmålet om antall barn med norsk statsborgerskap i Pakistan. De opererer også med en "kort- og langsvart variant": Kortsvaret er at de *ikke* kjenner til antallet. Langsvaret, som da er et estimat bl.a. ut fra passfornyelser og innskriving av barn i passet (som i 2003 var på om lag 500 "etiketter", dvs. innskrivelse av barn i foreldrenes pass), tilsier at det *kan* være rundt 4. -5.000 norske statsborgerer i Pakistan til enhver tid. Disse tallene er ikke brutt ned i alder eller kjønn, og derfor er det en ny antakelse at det blant disse er en høy andel barn. Ambassaden mener at det "riktigste" svaret er følgende: "*Det er mange barn som er norske statsborgere som befinner seg i Pakistan.*"

I denne sammenheng får vi en diskusjon om hvorvidt det er en forpliktelse å lære barna (som er norske statsborgere) norsk. Ambassaden sier at de ikke kjenner til at det foreligger en slik forpliktelse hvis barna ikke er i Norge i oppveksten.²⁰

Økende antall saker "med problemer"

I følge ambassaden er det hovedsakelig to typer saker der barn blir tatt med til Pakistan av en eller begge foreldrene, det ene er *barnbortføring* og det andre er hva ambassaden kaller "*plassering av barn*".

Hva gjelder plassering av barn i Pakistan, som oftest inntil de er "gifteklare", er dette avdekket bl.a. gjennom flyplasskontroller. Regelen er at det er mor og jentebarn som plasseres, unntaksvis er det unge gutter. Argumentasjonen fra de involverte er at "man vil gi barna en muslimsk oppdragelse", men flere fra ambassaden tror dette like mye handler om penger. Det er billig å bo i Pakistan, og de fleste "beholder" barnetrygden (i praksis vil det si at de ikke melder fra i Norge om at barna og eventuelt øvrige familiemedlemmer er i Pakistan). Pakistan har også innført en ordning med "Pakistan Origin Card" (POC) for etniske pakistanere med utenlandsk statsborgerskap, som gjør at disse kan reise til Pakistan uten å visum og dermed unngår stempeling av pass inn/ut av Pakistan. På denne måten er det vanskeligere å dokumentere at barnet har oppholdt seg (oppholder seg) i utlandet, og dermed fortsetter også familien å motta for eksempel barnetrygden. Det har heller ikke vært noen systematisk praksis med melde fra og/eller følge opp fravær for disse barna ved skoler i Norge.

Ambassaden henviser til praksisen med både mor og fars underskrift i forhold til utstedelse av pass, noe som i noen tilfeller kan medføre at barn *hindres* i å få norsk pass. Jf. at det i passloven § 4 heter:

"Til barn under 18 år utstedes ikke pass uten samtykke fra den eller de som har foreldreansvaret. Har foreldrene felles foreldreansvar, må begge samtykke. Pass kan likevel utstedes til barn med bare den ene av foreldrenes samtykke i tilfelle der vedkommende i henhold til barneloven har anledning til å ta med barnet ut av landet uten den annens samtykke."

²⁰ Ambassaden fikk rett. Etter tilbakekomst til Norge tok vi kontakt med Utdanningsdepartementet (Opplæringsavdelingen) med spørsmål om det er en plikt å lære barn med norsk statsborgerskap norsk. Vedkommende, som selv påpekte å være ny i departementet, var usikker og vi ble bedt om å ta kontakt med skoleetaten i kommunen (som ansvarlig instans for grunnskolen). Vi valgte imidlertid å kontakte Læringssenteret, og den vi snakket med mente bestemt at dette var en forpliktelse. På spørsmål om eventuell referanse, ønsket vedkommende at vi skulle ta kontakt med aktuell jurist på senteret. Den aktuelle juristen insisterte at spørsmålet ikke var enkelt, og henviste til sammenheng mellom de retter og plikter som er gitt i henhold til grunnskoleopplæring. Men vedkommende kunne ikke svare konkret, og da hun selv ikke hadde kapasitet til å undersøke saken nærmere, ble vi bedt om å ta kontakt med en jurist i departementet. Tilbake i utdanningsdepartementet, der ingen jurister var tilgjengelig, fikk vi svar av annen i Opplæringsavdelingen, som bestemt mente at dette er en plikt og at det er nedfelt i lærerplanen. På spørsmål om hvordan dette henger sammen med norske statsborgere som går på skole i utlandet, som har helt andre læreplaner, mente vedkommende det likevel er en plikt. Imidlertid ba hun oss henvende oss til Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Hos Fylkesmannen (Utdanningsavdelingen) får vi først til svar at norskopplæring er en plikt, med henvisning til læreplaner og de ekstraordinære tilbud som gis tospråklige elever. Etter noe frem og tilbake, sjekker vedkommende med andre i avdelingen, og kommer så tilbake med følgende beskjed: det er kun et tilbud, og ikke er påbud. Hun presiserer: "Loven sier ingenting om dette. Kommunene kan heller ikke forfølge barnas utdanning i utlandet." Videre påpeker hun at norske statsborgere i utlandet kan søke om komplimenterende undervisning – hvis de kan dokumentere at de går på nasjonal eller internasjonal skole, og i tillegg dokumentere at det er lærekrefter som faktisk kan undervise i disse fag. Fagene det kan søkes komplimenterende undervisning i er norsk, samfunnsfag og KRL/livssyn." Hun avslutter for øvrig samtalen med: "Dette tror jeg ikke norske politikere vet – dere bør få dette fram, og det må gjøres noe med. Norske borgere må da pliktes å lære norsk!" (Se for øvrig kap. 5.4.5 – 5.4.7).

I tillegg påpeker ambassaden erfaringer med at barn "brukes" i ekteskapstvister eller andre familiære tvister.

Ambassaden erfarer et økende problem med familiegjenforeningssøknader etter ekteskapsinngåelse. De vil imidlertid ikke komme med noen tall, knyttet til at det ikke alltid er like enkelt å definere hva som er problemer og hva eventuelt graden av problemene er - blant annet er det komplisert å vite hva som skal eller kan defineres som "tvang". I denne sammenheng understreker de at det i Pakistan kan være vanskelig for den hjelpetrengende "å samle tankene" – i de fleste tilfeller vil det være bedre og lettere å få hjelp når en er tilbake i Norge.

Et annet problem er selvsagt den omfattende korrupsjonen i Pakistan, blant annet knyttet til falske dokumenter. Andre ambassader i Pakistan (i tillegg til andre organer som verifiserer dokumenter) anslår at omtrent 60 – 80 % av dokumentene som fremlegges ved ambassadene er falske.

Barnebortføring

Ambassaden forteller at de hatt en rekke saker hva gjelder barnefordeling, men at ingen saker hittil har skapt noen presedens.²¹ Spesielt påpeker ambassaden påtalemyndighetens håndtering av disse saker, dvs. at påtalemyndigheten per i dag ikke har en enhetlig reaksjon (noe som vil være Riksadvokaten ansvar). I følge ambassaden vil en hurtigst mulig løsning av sakene, antakelig kreve en internasjonal etterlysning av gjerningsmannen.

I barnebortføringssakene har en av partene i det havarert ekteskapet tatt med barna til Pakistan og bosatt dem, og eventuelt seg selv, der. Men i de fleste tilfellene plasseres barna hos slektninger. I følge ambassaden, er det nesten alltid far som gjør dette. Etter pakistanske normer og regler er ektemannen overhodet, og en mor kan vanskelig gjøre noe som går mot hans vilje. I Pakistan regnes det som mors ansvar å oppdra barna til de er omkring 8 år, følgelig er det rettspraksis å gi mor foreldreretten frem til denne alderen. Deretter er det vanligvis far som får foreldreretten. Problemet for norske myndigheter er at dersom man oppsøker faren eller slekta i Pakistan, blir barn flyttet til et "sikkert sted" i en fjern landsby. Ambassaden har eksempler på at barn aldri blir funnet, og dermed blir de heller ikke tilbakeført til Norge.

I følge ambassaden er aktuelle tilnærminger til problematikken:

- Forebyggende tiltak: Økt bevissthet om problemet blant skilte/separerte, spesielt etnisk pakistanske mødre i Norge. Tiltak for å passe på barna. Påse at passene ikke er tilgjengelig for forhenværende ektemann. Økt bevissthet hos polititjenestemenn i grensekontrollen.
- Privat løsning: Noen saker kan kanskje bedre løses ved at politiet ikke koples inn. Oppfordring (og bistand) til private løsninger kan forhindre at en eller flere parter i familien bli anmeldt.
- Internasjonal etterlysning: Er saken anmeldt må politiet etterlyse både *barna og bortføreren*. Ambassadens erfaring er at kun barna blir etterlyst i Norge og internasjonalt gjennom Interpol. Bortføreren blir imidlertid bare etterlyst for pågrepelse i Norge.

²¹ Vi gjengir problematikken med barnebortføringssaker, da vi mener visse momenter kan ha paralleller til saker der barn plasseres, etterlates eller sendes fra Norge til Pakistan.

Pakistansk politi mener derimot at de ikke kan pågripe bortføreren eller medskyldige uten et formelt grunnlag – som de ville hatt hvis norske politimyndigheter også hadde etterlyst bortføreren internasjonalt. (Siste eksempel i så måte er en sak fra Drammen der statsadvokaten har bestemt at barnefaren som har bortført to barn ikke skal etterlyses internasjonalt, kun i Norge).²² Erfaringene er at sambandstjenesten bruker svært mye ressurser for å få – og holde – lokalt politi interessert i saken. En endret praksis der barnebortføreren ble pågrepet og utlevert for straffeforfølgelse i Norge ville også hatt en forebyggende effekt i "miljøet" i Norge.

- Oversittelse av visumsperioden: Ofte er bortfører, i likhet med barna, norsk statsborgere. Norge godtar ikke dobbelt statsborgerskap, og vanligvis får norske borgere 3 måneders visum til Pakistan. Når de har oversittet visumsperioden, kan pakistansk politi formelt pågripe og utvise dem, noe som sambandstjenesten har benyttet som argument for å få pakistansk politiet til å gjøre noe. Erfaringen er imidlertid at dette ikke er en så tungtveiende grunn for å få pakistansk politi til å handle, som en internasjonal etterlysning ville vært.
- Barneprotokoll: England og Pakistan har underskrevet en gjensidig protokoll for tilbakeføring av bortførte barn. Britenes erfaringer synes å være gode, og man har hatt rettsavgjørelser i Pakistan der man har lagt denne protokollen til grunn for bestemmelsen om at barn skal tilbakeføres til mor i UK.
- Stopp i barnetrygd/sosial ytelser: Økonomi er et maktmiddel. I "Drammen-saken" (jf. over) ble 75 % av farens stønader stoppet inntil barna tilbakeføres, der sambandstjenesten kjenner til at bortføreren har gitt uttrykk for at han trenger penger (de vet også at han har lånt penger av pakistanere i Norge). Erfaringene tilsier at alle stønader umiddelbart burde opphøre (100 %), også barnetrygdutbetalinger.²³
- Bruk av det pakistanske rettssystemet: Hvis det ikke lykkes mor å få ut barna via etterlysning og bruk av politiet, har hun mulighet til å anmelde saken til pakistansk rettsvesen. Dersom ambassaden gjøres til part i saken, vil det antakelig føre til større trykk (men dette er et ressurs spørsmål og kan bli vanskelig å følge opp). Slike rettssaker har imidlertid en tendens til å ta lang tid, og kan trekkes ut i tid ved eksempelvis å søke om utsettelse i behandlingen eller anke avgjørelser.

Tvangsekteskapssaker

Ambassaden vil ikke komme med noen konkrete tall på antall tvangsekteskapssaker (det sies at ambassaden ikke fører statistikk over dette), først og fremst fordi de ønsker å "skjermesakene" (de viser i denne sammenheng til flere uheldige medieoppslag, der jenta, i de fleste tilfeller er det jenter, får en enda vanskeligere situasjon). Ambassaden velger å si det slik: "Det er ingen rutine med tvangsekteskapssaker, men det er heller ikke noe eksepsjonelt". Videre henviser de til at ORKIS (Oslo Røde Kors Internasjonale Senter i Norge) opererer med et tall på 140 tvangsekteskapssaker hva gjelder tilknytning til Pakistan, og at de ikke har 140 saker, men en "viss prosentandel av dette".

²² Saken ble første gang omtalt i media 14.april 2002, se presentasjon av saken i vedlegg 8.

²³ Jf. også "Nadia-saken" (norskmorokkans Nadia som ble dopet ned og tvunget til Marokko i bil av egen familie). En sentral årsak til at saken løste seg såpass hurtig, var nettopp stans i alle trygdeutbetalinger.

At tvangsekteskap (eller uønskede ekteskap) ikke er ukjent for ambassaden, viser også deres systematiske handlinger i slike saker.²⁴ Ved ekteskapsinngåelse er det rutine å ta en samtale med vedkommende som har giftet seg i Pakistan og som fortsatt er her. Ambassaden påpeker imidlertid at det de anser som noe av det viktigste, er at den unge selv (som bor i Norge) skal vite at *formålet med turen er ekteskap*. Hvis ambassaden er varslet om et forestående uønsket ekteskap (som regel varslet av venner eller lærer i Norge), kontaktes foreldrene/foresatte der de blir fortalt at de har fått melding om at den unge ikke har det bra – og at de må melde seg ved ambassaden. Men for å kunne bistå den enkelte unge, er ambassaden totalt avhengig av at den unge selv våger å fortelle ærlig om sin situasjon.

De påpeker også endringen knyttet til 7-dagers visum (trådte i kraft 1.november 2002): Slike visa utstedes nå bare unntaksvis, noe som har økt mulighetene for å gjennomføre kontroller.

Bilateral avtale mellom Pakistan – Norge?

For noen år siden ble det vedtatt at det skulle søkes etablert en bilateral avtale mellom Norge og Pakistan. Dette samarbeidsorganet skulle etableres for å løse saker som omhandler for eksempel barnebortføring og tvangsekteskap (som så langt har vært det mest vanlige).

Ambassaden påpeker at de har hatt en rekke gode samtaler med pakistanske myndigheter, men formalisering på papiret trekker ut i tid. Ett av problemene synes nettopp å være *definisjon av tvangsekteskap*, en definisjon som for øvrig er utarbeidet av myndighetshold i Pakistan og som ambassaden har oppfattet som "grei nok", men likevel stopper det opp når avtalen skal formaliseres. I denne sammenheng henviser de til at britene har etablert en slik avtale, og at den synes å fungere. Derimot har ikke denne avtalen benyttet seg av begrepet tvangsekteskap, selv om avtalen også legges til grunn i slike saker.

Manglende verktøy

Som det fremkommer av dette referatet, vil ambassaden i liten grad komme med noen tall verken hva gjelder den ene eller andre problemstillingen. Begrunnelsen synes å være at de har lite ressurser til å systematisere og verifisere ulike former for informasjon. Det fremkommer at de på utlendingsseksjonen er fem stykker, som har om lag 1.000 familiegjenforeningssaker i året. Ambassadens estimat er at hovedtyngden av søkerne er mellom 18 – 22 år, der majoriteten er i slekt med hverandre, som oftest søskenbarn. Det har vært en økning i antall søknader på hele 30 % per år, mens det første halvåret av 2003 var en økning på så mye som 60 %. Ambassaden tror selv dette skyldes det nye kravet i utlendingsloven, dvs. innskjerping av underholds kravet for de mellom 18 og 23 år.²⁵

Ambassaden har verken tilgang til utledningsregisteret eller strafferegisteret. De mangler også velfungerende dataverktøy. Familiegjenforeningssakene er lagret manuelt (dvs. i papirmapper), hvilket tilsier at nye søknader ikke kan sjekkes opp (elektronisk) til andre, det er kun "maveføleleser" og eventuelt gjenkjennelseeffekten som eventuelt slår ut. Ambassaden forteller en rekke historier, for eksempel om personer som er utvist fra Norge grunnet vold, trusler og sågar drap. Disse kan komme med ny identitet til ambassaden, noe som er vanskelig å avdekke. Dette medfører at ambassaden i de fleste tilfeller ikke har noe

²⁴ Vi gjengir ikke prosedyren detaljert her.

²⁵ Ambassadens uttalelse harmonerer med vår erfaring. Første halvåret i 2003 var det et ekteskapsrush for å komme i forkjøpet av innskjerpelsen i utlendingsloven. Gjennom videregående skoler i Oslo, er vi blitt informert om svært mange ekteskapsinngåelser av (særlig) unge norskpakistanske jenter i alderen 17 – 18 år.

grunnlag for å avvise uvedkommende, og resultatet kan være at kriminelle personer kommer (tilbake) til Norge.²⁶

1.2.2 Møter med NGO-er

Vi hadde møter med flere NGO-er (frivillige organisasjoner), både med formålet å få informasjon om disse organisasjonenes prioriteringer og eventuelt problematikken med barn fra utlandet som sendes til Pakistan.

Det visste seg at disse organisasjonene ble regnet som å "være god butikk i Pakistan", betegnet som "en bransje i økende vekst". Mange av NGO-ene hadde som en av sine viktigste arbeidsoppgaver å avholde diverse seminarer. Det var også en uttalt målsetting å samarbeide med andre NGO-er. Noen innrømmet at det kunne være rimelig enkelt å få penger til humanitært arbeid (fra diverse internasjonale kilder), noe som også hadde tiltrukket seg useriøse aktører. At seriøsiteten er forskjellig, erfarte vi også selv: På ett av stedene, hvor vi for øvrig ble hyggelig tatt imot og tilbydd ulike faglige rapporter, spurte vi om det var noe vi kunne gjøre for dem. Det noe overraskende, men seriøse, svaret var: "Dere kan skaffe oss visum til Norge".

Flere av organisasjonene, bl.a. Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), som nylig har etablert et avdelingskontor i Islamabad, fokuserte spesielt på æresdrap og vold mot (ofte unge) kvinner. Dette er problematikk som flere mener er økende i Pakistan. Imidlertid ble det påpekt at det har skjedd en endring fra slutten av 1990-tallet, da i betydningen at flere våger å snakke om dette. Slik sett ble det stilt spørsmål med om problematikken er økende, eller om det heller er et resultat av mer offentlighet rundt problemene. I denne sammenheng ble det henvist til en økende samfunnsmessig aksept av at æresdrap og vold mot kvinner er et problem i Pakistan, ikke minst aksept fra (ulikt) politisk hold. Det er en viss enighet i parlamentet om at det må iverksettes tiltak. Samtidig er æresdrap og vold mot kvinner knyttet til "privatsfæren" – og igjen knyttet til religion, som vanskeliggjør eventuelle tiltak. Flere understreket at det er vanskeligst å få gjennomført endringer når disse skal skje på religiøs grunn heller enn på politisk grunn. Likevel har det fra ulike politiske hold vært uttrykt at disse kvinnene skal tilbys politibeskyttelse, jobb og bosted.

Ingen av organisasjonene hadde noen kjennskap til at barn av pakistansk opprinnelse sendes, etterlates, dumpes eller plasseres i Pakistan fra utlandet, men flere fokuserte på utdanningssystemet generelt – som det også var flere kritiske røster til. Mange tilkjennega fortvilelse over at utdanning er lite prioritert i Pakistan. Undervisningen ble betegnet som selektiv og urovekkende lite nøytral (politisk og religiøst), samt at langt de fleste skoler sliter med mangel på alle typer undervisningsmateriell og kvalifisert undervisningspersonell.²⁷

²⁶ At ambassaden ikke har tilgang på utlendingsregisteret eller stafferegisterte, samt også mangler velfungerende datautstyr, er en informasjon som vi mener burde vekke politisk bekymring. HRS kjenner godt til flere eksempler på at nettopp kriminelle (særlig relatert til voldskriminalitet mot hustru), etter utvisning fra Norge har kommet tilbake til Norge på ny, dvs. falsk identitet. Denne mangelen på forsvarlige kontrollsystem, mener vi er uakseptabel.

²⁷ Vi viser i denne sammenheng til egen landrapport om Pakistan, som vi har utarbeidet i forhold til dette prosjektet.

1.2.3 Reisen i "Little-Norway/Scandinavian"

"Little Norway", eller "Little Scandinavia", er et område som ligger om lag midtveis mellom Islamabad og Lahore, i hjertet av provinsen Punjab og langs den gamle hovedveien Grand Trunk Road (kalt GT road).²⁸ Navnet, eller navnene, har oppstått grunnet den betydelige utvandringen hovedsakelig til Norge (og Danmark) fra dette området, en utvandring som for Norges vedkommende startet i 1967. Området som kalles "Little Norway/Scandinavia" utgjør fire byer, *Kharian* (den mest sentrale relatert til Norge), *Gujrat*, *Lala Musa* og *Jehlum*, og omkringliggende landsbyer. Pakistanere som har utvandret til Norge og Danmark, kommer i hovedsak fra følgende landsbyene: *Mehmet Chak*, *Alam Pur Gondelan*, *Dillo* og *Mandir*. Det antas at minimum 90 % av pakistanere i Norge har røtter i nettopp dette området, og for oss var det derfor naturlig å prioritere en reise i "Little Norway/Scandinavia".

Reisen ble foretatt med leid bil og sjåfør. Bilen, som hadde regjeringsskilter, var leid via bekjente i Pakistan. Nettopp at bilen hadde slike skilter kan ha medført at vi "fikk forhøyet status", i tillegg til at det var et vesentlig sikkerhetsaspekt.²⁹ Vi hadde også leid en tolk og kulturkjenner, Humera Ejaz. Hennes kunnskaper, ikke minst hva gjaldt språk og holdninger i lokalbefolkningen, skulle vise seg å bli svært betydningsfullt.

1.2.4 Koranskole 1

Vi hadde informasjon fra Norge om at det skulle gå norske jentebarn (pakistanere med norsk statsborgerskap) på en koranskole for jenter ved denne aktuelle skolen. Vi fant imidlertid ingen slik skole inne i den aktuelle landsbyen. Etter å ha spurt flere ble vi sendt til nærliggende landsby. Riktignok fant vi en koranskole for jenter her, men det skulle vise seg å ikke være den vi lette etter. Skolen lå meget avsideliggende til, konstruert som en borg og godt bevoktet.

Tolken snakket med vaktene (på punjabi, de kunne ikke engelsk). En av vaktene banket på døren og en kvinne, som dekket seg helt til, gløttet ut (ingen menn hadde lov til å gå inn i bygget siden dette var en jenteskole). Vakten sa at det var gjester, men kvinnen lot kun Humera slippe inn.

Humera rapporterte etterpå at hun ble vist inn i et atrium (åpen plass med tak over), der det var om lag 11 jenter i aldersgruppen 14 til 17 år. De satt på et teppe, iført skoleuniform. Kvinnen som tok imot Humera fortalte at jentene leste koranen, såkalt *nazra* (som innebefatter oversettelse og tolkning, deretter hadith og sunna. Dette i motsetning til *hafeza*, som er forbeholdt de helt unge, fra tre- til fireårsalderen. *Hafeza* er å lære koranen utenat, dvs. uten forståelse). Jentene ønsket å snakke med Humera, selv om hun først oppfattet dem som svært sjenerte/sky. De fortalte at de likte seg der, at maten var god, og at det gav dem status å være på skolen. På spørsmål fra Humera om hvor de kom fra, fortalte de at alle på skolen var fra landsbyene rundt. Alle bodde på skolen.

Etter litt tid kom læreren, en kvinne på om lag 25 år. Humera fortalte at hun var gift med en norsk mann, bosatt i Norge, og at hun hadde en datter som hun ønsket å ha på koranskole. Hun var i området fordi hun blant annet vurderte denne skolen som et alternativ, og slik sett

²⁸ For mer informasjon om dette området, se Landrapport Pakistan, HRS 2004.

²⁹ Kriminaliteten i dette området er høy. Særlig etter mørkest frembrudd er landeveisrøveri et problem.

var interessert i læreplanen og annen informasjon om skolen.³⁰ Men slik informasjon kunne hun ikke få. Skolen delte ikke ut noen form for informasjon *før* eleven eventuelt var tatt opp ved skolen. Det krevde igjen at søknadsskjema var levert, og at eventuelle eksamenbevis var lagt ved. Da først kunne noe informasjon deles ut. Det var heller ingen mulighet for å møte rektor før en eventuell søknad var akseptert.

Humera tilkjennega at hun ikke var helt fornøyd, og mente det var vanskelig for henne å ta en avgjørelse når hun ikke kjente skolens læreplan. Hun fikk da beskjed om å lese på et skilt ved inngangen – der sto "alt": både læreplan og annen aktuell informasjon.

Den kvinnelige læreren fortalte at skolen hadde hatt elever med norsk statsborgerskap, men at nå for tiden var det ingen norske lever. I følge læreren hadde ingen av elevene i dag røtter i Vesten (Humera, som hadde presentert seg som gift med en norsk mann og bosatt i Vesten, mente at læreren benektet at det gikk utenlandske elever her for at hun ikke skulle velge denne skolen for datteren sin. Humera mente selv at hun fremstod som ressurssterk og intellektuell, og ble derfor oppfattet som en trussel).

I gjennomsnitt var 100 – 150 elever innskrevet på skolen per år. De var organisert i grupper på 10 – 15 elever, der hver gruppe hadde en lærer. Skolen hadde 400 Rs som opptaksgebyr. I tillegg kostet den 10 Rs i måneden. (Dette er svært rimelig også i Pakistan. Det utgjør om lag 50 norske kroner i inngangsbillett, og 1,25 kroner i måneden). Elevene hadde ett til to år med *hafeza* og deretter to år med *nazra*. Dette tilsier at elevene er på skolen i tre - fire år. De lærer kun om koranen. Læreren påpekte at det var viktig at jentene lærte om koranen: "Vi må lære dem å bli gode muslimer."

Humera opplevde læreren som lukket og lite meddelsom, informasjonen måtte "dras ut". Hun ble fortalt at skolen rekrutterte sine egne lærere fra tidligere elever. Humera så heller ikke noe skolemateriell – det var heller ingenting på veggene. Men, som Humera uttrykte det: "Det var i alle fall rent der".

Hun ble videre fortalt at det fantes en annen koranskole inne i den landsbyen vi først lette i, og læreren trodde denne skolen hadde norskpakistanske og en rekke andre utenlandske elever.

1.2.5 Koranskole 2

Med informasjonen om at det *skulle* eksistere en koranskole i den aktuelle landsbyen antakelig med norskpakistanske elever, startet letingen inne i byen. Etter å ha spurt en rekke personer ble vi henvist til en skole – godt inneklemt mellom en rekke hus – midt i byen. Dette var riktignok en koranskole, men vedkommende vi kom i tale med avkreftet at de hadde noen utenlandske elever (om noen elever i det hele tatt? Det virket særdeles tomt og stille). Han kjente derimot til en annen koranskole – da ved det navnet vi søkte – som han forklarte hvor vi ville finne.

Vi fant til slutt skolen, og på bakgrunn av den informasjon vi hadde med oss fra Norge var vi nokså sikre på at dette var skolen hvor det etter all sannsynlighet går norskpakistanske barn.

³⁰ Denne historien var oppdiktet fra vår side. På de fleste skoler i Pakistan, og spesielt koranskoler, har ingen lov til å komme på besøk. Det finnes f.eks. egne dager og tider som foreldre har lov til å komme. På de fleste koranskoler har ikke foreldrene lov å komme i det hele tatt, og i alle fall ikke den første tiden (som gjerne er det første ½ året).

Skolen var omgitt av en mur, og delt i to bygninger. Den ene bygningen var forfallen, bygd med rød murstein i tre til fire etasjer, der de små vinduene i hver etasje var bygget i takhøyde med gitter foran. Skolen lignet aller mest på et fengsel. I denne bygningen var det jentene som holdt til. Den andre bygningen, som guttene holdt til i, lå tett inntil jenteskolen, men var av en helt annen karakter: en lav bygning med pene hvitmalt kalkvegger og åpne vinduer.

Jenteskoleinngangen voktes av mannlige vakter. Vaktene virker ustelte og er dårlig kledd. Når vi ankommer er det tre stykker av dem, men den fjerde kommer raskt til. De behersker ikke engelsk, og henter derfor rektoren. Vi benytter sjansen til å gå "inn bak murene", der vi kommer inn i liten forgård, som består av en trapp inn til hovedinngangen og en sideinngang. Vaktene som henter rektoren går inn i bygningen, og etter noen minutter kommer rektoren ut av sideinngangen.³¹ Rektoren er en kraftig mann med et noe bryskt utseende.

En fortreffelig skole...

Rektoren er tydelig overrasket over å se oss, og spør i en skeptisk tone om hvem vi er og hva vi vil. Vi forteller at vi er fra Norge og at vi ønsker å få vite litt om denne skolen, om læreplaner, undervisningsopplegg og elevmassen. Vi forteller at vi har besøkt andre skoler, og skal besøke en rekke skoler til – både koranskoler, privatskoler og college. Rektoren er imidlertid lite interessert i oss og vi er tydelig ikke spesielt velkomne, men han er desto mer interessert i å prate om seg selv - sin egen fortreffelighet – både i forhold til faglige kvalifikasjoner og som skolens overhode. For å utdype sin status, forklarer han at også hans kone er høyt utdannet: De har begge ni års høyere utdanning, fra universitetet i en av storbyene. Han skryter av skolen, og legger ut om dens høye faglige standard. All undervisningen foregår på engelsk, helt fra elevene starter i tre- til fireårsalderen, og det undervises i alle fag. De har også dataundervisning og eget datarom. På spørsmål om eventuelle lærerplaner, sier han at de følger de offentlige læreplanene, som i følge han er underlagt britisk standard.

Mens vi snakker, kommer noen av elevene ut. De ni jentene er anslagsvis åtte til ti år gamle. En av jentene er svært ulik de andre: Hun er rimelig fyldig, og skiller seg således ut fra de andre som er svært tynne. Hun er bedre kledd enn de andre (ingen har skoleuniform) og renere, både i tøy og kropp/hår. I tillegg spiser hun godteri, som hun har lommen full av, men uten antydning til å dele med noen av de andre. Men det kanskje mest interessante er at mens de andre jentene virker nærmest redde, eller i alle fall synes å ha enorm respekt for rektoren, er denne jenta svært uanfektet av han. Mens rektoren fortsetter å fortelle om hvor faglig flink han og kona er, spør vi (på engelsk) jenta som skiller seg ut hva hun heter. Hun forstår ikke spørsmålet, og ser forvirret på rektoren. Før han sier noe, spør vi igjen hva hun heter og hvor gammel hun er. Dette får rektoren til å rødme synlig. Tolken stiller samme spørsmålet på punjabi, og jenta sier smilende navnet sitt. Men rektoren er særdeles lite fornøyd, og begynner å forklare at disse barna er så små at de enda ikke behersker engelsk så godt. Han stotrer og prøver tydelig å få avviklet samtalen, i alle fall samtalen vi prøver å etablere med barna. På rektors oppfordring blir barna jaget inn av vaktene, utenom jenta som nylig har fortalt sitt navn. Det viser seg at hun er rektors datter.

³¹ Vi reagerer på flere forhold ved dette: For det første er det svært streng kjønnsdeling på koranskolene i Pakistan. Dette praktiseres bl.a. på den måten at vaktene, som alltid er menn, ikke selv har tilgang inn i bygningen, men de må banke på og avvente til noen kommer og åpner døren (som skal være låst). Her gikk vaktene rett inn. For det andre var rektoren en mann, som også er uvanlig all den tid dette er en skole for jenter, i tillegg kom også han kom ut fra jentens bygning.

"Omvisningen" avdekker noe annet

Selv om vi registrerer rektorens utilpasshet med situasjonen, spør vi om lov til å komme inn i skolebygningen. Men det får vi ikke. Han forklarer at for å komme inn her, må vi tillatelse fra Regjeringen. Når vi spør om dette ikke er en privatskole, fortsetter han å forklare og forklare på en engelsk som blir dårligere og dårligere, og vi forstår til slutt ikke hva han mener. På spørsmål om det er noen elever fra utlandet på skolen, svarer han unnnvikende, men avviser så kontant at det er noen fra utlandet. Etter litt frem og tilbake sier han at han egentlig ikke er helt sikker, men han er helt sikker på at det ikke er noen elever med norsk statsborgerskap der. Dette strider med informasjon vi har med oss fra Norge, men vi konfronterer han ikke med det. Vi prøver heller å være særdeles hyggelige, og på denne måten smiske oss en tur inn i bygningen.

Strategien lykkes ved at han lar en av oss få komme en tur innenfor. Inne i bygningen er det mørkt og kaldt. Det første rommet er stort og tomt. I venstredelen av rommet er det bygget en slags skillevegg som er ca. 2 meter høy og som ikke rekker helt ned til gulvet. I den ene enden av skilleveggen er det en liten dør. "Rommet" innenfor veggen er kanskje 7 – 10 m², og ligner en slags garderobe. I denne "garderoben" er det en rekke småbarn. Flere av barna vier meg stor oppmerksomhet og flokker seg rundt meg. Andre virker usikre og gjemmer seg. Mange hvisker seg i mellom. Rektoren nærmest drar i meg for å vise meg raskest mulig rundt, mens han prøver å holde barna borte fra meg – og samtidig skal være i front for å kunne slå på lysene. Fra det store rommet entrer vi inn i en lang smal korridor, der deler av taket er av gitter. Gitteret utgjør også (deler av) gulvet i 2.etasje, og derfra titter titalls barn ned på meg. Det er også mørkt i 2.etasjen, så jeg ser bare stirrende øyne. Rektoren drar meg lengst inn i korridoren og åpner en av dørene. Det er et klasserom, anslagsvis på 12 – 15 m². Rommet er kun utstyrt med stoler av tre, det er ingen pulter og ingen tavle. Oppe under taket er det et lite vindu – med gitter. Rommet er ellers helt tomt. Neste rom er helt likt det første. Og neste. Mens vi går slik rundt, snakker jeg høyt og leende, både med rektor og barna. Jeg prøver å tiltrekke meg oppmerksomhet, og snakker også på norsk, i håp om at hvis noen kan norsk, vil de kanskje svare meg. Men barna ser bare storøyd på meg. Jeg prøver selv å åpne døren til neste rom, som rektoren sier er datarommet, men rektoren hindrer meg og drar meg raskt videre. En av dørene som var lukket da vi gikk innover, er nå åpnet. Innenfor titter syv til ni jenter på meg. Jeg anslår at de er i alderen 16 – 17 år. Jeg går raskt inn til dem, selv om rektoren prøver å holde meg tilbake. Jentene ser først forundret ut, og jeg spør (på norsk) om noen av dem snakker norsk. Flere av dem ser bakover (som om de ser på en bestemt jente), og en av jentene sier et slags "hei" (om det var norsk eller engelsk eller annet er vanskelig å avgjøre). Rektoren synes noe panisk, og forteller med høy og formynderisk stemme at dette er jenter som studerer "nursery" og at jeg må la dem være i fred. Jeg ser ingen lærer, men mens jentene smilende prøver å komme i kontakt med meg, drar rektor meg resolutt ut og lukker døren. Jeg frykter at jeg kan lage bråk, og følger han derfor villig ut igjen. Vel utenfor bygningen, der alle elevene blir holdt tilbake, er rektor tydelig bare interessert i én ting - å få oss vekk. Rektoren og vaktene følger oss til den ventede bilen, og avslutter raskt samtalen.

Besøket innenfor "murene" har ikke beroliget oss. Stedet er skittent, mørkt og kaldt, vi har ikke sett noe undervisningsmateriale og heller ikke en eneste kvinnelig ansatt. Adferden både til barna og rektoren virker underlig. I tillegg benekter rektoren at han har elever med norsk bakgrunn eller elever med annen utenlandsk bakgrunn. Men mens jeg har vært innefor, har tolken, Humera, fått kontakt med en av elevene på gutteskolen (som ligger vegg i vegg). Gutten sier han er 17 år, og er franskpakistaner. Han forteller at det er mange pakistanere med fransk og britisk statsborgerskap på gutteskolen. Selv er han blitt sendt på denne skolen for noen år siden av foreldrene sine i Frankrike, for at han skal lære koranen "by hearth" (såkalt

hafeza). Han forteller at han er ensom og alene i Pakistan. Humera opplever gutten som kontaktsøkende, skitten og underernært.

1.2.6 College for gutter

Like ved overnevnte koranskole ligger det et college for gutter. Vi tar turen innom, både for å se om mottakelsen vil bli like "kjølig" som på koranskolen, og for å høre om de har anledning til å fortelle oss litt om utdanningssystemet og deres erfaringer – også eventuelt i forhold til pakistanske elever med annet statsborgerskap.

På denne skolen er det ingen høye murer, og elevene har friminutt i det vi ankommer. Elevene er i alderen 16 – 18 år, og de viser oss til rektorens kontor. Kontoret ligger som et lite hus i skolegården. Rektoren tar velvillig imot oss, og virker oppriktig glad over å få besøk "fra Vesten". Vi forteller at vi ønsker å vite mer om det pakistanske utdanningssystemet og om hvilken erfaring skolen har med utenlandske elever.³²

Språkproblemer og vekt på koranen

Rektoren byr oss øyeblikkelig på te, samtidig som han setter en av tjenerne i sving med å finne ut om det er noen norskpakistanske elever der. Han er usikker på om det er noen norskpakistanske elever der akkurat nå, for han har ingen mulighet til å holde en slik oversikt (skolen har om lag 300 elever). Derimot vet han at det har vært flere norskpakistanere der, men han er nokså sikker på at hovedtyngden av elevene som er der per i dag, er gutter fra nærområdet (selv om noen av dem reiser nokså langt hver dag for å komme til skolen). Samtidig uttrykker han glede over at guttene i det hele tatt får mulighet til en utdanning, da han er bekymret over det store antallet som aldri får en slik mulighet. Han tilkjennegir at han er oppriktig misunnelig på "oss i Vesten" som har et slikt godt og velfungerende utdanningssystem, selv om han påpeker at det er gode betingelser i Pakistan for å lære naturvitenskapelige fag. Disse fagene gis både høyere prioritet og opplæringen starter tidligere enn i Vesten. Dette gir oss en mulighet til å spørre om hva han da tror er grunnen til at for eksempel pakistanere i Norge sender sine barn på skole i Pakistan. Rektoren er ikke i tvil om hva som er grunnen: "Det er språkproblemer i Vesten som gjør at de sendes hit", sier han.

På colleget foregår undervisning i de naturvitenskapelige fagene på engelsk, men han innrømmer at engelsknivået blant de fleste elevene er for dårlig. Problemet er også at elevene snakker punjabi (som ikke er et skriftspråk i Pakistan) og således må elevene lære skriftspråket urdu. Dette blir igjen et problem for elever som blir sendt hit fra andre land, for disse behersker svært sjeldent urdu. Han mener derfor at det kunne vært en løsning at skolene i utlandet, som for eksempel Norge, lærte elevene sine urdu – da ville de ha bedre muligheter for å gjøre det godt på skolen i Pakistan. Det muntlige språket, punjabi, har han derimot aldri erfart har vært noe problem. "De fleste snakker godt punjabi, uansett hvor de er vokst opp", sier han. I tillegg understreker han at det er viktig at pakistanere, også i utlandet, får opplæring i islam. Det er "helt nødvendig å lære koranen", påpeker han. Han foreslår derfor at myndighetene i Norge innfører omfattende koranopplæring og undervisning om den pakistanske kulturen fra grunnskolenivå.

³² På de første skolene vi besøkte, var vi svært usikre på hvordan vi skulle presentere oss selv. Vi var bekymret for at formålet med vårt besøk skulle skremme noen fra å være ærlige. Imidlertid skulle dette vise seg å være en helt ubegrunnet bekymring, da først og fremst fordi ingen – utenom koranskolene - var spesielt interessert i hvem vi var eller hvem vi eventuelt representerte.

Pengeproblemer

Rektoren utviser et levende engasjement både for skolen og utdanningssystemet generelt i Pakistan. Selv er han utdannet fra Vesten, der han også har jobbet noen år. Men han er ikke nådig i sitt syn på skolene i Pakistan – som han langt på vei dømmer nord og ned, spesielt fordi det ikke er penger til utstyr. Med andre ord er det få, om noen, læremidler, og fasilitetene på skolen er generelt dårlige. Ikke minst påpeker han problemet med å lære elvene data, da de ikke har tilgang til datamaskiner. Han opplever også at det er et problem at skolen koster penger, selv om den er billig. Mot denne bakgrunn har heller ikke rektoren innført skoleuniform på sin skole (som er vanlig på alle nivå og ved alle typer skoler i Pakistan), da de fattigste ikke har råd til å anskaffe en slik uniform. Han forteller også at den manglende satsningen fra det offentlige på utdanning først og fremst går ut over jentene: "Her er det tross alt bare gutter, så vi får litt, men jenteskolene, ja de går det verst ut over", sier han. Hans klare oppfatning er at utdanning til jenter ikke prioriteres, selv ikke grunnskoleutdanning. I sum opplever han at store deler av hans bekymringer er økonomiske, det skal spares på alt, til enhver tid.

I løpet av samtalen kommer også to av skolens lærere. Langt på vei synes de å dele rektorens pessimistiske syn på det framtidige utdanningssystemet i Pakistan, og de samstemmer i rektorens økonomiske bekymringer. Også disse påpeker at det kan være språkproblemer som hindrer utenlandske elever i å gjøre gode eksamener og at frafallet underveis blir større enn kanskje nødvendig. Per i dag er 60 – 70 % av elevene på nivå 1 (det laveste nivået), 20 - 30 % på nivå 2 og i underkant av 10 % på nivå 3 (det høyeste nivået). Den faglige kvaliteten på skolens undervisning mener de er rimelig god, gitt de manglende læremidlene, og begrenset til de naturvitenskapelige fagene. Men særlig vekt legges det på at elevene blir gode muslimer. Undervisningen i humaniora, som samfunnsfag og historie, synes de ikke selv særlig begeistret for, eller kanskje rett og slett uinteressert i. Det samme gjelder for fag som gymnastikk.

Islamundervisning er sentral

Hva gjelder undervisning i religion, synes det som om de føler behov for å legitimere at de gir undervisning i alle typer religion. Men det kommer frem at det hovedsakelig er muslimer ved skolen, selv om de har hatt "en og annen kristen". Først hevder de at disse fikk religionsundervisning, men etter hvert fremkommer det at de ble fritatt for islamundervisning. Vi får ikke noe klart svar, men det synes klart at undervisning i islam har en særdeles bred plass i læreplanen. Noen kopi av læreplanen eller annen skriftlig informasjon om undervisning og/eller skolen, har de ikke (med henvisning til at det er dyrt å kopiere).

Det viser seg at både lærerne og rektoren kjenner til at det er norskpakistanere på koranskolen vi nylig besøkte (jf. over). De kommer selv inn på dette, da de ønsker å hjelpe oss med å komme i kontakt med norskpakistanske barn på skoler i området.

På veien ut snakket vi litt med noen av elevene, som bl.a. sier at der ikke er noen norskpakistanere på skolen for tiden.

1.2.7 Kharian Cantonment

Litt på utsiden av byen Kharian ligger et militært område ved navn Kharian Cantonment. Området er gjerdet inn og bevoktet av bevæpnede vakter ved en bomstasjon (som også er

eneste vei inn/ut). Det er strengt regulert hvem som har adgang til Kharian Cantonment. At vi får slippe inn, under påskudd at vi skal besøke noen, grunner seg antakelig i at vi kommer i en bil med regjeringsskilter. Likevel må sjåføren legge igjen førerkortet sitt som pant.

En egen, storslagen verden

Kharian Cantonment er meget velstelt. Området er strengt regulert, der bolighus, skoler, butikker og militærbaser er etablert på bestemte steder. Veiene er anlagt i strenge linjer, der både veier og de ulike enhetene (butikker, skoler etc.) omkranses av plener og vakker beplantning. Det er ikke noe søppel eller andre "skjevheter" å skue så langt øyet rekker. Det er som en "egen verden" – av særdeles høy standard. Foruten militærbaser, består området av hus, butikker, skoler og alle de typer fasiliteter som er nødvendig i dagliglivet. Med andre ord kan man, om man ønsker, leve hele sitt liv innenfor dette avgrensede området.

Området eies og drives av militæret, dvs. alle fasilitetene, også skolene, er i militært eierskap og styrt av det militære. Området er anlagt for militært personell og deres familier. De siste tiårene har imidlertid "vanlige folk" har fått anledning til å kjøpe seg inn på området. De betaler, i pakistansk målestokk, enorme summer bare for en tomt, som de igjen bygger gigantiske og prangende hus på.³³

Alle vi møter inne på Kharian Cantonment er hyggelige og imøtekommende. På butikken, der vi stopper for å kjøpe vann, snakker de norsk. De forteller villig vekk om hvor fantastisk de har det på Kharian Cantonment. "Her er alt", sier en, "i tillegg er det trygt og godt. Når jeg er i Norge, trenger jeg ikke bekymre meg for kona og barna. Militærpolitiet her passer på - det er bare å ringe, og, vips, så kommer de med en gang." Mannen som uttaler dette bor selv i Norge, der han jobber i sporveien, men kona og barna har han sendt tilbake til Pakistan. Han er kommet til Pakistan for noen dager siden, han skal være her i flere måneder. Familien ble sendt tilbake for noen år siden, og han forsikrer at alle i familien er svært fornøyd med denne ordningen. Selv er han i Pakistan noen ganger i året og besøker dem. "Det blir for dyrt å reise oftere", beklager han. Mannen, som tydelig er svært stolt over hva han har fått til i livet, vil gjerne at vi skal bli med han hjem og hilse på resten av familien.

Hjemme hos mannen blir vi møtt av (en ung) kone og en stor barneflokk, der yngste er baby og den eldste nærmer seg 18 år. Alle barna, utenom den minste, sitter sammen med en privatlærer og gjør lekser. Mannen forteller at alle barna er født i Norge, utenom den siste. Da han bestemte seg for å flytte familien tilbake til Pakistan, var det først og fremst to forhold som gjorde seg gjeldende: For det første er det billig i Pakistan, og for det andre er det et tryggere og bedre oppvekstmiljø for barna - sistnevnte spesielt knyttet til (muligheten for) å etablere seg inne på Kharian Cantonment området.

³³ Boligmarkedet inne på Kharian Cantonment har utviklet seg svært likt Vesten, ikke minst slik vi kjenner det fra storbyene. Med andre ord er prisene presset enormt i været, spesielt siste tiår, blir vi fortalt. (Samtlige av dem vi snakket med på Kharian Cantonment, både av skoleansatte, butikkansatte og boligeiere, bekreftet denne utviklingen). Dette innebærer at det kan koste opptil (omregnet til) 1 million *norske kroner* bare for en tomt på om lag ½ mål. Husene som selges, kan raskt gå for 1 – 2 millioner norske kroner. De "vanlige folkene" som etablerer seg på Kharian Cantonment, er hovedsakelig norskpakistanere, men også pakistanere bosatt i andre land i Vesten. Det er også disse som får "skylda" for den enorme prisstigningen, for som en sier det: "De som bor i utlandet har jo vanvittig mye penger – penger som ikke er verdt like mye der som her. Det disse har råd til å bygge og kjøpe her, presser oss andre ut av området." Det har i tillegg blitt etablert et leiesystem (et slags leasingsystem), dvs. at man kan kjøpe hus relativt "rimelig" (300. – 500.000 norske kroner, som uansett er svært dyrt i Pakistan) og i tillegg betale en årlig avgift (på om lag 28.000 Rs, dvs. ca. 3.500 NKR), men da eier militæret fortsatt tomten, og en må da flytte umiddelbart hvis militæret finner ut at de trenger huset og/eller tomten tilbake.

Feilslått integrering

Spesielt interessant er hans tanker knyttet til oppvekstmiljøet for barna: Han mener at oppvekstmiljøet i Norge er for dårlig på grunn av all gjengkriminaliteten som har utviklet seg de siste årene. Og han er ikke i tvil om hva som har skapt denne kriminaliteten: det er en feilslått integrering. Han forteller at barnas oppvekstmiljø var en bydel i Oslo med mye gjengkriminalitet – spesielt ved at ulike innvandrergrepper står opp mot hverandre. "Jeg var livredd mine barn skulle havne i dette miljøet", sier han.

Han forsøkte også å være aktiv på skolens forelderutvalg, men han opplevde å bli frosset ut – av "sine egne": "De ville ikke jeg skulle ta opp disse problemene, og tier vi dem i hjel, ja, da må det gå galt. De (pakistane, vår anm.) sa at jeg var blitt for norsk", sier han.

Han er heller ikke nådig når det gjelder integreringspolitikken og politikerne: "Nå er det slik at det blir stilt krav om norskkunnskaper – men hva hjelper det?", sier han oppgitt og slår ut med armene: "Det er jo 30 år for sent!" Ingen tvil om at mannen er forbannet på politikerne: "Da de første pakistane kom til Norge for i overkant av 30 år siden, der jeg for øvrig var én av dem, ble vi ikke stilt noen krav til. Ingen! Verken norskkunnskaper eller annet. Vi ble båret frem med puter under armene – og slik er det fortsatt. Enhver offentlig diskusjon som handler om å stille krav blir effektiv slått ned, av såkalte 'intellektuelle', eller hva enda verre er: 'våre egne' politikere! Våre egne! Snakk om, med en gang vi har gitt våre stemmer til 'våre' politikere, så glemmer de hvem som har stemt dem inn. De meler sin egen kake. De jobber ikke for oss. De benekter heller ethvert problem. I alle fall benekter de problemene så mye, at det setter en effektiv stopper for at noe blir gjort. Og de lyver! Egentlig kan vi si det kort: Når de kommer seg frem, ser de seg aldri tilbake," sier han opprørt.

Vi spør hva han mener kan gjøres, men han er ikke mye optimistisk hva gjelder fremtiden for Norge: "Det eneste som hjelper, er å utvise flere," sier han. Han understreker at han ikke er noen rasist, men innrømmer at han har lite til overs for en gitt gruppe innvandrere i Norge: "De er late, og de snylter på Norge", sier han. Han forteller at han har flere negative erfaringer med denne gruppen: "En gang jeg var på jobb i sporveien, kom det noen av disse. De nektet å betale. Jeg sa de måtte betale, og da slo de til meg og kalte meg rasist," sier han. Han forteller også at han i en periode var aktiv i kommunalpolitikken, men gav opp: "Jeg kunne ikke lenger stå inne for det partiet jeg jobbet for. Det ble jo bare mer og mer snakk om Frp, og mindre og mindre om hva vi skulle gjøre. Men, antakelig har det gått for langt. Det er for sent å få til integrering. Det går heller ikke an å skyld på noen – feilen bør fordeles halvparten på hver: innvandrerne har 50 % av skylden og politikerne har 50 %. Politikerne er altfor snille. Og norsk politikk er også feilslått fordi konene ikke har fått gått ut i samfunnet – og lært seg norsk. Politikerne har godtatt dette. Integreringen har vært totalt fraværende, og de resultatene man nå høster blir uholdbare for mange, også innvandrere. Derfor flyttet jeg familien min tilbake. Barna mine skal ikke bli kriminelle. De skulle ikke havne i *det* miljøet! Her har de det mye bedre. Skolen er bra, og det er billig. Det er også billig å engasjere privatlærer – som hver dag etter skoletid hjelper dem med leksene. Alt er bedre her. Men selvsagt – penger må jeg tjene i Norge, men jeg kan reise hit å besøke dem. Og de kan komme til meg."

Barna har glemt Norge og norsken, men skal tilbake

Barna bekrefter at de trives godt i Pakistan og på skolen. Men, det er kun de to eldste som i det hele tatt husker noe fra Norge, og ingen av dem snakker norsk. De har altså bodd i Norge i hele sin barndom, gått flere år på norsk skole, og nå – bare få år etter – husker de så godt som ingenting av verken Norge eller norsken sin.

Samtidig bekrefter både far og de største barna at de skal tilbake til Norge når de har fått utdannelse. "Det er mye lettere å få en godt betalt jobb der", sier faren. På spørsmål om han tror det kan bli problem med jobb i Norge i henhold til språkproblemer, avviser han dette: "Norsk er lett å lære – hvis en bare vil", sier han.

Han forteller om sine egne muligheter – om sin far, som gav han muligheten til å reise til Vesten. "Det var en mulighet jeg tok godt vare på – jeg fikk jobb og har jobbet hardt. Jeg har aldri gått på sosialen", understreker han. Han påpeker videre at han skal gi sine barn samme muligheten. Han forteller også at han har hatt problemer med sin far etter at han flyttet til Norge: "Han beskyldte meg for å ha blitt for norsk, men en må være slik som de andre er, der en bor", sier han. Samtidig uttrykker han sin vrede over hvor mange innvandrere som er i Norge, som etter hans mening bare utnytter det norske velferdssystemet. "Og innvandringen stopper jo ikke – selv om det er innvandringsstopp," påpeker han: "Nå kommer de jo bare på familiegjengenforening." I denne sammenheng understreker han at hans barn skal få gifte seg med den de selv velger ut: "Disse arrangerte ekteskapene er ikke det beste, mine barn skal få velge ektefelle selv".

Høy standard, finansiert med penger fra Norge

Faren forteller videre at han nylig har flyttet fra en navngitt bydel i Oslo, solgt leiligheta og kjøpt seg rekkehus i en av Oslos drabantbyer. "Jeg vil ikke bo i gettoen. Dessuten måtte jeg ha bedre plass, slik at familien min kan bo bra når de kommer på besøk til meg. Du vet, de venner seg jo til en svært god standard når de bor her," sier han.

Omvisningen i huset bekrefter høy standard. Huset er på mange hundre kvadratmeter i flere etasjer, og bare i 1.etasje er det seks - syv soverom og flere stuer. Også kona har fått sin egen stue, med egen inngang og sin egen lille hage: "Så kan hun ha venninner på besøk, uten at de forstyrrer – eller blir forstyrrer", sier han og smiler bredt. Husets kjøkken har en imponerende vestlig standard, som han er synlig stolt av: "Du vet, kjøkkenet i husene i Vesten er mye større og bedre enn her. Det som var her, måtte oppgraderes. Vi tok det ene badet og utvidet, samt bestilte kjøkkeninnredning som lignet mest mulig den vestlige standarden. Ja, å bo i Vesten stiller nye krav til kjøkken, og da er det like bra å ordne det best mulig for kvinnene. Ellers blir det bare familiebråk. Du vet, kvinnene bestemmer på kjøkkenet, og bråk er det best å unngå!", sier han smilende, mens han åpner skuffer og skap for fremvisning.

Vi er synlige imponert over husets størrelse og standard, og spør om det ikke er vanskelig å betjene alt dette med lønn fra sporveien i Norge. Han avviser at det er noe problem, med henvisning til at det er lett å få låne penger til bolig i Norge. Samtidig understreker han at han tjente mye penger på leiligheten han solgte, men da det nye rekkehuset kostet over 2 millioner kroner, i tillegg til det han måtte ut med for huset her, måtte han låne noe. "Det tjener jeg fort inn igjen", sier han. Han er derimot mer bekymret over at det er så dyrt å reise mellom Norge og Pakistan, og nå blir det enda verre påpeker han: "Barna blir jo større, og når flere blir over 12 år, er det flere som må betale voksenbillett. Derfor komme jeg heller hit", sier han. På spørsmål om det er vanskelig å få fri fra jobben, avviser han også at det er et problem: "Vi bare sparer opp fritid. Det er blitt lettere nå. Vi har fått nye ordninger", sier han.

Kona sier ikke så mye, hun snakker dessuten lite norsk. Hun følger oss på deler av omvisningen i huset, med babyen på armen, og synes mest bekymret for at ikke mannen får oss til ta imot tilbudet om te, noe vi vennlig takker nei til flere ganger.

1.2.8 Privatskole/militæskole 1

På den første skolen vi besøker på området skaper vi noe forvirring når vi kommer. Etter at flere vakter har snakket litt sammen, blir vi vist inn til rektoren. Vi forteller vi er fra Norge og interessert i informasjon om skolen, og at vi gjerne vil komme i kontakt med elever fra Norge. Hun ber oss høflig inn, tilbyr oss te og forteller ivrig og stolt om skolen og arbeidet sitt. Hun bekrefter at hun til enhver tid har mange elever som er norske borgere.

Skolen eies og drives av militæret. Den startet opp med opplæring på småskoletrinnet, men er flere ganger oppgradert og gir nå undervisning også på mellomnivå. Rektor forteller at skolen er svært populær, og det søker seg langt flere hit enn de har anledning å ta imot. Det er lange ventelister. Det er heller ikke uvanlig at elevene skrives inn på skolen i meget ung alder (gjerne som nyfødte). Skolen har godt ry på seg for at elevene blir gode muslimer, forklarer rektoren.

Skolen er selvfinansierende og koster derfor penger. Hvis familien bor på Kharian Cantonment, det vil si er en "vanlig skattebetaler", koster det 600 Rs/mnd (om lag 75,- NOK).³⁴ Hun påpeker at som regel bor deler av familien her (men ferierer i Norge). De fleste hun kjenner til, flytter hit når barna er om lag fire år - som for øvrig også er alderen for skolestart i Pakistan.³⁵ I tillegg til skolepenger, må foreldrene selv kjøpe skolebøker og annet undervisningsmaterieell samt skoleuniformer. I følge rektor, utgjør dette en betydelig kostnad.

Det er streng disiplin på skolen. Det er forventet at elevene har god oppførsel både på og utenfor skolen. Uakseptabel atferd kan medføre utvisning, uavhengig av om det er gitt beskjed (advarsel) til eleven og foreldrene på forhånd. Uønsket atferd er blant annet:

- lyving, stjeling eller umoralsk atferd (sistnevnte kan f.eks. være at guttene ikke har en kort, velstelt hårklipp)
- uhøflighet overfor skolens ansatte
- uforsiktighet eller hærverk overfor skolens eiendom (f.eks. ødelegge/grise til blomsterbedd eller plener)
- over tid utvise dårlige resultater i skolens fag
- forlate skolens område uten godkjenning

Foreldrene er velkommen til å diskutere utviklingen/progresjonen til egne barn med aktuell lærer. I tillegg har de mulighet, etter egne avtaler, å snakke med rektor. Eventuelle forslag fra foreldrene skal formidles direkte til rektor, eventuelt overleveres skriftlig. Foreldre har derimot ikke lov å besøke elevenes klasserom.

Rektoren forteller at skolen følger britisk curriculum (læreplan) og at elevene starter med engelsk allerede ved skolestart (4-årsalderen). De mest sentrale fagene gjennom hele skolegangen er engelsk, urdu, matematikk, islamiat og data. På spørsmål om de lærer om andre religioner, svarer rektor at det ikke er nødvendig fordi "alle elevene ved skolen er muslimer."

³⁴ Vi går ikke god for at disse summene stemmer. Vi erfarte på flere skoler at summene kunne endre seg i løpet av samtalen, eller at ulike aktører oppgav forskjellige summer. På spørsmål hva hun la i begrepet en "vanlig skattebetaler", forteller hun at etter at folk utenfor militæret har kjøpt seg inn på området, er det innført et differensiert skattesystem. De som "bare" har hus på området, dvs. ikke også har næringsvirksomhet eller jobber i militæret, betaler en høyere skatteandel enn de andre. De betaler også mer i skolepenger, selv om differansen ikke synes særlig stor (hun eksemplifiser med 50 versus 35 %).

³⁵ Interessant er det kanskje at dette også er alderen på barna når kontantstøtten i Norge opphører.

Norskpakistanske elever

Etter at rektor har forklart oss om skolens organisering, drift og læreplan, ber hun tjeneren hente noen elever med norsk bakgrunn. Kort etter kommer han med to jenter på åtteog 12 år. Ingen av jentene behersker norsk. Samtalen går stort sett på punjabi via tolken, da jentene heller ikke behersker engelsk. Den eldste forteller at hun gikk tre år på skole i Norge før hun ble sendt til Pakistan. Hun har en søster som er yngre enn seg, en bror som er litt eldre og tre brødre over 18 år. De under 18 år bor i Pakistan sammen med mor, de over 18 år er i Norge sammen med far. Far jobber i Norge i en butikk. Siden hun har gått på skole i Norge, spør vi henne om hvor hun mener det er best å gå på skole. Hun smiler forsiktig, og sier at det er mer arbeid på skolen her og mindre lek, men de lærer mer her, mener hun.

Den yngste husker ikke når hun kom til Pakistan, og hun husker heller ingenting fra tiden hun bodde i Norge, men har vært der på ferier et par ganger. Da besøker familien far. Også denne jenta bor i Pakistan sammen med mor og sine søsken som er under 18 år. Hennes far jobber på kontor i Norge.

Begge jentene sier de skal tilbake til Norge når de er ferdige med skolen. Den eldste ser på oss og sier: "Og da skal jeg være der for bestandig."

Under samtalen med disse jentene kommer det to jenter til, den ene er 10 år, den andre er 15 år. Bare den yngste har norsk pass, men begge har familie i Norge og sier de skal til Norge når de "blir store". På spørsmål om hvordan hun uten pass skal kunne flytte til Norge, smiler hun forlegent og forteller at hun har en fetter i Norge som vil gifte seg med henne. Rektoren bryter inn, og bekrefter hennes historie. "Den er på ingen måte unik", sier hun, og fortsetter: "Etter at barna er ferdige med utdannelsen bestemmer foreldrene hvem barna skal gifte seg med. Svært ofte dreier det seg om en kusine eller en fetter. På den måten får stadig flere unge innen samme familie visum og opphold i Vesten. Slik har det fungert helt siden utvandringen begynte fra dette området for 30 – 40 år siden."

Etter å ha snakket med jentene, besøker vi elevene som er skolegården. Der er kanskje hundre barn i alderen fire til år. En av lærerne sier at de fleste av disse barna har utenlandsk pass, mange norske. Vi prøver å snakke norsk med dem (de flokker seg rundt oss), ja, vi synger til og med en barnesang som ofte benyttes i undervisning i Norge (sangen "Hvilken dag er det i dag?"), men ingen av barna synes å kunne norsk. Læreren sier: "De har glemt norsken sin, eller de har aldri kunnet den."

1.2.9 Privatskole/militærskole 2

På denne skolen blir vi fortalt at den ble bygget på grunn av den enorme etterspørselen etter skoleplasser. Rektoren forteller at det er lange ventelister, selv om skolen per i dag har 1700 elever. Omlag 500 av disse er på collegenivå (tilsvarende 1. og 2. på videregående). Også denne skolen er opprettet, kontrollert og drevet av militæret. Siden denne skolen, som alt annet inne på området, er en service for militært ansatte, koster skolen 400 Rs/mnd for deres barn, mens andre må betale 1500 Rs/mnd. Prisen stiger noe etter hvert som elevene blir eldre. Alt skolemateriell og eventuelt annet må foreldre dekke selv.

Skolen er en imponerende bygning og ligger vakkert til med store, velholdte grønnarealer. Rektor er synlig stolt av "skolen sin", ikke minst er hun fornøyd med at skolen holder høy standard når det gjelder datateknologi og IT-undervisning. Skolen følger hovedsakelig britiske

læreplaner, men den har ingen offentlige tilgjengelige læreplaner eller andre dokumenter. Det undervises i de fleste fag, forteller hun, men påpeker selv at det satses mest på naturvitenskapelige fag, engelsk og islamati.

Representerer de fleste europeiske land

I følge rektoren har skolen hovedsakelig elever med utenlandsk pass, og hun mener selv at den representerer de fleste europeiske land. Det finnes ingen statistikk over elevmassen, en oversikt hun mener er helt unødvendig. Men hun vet at mange har norsk pass. "Det bor mange pakistanere fra Norge her", sier hun. Hun kommenterer imidlertid selv at det kunne vært interessant med en slik statistikk, fordi skolen sliter med språkproblemer. Også her er problemet at de fleste elevene er flinke i punjabi (som ikke er skriftspråk), men dårlige i urdu og engelsk. Undervisningen skal hovedsakelig foregå på engelsk og urdu, der hun beklager at mye av undervisningen skjer på punjabi. Hun understreker imidlertid at eksamenspapirene fra skolen kan benyttes i utlandet/Europa.

Hun påpeker at dette området i Pakistan er blitt svært dyrt. Selv har hun ingen mulighet til å kjøpe seg husvære, hun leier av militæret. Hennes forklaring på hvorfor alt er blitt så dyrt, er pengene fra Vesten: "Barna fra Vesten går på skole her. Familien kjøper hus, og de har mange penger. Det blir dyrt. Men når barna er voksne drar de tilbake til Vesten." Hun mener utviklingen går i feil retning. "Hvis de unge og utdannende hadde blitt i Pakistan, hadde det vært bedre. Da kunne vi utviklet landet. Men de drar til Vesten. Der er det bedre betalte jobber. Pengene fra Vesten ødelegger mer enn det gjør godt. Det øker classeskillene", sier hun.

Skolen i Norge er best, men Pakistan er tryggest

Under møtet med rektoren, avsluttes skoledagen og vi ser hundrevis av elever som forlater skolen. Rektoren drar oss ut i full fart, og roper etter elevene om det er noen som kommer fra Norge. En del stopper opp, mens andre synes å få det enda mer travelt med å komme seg bort.

En mann som står i nærheten av oss, kommer bort og spør på klingende norsk: "Er dere fra Norge?" Selv bor han i Oslo, der han er bussjåfør. Men kona og barna har han sendt tilbake til Pakistan. Han har flere barn, i alderen syv til 13 år. Den eldste har også gått på skole i Norge, og selv mener han at skolen i Norge er bedre enn i Pakistan. "Klassene her er overfylte og det er lite individuell oppfølging", sier han. Dessuten er han svært misfornøyd med at foreldrene i liten grad har noen påvirkning på skolen. "Ingen hører på oss, vi er helt uten innvirkning på skolens organisering eller hva barna lærer", påpeker han. To av barna hans kommer til. Ingen av dem kan ett eneste ord norsk. Selv ikke den eldste, som har gått de første årene på skole i Norge. Når vi spør faren om barna har glemt all norsken sin, sier han: "Det gjør ingenting. Norsk er veldig enkelt å lære, de lærer det fort når de kommer tilbake." For far er klar på at de skal tilbake til Norge, når de er ferdige med skolen. "Det er enklere å få en god jobb i Norge", sier han, og understreker: "De er jo norske statsborgere."

På spørsmål om hvorfor han sender barna tilbake til Pakistan, når han selv mener skolen i Norge er bedre, forteller han at det er så mye tryggere her. "Her kan også min kone handle alene", sier han med en alvorlig mine, mens han legger ut om hvor velorganisert og ryddig alt er, ikke minst med hensyn til militærpolitiet som rydder opp og passer på, samt at det i Pakistan er streng disiplin: "Også på skolene", legger han til. Han understreker at for han er det viktig at barna blir "ordentlige pakistanere". Vi spør hva han mener med det, og da sier han: "De må lære seg om den pakistanske kulturen og lære islam på en ordentlig måte, og alt det der...".

Samtidig beklager han at alt koster penger i Pakistan. "Skolen koster penger. Bøkene koster, uniformene koster, privatlærer koster – ja, alt koster", sier han, og fortsetter: "Mens i Norge var alt gratis." Vi spør om han likevel synes det er verdt å ha familien i Pakistan, mens han selv bor i Norge, og da svarer han: "Ja, det er verdt det. Selv om de også tok fra meg barnetrygden. Vi får mye mer igjen for pengene her. Jeg tjener bra, ja, selv om jeg er syk, så får jeg lønn." For pengene han har tjent i Norge, har han bygget seg hus i Pakistan. Han bekrefter at det var dyrt, og at det måtte finansieres med penger lånt til bolig i Norge. Han er ikke spesielt villig til å snakke om sin "finansieringsplan", og dreier heller samtalen over på at "dette er det mange som gjør." Han kjenner mange fra Norge som bor her, og legger til at alle er svært godt fornøyd med ordningen.

De barna vi får i tale, er derimot mer forsiktig med hva de sier (alle disse samtaler foregår via tolken). Flere bekrefter at de har norsk pass, familie i Norge, at de skal tilbake til Norge, men at de har det "greit" i Pakistan og at skolen er "grei nok".

1.2.10 Privatskole 3

Vi besøker en skole som eies av en norskpakistaner bosatt i Norge. Vi blir tatt imot av en åpenhjertig rektor som forteller at skolen ble bygget fordi det ikke var plass til flere elever på de mest populære skolene i området. Selv er han utdannet i Vesten, der han også har jobbet i flere år. Antall elever er den siste tiden noe redusert, da det er åpnet enda en skole i nærheten.

Svært mange av elevene ved skolen er skandinaviske, og det er elever på alle skolenivåer (inkludert high school). I følge rektoren har skolen god lærerdekning, det er om lag 13 elever per lærer. Rektor forteller at opptaksgebyret til skolen er om lag 30.000 Rs, og at de månedlige skolepengene ligger på 300 – 350 Rs.³⁶ Etter hans oppfatning er alle svært fornøyd med ordningen – utenlandsboerne sparer penger ved å ha barna i Pakistan.

Rektoren forteller at omtrent alle foreldrene til elevene bor i utlandet, eventuelt mor bor sammen med barna i Pakistan. Det er hans erfaring at barna kommer til Pakistan når de er i skolealder (dvs. ca. 4 år). Rektor tror hovedgrunnene til at barna sendes tilbake til Pakistan er todelt: 1) det handler om penger, og 2) de skal oppdras til ekteskap.

Også denne rektoren er bekymret for barnas språkproblemer. De fleste elevene er flinke i punjabi, men kan lite eller ingenting av andre språk. På spørsmål om han kjenner til om noen av elevene snakker norsk, svarer han kontant, og lattermildt, nei. "De kom hit når de var 3-4 år. Selv da de kom kunne de ikke norsk eller dansk, eventuelt annet språk i landet de har statsborgerskap," sier han. Rektor erfarer at de fleste elevene hans er på sommerferie i Norge (Danmark, Sverige eller annet europeisk land). Formålet med disse turene er å besøke familien, og det betyr som regel sin far og eventuelle eldre søsken.

"Waiting service before marriage"

Fagene skolene tilbyr, er rektoren fornøyd med, spesielt de naturvitenskapelige fagene, som han mener er et like godt tilbud som i Vesten. Men han er bekymret for mangelen på utstyr, for eksempel har skolen ikke tilgang på datamaskiner, og det er lite læremateriell knyttet til fagene kjemi og fysikk. Også på denne skolen står islamundervisningen sterkt, og de tilbyr

³⁶ Vi gjentar at vi er usikre på om dette er tall som stemmer – det synes å være mye "omtrentlighet" i diskusjon om penger.

ingen alternativ religionsundervisning, da "det ikke er nødvendig, for alle er muslimer". Rektoren fremstår imidlertid som en liberal muslim, og mener at troende er "like" – muslim eller ikke. Det viktigste for han er at menneskene følger de religiøse reglene.

Han mener at de fleste foreldrene er godt fornøyde med skolen, men selv uttrykker han skepsis til sin egen elevmasse. Etter hans mening er mange av elevene svært lite motiverte. Han betegner skolen som en "waiting service before marriage": "Når elevene er 16 år gifter de seg til et søskenbarn og drar tilbake til Vesten", sier han, og fortsetter: "Jeg spør dem: Hva skal dere gjøre der? Uten utdanning vil dere ende opp i oppvaskkummen. De har jo ingen utdanning. Men de bryr seg ikke. De bare venter på å bli gift, og komme seg tilbake til Vesten. De av elevene her som ikke har foreldre i Vesten, de har allerede visumet i lommen, for de er forlovet med et søskenbarn med statsborgerskap i Vesten. For dem også er skolen kun en 'waiting service before marriage'." Det er ingen tvil om at rektoren er fortvilet over situasjonen, og han understreker med en bekymret mine: "Jeg *kunne* utdannet dem."

Urealistiske drømmer?

Vi snakker med en del av elevene i skolegården (som også fungerer som undervisningssted), og de fleste bekrefter at de har vestlig pass: enten fra Norge, Sverige, Danmark, Tyskland eller Frankrike. Av de elevene vi snakker med, der flere faktisk snakker bra engelsk, skiller jentene seg ut ved at de tilkjennegir at de ønsker seg en høyere utdanning. Mange forteller at de skal bli lege eller advokat. Utdannelsen skal flere av dem ta i en pakistansk by, Islamabad eller Lahore, før de skal tilbake til Vesten. Ingen av dem tror at det vil by på noen problemer at de ikke behersker språket til det landet de skal tilbake til. De mener at de raskt vil tilegne seg et nytt språk. Guttene derimot virker mer uinteressert i høyere utdanning, og ingen av dem vi snakker med har noen konkrete fremtidsplaner. Til spørsmålet om språkproblemer, sier en av guttene at det umulig kan bli noe problem: "Det er jo mange pakistanere i Norge", sier han og smiler bredt. Rektoren kommenterer dette etterpå: "Det er typisk, jentene drømmer om å få et godt, respektabelt yrke, gjerne som advokat, lege eller innen økonomi eller data, men det er svært få av dem som får anledning til det. De giftes bort og får barn. Guttene derimot har mye større muligheter til å få ta en slik utdanning, men de gidder ikke."

1.2.11 Andre skoler

I en av de andre landsbyene ligger både skolene og palassene tette, men mens skolene er overfylte, er palassene tomme - de fleste huseierne er i Norge. Her besøker vi først en offentlig grunnskole (for både jenter og gutter), som er en skole der all undervisningen foregår utendørs. Men her er det ingen elever med utenlandsk pass, blir vi fortalt, og de anbefaler oss heller å besøke de to privatskolene.

Da vi banker på døren til rektoren på den første privatskolen, viser det seg at vi vekker han. Han blir særdeles forvirret, og ber oss om å vente litt. Vi benytter ventetiden til å se oss om. Undervisningen foregår i bakgården, enten utendørs eller i små tilliggende rom. Aldersspennet synes å være mellom fire til 16 år.

Vi spør elevene om noen kan norsk (på norsk) og det blir mye latter, noe som får vaktene eller lærerne til å reagere. Vi blir bedt om å trekke oss tilbake, og rektoren synes ikke spesielt positiv til vårt besøk. Vi finner det best å takke for oss, og begir oss over til den andre privatskolen, som omtrent ligger vegg i vegg.

Uten mor og far i Pakistan

På neste skole treffer vi et søskenpar, to jenter på 5 og 8 år, som er sendt alene til Pakistan fra Norge for noen år siden. De bor hos slektninger. De har også en søster på noen måneder, som bor sammen med mor og far i Norge. Denne søsteren er, tross sin unge alder, allerede skrevet inn på skolen i Pakistan. Jentene er svært sjenerte og ingen av dem kan norsk. Til tolken forteller de at de kunne litt norsk når de bodde i Norge. Når vi spør dem om Norge, er det kun den eldste som husker navnet på byen som de kommer fra i Norge. Den yngste husker ingenting fra Norge. På spørsmål om hvordan de trives i Pakistan, blir spesielt den eldste jenta mistenksom, og hun lurar på hvorfor vi spør. Hun lurar også på om vi kjenner moren deres. De virker nærmest litt redd for å snakke med oss, men siden vi er på rektors kontor og hun oppfordrer dem til å snakke, svarer de (eller den eldste) likevel. Hun forteller med forsiktig stemme at det var foreldrene som mente at det var best for dem å gå på skole i Pakistan. Videre sier hun at de gleder seg til å dra til Norge, de skal *kanskje* på ferie til Norge i år, eller til neste år. Siden de virker engstelige, avslutter vi samtalen og spør rektoren om det er i orden at vi ser oss litt rundt. Rektoren har ingen problemer med det.

Rektoren forteller om skolen og fagene, som er svært likt det vi har hørt før. Hun viser oss også noen av lærebøkene, der stort sett de fleste er på urdu. Rektoren forteller at islamundervisningen står sterkt ved skolen, og at det er svært viktig at elevene lærer opp til å bli gode muslimer. Derfor har de også undervisning om islam inkorporert i eksempelvise språkoppleringen (urdu og engelsk).

Også denne skolen har mange skandinaviske elever. Undervisningen foregår utendørs, der de yngste elevgruppene sitter på bakken, mens de eldste har benker å sitte på. Elevene brukes aktivt som lærekrefter, og fysisk avstraffelse er vanlig. Også ved at elever straffer hverandre (noe vi fikk bekreftet ved selvsyn).

Ingen problem

I neste landsby er det også svært mange norskpakistanere. De fleste vi treffer her snakker da også norsk, bortsett fra barna. Når vi ankommer landsbyen er skoledagen akkurat slutt, og vi stopper noen unge kvinner, som er helt tildekket, og spør dem hvor skolen ligger. Det viser seg at de er lærerne på skolen. De snakker svært dårlig engelsk, og selv om tolken prøver å snakke med dem om skolen på punjabi, er de lite meddelsomme.

Vi fortsetter i retning skolen og kommer i snakk med en gruppe jenter i alderen 12 – 15 år. Ei av dem forteller at hun har faren i Norge (moren er død), mens en annen har foreldrene i Spania. De er dårlige i engelsk, og samtalen foregår på punjabi. Jentene er sjenerte, men gir klart uttrykk for at de har mest lyst til å dra tilbake til Vesten. De har bodd i Pakistan i flere år, men er av og til på ferie hos familien sin. Vår samtale med jentene vekker interesse hos andre i landsbyen, og en mann spør hvem vi er (på norsk). Når vi sier vi er fra Norge, lyser han opp og forteller han at han selv er bosatt i Oslo. Han tar oss med på en omvisning i landsbyen som, i følge han, er "en stor familie" – dvs. så å si alle som bor her er i slekt med hverandre. Han bekrefter at de fleste bor i Norge, men at de er her på lange ferieopphold, spesielt om sommeren.

Vi blir invitert hjem til hans hus/familie på te, hvor vi møter hans kone (som også er hans kusine). Kona forteller at hun selv ble sendt fra Norge til Pakistan for å gå på skole. Hun gikk grunnskolen i en landsby og deretter på college i en av Pakistans storbyer. Da hun kom tilbake til Norge som 19-åring kunne hun ikke norsk, i tillegg hadde hun lite kunnskap i historie og samfunnsfag. Selv mener hun at skolegangen i Pakistan hadde diskvalifisert henne fra en del

utdanningsmuligheter, samtidig som hennes bakgrunn gav fortrinn for videre utdanning knyttet til de naturvitenskapelige fagene. At hun valgte en teknisk utdanning i Norge begrunner hun da også med sin styrke innenfor de naturvitenskapelige fagene samt at mye av lærebøkene er på engelsk. Etter hennes vurdering ville det vært for vanskelig å ta en utdanning som krevde gode norskkunnskaper og/eller kunnskap innenfor humaniorafagene. Hun understreker imidlertid at hun *ikke* synes det er noe problem at pakistanere i Norge har sine barn på skole i Pakistan.

1.3 Undervisningsplaner og lærebøker Pakistan

Som referatet over viser, var det ikke enkelt å få tilgang til undervisningsplaner eller innsikt i lærebøker på skolene vi besøkte. Noen bøker som vi fikk til gjennomsyn, var dessuten på urdu. Ingen av skolene hadde tilgjengelige læreplaner, men samtlige hevdet at de fulgte britisk læreplaner/standard. At dette ble hevdet, men som vi har sett neppe ble praktisert ved alle skolene, skyldes antakelig at det pakistanske utdanningsdepartementet har som målsetting å registrere/godkjenne alle skoler i Pakistan, og at de skal oppfylle minimum pensumskrav. Spesielt problematisk er dette i forhold til de mange koranskoler, eller "madrassahs", i Pakistan.³⁷ HRS' erfaring er imidlertid at pakistanere bosatt i utlandet i liten grad velger koranskole for sine barn som hovedutdannelse, men at dette eventuelt er et tillegg.

1.3.1 Islamisering av undervisningsplaner og lærebøker

Hva gjelder undervisningsplaner og lærebøker i Pakistan, framkommer det fra flere kilder at det har pågått en kontinuerlig islamisering siden diktatoren Zia ul-Haq's militærkupp (1979 – 1988). I det anerkjente magasinet *South Asian Journal*, dokumenterer A.H. Nayyar hvordan undervisningsplanene og lærebøkene innen sentrale fag er gjennomsyret av religiøs og nasjonal propaganda, direkte historieforfalskning og nærmest hatkampanjer mot India og hinduer.³⁸ Denne prosessen startet tidlig på 1980-tallet. Den politiske agendaen var å islamisere Pakistan, og undervisningsplaner og lærebøker ble revidert for å skape et monolittisk inntrykk av Pakistan som en islamsk stat, og pakistanske borgere som ene og alene muslimer. I følge Nayyar ble det skapt en atmosfære der ikke-muslimer ble ansett som annenrangs borgere med færre rettigheter og privilegier, deres patriotisme ble mistenkeliggjort, og deres bidrag til samfunnet ble ignorert. For ortodokse muslimer er ikke-muslimer i en islamsk stat som styres av islamske lover såkalte *dhimmis*, som skal betale beskyttelsespenger.³⁹ De er fritatt militærplikt og dømt til å leve med begrensede rettigheter:

"This is the belief that seems to have been the reason for denying national identity to religious minorities in Pakistan. The educational process in the form of curricula and textbooks reinforces this denial." (op.cit).

Nayyar har systematisk gått gjennom de siste års undervisningsplaner og lærebøker i fagene samfunnsfag/Pakistan-undervisning, urdu og engelsk, som er obligatorisk for alle elever

³⁷ Vi utdyper dette i Landrapport Pakistan, HRS 2004.

³⁸ "Religious Revivalism in South Asia." *South Asian Journal – Quarterly Magazine of South Asian Journalists & Scholars*. (October – December 2003). Artikkelen, *Islamisation of Curricula*, er skrevet av pedagogen og fysikeren, A.H. Nayyar, ved universitetet Quaid-e-Azam.

³⁹ Med *dhimmis* menes tilhengere av en av de "beskyttede" religionene kristen og jøder), det vil si de kunne få av avtale om beskyttelse under islamsk herredømme. Ved å betale beskyttelsespenger kunne de beholde religionen sin og intern rettshåndhevelse.

uansett religiøs tilhørighet. Islamiat er også obligatorisk, men bare for muslimske elever.⁴⁰ Likevel er kjernen i undervisningsplanene til fagene som er obligatoriske for alle, og tilhørende lærebøker at:

1. Pakistan bare er for muslimer.
2. Alle elever, uansett religiøs bakgrunn, skal lære ("forcibly") islamiat, inkludert obligatorisk lesing av koranen.
3. *Pakistans ideologi* skal internaliseres som en trosretning, og hat skal skapes mot hinduer og India.
4. Elevene skal oppmuntres til jihad og martyrdom.⁴¹

Vedr. at Pakistan bare er for muslimer

Å skape en muslimsk og pakistansk identitet hos elevene, er en prosess som skal starte fra skolestart. I den nasjonale undervisningsplanen for "Early childhood education" (mars 2002) er denne målsettingen formulert:

"To nurture in children a sense of Islamic identity and pride being Pakistani."

Som eksempler fra flere nyere nasjonale undervisningsplaner, siterer Nayyer:

- "Regard Pakistan as an Islamic state, and acquire deep love for it."
- "A feeling be created among students that they are members of a Muslim nation."
- "Must believe that Pakistan came into being to safeguard Islamic beliefs and culture."
- "Must know that the real basis for the strength of Pakistan is Islam."
- To educate and train the future generations of Pakistan as a true practicing Muslim."

Nayyer siterer også fra aktuelle lærebøker, som de første setningene i urdulærebok for 2.klasse:

"Our country is Pakistan. We live in our country. Pakistan is an Islamic country. Here Muslims live. Muslims believe in the unity of Allah. They do good deeds..."

I urdubok for 6.klasse heter det:

"Who am I? I am a Muslim. I am a Pakistani. I love my country and I love my people... You know that you are a Muslim and your religion is Islam."

Nayyer mener budskapet som gis er skadelig: Å være en pakistaner betyr at man er muslim. Altså er bare muslimer ekte pakistanske borgere:

"Patriotism has been equated with Islamic Zeal. The way it has been said clearly alienates religious minorities."

Vedr. at alle elever, uansett religiøs bakgrunn, skal lære islamiat, inkludert obligatorisk lesing av koranen

Selv om islamiat ikke er obligatorisk for ikke-muslimer, er islamiat *innlemmet* i samtlige obligatoriske fag. Undervisningsplanene i alle obligatoriske fag, krever at alle pakistanere, uansett religiøs tilhørighet, skal

⁴⁰ I islamiat lærer elevene om koranen, islamsk historie, og om religionsstifteren Muhammeds livsførsel og utsagn.

⁴¹ Etter vår forståelse, skal *jihad* i denne sammenhengen tolkes i retning av misjonering.

" (...) love, respect, be proud of and practice Islamic principles, traditions, customs, rituals, etc. Both the curricula and textbooks are enlightening in this respect".

Undervisningsplanene i *urdu* foreskriver innhold i undervisningstimer og lærebøker. For 4.klasse i *urdu* heter det:

- hendelser fra livet til Muhammed, hans familie, og islamske ledere,
- beretninger fra islams historie,
- islamske ledere,
- berømte islamske kvinner,
- betydningsfulle sitater av muslimske tenkere, religiøse lærde og spirituelle ledere.

For 5.klasse i *urdu* fremheves:

- hendelser fra Muhammeds liv, hans familie og islamske ledere,
- beretninger om imamer og Muhammeds nærmeste følgesvenner,
- beretninger fra den pakistanske bevegelsen, eminente pakistanske personligheter, og pakistanske martyrer,
- enkel historier for å fremme jihad,
- den muslimske verdens enhet.

På denne måten tvinges alle elever til å lære om islam, mener Nayyer. Den siste nasjonale læreplanen i *urdu* fastslår ettertrykkelig religionen som helt sentral i undervisningen:

"To create love for religion and respect for personalities, the students must:

- a. have belief in the Unity of God, and know that Allah is the creator of the universe,
- b. regard Islamic ways as the best of all,
- c. have reverence for all the messages of God, Prophet Muhammed (pbuh), His family members, His companions, the Imams and the leaders, and must try to know their teachings and adopt their ways,
- d. maintain affinity (love) with the Islamic world,
- e. respect the leaders, books, places of worship of other religions,
- f. be aware of the blessings of Jihad, and must create yearning for Jihad in his heart.

Nayyer peker også på hvordan lesing av koranen er innlemmet i *urdu*undervisningen allerede fra 1.klasse, og slik automatisk blir obligatorisk for alle elever. Angående undervisning i engelsk, fastslår den nasjonale undervisningsplanen dette innledningsvis:

"To make the Quranic principles and Islamic practices as an integral part of curricula so that the message of the Holy Quran could be disseminated in the process of education as well as training. To educate and train the future generations of Pakistan as a true practicing Muslim (...)"

Nayyer mener undervisningsplanene bryter med den pakistanske grunnlovens artikkel 36, der det heter at minoriteters rettigheter og interesser skal beskyttes. Etter hans oppfatning er det heller slik at undervisningsplanene fiendtliggjør ikke-muslimer.⁴²

Vedr. at *Pakistans ideologi* skal internaliseres som en trosretning, og at hat skal skapes mot hinduer og India

Begrepet *Pakistans ideologi* var ukjent og ubrukt da staten ble grunnlagt i 1947. Den pakistanske landsfaderen, Ali Muhammed Jinnah, også kalt Quaid-i-Azam, brukte aldri denne

⁴² Artikkel 36 i grunnloven sier: "The State shall safeguard the legitimate rights and interests of minorities..."

termen.⁴³ Først i 1962, under en debatt i parlamentet, fremførte et medlem av den islamske gruppen, Jama'at-i-Islami, at *ideologien* til Pakistan måtte defineres. Bevegelsen bak opprettelsen av Pakistan hadde altså ikke en egen ideologi. På tross av dette faktumet, henvises det i dagens undervisningsplaner til at Ali M. Jinnah formulerte *Pakistans ideologi*.

Under Zia ul-Haqs diktatur fikk begrepet fotfeste og ble inkorporert i undervisningsmaterialet. Som eksempel fra undervisningsplaner, viser Nayyer til disse utsagnene:

- "The *Ideology of Pakistan* to be presented as an accepted reality, and should never be made controversial and debatable."
- "For speeches, writings and discussions, such topics be chosen that represent positive thinking about Islam and Pakistan, and those topics be avoided that negate or denigrate Islamic values and the *Ideology of Pakistan*."
- "Teachers must thoroughly study the *Ideology of Pakistan*."
- "Essays creating deep love for Islam and the *Ideology of Pakistan*."

Som Nayyer kommenterer: "The only illegitimate beneficiary of this exercise have been the orthodox Islamic political forces." Problemet med begrepet *Pakistans ideologi* er ikke bare at det historisk sett er usant. Ved å betone begrepet, gis det også et budskap til ikke-muslimer om at de ikke har en rettmessig plass i landet Pakistan.

En sentral komponent forbundet med begrepet *Pakistan ideologi*, er hat mot hinduer og India. For de som forfekter begrepet *Pakistans ideologi*, defineres Pakistans eksistens kun i relasjon til hinduer, og derfor må hinduer svartmales. Nayyer mener at det sykelige hatet mot hinduer, er et åpenbart resultat av den konstruerte *pakistanske ideologien*. Før ideologien fikk fotfeste, inneholdt ikke lærebøker slikt hat, det til tross for at Pakistan og India utkjempet bitre kriger før Zia ul-Haq tok over makten. Tvert om omtalte disse lærebøkene, med respekt, hindumytologi og de første kjente store sivilisasjonen (Moenjo Daro, Harappa, Taxila osv.), og, også med respekt og beundring, tidligere hindukongedømmer og politiske ledere som Mahatma Gandhi. Lærebøker fra denne perioden underslo heller ikke at de mest prominente islamske lederne før delingen av India og Pakistan, var sterkt imot opprettelsen av staten Pakistan.

Indo-Pakistans historie- og geografiundervisning, ble erstattet med Pakistan-undervisning, og Pakistan ble definert som en islamsk stat. Dermed ble Pakistans historie det samme som historien til muslimene på subkontinentet. Elevene ble fratatt muligheten til å lære noe om førislamsk historie i deres region. I tillegg ble de faktiske forholdene bak opprettelsen av Pakistan omskrevet, og blant annet de islamske lederne som hadde vært bitre motstandere av å opprette staten Pakistan, ble omgjort til helter – de hadde vært skapere av staten Pakistan. Landsfaderen ble omskapt til en gudfryktig, praktiserende muslim (hvilket han ikke var), og hinduene ble svartmalt.

Som eksempler på hinduhat og historiske forfalskninger fra nye undervisningsplaner, viser Nayyer til:

- "(The child should be able to) understand the Hindu and Muslim differences and the resultant need for Pakistan."
- "Hindu-Muslim differences in culture, .. India's evil designs against Pakistan (the three wars with India)."

⁴³ Bilde av landsfaderen Ali Muhammed Jinnah, var sentralt plassert på samtlige skoler vi besøkte i Pakistan, bortsett fra koranskolene.

- "Hindu has always been an enemy of Islam."
- "The religion of the Hindus did not teach them good things – Hindu did not respect women..."
- "... the social evils of the Hindus"
- "Hindus thought that there was no country other than India, nor any people other than the Indians, nor did anyone else possess any knowledge."
- "The Hindus who have always been opportunists cooperated with the English."
- "The British adopted a policy of large scale massacre (mass extermination) against the Muslims."
- "(The Muslims) were not allowed to profess their religion freely; Hindu nationalism was being imposed upon Muslims and their culture."

Nayyer mener at på bakgrunn av denne propagandaen i skolene, bør man ikke bli overrasket over å oppleve irrasjonelt hat blant pakistanske barn.

Vedr. at elevene skal oppmuntres til jihad og martyrdom

At elevene oppmuntres til jihad og martyrdom, er også et fenomen som oppstod etter at Zia ul-Haq kuppet Pakistan og startet islamiseringen av undervisningsplanene og lærebøkene. Dette er å lese i den nasjonale undervisningsplanen for *samfunnsfag* for 1-5.klasse, år 2002:

"Learning outcome: Recognise the importance of Jihad in every sphere of life."

Nayyer gir videre en rekke eksempler fra denne og andre helt nye undervisningsplaner:

- "Learning outcome: Must be aware of the blessings of Jihad."
- "... and create yearning for Jihad in his heart."
- "Love and aspiration for Jihad, .. Shahadat (martyrdom)..."
- "Simple stories to urge for Jihad"
- "To make speeches on Jihad."
- "Evaluation: To judge their spirits while making speeches on Jihad, Muslim History and Culture."

Konklusjon

Etter at militærlederen, Pervez Musharraf, inntok presidentpalasset i 1999, ble det gitt signaler om at undervisningsplanene skulle revideres (moderniseres), og lærebøker skulle omskrives ("rehabiliteres"). Men tilstanden er uforandret, noe sitatene fra de aller siste undervisningsplanene fra 2002 bevitner.

Nayyer er særlig bekymret for lærerstanden, som han mener er dårlig utdannet:

"Thus ill-educated and badly trained teachers have the potential of sowing the seeds of disaster in the whole educational system. They also fall easy prey to narrow-minded ideology and use their special position to propagate it."

Nayyer mener videre at lærebokforfatterne ofte går ideologisk lengre enn de trenger i forhold til undervisningsplanene, dette for å sikre seg offentlig økonomisk støtte til bokprosjekt:

"The problem gets greatly accentuated at this level... A perusal of the list of authors over the years can easily lead to a suspicion of mafias having monopolised the authoring process and of a certain organised effort to keep the task to those who are more ideologically committed."

Nayyer hevder også at de nasjonale eksamensoppgavene gjennom årene, i uforminskert grad, har gjenspeilet ideologiske overtoner, noe som har tvunget lærere og elever til å fokusere mer på ideologisk material enn noe annet:

"Thus a young mind is forced into articulating divisive ideologies and hate in an accentuated manner."

Nayyer tror ikke at et nytt lederskap i seg selv vil klare å endre situasjonen. I følge han krever det at byråkratiet innen undervisningsdepartementet trenger en radikal opprensing, om ikke fullstendig utskiftning.

1.3.2 "Opplæres til hat" - Human Rights Commission of Pakistan

I nyhetsbrevet fra Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), april 2004, bekrefter lederartikkelen synspunktene til A.H. Nayyer om de konservative religiøse kreftenes omfattende innflytelse på lærebøker og undervisningsplaner. Under tittelen "Teaching hatred", kritiserer HRCP Regjeringen for (nok en gang) å ha gitt etter for de religiøse kreftenes motstand mot moderniseringen: det synes som om det generelt snevre synet på religion og direkte promoteringen av jihad i skolen, fortsatt skal få råde i skolen uten innblanding fra offentlig myndighet.

Lederartikkelen er skrevet med utgangspunkt i en offentlig nasjonal rapport om temaet, som avdekker at lærebøker landet over forfekter forskjellsbehandling og direkte diskriminering av religiøse minoriteter, ja, endog oppfordrer til hat ved å formidle et historisk vrengebilde, så vel som å formidle et vrengebilde av ikke-muslimske samfunn. I følge HRCP, nekter Regjeringen å ta et standpunkt til disse forholdene. HRCP beskylder offentlige ansvarlige for heller å legge forholdene til rette for militant ekstremisme og intoleranse:

"After all, if harmony and cohesion are to be maintained in society, it is vital that children be provided a view of the world that allows them to take on board various views and perspectives, rather than the narrow, single-dimensional approach currently being taught. The government's refusal to take a stand on the matter, or follow advice from experts it had itself assigned to review curriculums, indicates that the pledges officials have made about wishing to curtail militancy, extremism and intolerance in society are merely cosmetic and not backed by any real commitment."

HRCP oppfordrer Regjeringen på det sterkeste til å ta klare grep for å endre situasjonen, dette i frykt for at forholdene innen utdannelse vil forverre seg:

"And until, in all matters of policy making, this commitment becomes more evident, and a willingness is shown to take steps, even if these are opposed by some of the elements in society which have played such a major role over the past decades in promoting a culture of hatred and bias (de religiøse kreftene/religiøse politiske partiene, vår merknad), the problems seen today will only grow more acute."

1.3.3 HRS kommenterer

Vår erfaring med utdanningssystemet i Pakistan er at det er særdeles store forskjeller hva gjelder både kvalitet og tilbud, faglig og materielt (knyttet til undervisningspersonale, undervisningsmateriell og skolebygningens standard), men der det helt sentrale på alle skolene er hva vi i Norge kanskje ville definert under begrepet "dannelse". Denne "dannelsen" består av at elevene skal lære seg å bli gode muslimer. "Å bli gode muslimer" er i seg selv ikke noe vi reagerte spesielt på, men vi registrerte utdanningssystemets fravær av kritisk tenkning og av å fremme holdninger om fred, toleranse, vennskap mellom folk og respekt for

andres kulturer og religioner samt det totale fraværet av likestilling mellom kjønnene.⁴⁴ Dette "dannelsesprosjektet" er således lite forenelig med verdier som står sentralt i Norge, og støtter heller ikke opp under at den norske befolkningen skal ha et *felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag* (som er ett av formålene knyttet til den norske opplæringsloven, jf. § 1-2 i opplæringsloven, se kap.5.4.5).

Vi oppfattet det pakistanske utdanningssystemet, og det pakistanske samfunnet for øvrig, som intolerant. Det er en gjennomgående linje at en ikke skulle ha en mening som ikke er forventet, og dermed var også undervisningen et "kollektivt prosjekt". Alle på samme nivå skulle lære en viss mengde "faktastoff" og utvise en bestemt atferd.⁴⁵ Eventuelle avvik ble raskt avdekket gjennom ulike kontroller og like raskt sanksjonert.

Islamundervisningen, eller islamiat, var svært sentral på alle skolene vi besøkte og innlemmet i de fleste fag, da kanskje med unntak i de naturvitenskapelige fagene (der slik undervisning ble gitt). Det ble også på de fleste skolene tatt for gitt at elevene ikke hadde annen religionstilknytning enn til islam, og på de skolene som hadde elever med annen religiøs tilknytning (hovedsakelig kristne eller hinduer, selv om det var svært få av dem) måtte elevene likevel følge islamiat eventuelt (for de mest "frigjorte" skolen) ble de fritatt for denne undervisningen. I samtale med en kristen kvinne i Pakistan (vi oppsøkte en kristen gruppe), ble vi fortalt at kristne undertrykkes og diskrimineres: Hennes egen sønn hadde blitt tvunget til å følge islamiat på skolen (selv hadde hun for øvrig mistet jobben på grunn av sin kristne tro), men som hun sa: "Hva hjelper det egentlig å bli fritatt fra islamiat? Islamundervisningen er jo gjennomsyret i de fleste fagene. Jeg har bedt min sønn om å holde ut. Slik får han i alle fall kunnskaper til å kunne argumentere mot."

⁴⁴ Se også landrapporten om Pakistan, HRS 2004.

⁴⁵ "Faktastoff" er et begrep med nyanser i denne sammenheng: I de naturvitenskapelige fagene utgjorde kanskje ikke dette et omfattende problem, men innen den eventuelle undervisningen som blir gitt i humaniora kan problemet være utstrakt. En betydelig fagperson i Pakistan, av utenlandsk opprinnelse, som ikke ville bli sitert ved navn, sa følgende: "Histoireskriving i Pakistan er under enhver kritikk." Denne personen mente også at pakistanere bosatt i utlandet er svært lite bevisst: "Det er utrolig hvor lite norskpakistanere vet om Pakistan. De har aldri vært sosialt bevisst eller samfunnsmessig bevisst når de har vært i Pakistan. De følger heller ikke med utviklingen i Pakistan fra Norge. Og dessuten: hvor lite de kjenner til Norge!" I følge vedkommende tenkes det pakistansk i Norge, mens når de er i Pakistan markerer de "å være opphøyd" ved at de representerer "det ordentlige demokratiet".

2 Problemdefinering

Innvandringen til Norge fra ikke-vestlige land er i et historisk perspektiv ny. De første gruppene innvandrere fra ikke-vestlige land kom til Norge på slutten av 1960-tallet, altså for rundt 35 år siden. Først på 1990-tallet skjøt *debatten* om integrering fart og ulike tiltak innen ulike felt har vært initiert. HRS har imidlertid merket seg at nær sagt uansett hvilket område innen integreringen vi setter søkelys på, særlig tema relatert til kvinner og barn, viser det seg at *aktuelt lovverk og forutsetninger som ligger i retningslinjer og forskrifter, henger igjen i fortidens Norge*, det vil si før innvandringen fra ikke-vestlige land, og da Norge etnisk og kulturelt sett var forholdsvis homogen.

Mangelen på lov- og regelverk som ivaretar særlig menneskerettigheter og rettssikkerhet knyttet til nye grupper borgere, synes særlig åpenbart gjennom prosjektet med "hjemsendelse" og dumping av barn og unge i utlandet. Etter vår erfaring preges situasjonen i dag av manglende bevissthet rundt praksisen og derav også handlingslammelse (og delvis ignoranse) innen ulike offentlige ansvarlige organ. Handlingslammelsen mener vi først og fremst skyldes manglende verktøy og/eller manglende bevissthet om eksisterende verktøy generelt i forhold til praksisen med hjemsendelse og dumping, og også spesielt i forhold til de enkelte konkrete tilfellene.

2.1 Norske barn i utlandet

Til tross for at praksisen med hjemsendelse, dumping eller etterlating av barn i utlandet har vært godt kjent for myndighetene i en årrekke, er det HRS sin oppfatning at det er gjort svært lite for å rydde opp i de kritikkverdige forholdene. Praksisen har heller ikke vært bredt fokusert i den offentlige debatten.⁴⁶

2.1.1 Er det et problem?

En av hemningene for å angripe tematikken, synes å være knyttet til spørsmålet om i hvilken grad dette faktisk er et problem. Det er klart det finnes ulike tilnærminger. Spørsmålet er blant annet hvilke nyanser det er mellom å dumpe, etterlate eller sende sine barn til utlandet. I noen tilfeller vil begrepet dumping være dekkende for hendelsen, for eksempel når flyktninger sender sine barn tilbake til krigsherjende land som de selv har flyktet fra, der det er åpenbart at barnets retur ikke er til det beste for barnet og returen med stor sannsynlighet ikke skjer frivillig. Også når det gjelder å etterlate barn i utlandet kan det være enklere å se det problematiske i det, nettopp fordi begrepet "etterlate" i seg selv indikerer at foreldrene unnlater å ta omsorgen for barnet, og man vet heller ikke om det er andre omsorgspersoner som påtar seg ansvaret.

⁴⁶ Det har vært flere reportasjer om elever som ikke møtte til skolestart høsten 2003 i Oslo (jf. f.eks. Aftenposten 19.08.03, 03.11.03, 21.11.03, 28.11.03, 16.12.03 og 22.04.04), men disse har hovedsaklig vært knyttet til reaksjoner overfor disse aktuelle familiene (jf. også nedenfor). I tillegg har Aftenpostens journalist, som deltok på deler av vår Pakistan-tur, publisert flere reportasjer (jf. vedlegg 7). Norge er imidlertid ikke alene om denne generelle neglisjeringen av hjemsendelse/dumping av barn. HRS har søkt, gjennom formelle og uformelle kanaler, etter land i Europa som har tatt et politisk grep om denne praksisen. Ingen land kan sies å ha gjort det. Den såkalte Samira-saken i Danmark i 2003 (se kap.1.5, case F), utløste bred offentlig debatt om dumping, som resulterte i at Folketinget vedtok regulering av barnebidraget.

Hjemsendelse av barn kan derimot dekke en rekke situasjoner. I de fleste tilfeller vil "hjemsendelse" bety at et barn, født eller oppvokst i Norge, sendes tilbake til foreldrenes opprinnelsesland for en lengre periode, men der Norge er å betrakte som barnets "hjemland". Det vil som regel være slik at det er planlagt at barnet skal returnere til Norge for fast bosetting her resten av sitt voksne liv.

Begrepet "lengre periode" betyr minimum at oppholdet varer over to måneder, men i de fleste tilfeller det dreier seg om flere år. Slike opphold kan for mange starte ved tre - fireårsalderen, med retur til Norge som 16 – 18 åring. Minimumsgrensen på to måneder henger sammen med at det er dette som defineres som "en vanlig skoleferie", og slik sett vil skolebarn ikke lovlig (uten eventuell godkjent søknad) kunne ha fravær fra skolen utover dette. Men, det er klart at for barn under skolealder, vil ikke et opphold over to måneder få som konsekvens at barnet betraktes som "fravær" fra landet. Det vil da tre inn andre grenser, for eksempel knyttet til at fravær fra landet over seks måneder skal meldes til folkeregisteret.

Vilkårene for de "hjemsendte" barna vil være svært forskjellige, det vil avhenge både av grunnen(e) til at de er returnert, hvilke forhold de lever under, om de er der alene eller bor sammen med én av sine foreldre eventuelt annen omsorgssituasjon, hvilke skole de (eventuelt) går på, i hvilken grad de har hatt mulighet til og/eller kan påvirke sin egen situasjon osv. Men uansett om barnet har det godt der det er eller ikke, så vil det samme barnet distanseres fra det norske samfunnet. Det vil gå glipp av grunnleggende erfaring og kunnskap om det norske samfunnet, og i de fleste tilfeller vil det miste helt eller store deler av det norske språk. Med andre ord vil barnet bli forhindret fra å integrere seg i Norge i ung alder.⁴⁷ Barna og de unge som dette gjelder, kan betegnes som å ha vært, og fremdeles være, både usynlige og stemmeløse – bokstavelig talt – i norsk offentlighet.

2.1.2 Omfang

En av årsakene til at problematikken ikke synes prioritert, kan være at myndighetene ikke har vært kjent med omfanget av praksisen. Eller kanskje det vil være riktigere å si at myndighetene har antatt at omfanget har vært "lite". Spørsmålet er om dette er en god nok grunn. Etter vår oppfatning kan vi ikke godta at barn fratas eller får redusert sine rettigheter, uavhengig av "antall barn".

Konkrete tall på hvor mange barn som sendes til hjemlandet, etterlates eller dumpes i utlandet, eksisterer ikke. HRS har gode grunner til å anta at antallet er betydelig.

Statistisk sentralbyrå

I følge innvandrerbefolkningens demografi fra 1997 (Kåre Vassenden, SSB) heter det:

Det forekommer i alle innvandrergrupper at noen flytter til Norge flere ganger, men bare hos pakistannerne er **fenomenet direkte utbredt**. (Vår utheving).

I denne statistikken framkom det at av de 268 pakistanske 17-årige andregenerasjons-innvandrere bosatt i Norge per 1.januar 1996, hadde hele 40 % hatt *minst ett folkeregistrert*

⁴⁷ Jf. at mange argumenterer for å sende sine barn til opprinnelseslandet for at barnet skal lære mer om "sin opprinnelige" kultur. Praksisen må nødvendigvis gå på bekostning av integrering i Norge, men det avhenger igjen av hvordan man tolker og forholder seg til "integrering" (se kap.4.4).

utenlandsopphold i sin levetid (altså utflyttinger med intensjon om minst seks måneders fravær fra Norge). Av de pakistanske førstegenerasjonsinnvandrerne på samme alder hadde 20 % hatt ett registrert utenlandsopphold *etter* at de hadde flyttet til Norge for første gang. *I tillegg* til dette kommer eventuelle fravær på *mindre* enn seks måneder, og fravær som *ikke* er folkeregistrert.

Utdannings- og forskningsdepartementet og skoleetaten i Oslo

HRS rettet i begynnelsen av 2002 en henvendelse til Utdannings- og forskningsdepartementet der vi ba oversikt over norske barn/unge som ikke følger opplæringen ved norske grunnskoler, men fikk til svar at denne type oversikter er det opp til skoleetatene i de enkelte kommunene å ha. Ved skoleetaten i Oslo, som er den mest sentrale kommunen i denne sammenheng på grunn av andelen innvandrere, fikk vi beskjed om at denne type oversikter ikke var tilgjengelige. I samtaler med sentrale politikere i Oslo (høsten 2002) gjorde vi oppmerksomme på dette, noe vi antar var medvirkende til at disse tallene kom på bordet i Oslo høsten 2003.

Tallene fra skoleetaten i Oslo viste at 259 elever ikke møtte til *skolestart* høsten 2003. Ved nærmere undersøkelser fremkom at i overkant av halvparten hadde byttet skole og/eller flyttet. 128 elever, fordelt på 47 skoler, herav 71 jenter og 57 gutter, og der de fleste var tilhørende 1. – 5.klassetrinn, var ikke mulig å spore opp. Dette resulterte i at skoledirektør Astrid Søgne anmeldte familiene for brudd på Opplæringsloven, der 18 anmeldelser senere ble trukket grunnet avdekket flytting til utlandet før skolestart. Politiet uttrykte at de var usikre på om de var riktige instans å henvende seg til. Til Aftenposten Aften 23.09.03 sa Oslo-politiets øverste påtalesjef, Hanne Kristine Rhode, at "bøter sender ikke unger på skolen". Skoleetaten i Oslo ønsket å klargjøre hvem som har ansvaret i slike saker, og arrangerte et "oppklaringsmøte" med blant annet politiet, barnevernet og barneombudet.⁴⁸ Resultatet av møtet var at partene skulle fortsette arbeidet med å spore opp de berørte familiene (Aftenposten 16.12.03). I slutten av april 2004 er fortsatt 85 av elevene borte.⁴⁹ Disse tallene avdekker imidlertid bare de barna som er *registrert* til skolestart i Norge, noe som etter vår erfaring *langt fra omfatter alle* i skolepliktig alder. I tillegg er vi usikre på om tallene fra skoleetaten i Oslo faktisk fanger opp alle som er registrert til en aktuell skole, men som aldri blir innskrevet. Tallene sier heller ingenting om antallet norske barn som er registrert *ut* av Norge.

Ambassaden i Pakistan

Ved ambassaden i Pakistan bekreftes dette: "*Det er mange barn som er norske statsborgere og som befinner seg i Pakistan.*"⁵⁰ HRS hadde med seg en hypotese til Pakistan, ut fra informasjon fra det pakistanske miljøet i Norge, at det kunne dreie seg om noen hundre barn. Etter vår erfaring fra skolene og landsbyene i Pakistan, synes imidlertid *tusenvis* nærmere sannheten enn hundrevis.⁵¹ Dette blir også bekreftet i samtaler vi har hatt med lærere i norske skoler og med pakistanske foreldre i Norge.⁵²

⁴⁸ HRS ba for øvrig om å få delta på møtet, men dette ble avslått fra Skoleetaten i Oslo.

⁴⁹ De øvrige dukket opp igjen på skolen i løpet av skoleåret. Påtaleleder Hanne Kristine Rhode ved Oslo politidistrikt henla disse 85 sakene under henvisning til at vil bli for vanskelig å bevise at foreldrene burde være klar over at det er straffbart i Norge å ikke gi barn grunnskoleopplæring. Førstestatsadvokat Lasse Qvigstad er imidlertid ikke enig med politiet, og mener at rettsvillfarelse **ikke** fritar for straffeansvar. Statsadvokaten avventer videre behandling inntil det kommer formell klage på samtlige av anmeldelsene.

⁵⁰ Jf. kap.1.2.1.

⁵¹ Jf. referatet fra reisen i Pakistan i kap.1.2.

⁵² Vi kommer tilbake til dette i kap.3.1.

Ambassaden i Marokko

HRS har også søkt å få bekreftet fra andre sentrale norske ambassader hva som er deres erfaring i forhold til antall barn med norsk statsborgerskap eller med fast bosettingstillatelse i Norge som oppholder seg i aktuelle land. Noen ambassader beklager at de dessverre ikke har ressurser til å etterkomme anmodningen, men fra blant annet ambassaden i Rabat (Marokko) gjøres det klart at problemstillingen er kjent – og at praksisen *er økende*. På ambassadens liste over norske borgere bosatt i Marokko står det oppført 82 barn under 18 år som i tillegg er marokkanske borgere. Ni andre har marokkansk bakgrunn uten å være borgere av landet. Antallet barn med norsk statsborgerskap som oppholder seg over seks måneder i landet, antas imidlertid av ambassaden å være langt høyere, noe som spesielt fremgår ved fornyelse av pass.

I 2003 hadde ambassaden 135 passutstedelser, hvorav 100 var til barn under 18 år. 81 av disse var bosatt /hadde oppholdt seg mer enn seks måneder i Marokko.⁵³ Det store flertallet av barna stod imidlertid ikke på listen over norske borgere, da foreldrene ikke hadde ønsket det. Til sammenlikning hadde ambassaden 57 passutstedelser i 2001, hvorav 44 var til barn. I 2002 var det 103 utstedelser, hvorav 89 til barn.

Barns pass er gyldig to, tre eller fem år (avhengig av alder), så det reelle antall barn som oppholder seg i Marokko, mener ambassaden antakelig er *mye høyere* enn antallet årlige passutstedelser. Hvor mange av de ovennevnte barna som tidligere har bodd i Norge, har ambassaden dessverre ingen oversikt over. I tillegg medregnes syv barn som kontaktet ambassaden i 2003 i forbindelse skolegang i Marokko, hvorav seks var tunisisk-norske. I følge ambassaden i Tunis, oppholder videre minst 50 norske barn seg i Tunisia, og minst like mange i Algerie.

Da marokkanske barn med gyldig oppholds- eller bosettingstillatelse i Norge, som ikke har norsk statsborgerskap, i svært liten grad kontakter ambassaden, har ambassaden dessverre ingen estimerer på hvor mange av disse som oppholder seg i Marokko. De vet imidlertid at et større antall barn som har én forelder (som regel far) med bosettingstillatelse i Norge, eventuelt også norsk statsborgerskap, ikke søker om familiegjenforening før barna blir 17 år gamle, sannsynligvis av økonomiske, kulturelle eller religiøse grunner, eventuelt en kombinasjon av disse. I noen tilfeller ønsker far familiegjenforening kun med noen av barna, mens de andre, eventuelt bare ett barn, blir igjen, noen ganger uten verken mor, far eller søsken. I 2003 søkte 10 barn under 18 år familiegjenforening med mor eller far i Norge.

HRS' påstand er at majoriteten av de som praktiserer hjemsendelse, dumping eller etterlating av barn, er innvandrere og flyktninger i Norge. Men det er ikke her fokuset har vært. Det har først og fremst vært rettet mot etniske nordmenn som bosetter seg for lengre tid i utlandet og unnlater å ta den nødvendige omsorgen for sine barn. Vi har hatt flere medieoppslag om denne problematikken, da først og fremst knyttet til nordmenn som flytter til Spania.

2.1.3 Norske barn i Spania

I 2002 satt media søkelys på norske barn som opplever ulike grader av omsorgssvikt i Spania; eksempelvis barn som led under at foreldrene ruset seg, ikke fikk tilfredsstillende skolegang

⁵³ Kun to av de 100 barna med norsk statsborgerskap som søkte om pass fra ambassaden i 2003, hadde ikke også marokkansk bakgrunn.

og/eller var utsatt for seksuelle overgrep.⁵⁴ Barneombudet i Norge hadde mottatt en rekke henvendelser om norske barn i Spania, som resulterte i at ombudet rettet en forespørsel til Barne- og familiedepartementet, der departementet ble bedt om å vise ansvar.⁵⁵ I brevet fra ombudet het det innledningsvis:

" (...) det er Spania som har flest norske barn som er bosatt utenlands. "

Barneombudets hovedpoeng er at disse barna langt på vei er rettsløse, og foreslår således at det etableres en tjeneste med forebyggende barnevern for norske barn i utlandet (i første omgang i Spania). Ombudets forslag støtter seg blant annet på at norske myndigheter på mange områder har tilbydd velferdstilbud til nordmenn i utlandet. Det henvises for eksempel til at sjømannskirkene i 2002 mottok i overkant av 43 millioner kroner i statsstøtte for å skape "åndelige, kulturelle og sosiale møteplasser for nordmenn i utlandet". Videre argumenteres det for at:

" (...) når det er etablert velferdsordninger rettet mot mennesker som frivillig har valgt å leve utenfor landets grenser, bør det også etableres ordninger rettet mot de som ikke har mulighet til å flytte hjem igjen, nemlig barn og unge."

I departementets svarbrev het det blant annet:⁵⁶

"Barne- og familiedepartementet har lenge vært kjent med at barn som bor i utlandet med sine foreldre kan få vanskeligheter på ulike områder (...), ... besluttet vi for et år siden å se nærmere på forholdene for *alle* grupper norske barn som av ulike grunner oppholder seg i utlandet som følge av foreldrenes arbeide/bosetting/engasjement utenfor Norge."

Departementet viser til at det har vært i kontakt med en rekke instanser, blant annet ulike departementer, for å få deres vurdering, og kommet til at:

" (...) myndighetene har begrensede muligheter til å bedre oppvekstforholdene for norske barn som oppholder seg i utlandet med sine foreldre. Foreldrene har – og må fortsatt ta – hovedansvaret for sine barns velferd mens de er ute."

Videre påpekes:

"En gjennomgang av uttalelsene viste for øvrig at det først og fremst er på områdene skole/språk/undervisning i utlandet at barna kan få til dels store problemer."

I denne sammenheng viser departementet til:

" (...) prosjekt PPT-utland, der SUOA etter det opplyste har fått ansvar for drift av en forsøksordning med pedagogisk-psykologisk tjeneste for elever ved private skoler i utlandet."⁵⁷

Deretter kommenterer departementet skolens betydning:

"Siden familien ofte har et svakere sosialt nettverk å støtte seg til under et utenlandsopphold, er det grunn til å anta at skolen er en svært viktig arena både for barn og voksne. Ettersom PP-tjenesten for utlandet nylig er kommet med som en fast post på statsbudsjettet, antar vi at den i framtiden vil være enda bedre rustet til å takle vanskelig situasjoner. Etter det opplyste fra Utdannings- og

⁵⁴ Jf. for eksempel artikkel i VG 18.12.2002 (vedlegg 9).

⁵⁵ Barneombudets henvendelse foreligger i sin helhet i vedlegg 10.

⁵⁶ Brevet tilgjengelig bl.a. ved: http://www.barneombudet.no/data/f/0/04/63/9_2401_0/bfd_pdf.pdf

⁵⁷ PPT= pedagogisk-psykologisk tjeneste. SUOA = Statens utdanningskontor for Oslo og Akershus

forskningsdepartementet er ansvaret for tilsynet med norske skoler i utlandet delegert til fylkesmannen i Oslo og Akershus (tidligere Statens utdanningskontor), som også har årlige møter med representanter for disse skolene."

Avslutningsvis heter det at BFD vil:

" (...) innlede et samarbeid med fylkesmannen i Oslo og Akershus for å vurdere tiltak for å bistå barn av nordmenn bosatt i utlandet. Ett slikt tiltak kan for eksempel være å utarbeide en informasjonsbrosjyre om hvor barn og voksne kan henvende seg dersom det oppstår problemer. Foruten til skolene kan brosjyren distribueres blant annet til norske utenriksstasjoner, sjømannskriker og til turoperatører som selger langtidsopphold. Dermed vil den kunne bidra til å hjelpe også de barna som *ikke* har tilknytning til norske utenlandsskoler."

I februar 2004 griper media på nytt tak i problematikken med norske barn i Spania. Denne gangen er det NRK Brennpunkt som publiserer en dokumentar om forholdene, blant annet basert på en kartleggingsundersøkelse sommeren 2003 av norske barn i Spania, utført av Odd Arild Halhjem ved Diakonhjemmets høgskole. Her kommer det også fram at byråkratene i fire år har kranglet om hvem som skal ta ansvar for norske barn som er bosatt i Spania og som trenger hjelp fra barnevernet. Barne- og familiedepartementet har ikke bevilget penger til problematikken, og prøver å definere ansvaret over til Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD), som ikke aksepterer at det er UFD som skal ha ansvaret for all oppfølging av norske barn i utlandet.⁵⁸

Programmet får Karin S. Woldseth i Stortingets familie-, kultur- og administrasjonskomité til å sende spørsmål til skriftlig besvarelse til barne- og familieminister Laila Dåvøy. Spørsmålet lyder:

"Med bakgrunn i gårsdagens innslag på NRK Brennpunkt om barn som opplever ulike former for omsorgssvikt i Spania, vil jeg stille følgende spørsmål: Har statsråden tenkt å foreta seg noe i denne forbindelse, og i så fall hva?"

Statsråd Dåvøy sitt tilsvaret er langt på vei en blåkopi av svaret som to år tidligere ble gitt til barneombudet.⁵⁹ Av nye momenter henviser Dåvøy til:

" (...) at Stortinget har bevilget penger til opprettelse av en diakonstilling i Spania med det formål å styrke oppfølgingen av utsatte barn og unge."

I tillegg påpekes det at NRK Brennpunkts påstand om at det er rundt 150 barn som trenger hjelp på grunn av omsorgssvikt, ikke medfører riktighet, da det i følge rapporten (til Halhjem, op.cit.):

" (...) viser at dette tallet også omfatter barn som på grunn av lærevansker eller fysiske årsaker har behov for ulike former for spesialundervisning. I følge utdanningsavdelingen ved fylkesmannen i Oslo og Akershus, som har tilsynet med de norske skolene i Spania, anslo imidlertid skolene overfor fylkesmannen i 2002 at det var rundt 30 barn som hadde behov for tiltak av forebyggende sosial karakter. Tallet gjaldt både barn og unge som går på de norske skolene og barn skolene kjenner til i de norske miljøene."

Statsråden påpeker også:

⁵⁸ Jf. vedlagte sak fra Nr.no, vedlegg 11.

⁵⁹ Tilsvaret følger i sin helhet i vedlegg 12.

" (...) at den norske skolen i Alfás del Pi har ansatt en sosionom til å bistå barn og foreldre. Ifølge rektor har skolen dessuten alltid hatt god kontakt med det lokale barnevernet, som etter det opplyste skal fungere på samme måte som i Norge, med blant annet meldeplikt til barnevernet dersom barn er utsatt for overgrep eller annen fare."

Avslutningsvis sier statsråden:

"Dersom opplysningene som framkom i Brennpunkt viser seg å være riktige er jeg bekymret. Derfor vil representanter fra BFD, UFD og fylkesmannen i Oslo og Akershus reise til Spania i nærmeste framtid. Formålet er å undersøke hvordan det spanske barnevernet fungerer og se på mulige samarbeidsrutiner mellom norske og spanske myndigheter på området, samt diskutere med de norske skolene hvordan man kan styrke situasjonen for barna som får problemer."⁶⁰

2.1.4 "Alle" grupper norske barn, eller?

Som det fremkommer av Barne- og familiedepartementets svar, både til barneombudets henvendelse i 2002 og stortingsrepresentant Woldseth i 2004, fremhever departementet at det ønsker å "se nærmere på forholdene for *alle* grupper norske barn som av ulike grunner oppholder seg i utlandet som følge av foreldrenes arbeide/bosetting/engasjement utenfor Norge." *Men slik vi tolker dette er det er ingenting i det øvrige som tyder på at departementet i denne sammenheng regner norske barn med utenlandsk opprinnelse som inkludert i denne gruppen.* Spesielt merker vi oss at departementet påpeker at det er på "områdene skole/språk/undervisning i utlandet at barna kan få til dels store problemer" og at "skolen er en viktig arena både for barn og voksne", under henvisning til "norske utenlandsskoler". Det er også i forhold til disse skolene at eventuelle tiltak vurderes.⁶¹ Men barn som sendes til hjemlandet/opprinnelseslandet går ikke på norske utenlandsskoler, og da blir spørsmålet: Hvordan skal denne gruppen fanges opp? Eller inkluderes de ikke som "norske barn"?

Ettersom det er innvandrere og flyktninger som praktiserer hjemsendelse av barn, og ikke etniske nordmenn, synes det som om myndighetene vegrer seg for å regulere praksisen. Det synes som om byråkratiet langt på vei har akseptert situasjonen, og langt på vei også mener at hjemsendelse er *uproblematisk*. Dette kan tolkes som om hensyn til foreldrene har fått forrang for hensyn til barna og integreringen generelt. I tillegg har sentrale talspersoner for aktuelle innvandrergupper uttalt at de ikke anser praksisen som problematisk, heller tvert om.⁶² Dette kan forsterke myndighetenes vegring mot "innblanding".

2.1.5 Suverenitet

En annen sentral grunn til at det har vært lite fokus på barn som sendes til hjemlandet, dumpes eller etterlates i utlandet, synes å være henvisningen til ulike lands "suverenitet", altså det å ikke blande seg inn i den enkelte stats indre anliggende. Norske myndigheter har da også ved ulike anledninger (jf. for eksempel retningslinjene for håndtering av etterlatte barn i utlandet, se kap.5.1) uttalt at det er svært lite som kan gjøres når barnet allerede er ute av Norge.

⁶⁰ Hvorvidt denne reisen til Spania er gjennomført har vi per dd ikke klart å bringe på det rene, da vi ved henvendelser i BFD ikke har fått tak i vedkommende som skal kjenne til dette.

⁶¹ I forespørsel til PPT-utland ved SUOA vedrørende deres eventuelle rolle i forhold til norske barn med utenlandsk opprinnelse som sendes på skole i utlandet, får vi til svar at dette (heldigvis) ikke er deres ansvar. De har kun med private norske utenlandsskoler å gjøre, og disse ligger "ikke i disse landene". Jf. vedlagte liste over private norske skoler i utlandet, samt eiere, som vi har fått fakset over fra overnevnte, vedlegg 13.

⁶² Jf. vedlegg 7, samt kap.3.1.

Spørsmålet i denne sammenhengen er om norske myndigheter "behandler" norske barn med utenlandsk opprinnelse på en annen måte enn barn av norsk opprinnelse. I oktober 2003 ble FNs barnekonvensjon inkorporert i norsk lov. Dette er forhåpentligvis ikke ment som en solidaritetsgest overfor "andre barn i andre verdensdeler", men er en forpliktelse som (også) skal være med på å styrke norske barns rettigheter – uten diskriminering av noen slag.⁶³

2.1.6 Ukritisk tillit?

Foreldrenes rettigheter til å bestemme over egne barn har hatt, og har fremdeles, sterkt fotfeste i norsk tradisjon. Statlig innblanding i private forhold blir av mange generelt sett oppfattet som en uting.⁶⁴ Likevel er det definert en rekke plikter som foreldre har overfor sine barn, og rettigheter som barn har i samfunnet. Disse pliktene og rettighetene synes derimot å tillegges en annen tolkning overfor barn av utenlands opprinnelse, ikke minst med henvisning til barnets kulturelle ballast - det vil si med hensyn til deres "flerkulturelle identitet", som for mange av de aktuelle barna innebærer utvikling av en enkulturell identitet.⁶⁵ Det kan ut fra dette virke som om når det gjelder problematikken med hjemsendelse av barn i utlandet, så har myndighetene en nærmest ukritisk tillit til at foreldrene/foresatte vet hva som er best for egne barn.

⁶³ Jf. også konvensjonens artikkel 2: "Rettigheter gjelder for alle barn. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.", se kap.5.4.1.

⁶⁴ Jf. også kap.4.4.

⁶⁵ Jf. også kap.4.4.3.

3 Å være "hjemsendt"

I forhold til at barn blir sendt tilbake til foreldrenes opprinnelsesland, er det gjerne tre sentrale spørsmål som melder seg: 1) Hvorfor blir barna sendt "hjem"? 2) Hvilke konsekvenser får det?, og 3) Hva er det som gjør at denne praksisen kan foregå (uregulert)?

3.1 Hvorfor sendes barna "hjem"?

Ut over de erfaringer HRS høstet i Pakistan, og de samtaler vi hadde med bl.a. ambassaden, skolepersonell og norskpakistanere som p.t. var i Pakistan (jf. kap.1.2) har vi også snakket med lærere i norske skoler og med pakistanske foreldre i Norge.⁶⁶ Begge parter er godt kjent med at barn sendes tilbake til opprinnelseslandet, men ikke alle oppfatter det som et problem.

3.1.1 Lærere

Lærere bekrefter at det er "vanlig" at elever forsvinner i løpet av året eller at de ikke dukker opp til skolestart. Først og fremst er dette barn med innvandrerbakgrunn. I følge flere er dette så vanlig at det har blitt en "normalitet", og derfor har det heller ikke blitt satt i gang tiltak i forhold til forsvinningene. Det har oppstått en form for aksept og/eller resignasjon. Noen mener at problemet langt på vei blir "tidd i hjel", blant annet av frykt for stigmatisering. Det vises til "respekt" eller "forståelse" for også *deres* kultur, som noen mener er misforstått, mens andre mener det motsatte. Flere uttrykker imidlertid frustrasjon over situasjonen, ikke minst fordi de mener at det ikke eksisterer noe velfungerende system til å fange opp - og forfølge - problematikken. (Flere av disse erfaringene kom for øvrig også frem i forhold til medieoppslagene om "forsvunne skolebarn" i Oslo høsten 2003).

3.1.2 Pakistanske foreldre

Pakistanske foreldre bekrefter at de kjenner til at "mange sender barna til Pakistan", flere av dem vi har snakket med, har også gjort dette selv.⁶⁷ Flertallet av disse mener at det "ikke er et problem", heller tvert om: Etter deres oppfatning sparer de staten for mange penger, under henvisning til at utdanning er en betydelig kostnad for Norge. De fleste av disse mener dessuten at det er svært viktig å fostre opp barna sine i Pakistan, da de ønsker at barna skal kjenne "sine røtter og sin kultur". På spørsmål bekrefter de også det religiøse aspektet – det er viktig at barna blir gode muslimer. Noen mente sågar at det "bare er de pakistanske taperne i Norge som *ikke* sender sine barn til Pakistan".

Flere foreldre forklarer returen av barna til Pakistan med at de frykter utviklingen i Norge i forhold til økende gjengriminalitet og kriminalitet generelt. De frykter at deres barn skal

⁶⁶ Ingen av disse har noe ønske om å bekjentgjøre sin identitet.

⁶⁷ Av de 17 pakistanske foreldrene vi har snakket med, henviste noen til at det *også* er *andre* innvandrergupper i Norge, for eksempel tyrkere og marokkanere, som sender sine barn til "hjemlandet". I og med at vi har fokusert på pakistanere, samt tidspress i forhold til prosjektet, har vi ikke prioritert å få kontakt med disse. Gjennom uformelle samtaler med eksempelvis tyrkere og marokkanere, er det imidlertid vår erfaring at det tenkes nokså likt, uavhengig av nasjonal ikke-vestlig opprinnelse.

havne i slike miljøer, og mener selv de har få muligheter til å kontrollere hva barna "driver med" i Norge. Slik kontroll er, i følge dem, langt enklere i Pakistan, også knyttet opp til hvordan samfunnet fungerer generelt ("ingen godtar dårlig oppførsel der, og gjør de noe galt, så blir de straffet for det"). I denne sammenheng fremheves at skolene i Norge ikke satser på disiplin, som resulterer i barna ved å gå på norsk skole blir både gjenstridige og respektløse. Skolene i Pakistan opplever de som "gode", og da særlig de private skolene.

At barna ikke lærer norsk, oppfatter ingen av disse foreldre som et problem. Dette ble enten begrunnet med at "norsk er lett å lære" eller at deres barn lærer engelsk, og slitt sett utdanner seg til "det europeiske arbeidsmarkedet". En av dem uttrykte dette slik: "Norge er da del av en globalisert tid! Hva kan norsk språk bety i en slik globalisert verden?"

Det økonomiske aspektet ble fremhevet i forhold til å "spare penger" ved at barna/familien var i Pakistan. I følge de som hadde barna/familien i Pakistan, hadde samtlige meldt fra til myndighetene om utvandringen. På konkret spørsmål om de fortsatt mottar barnetrygd for barna, benektet alle dette. Flere uttrykte også at de opplever Norge som sin "arbeidsplass" og Pakistan som sitt "hjemland".

Av de som uttrykker skepsis eller motstand mot å sende barna til Pakistan, er kvinnene i flertall. Noen av disse er selv skilt og/eller tilhører andregenerasjon. Etter deres mening er det veldig viktig at barna blir i Norge og at de integrerer seg i det norske samfunnet. De uttrykker også at de oppfatter det norske samfunnet som "bedre" enn Pakistan, spesielt hvis en selv er jente. Disse kjenner derimot "andre kvinner" som er av motsatt mening, det vil si kvinner som aktivt tar del i at barna skal vokse opp i Pakistan.

3.1.3 Økonomisk misbruk

Fra kilder i innvandringsmiljøene er vi blitt fortalt at det er omfattende trygdemisbruk blant de som holder barna/familien i opprinnelseslandet (eventuelt at hele familien er der).⁶⁸

Flere har omtalt barna som "verdipapirer", både i forhold til at barna besitter visum til Vesten og fordi de utløser for eksempel nedkomsstønad, barnetrygd og kontantsstøtte. Som nevnt over var det ingen av de foreldrene vi snakket med, som vedkjente seg noen form for

⁶⁸ Hva gjelder trygdemisbruk, har dette vært omtalt en rekke ganger i media, for eksempel knyttet til VGs avsløringer i 2000 om kjøp av uføretrygder som en organisert kriminalitet, der spesielt innvandrere var involvert. Avsløringene skapte mye debatt, ikke minst knyttet til hvorvidt det kunne føre til rasisme. Eksempelvis advarte (nåværende) stortingsrepresentant Afshan Rafiq mot stigmatisering etter trygdejukset som ble avdekket i innvandrer miljøer. Hun mente at VG blåste opp saken mer enn avisen ville ha gjort dersom det var innfødte nordmenn som drev slik organisert trygdesvindler (VG 31.12.00). Imidlertid ble det fra de fleste hold fastslått at denne form for svindler skulle stoppes uavhengig av hvem som utfører den. I 2002 ble rekordmange tatt i trygdejuks av Rikstrygdeverket, bl.a. fikk 101 trygdemottagere utenfor Norge stoppet sine utbetalinger. Det viste seg at 25 av disse var døde (Aftenposten 03.12.03). Det har også vært ført flere saker for Trygderetten (som er "domstolen" for trygdesaker) hva gjelder søknader om trygd. En av disse omhandlet en 53-årig mann som kom til Norge fra Pakistan i 1971, men som ikke lenger hadde helse til å utføre hardt fysisk arbeid. Arbeidsgiveren hadde ingen lettere type arbeidsoppgaver å tilby mannen. Trygderetten kom til at den ikke kunne se hvilke "lette" arbeidsoppgaver mannen kunne utføre – pga. manglende utdanning og svake norskkunnskaper, og vedkommende fikk innvilget full uførepensjon (Aftenposten 20.11.03). Vi finner denne beslutningen noe spesiell, knyttet til at vedkommende faktisk "honoreres" for å ikke beherske norsk etter over 30 år i Norge. I samme artikkel omtales også en annen sak, der en mann som kom fra Marokko i 1977, ikke får innvilget uførepensjon, bl.a. fordi han har innrømmet overfor sin lege at hans mål er å skaffe seg uførepensjon og flytte tilbake til hjemlandet der hans kone og fire barn er, og "der han kan leve greit for disse pengene".

urettmessig trygd. Vi kjenner for øvrig til "norske hjelpere" som bistår innvandrere med søknader for å få med seg diverse trygder/stønader til utlandet/opprinnelseslandet. I forhold til saken i Oslo kommune høsten 2003, om de "forsvunne barna", kom det frem at for 80 av de 85 familiene der barna ikke er på skolen, har mottatt urettmessig trygd.⁶⁹

Også ambassaden i Rabat (Marokko) bekrefter kjennskap til trygdemisbruk. Etter at ambassaden fikk tilgang til folkeregisteret høsten 2003, fikk ambassaden bekreftet tidligere antakelser om at mange av disse barnas flytting ikke var meldt til folkeregisteret. I følge likningskontoret, som har ansvar for slike saker, er det i mange tilfeller faktisk heller ikke mulig å få flyttingen registrert, da den eneste kategorien som finnes utenom "bosatt" er "utvandret". Imidlertid vil en ikke anse barn som bor i utlandet, mens begge foreldrene står oppført som bosatt i Norge, som *utvandret*, da oppholdet per definisjon *regnes som midlertidig*. I følge folkeregisteret vil trygdeutbetalinger, inkludert barnetrygd, knyttet til barnas status som bosatt, fortsette som normalt ved slik utflytting *dersom* verken foreldrene eller andre (myndigheter, skole, etc.) melder fra til trygdekontoret om utenlandsoppholdet. Når det gjelder forsørgingstillegg for barn i pensjonen til uføretrygdede, er det ambassadens forståelse at denne som regel (avhengig av opptjente rettigheter), uansett om flytting faktisk meldes, vil *forbli uendret* til tross for lavere levekostnader i Marokko. Dette gjelder også for mottakere som *ikke er blitt* norske statsborgere.

Ambassaden påpeker også at de fleste foreldre som følger barna til ambassaden i forbindelse med fornyelse av pass, og som blir konfrontert med at barna har oppholdt seg mer enn seks måneder i utlandet (fremgår av utgått pass), hevder at barna bor i Marokko alene, det vil si hos besteforeldre, tanter og onkler etc. Ambassaden utelukker imidlertid *ikke* at den ene eller begge foreldrene ofte også oppholder seg lang tid i landet, men ikke ønsker å registrere seg som utflyttet på grunn av tap av rettigheter i Norge.

I de tilfellene der barna bor fast i Marokko og er registrert utvandret (eller er født i landet etter at foreldrene utvandret), har far og/eller mor oftest alders- eller uførepensjon fra Norge med barnetillegg.

Hva gjelder at barn oppholder seg i opprinnelseslandet med hensyn til "forberedelse til ekteskap", er godt kjent for både ambassaden i Pakistan og Marokko. Fra ambassadehold påpekes det at de har rapportert om tendensen, blant annet i forbindelse med høringsrunder om tiltak mot tvangsekteskap, da de antar at barn som *ikke* er vokst opp i Norge lettere vil gå med på å gifte seg arrangert. De har også pekt på at mange av de barna som vil vende tilbake til Norge når de blir myndige, vil ha store problemer med norskkunnskapene. Videre sies det at erfaringsmessig bor de fleste norskmarokkanske barna i de minst utviklede områdene av landet, der bare en liten prosent av barna går på skole, og der de få skolene som finnes dessverre har lavt kvalitetsnivå.⁷⁰ I Pakistan synes dette mer variert (jf. kap.1.2).

⁶⁹ I følge Magne Fladeby, leder for trygdemisbruksadelen i Rikstrygdeverket, var disse foreldrene i hovedsak personer med utenlandsk statsborgerskap som har oppholdstillatelse i Norge. Undersøkelser avdekket at de etter all sannsynlighet ikke befant seg i Norge, men at familiene likevel hevet trygd i Norge. Samtlige av disse 80 trygdeutbetalingene er stanset. Jf. f.eks. Aftenposten 22.04.04.

⁷⁰ Majoriteten av marokkanere i Norge er fra et av de mest utviklingsmessig tilbaketrukkne strøkene i Marokko, i nordøst mot Algerie. De fleste er *berbere* (og ikke arabere som majoriteten i Marokko er), og som etter marokkanske forhold er særlig tradisjonsbundne.

3.1.4 Årsaker oppsummert

Gjennom dette prosjektet er vi gjort kjent med flere årsaker til at foreldre sender barna sine tilbake til hjemlandet for lange opphold eller for så godt som hele oppveksten. Summert opp synes de viktigste årsakene å være (i tilfeldig rekkefølge):

1. Forebygge at barna integrerer seg i demokratiets grunnleggende verdier som likestilling mellom kjønn, ytringsfrihet og religionsfrihet, verdier som i stor grad er fraværende i foreldrenes opprinnelseskulturer.
2. Frykt for å miste kontroll over barnas levevis generelt. De aktuelle gruppene kommer fra ikke-vestlige land der det autoritære og kjønnsrigide storfamiliensystemet er sentralt. Dersom barna integrerer seg i Norge, frykter foreldre og andre sentrale autoriteter i storfamilien, at barna vil ta avstand fra (det opprinnelige) verdigrunnlaget og levestøtten deres.
3. Misnøye med det som oppfattes som mangel på disiplin i norsk skole.
4. Misnøye med religionsundervisningen i norsk skole.
5. Ønske om at barna skal få en "trygg" identitet som "marokkaner"/"pakistaner" osv.
6. En klar holdning fra foreldres side om at den *reelle* tilknytningen til Norge (kun) skal være av økonomisk karakter.
7. Barnet har blitt for "norsk" og sendes tilbake for avlæring av det "norske" og opplæring i det "marokkanske"/"tyrkiske" osv.
8. Jentene: Frykt for at de vil integrere seg i prinsipper om likestilling generelt, og fritt valg av ektefelle spesielt.
9. Guttene: Frykt for at de ikke vil underlegge seg storfamiliens autoriteter generelt (miste "respekt" for foreldre og eldre), og frykt for at de vil havne i gjengmiljø spesielt.
10. Økonomi 1: Noen fedre anser det som økonomisk fordelaktig å ha både hustru og barn i opprinnelseslandet. Levekostnadene der er betydelig lavere enn i Norge og de har etablert seg med boliger der, noe som forsterker drivkraften til midlertidig utvandring.
11. Økonomi 2: Det synes forholdsvis enkelt å få med seg ulike typer trygder til utlandet, der satsene forblir uendret til tross for betydelig lavere levekostnader. Opptjente rettigheter i Norge utløser således et økonomisk "luksusliv" i opprinnelseslandet.
12. Forberedelse til ekteskap (opplæring i rollemønsteret for ekteskapet).
13. Enkelte menn har to hustruer. Den ene bor i opprinnelseslandet. Etter norsk lov har han ikke lov å leve med begge her. Men barna har rett til å få familiegjening med faren her. Barna i opprinnelseslandet hentes gjerne til Norge i nær voksen alder, det vil si like før de er 18 år.

3.2 Konsekvenser av hjemsendelse

Konsekvensene av hjemsendelse vil selvsagt variere fra individ til individ, dette ut fra hvilke forhold barnet lever under, eventuelt hvilken skolegang det får, om (en av) foreldrene er med, og lengden på oppholdet. Etter vår erfaring kan det likevel sies noe generelt om konsekvenser av praksisen:

1. Barnet/den unge mister tilknytning til og kunnskap om Norge, som i nesten alle tilfeller er landet de faktisk skal bo i som voksne og dermed også mestre samfunnsforholdene i. Det er god grunn til å anta at mange blir bærere av en vesentlig risiko for å havne i det lavere sosiale sjiktet i Norge.
2. Språklig stiller de med et alvorlig handikap ved eventuell videre skolegang i Norge, og senere som arbeidssøkere på det norske arbeidsmarkedet. Også dette er med på å stimulere utvikling av underklasse.
3. Antakelig er det bare et forsvinnende mindretall av barna som får en skolegang som kvalitetsmessig kan sammenliknes med norsk grunnskole. I denne sammenheng tenker vi ikke bare på det faglige utbyttet, men også den verdimeslige og kulturelle opplæringen.
4. Antakeligvis så godt som ingen av barna får (fullgod) opplæring i en rekke sentrale skolefag, som norsk, norsk historie og samfunnsfag og religion/livssyn.
5. Det er god grunn til å anta at majoriteten av barna ikke vil utvikle en selvstendighet som gjør dem optimalt i stand til å ta egne valg hva gjelder utdanning og fremtidig partner.
6. Det må antas at en del av barna lider under omsorgssvikt generelt. Da tenker vi først og fremst på de barna og unge som er i hjemlandet uten foreldre. Å være frarøvet samvær med foreldrene og eventuelle søsken, må i mange tilfeller karakteriseres som omsorgssvikt i seg selv. I tillegg bor barna som regel i storfamilien, under omsorg av andre voksne som ofte har egne barn og et annet syn på barneoppdragelse enn hva vi er kjent med fra Vesten. Det er også grunn til å anta, da spesielt i forhold til synet på barns behov i mange ikke-vestlige land, at en del av barna forsømmes til fordel for disse omsorgspersonenes egne barn.
7. Hva gjelder barn og unge på internatskoler i utviklingsland som eksempelvis Pakistan, og da særlig religiøse skoler, har vi problemer med å ikke definere dette i kategorien omsorgssvikt. Etter vår erfaring kan det være grunn til å frykte at barn på religiøse internatskoler risikerer å bli utsatt for kriminelle forhold, noe som iallfall tilsier at forholdene må nøye vurderes.
8. Den generelle tilhørighetsfølelsen til Norge svekkes betydelig for barna som får store deler av oppveksten i (foreldrenes) opprinnelsesland. Tilhørighetsfølelsen, og dermed også lojaliteten, vil først og fremst være til opprinnelseslandet, noe som både er uheldig og på mange måter hemmende for den videre utviklingen av et demokratisk og velfungerende fleretrisk og flerreligiøst Norge.

9. Praksisen stimulerer utvilsomt til utvikling av parallelle samfunn i Norge (og Europa for øvrig), det vil si at ulike grupper vil leve avsondret fra hverandre basert på etnisk/nasjonal bakgrunn. Dess større de parallelle samfunnene blir, dess mindre samhandling og fellesarenaer vil utvikle seg i storsamfunnet. Norge vil utvikle seg til å bli et gruppeinndelt samfunn, der etnisk og/eller religiøst opphav i økende grad vil avgjøre den enkeltes mulighet for å nyte godt av demokratiske goder som rettssikkerhet spesielt og menneskerettigheter generelt. Den manglende samhandlingen og forståelsen ulike grupper i mellom, vil også på sikt stimulere til konflikter grupper i mellom.⁷¹

3.3 Uregulert praksis

HRS mener at dagens praksis med hjemsendelse av barn har fått pågå og utvikle seg videre uten å bli viet nødvendig oppmerksomhet. Etter vår vurdering er praksisen *lite tilpasset*, eller direkte *motstridene*, til (andre) sentrale verdier og målsettinger i vårt samfunn.

HRS' erfaring er disse:

1. Foreldre bosatt i Norge, og da spesielt de som har en annen opprinnelse enn norsk, synes i praksis å være – nærmest uten begrensinger – i deres fulle rett til å bestemme *hvor* barna deres skal vokse opp, *hvilken skolegang* de (eventuelt) skal få, og *hvem* som skal være barnas omsorgspersoner gjennom hele eller større deler av oppveksten.
2. Norske myndigheter har *ingen oversikt* over hvor barn (eller voksne for den saks skyld) med tilknytning til Norge gjennom statsborgerskap eller fast bosettingstillatelse *faktisk* oppholder seg.
3. De ulike kontrollrutiner og/eller systemer som eksisterer, er ikke koordinert (for eksempel slik som passfornyelse i utlandet knyttet til trygdeytelser i Norge).
4. Norske myndigheter har ikke kjennskap til *hvilke forhold* barn og unge lever under når de oppholder seg utenfor Norge i lange perioder.
5. Norske myndigheter har ikke *innsyn* i hvilken skolegang/opplæring barna og de unge eventuelt får. Myndighetene har heller ikke prøvd å få innsyn i dette sentrale forholdet.
6. Norske myndigheter har ikke kjennskap til hvorvidt barna og de unge av *fri vilje* forlot Norge og/eller om de oppholder seg i aktuelt land av fri vilje. Det finnes ikke system for å innhente denne sentrale informasjonen.
7. Norske myndigheter har ingen kontroll/oversikt over hvor mange barn som *fratas* skolegang i norsk grunnskole gjennom deler av eller hele oppveksten.
8. Norske myndigheter har ingen oversikt over hvor mange unge, født i Norge eller som har norsk statsborgerskap fra barnsben av, som *ikke kan norsk* eller kjenner norske

⁷¹ Her tenker vi på alle grupper og ikke på den klassiske oppdeling i offentlig debatt; "nordmenn og innvandrere".

samfunnsforhold når de er, eller nesten er, myndige, grunnet oppvekst i foreldrenes hjemland.

9. Norske myndighetene har, så langt vi kjenner til, *ikke* forsøkt å innhente kunnskap om de faktiske *konsekvensene* integreringsmessig på individnivå og/eller samfunnsnivå.
10. Norske myndigheter har ikke oversikt over hvor mye og hvilke type *økonomiske stønader*, som går til norske statsborgere (og til mottakere som ikke er blitt statsborgere) i utlandet, og hvilken *tilknytningsstatus* disse personene har til Norge.

4 Signaler fra sentrale myndigheter og Regjeringen

I forbindelse med HRS' begynnende arbeid med problematikken knyttet til barn som forsvinner fra Norge, tok Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) ved (daværende) statssekretær Kristin Ørmen Johnsen initiativ overfor HRS til et møte.⁷² I e-posten fra Ørmen Johnsen het det at departementet ønsket å informere om hvordan staten jobber med disse sakene.

4.1 KRD og UDI

I møtet med representantene fra KRD og UDI ble det tilkjennegitt at sentrale myndigheter er oppmerksom på at foreldre sender sine barn tilbake til opprinnelseslandet, men det ble samtidig stilt spørsmål med i hvilken grad det er et (omfattende) problem at barn sendes til eller etterlates i et annet land enn foreldrene oppholder seg. Det ble presisert at virkemidlene ligger i lov og forskrift, som har til hensikt å begrense problemet.

4.1.1 Sentrale virkemidler

Som sentralt virkemiddel i slike saker ble "Retningslinjer for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet" spesielt fremhevet.⁷³ Ut over dette, ble det fokusert på de tiltak som ligger innenfor utlendingslovgivningen. Videre påpekte representantene fra KRD at øverste politiske nivå har under vurdering i hvilken grad *reisedokumenter* kan begrense problemet med dumping av *barn av flyktninger* (dvs. en vurdering om det skal differensieres på land hvor reisedokumenter er gyldige eller ei).⁷⁴ Det ble også understreket at det er relativt få virkemidler som er i bruk, i tillegg til at problematikken med å etterlate/sende barn til utlandet, er et ansvarsområde som deles mellom en rekke ulike myndigheter. Eksplisitt ble nevnt: Kommunal- og regionaldepartementet, Barne- og familiedepartementet, Utenriksdepartementet, Justisdepartementet og Sosialdepartementet samt Utlendingsdirektoratet (og Utlendingsnemnda) og underliggende etater (barnevernet, trygdekontor og politi).⁷⁵

På konkret spørsmål fra HRS om det vurderes økonomiske sanksjoner mot foreldre/foresatte som sender sine barn ut av Norge, ble det henvist til at dette er et virkemiddel som eventuelt ligger under Sosialdepartementet (knyttet til for eksempel sosialtjenesteloven). Etter vår vurdering uttrykte både representanter fra KRD og UDI skepsis til å ta økonomiske virkemidler i bruk. Hovedbegrunnelsen syntes å være at "Vi kan ikke regulere oss ut av dette problemet", samt at det ble stilt spørsmål ved mulig effekt av å iverksette tiltak som er rettet mot en spesiell gruppe (stigmatiseringsproblematikk).

⁷² Møtet fant sted 20.06.03 hos KRD. Tilstede på møtet var Bjørg Unstad (møteleder), Anne K. Bråthen, Eli Ferrari de Carli (samtlige KRD) og Manuela Ramin-Osmundsen, Eli Nilsen (begge UDI) samt Rita Karlsen og Hege Storhaug (begge HRS).

⁷³ Retningslinjene presenteres i kap.5.1.

⁷⁴ Jf. for eksempel Samira-saken, case E i kap.1.5, og kap.5.4.12 og 5.4.13.

⁷⁵ HRS reagerte på at Utdannings- og forskningsdepartementet ikke eksplisitt ble trukket frem som en sentral ansvarsmyndighet, da det etter vår erfaring hovedsaklig er i skolene barnas "forsvinning" avdekkes (oppdages).

Det kom også fram at det per i dag eksisterer en rekke ulike systemer, for eksempel knyttet til at folkeregisteret skal varsles hvis noen er borte mer enn seks måneder. I denne sammenheng ble det påpekt at det ikke synes som om det er en mangel på systemer, retningslinjer eller regelverk som er problemet, men heller håndhevelsen og koordineringen.

4.1.2 Foreldres rettigheter versus barnets beste

Foreldre/foresattes rettigheter ble sterkt fremhevet av representantene både fra KRD og UDI. Grunnholdningen synes å være at "foreldrene bestemmer både hvor barna skal være og hvem som skal oppfostre dem". Representantene fra UDI understreket at foreldrenes ønsker for barnet må respekteres. På spørsmål fra HRS om i hvilken grad dette vurderes opp mot *barnets beste*, var svaret at det i *utgangspunktet* må være slik at det er foreldrene selv som vet best hva som er barnets beste.

I denne sammenheng stilte også KRD og UDI spørsmål med i hvilken grad det nødvendigvis er et problem at barn sendes tilbake til hjemlandet/opprinnelseslandet. At foreldre fra for eksempel Pakistan eller Tyrkia ønsker at deres barn skal være en viss tid i (foreldrenes) opprinnelsesland, ble karakterisert som forståelig. Det fremheves at dersom foreldrenes ønsker at barnet skal lære seg mer om kulturen, språket og/eller religionen som del av sin "flerkulturelle identitet", er det verken ulovlig eller nødvendigvis uheldig. Samtidig ble påpekt at det i flere sammenhenger *kan få* uheldige konsekvenser for integreringen i Norge.

4.1.3 Barns rett til å bli hørt

HRS fulgte opp denne tolkningen med spørsmål om i hvilken grad myndighetene lar de aktuelle barna selv bli hørt i disse sakene. Det fremkommer at i de i saker som omhandler utførsel av barn, blir det i de fleste tilfeller stolt på hva foreldrene forteller. Sier foreldrene at deres barn har det best der de er, så forholder myndighetene seg stort sett til det. I mange tilfeller vil en heller ikke ha mulighet til å komme i kontakt med barnet, da barnet allerede er i et annet land. Men det ble også påpekt at politiet har mulighet til å forfølge saken "hvis det er mistanke om noe kriminelt". På oppfølgingsspørsmål fra HRS, ble det bekreftet at politiet kan gripe inn selv "bare" ved *mistanke*. Samtidig ble det understreket at utlendingsmyndighetene har sterkt begrensede muligheter til å føre vedkommende tilbake (har ikke myndighetsutøvelse i andre land).

4.1.4 Vår vurdering

Vår oppfatning av myndighetenes synspunkt, er at det menes å være *få virkemidler* som (kan) tas i bruk i forhold til barn som forsvinner eller etterlates i utlandet. Det synes som myndighetene opplever at det eksisterer få, om noen, virkemidler for de sakene som faller utenfor de eksisterende retningslinjer (jf. kap.5.1). De ulike ansvarsmyndighetene, både knyttet til de overordnede og de utøvende myndighetene, virker i liten grad å være koordinert. Etter vår vurdering er opplevelsen av manglende engasjement fra myndighetene, og kanskje spesielt utdanningsdepartementet, påfallende. I tillegg synes utøvende myndigheter (barnevern, trygdekontor og politiet) i liten grad å samarbeide. Problematikken oppleves generelt å ha *liten prioritet*.

4.2 Regjeringens signaler

4.2.1 Barns rettigheter skal vektlegges sterkere?

HRS har med glede registrert at Regjeringen synes å åpne for å tillegge hensynet til barns rettigheter større vekt enn rettigheter for voksne. I en tale 29.april i år av statssekretær Cathrin Bretzeg i Kommunal- og regionaldepartementet, sies det:⁷⁶

"Norske myndigheter er i større grad enn myndighetene i de fleste andre land, opptatt av å prioritere barns rettigheter. Regjeringen vil derfor *i gitte situasjoner tillegge hensynet til barns rettigheter og muligheter større vekt enn rettigheter til voksne.* (...) Regjeringen vil søke å påvirke holdninger og handlemåter som den mener er uheldig eller uønsket. Dette vil vi gjøre ved å innta klare standpunkt, føre dialog, drive holdningsskapende arbeid og bruke demokratiske virkemidler." (Vår utheving).

Bretzeg peker videre på at hele 65 % av de ikke-vestlige etterkommerne er under ti år:

"Regjeringen ser det slik at siden etterkommergenerasjonen nå er i ferd med å vokse opp, er *tidspunktet velegnet for å utforme en politikk som tar særlig hensyn til de unge og deres fremtid.*" (Vår utheving).

Hun påpeker også at:

"Alle som bor i Norge, må sette seg inn i grunnlaget for norsk demokrati, samfunnsliv og politikk."

Deretter viser hun på til at Regjeringen aktivt vil:

"Arbeide for at det ikke utvikler seg uønskede levekårsforskjeller som følger av etniske skillelinjer. Norsk er viktig i arbeid og utdanning, og for å forstå samfunnet rundt seg og samhandle med omgivelsene. (...) Regjeringen mener at *utdanning er det viktigste innsatsområdet overfor barn og unges muligheter til å få innpass og gjøre karriere i arbeidslivet, og til å bli aktive deltakere på andre samfunnsområder. Skolen som møteplass gir i tillegg felles erfaringer på tvers av elevenes familiebakgrunn* (...) Det er derfor behov for en bred satsning for å sikre alle elever, og særlig elever med innvandrerbakgrunn en mer tilpasset opplæring." (Vår utheving).

Bretzeg henviser i denne sammenheng til en tiltaksplan for perioden 2004 – 2009, fremlagt av Utdannings- og forskningsdepartementet, som legger strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning.⁷⁷ Planen har blant annet som mål å:

- bedre skoleprestasjonene,
- øke andelen elever og lærlinger som påbegynner og fullfører videregående opplæring.

Denne strategiplanen tar derimot ikke opp problematikken med barn som *ikke* deltar (helt eller delvis) i grunnskoleopplæringen i Norge, *fordi* de er sendt/returnert til utlandet/opprinnelseslandet. Vi registrerer imidlertid at det heter i planen, hva gjelder tiltak for å bedre overgangen til norsk skole for dem som kommer til landet i løpet av skolegangen, at:

⁷⁶ Åpningstale på Forskningsrådets og NOVAs konferanse om Ungdom med innvandrerbakgrunn, Drammen 29. og 30.april 2004. Talen er tilgjengelig www.odin.dep.no/krd

⁷⁷ Denne tiltaksplanen, "Likeverdig utdanning i praksis. Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004 - 2009" (UFD, desember 2003).

"For å øke rekrutteringen av personer med innvandrerbakgrunn til videregående skole og høyere utdanning, vil regjeringen vurdere å endre opplæringsloven, slik at ufullstendig opplæring i hjemlandet ikke står til hinder for inntak i videregående skole. Siktemålet er å gi ungdom fra språklige minoriteter, med ufullstendig grunnskoleopplæring, undervisning med jevnaldrende majoritetsspråklige ungdom så snart som mulig." (side 43, tiltak 24).⁷⁸

Bretzeg påpeker videre i sin tale at å øke deltakelsen på *arbeidsmarkedet* for de unge, er ett av de viktigste målene i arbeidet med å sikre de med innvandrerbakgrunn deltakelse i samfunnet.

Også praksisen med å sende barn tilbake til hjemlandet/opprinnelseslandet synes å bli påpekt, da det heter:

"I dag er det betydelige forskjeller mellom elever med innvandrerbakgrunn og øvrige elever, både med hensyn til læringsutbytte og *deltakelse* i grunnopplæringen i Norge." (Vår utheving).⁷⁹

4.2.2 Regjeringen om oppvekst i hjemlandet

Avisen Aftenposten fulgte HRS på deler av vår prosjektreise i Pakistan. Dette resulterte i en reportasjeserie i overnevnte avis, som ble særskilt kommentert av statssekretær Cathrin Bretzeg.⁸⁰ Her heter det:

Barndom i Pakistan – gir det fremtid i Norge?

Det er opp til foreldrene å bestemme om barna skal gå på skole i Norge eller i utlandet. Loven forbyr ikke foreldre å sende sine barn på skole i utlandet. Men dersom det er meningen at barna skal bo sitt voksne liv i Norge, bør foreldrene tenke på hvordan barna best kan forberedes til å bli aktive deltagere i det norske samfunnet. Regjeringen ønsker en dialog med foreldrene i disse spørsmålene.

Aftenposten har de siste dagene skrevet om barn med norsk statsborgerskap som får sin oppdragelse og mesteparten av sin skolegang i Pakistan, før de som 17-18-åringer sendes tilbake til Norge. Ifølge den norske ambassade kan det til enhver tid oppholde seg et par tusen barn med norsk statsborgerskap i Pakistan på permanent basis, hvorav de aller fleste er etniske pakistanere. Noen av dem bor sammen med sin mor, mens far arbeider i Norge, andre bor sammen med andre slektninger. De fleste har kommet til Pakistan fra Norge når de kommer i skolealder, eller etter at de har gått første eller andre klasse i Norge.

Hva kan og bør norske myndigheter gjøre med dette? Barn som oppholder seg i Norge har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Dersom barn tas ut av skolen på grunn av flytting til utlandet, skal foreldrene melde fra om dette. Foreldre som urettmessig holder barna borte fra skolen, kan bøtelegges for dette i henhold til opplæringsloven. Oslo kommune praktiserer nå en håndheving av denne bestemmelsen. Oppholder barna seg i foreldrenes hjemland, er ikke dette i seg selv ulovlig. Dersom barnet ikke får undervisning, er skolefraværet ulovlig. Oppholder barnet seg mer enn 12 måneder i utlandet, opphører retten til barnetrygd. For bedre å kunne kontrollere urettmessig utbetaling av barnetrygd, vurderer myndighetene å gi skolene mulighet til å melde fra til trygdeetaten om fravær. Barnevernet har begrensede muligheter til å hjelpe barn som foreldrene har sendt til utlandet. Myndighetene har derfor få muligheter til å forhindre denne praksisen gjennom lovregulering.

Det kan være mange årsaker til at foreldrene velger å la barna ha en stor del av oppveksten sin i Pakistan. Ofte ligger det et ønske bak om å videreføre tradisjoner og kulturelle normer. Man ønsker ikke å oppdra sine barn i den vestlige tradisjon hvor individets frihet settes foran familien og kollektivets interesser. I Pakistan og mange andre ikke-vestlige land er storfamilien, det sosiale nettverk og landsbyen med på å oppdra barnet. I Norge føler mange mødre seg isolerte og uten

⁷⁸ Spørsmålet i denne sammenheng er om et slikt tiltak kan være med på tilrettelegge for at barn og unge *ikke* får delta i grunnskoleopplæringen i norsk skole.

⁷⁹ Dette er faktisk utgangspunktet for tiltaksplanen "Likeverdig utdanning i praksis", jf. over.

⁸⁰ Publisert på www.odin.dep.no/krd Kommentaren ble sendt alle aktuelle aviser 30.mars 2004.

nettverk, og de strever i sin oppdragerrolle. De føler seg ofte maktesløse når barna begynner å oppføre seg for mye som norske barn. Mange ønsker at religionen skal ha en stor betydning i livet. I Norge opplever de at religion har liten betydning for de fleste. Ett motiv for å sende barna til Pakistan er dessuten å forberede barna til giftemål som kan bringe andre i familien til Norge.

Jeg mener at foreldrene bør tenke nøye gjennom hva som er best for barnet i forhold til en framtid i Norge. De bør spørre seg hvordan de best kan forberede barnet til å bli en aktiv deltager i det norske samfunn, med muligheter til utdanning og arbeid på like vilkår som andre. De som kommer til Norge som 17-åringer uten å kunne norsk, vil stille bakerst i køen på arbeidsmarkedet. Norske myndigheter bør først og fremst bestrebe seg på å sørge for informasjon og dialog med foreldrene for å bevisstgjøre dem på hvordan manglende skolegang i Norge kan vanskeliggjøre en aktiv deltagelse i samfunnet. Det planlegges nå en lovpålagt rett og plikt til opplæring for voksne innvandrere i norsk og samfunnskunnskap. Vi gjennomfører foreldreveiledning tilpasset innvandrerforeldre, og satser på økt deltagelse fra innvandrerforeldre i skolen. Dette er tiltak som skal bidra til å gi forståelse for og trygghet i forhold til det norske samfunnet og det norske skolesystemet. Vi ønsker også å understreke at barna selv må få være med å bestemme over sitt liv og sin egen framtid.

4.2.3 Summert opp

Vi tar utgangspunkt i at statssekretær Bretzogs uttalelser om denne tematikken er å betrakte som signaler fra Regjeringen, og summert opp sies dette i talen (fra 29.04.04):

- barns rettigheter skal i gitte situasjoner ha *forrang* for foreldres rettigheter,
- *dialog, informasjon og demokratiske virkemidler* vil bli brukt for å motvirke uheldige og uønskede handlemåter fra innvandrerbefolkningen,
- grunnet store grupper ikke-vestlige barn som går mot voksen alder, er tiden inne for å utarbeide *en ny politikk* som særlig har innvandrerbarn og -ungdoms behov i fokus,
- alle i Norge må kjenne til *grunnlaget* for demokrati, samfunnsliv og politikk,
- levekårsforskjeller baser på etniske skillelinjer må *aktivt* motarbeides,
- *norskkunnskap* er viktig for utdanning, arbeid og samfunnsforståelse,
- *utdanning* er det viktigste innsatsområdet for at barn og unge skal kunne gjøre karriere i arbeidslivet.

I kommentaren (fra 30.03.04), der praksisen med *hjemsendelse* behandles eksplisitt, er hovedpunktene:

- det er *foreldrene som bestemmer* om barna skal gå på skole i Norge eller utlandet,
- praksisen er *uheldig* for integreringen i arbeids- og samfunnsliv,
- praksisen skal først og fremst møtes med *dialog og informasjon*,
- foreldre som flytter barna til utlandet skal *melde* fra til myndighetene,
- foreldre som urettmessig holder barna borte fra skolen kan *bøtelegges*,

- dersom barn holdes i utlandet uten undervisning, er skolefraværet *ulovlig*,
- opphold over 12 måneder i utlandet medfører *bortfall* av barnetrygd,
- barnevernet opererer kun i Norge, og derfor har myndighetene *få muligheter* til å gripe inn når barn allerede er sendt til utlandet,
- et motiv for å sende barna til hjemlandet, er å *forberede dem på ekteskap* innad i familien for å *hjelpe familie til Norge*,
- andre motiv er å *forhindre* at barna og de unge integrerer seg i det norske demokratiets verdigrunnlag,
- barna skal selv få være med å *bestemme* over sitt liv og fremtid.

Utdanning og norskskunnskap er altså avgjørende, og det er ikke ønskelig at barn sendes til hjemlandet for skolegang – hvis barna som voksne skal bo i Norge. Regjeringen uttrykker frykt for klasseskiller basert på etnisitet, og fremhever at tiden er inne for å utforme en ny politikk for å ivareta innvandrerbarn – og ungdom. I tillegg skal barna selv være med å bestemme over sine liv og sin fremtid. De få virkemidlene som foreligger i dag nevnes, og de "nye" virkemidlene (den nye politikken) synes hovedsakelig å være informasjon og dialog for å holde barna i Norge.

Vår oppfatning er at det er lite samsvar mellom hvor alvorlig Regjeringen synes å anse praksisen med "hjemsendelse" av barn og unge er, og de virkemidler det vil satses på for å skape en ny politikk der barna og de unges behov og rettigheter ivaretas spesielt, og der integreringen ivaretas generelt.

4.3 Behov for å ta standpunkt

HRS mener det er viktig at de ulike ansvarlige myndigheter og politiske partier tar grunnleggende prinsipielle standpunkt i forhold til flere sider ved praksisen med hjemsendelse:

- Er hjemsendelse av barn, med eller uten foreldre, uheldig og uønsket for det enkelte barnet og/eller for integreringen generelt?
- Er det akseptabelt at det ikke er utviklet et (koordinert) registreringssystem over hvem og hvor mange barn med norsk tilknytning som oppholder seg i utlandet?
- Er det akseptabelt at det i forhold til opplæringsloven kun er et *tilbud* om opplæring i norsk, altså at loven ikke *påbyr* opplæring i norsk?
- Er det akseptabelt at norske statsborgere ikke får tilgang til å lære norsk, eller ikke lærer norsk, før eventuelt ved retur til Norge i voksen eller nær voksen alder?

- Er det akseptabelt at barn sendes til hjemlandet for skolegang uten at norske myndigheter kvalitetssikrer og forhåndsgodkjenner utdannelsen?
- Er det akseptabelt at barn kan holdes i utlandet gjennom hele eller store deler av oppveksten, uten at barnets meninger og ønsker blir hørt?
- Har myndighetene forpliktelser til å etablere verktøy for å komme i direkte dialog med barn/unge som ut fra mistanke befinner seg i utlandet mot sin vilje?
- Skal foreldre bosatt i Norge kunne velge at barna *ikke* skal bo sammen med dem gjennom hele eller store deler av oppveksten, uten at man vet noe om bostedet og (eventuelt) andre omsorgspersoner?
- Er det akseptabelt at barn og unge sendes på religiøse (internat-) skoler i udemokratiske utviklingsland?
- Skal foreldre som har status som flyktninger kunne sende barna tilbake til landet de flyktet fra?
- Er det akseptabelt at en rekke typer stønader/trygder kan føres ut av landet/Norden/EØS, uten at det synes å være et godt nok kontrollsystem?
- Er det akseptabelt at det ikke eksisterer noen form for differensiering av ulike typer trygder/stønader knyttet opp til levekostnadene i det landet der mottageren er?

4.4 Nådestøtet for troen på integrering?

HRS er bekymret for situasjonen til mange av de barn og unge som er "hjemsendt" for store deler av oppveksten eller regelrett er dumpet. Vi er bekymret for konsekvensene for det enkelte individet og for integreringen generelt.

4.4.1 Hva menes med *integrering*?

Det er vel knapt et begrep som er benyttet flittigere i den offentlige debatten de siste årene er *integrering*. Men hva menes egentlig konkret med integrering? Begrepet har i mange sammenhenger langt på vei blitt en innholdsløs floskel. Det synes som om få er seg *bevisst* hva de faktisk legger i begrepet. Dette gjelder både medias bruk av begrepet, talspersoner for innvandrere- og såkalte antirasistiske organisasjoner, forskningsinstitusjoner, politikere og byråkrater.

Noen av de spede forsøkene på nyansering av hva som menes med integrering, har medført at enkelte har byttet ut begrepet integrering med *inkludering*. Muligens er dette et forsøk på å unngå (negative) assosiasjoner til begrepet assimilering og samtidig fremheve at minoritetenes tilknytning til majoritetssamfunnet skal skje på *egne* premisser. Assimilering (det å bli "helt lik") innbærer troen på at det eksisterer noe "suverent norsk" som minoriteter

skal ta opp i seg for å "bli norsk".⁸¹ HRS har ingen tro at dette "suverent norske" eksisterer, men vi har tatt til ordet for at det er sentrale verdier som *alle* i Norge bør være bærere av, og derav assimileres inn i, og dette er: likeverd mellom mennesker, likestilling mellom kjønnene, ytringsfrihet og religiøs frihet.⁸² Sistnevnte sikter både til friheten til å utøve egen religion og friheten til å ta avstand fra enhver religion. HRS har troen på at i et velfungerende demokrati deltar medlemmene (borgerne) på *like* premisser, det vil si at vi underlegges de samme rettigheter og plikter, uavhengig av kjønn, religiøs tilknytning (eller ikke) og etnisk opprinnelse.

Den manglende bevisstheten rundt forutsetninger for en suksessfull integreringsprosess, har blant annet ført til et (til tider overdimensjonert) fokus på økonomi og sysselsetning i debatten om integrering, noe som (selvsagt) avspeiles gjennom faktisk politiske tiltak. Det synes som om mange langt på vei har ment at bare man får innvandrere (som i mange tilfeller betyr "far") i arbeid, så er integreringen suksessfull. Dette mener HRS er et bedrag, noe også vår reise til Pakistan bekreftet gjennom de tydelige økonomiske prioriteringene til mange (private boligmasser), samt å ville beskytte barna mot nettopp verdimessig deltakelse i det norske demokratiet. Pakistanere er økonomisk sett en av de mest suksessfulle gruppene i Norge, noe de selv også fremhever i private samtaler. De fleste har oppnådd hovedmålsettingen med utvandringen; en markant økonomisk fremgang. Dette betyr ikke at de nødvendigvis er fullverdige deltakere i *demokratiet Norge*.

For HRS er selvsagt også økonomi og arbeid sentralt i integreringsprosessen. Men langt fra det eneste. Vi mener at et *velfungerende demokrati*, der borgerne har et mangfold av etnisk og religiøs bakgrunn, er avhengig av en rekke andre helt avgjørende faktorer som ikke har økonomisk karakter. Vel så viktig er det at ulike grupper har en felles plattform basert på demokratiets bærebjelker. Da tenker vi særlig på de fire demokratiske prinsippene om likeverd mellom alle, likestilling mellom kjønnene, ytrings- og religiøs frihet. Dette er umistelige verdier som det ikke på noen måte må gåes på akkord med. Derfor mener vi at alle som bor i Norge skal søkes *assimilert* inn i disse verdiene.

Vi er også svært opptatt av at alle som enten er født i Norge eller som bosetter seg her, skal oppleve en genuin og livslang tilhørighetsfølelse til landet. Alle skal kunne føle seg som en naturlig og verdifull del av nasjonen, og ikke bare kunne "føle" dette, men vite at det er *en rett* å være en likeverdig deltaker i det norske demokratiet. Alle skal kunne være, og ha rett til å være, stolte av å tilhøre et moderne demokrati som Norge. Uten et felles lim, da gjennom de påpekte demokratiske verdiene, samt tilhørighetsfølelse, vil vi ikke oppnå det som i de aller fleste offentlige sammenhengene (særlig fra politisk hold) påpekes som et uomtvistelig mål, nemlig integrering. Og uten reell integrering, vil større og større grupper utvikle *mangel på lojalitet* til både nasjonen, demokratiet og velferdsstaten, en lojalitet som er basisen for å videreføre både nasjonalstaten, demokratiet og velferdssystemet. Å være borger av Norge, handler derfor overhodet ikke om religiøs eller etnisk tilknytning, eller mat, musikk eller dans for den saks skyld. Det handler om å være en aktiv del av demokratiske grunnverdier, det handler om tilhørighet og lojalitet.

⁸¹ "Suverent norsk" er sikkert gjenstand for diskusjon, for eksempel synes det å være noe særegent ved Norges matpakketradisjon og hyttetradisjoner med mer, men vi har ingen tro på eksistensen av det "statiske, genuint norske" som en kan ta opp i seg og "bli norsk".

⁸² Det ligger dermed implisitt i holdningen vår, at vi mener at etnisk norske grupper som lever på utsiden av verdier som dette, da eksempelvis lukkede kristne sekter, også burde søkes assimilert inn i de nevnte verdiene. En konsekvens av denne holdningen, er at HRS er svært skeptiske til religiøse private grunnskoler, uansett hvilken religion de er tuftet på.

4.4.2 Å hindre integrering er straffbart

HRS har med stor interesse registrert hvilken rett borgere av Norge faktisk har til å integrere seg, og dermed også hvilke sanksjoner de som eventuelt aktivt hindrer en annen persons integrering kan møtes med. I Oslo tingrett i fjor høst falt det en oppsiktsvekkende dom knyttet til integrering. Dommen er så langt vi kjenner til unik. En ektemann med innvandrerbakgrunn ble dømt for å nekte hustruen å integrere seg. Han motarbeidet aktivt hennes integrering ved å nekte henne å delta på norskkurs, pålegge henne å bære tradisjonelle klær og å dekke til ansiktet, og han tvang henne til å leve isolert i hjemmet, avskåret fra sosial kontakt med andre (Aftenposten 20.oktober 2003). Oslo tingrett brukte straffelovens § 219, som omhandler omsorgssvikt, til å dømme mannen for å ha motarbeidet hustruens integrering, jf. også medieoppslag om saken i vedlegg 14.⁸³

4.4.2 Velferdsindividualisme

I de tre til fire siste tiårene har det utviklet seg en markant individualisering, der målet for den enkelte er å "realisere seg selv". Denne personlige selvrealiseringen har lite rom for å bli pådyttet reguleringer fra sentrale myndigheter eller staten, men *samtidig* stilles det krav om at nettopp de sentrale myndigheter/staten skal *bistå* den enkelte til denne selvrealiseringen (for eksempel knyttet til økonomisk trygghet ved arbeidsledighet, bistand ved sykdom, en grunnleggende god utdanning osv.).

Den danske politiske kommentatoren, Ralf Pittelkow, formulerer selvrealisering knyttet til det offentlige rolle slik: "Det omfattende velferdssystemet skal gi den største mulige garanti for at man kan gjennomføre sin personlige selvrealisering."⁸⁴ Videre påpeker Pittelkow, at innbyggerne også ønsker denne sikkerheten for *andre* – det blir en blanding av egoistiske og solidariske motiver. For en velferdsstat som Norge, er resultatet gjerne overflod av lover og regler, økonomiske omfordelinger og alle typer serviceytelser. Den enkelte innstiller seg på å akseptere blandingen av rettigheter og plikter – for at systemet skal kunne fungere. Pittelkow sier: "Man aksepterer dette fordi man opplever et fellesskap med sine medborgere, og fordi man har troen på at de følger de samme spilleregler i forhold til velferdssystemet som en selv. Samtidig har man tiltro til at staten i hovedtrekk forvalter midlene etter befolkningens ønsker – i motsetning til autoritære, ineffektive og korruperte stater." Denne form for *velferdsindividualisme* (op.cit) forutsetter en folkelig tillit – både mellom borgerne innbyrdes, og i forhold til myndighetene – og derav en nasjonal tilhørighet. Politikerne har langt på vei vært mest opptatt av den folkelige *innflytelse*, og tilsvarende mindre opptatt av den folkelige *samhørigheten*. Etter vår vurdering vil både integrering og et velfungerende fleretnisk og flerreligiøst samfunn, bli svært vanskelig i en slik kontekst.

⁸³ Lovens ordlyd er slik: § 219. Med Fængsel indtil 2 Aar straffes den, som udsætter nogen hans Husstand tilhørende Person for Nød ved modvillig at unddrage sig den ham paahvilende Forsørgelsespligt, eller som ved Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt krænker sine Pligter mod Ægtefælle eller Barn eller mod nogen hans Husstand tilhørende eller hans Omsorg undergiven Person, som paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder er ude af Stand til at hjælpe sig selv. Har Forbrydelsen havt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred tilfølge, anvendes Fængsel indtil 6 Aar. Paa samme Maade straffes den, som ved Forledelse eller Tilskyndelse medvirker til nogen oven omhandlet Handling.

⁸⁴ "Forsvar for nationalstaten", R. Pittelkow, 2004, s. 71 ff

4.4.3 Skudd for baugen

De siste 10 – 20 årene har det vært en bred politisk (og til dels allmenn) tro på at integreringen vil gå seg til over tid, da ved at de nye generasjonene, altså etterkommerne av førstegenerasjonsinnvandrerne, naturlig vil integreres gjennom oppvekst i Norge. Denne troen har fått mange skudd for baugen de siste årene, gjennom en rekke avdekkede integreringsproblemer (som blant annet at kvinnefiendtlige holdninger opprettholdes i deler av den ikke-vestlige befolkningen, og derav tvangsekteskap, bigami, kjønnslemlestelse, muslimske kvinner som nektes skilsmisse, æresdrap, frihetsberøvelse i form av å bli nektet integrering ved å lære språk og ta arbeid, samt en generell dårlig integrering og også uttalt motstand mot integrering).⁸⁵

Erfaringene vi har høstet gjennom dette prosjektet, er at "hjemsendelse" av barn er en utbredt praksis. For oss er dette en *ytterligere og sterk indikasjon på at den norske staten vil møte store utfordringer og problemer med å integrere betydelige deler av de kommende generasjonene – hvis ikke praksisen snarest søkes regulert/optimalt stoppet*. Ikke minst var det tankevekkende for oss å møte barna og de unge i Pakistan; langt de fleste er norske statsborgere og andregenerasjonsinnvandrere, som overhodet ikke kan norsk, mens deres foreldre – altså førstegenerasjon – i betydelig grad behersket det norske språket tilfredsstillende (hovedsakelig deres fedre). Åpenbart kjenner den overveldende majoriteten av barna heller ikke til norske samfunnsforhold. De er ikke bare etnisk sett pakistanere, de er også kulturelt sett "kun" pakistanere, det vil si at de er enkulturelle.

Denne pakistanske andregenerasjonen med norsk statsborgerskap, skal altså vandre tilbake til Norge, de fleste i nær voksen alder, og da etter all sannsynlighet leve med en ektefelle som er født og oppvokst i Pakistan. Disse enkulturelle ekteparene vil så føde tredjegerasjon – der man vanskelig kan si annet enn at begge foreldrene må betraktes som helt integrert i Pakistan og ingenting integrert i Norge ved innvandring/tilbakevandring hit. I utgangspunktet har altså denne gruppen ingen kunnskap om Norge eller tilknytning til Norge annet enn gjennom den enes norske pass og familie som er bosatt i Norge. Det er god grunn til å anta at mange av disse tredjegerasjonsbarna vil gjennomgå den samme sosialiseringsprosessen som foreldrene, da også med langvarige opphold i oppveksten i Pakistan.

Dette synspunktet synes også å deles også av flere av våre utenriksstasjoner. Ved ambassaden i Marokko sier de det slik:

"Uten at ambassaden har vitenskapelig grunnlag for sine uttalelser, synes det å fremgå av ambassadens berøring med norske borgere med marokkansk bakgrunn og marokkanske borgere med oppholds- eller bosettingstillatelse i Norge, at innvandringen i veldig mange tilfeller ikke er en éngangshandling etterfulgt av en integrasjonsprosess, men en "pendelprosess" der spørsmålet om retur til opprinnelseslandet (og deretter evt. også tilbake til Norge igjen), fortsatt er tilstede i meget stor grad, både for første, annen og tredje generasjon. For mange norske barn med marokkansk bakgrunn betyr det at de tilbringer deler eller hele barndommen i Marokko før de evt. reiser (tilbake) til Norge."

⁸⁵ HRS ble, etter utgivelsen av *Feminin integrering* i 2003, beskyldt av noen for å forfekte et pessimistisk syn av innvandrernes ønske og vilje til integrering.. Våre holdninger og meninger er vi åpne til å diskutere, men uansett forbeholder vi oss retten til å uttrykke vår bekymring for forhold som frarøver visse deler av den norske befolkningen sine grunnleggende rettigheter. Men for ordens skyld vil vi (igjen) påpeke at det vi her kaller integreringsproblemer eller motstand mot integrering *ikke* gjelder alle.

Etter HRS' oppfatning vil denne praksisen **vanskeliggjøre samhandling, hindre fellesskap og skape større avstand mellom ulike grupper i Norge**. Med andre ord er det oppskriften på å mislykkes med integrering/inkludering.

Vi kan heller ikke se noen indikasjoner på at denne praksisen skulle forsvinne over tid. **Tvert om er det en kvalifisert gjetning at praksisen vil øke dersom den ikke reguleres av myndighetene**. Dette skyldes flere forhold:

1. **Økonomisk prioritering.** Det synes åpenbart at store deler av den ikke-vestlige befolkningen prioriterer å etablere seg med innflytelsesrike boliger i hjemlandet. Vår hypotese er at eksempelvis mange pakistanere, marokkanere og tyrkere (for å nevne noen sentrale grupper), allerede har investert i boliger som er på et langt høyere nivå enn boligen de besitter i Norge.⁸⁶ Denne økonomiske, og også sosiale, prioriteringen, vil etter all sannsynlighet forsterke båndene til opprinnelseslandet/hjemlandet – og samtidig svekke båndene til Norge.⁸⁷
2. **Levekostnader.** Den skjeve økonomiske situasjonen mellom utviklingsland og Norge, er så betydelig at det er god grunn til å anta at den vil vedvare i de kommende tiårene. Det vil altså fortsatt være økonomisk fordelaktig for mange å holde barna/familien i opprinnelseslandet/hjemlandet gjennom oppveksten.
3. **Ikke ønske om integrering.** Det synes dessverre å være et faktum at deler av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen frykter at barna og de unge skal integreres i det norske demokratiets friheter og menneskerettslige (og barnerettslige) goder. Å holde barna i hjemlandet gjennom oppveksten, vil derfor for mange oppleves som "trygt" – det forebygger at barna og de unge integrerer seg i demokratiets verdinormer.

Uttrykt skepsis til integrering er også forfektet gjennom ønske om å "integrere seg på egne premisser". Denne holdningen synes i hovedsak å innebære en avstandstaking til å bli assimilert inn i det demokratiske norske samfunnet, jf. kap.4.4.
4. **Ingen sanksjoner.** Så lenge praksisen (indirekte) behandles av norske myndigheter som både legitim og legal, forsterker dette antakelsen om at den vil opprettholdes.
5. **Status.** I deler av den ikke-vestlige befolkningen synes det å være status å holde barna og de unge i opprinnelseslandet/hjemlandet, dette fordi foreldrene da synliggjør overfor miljøene (her), og familien i opprinnelseslandet, at de sørger for at barna skal videreføre "deres" verdier, tradisjoner og religiøse holdninger - som oppfattes som "bedre" enn "våre".

⁸⁶ Dette feltet har aldri blitt forsket på. Når eksempelvis levekårsundersøkelser utarbeides, medregnes *ikke* de verdier som ikke-vestlige innvandrere, som er den aktuelle gruppen i denne sammenhengen, har *ført ut* av Norge. Dette gir selvsagt et skjevt bilde av de faktiske forholdene.

⁸⁷ Vi tillater oss å påpeke dette: I ulike sammenhenger blir det hevdet at "tilbakeføring av kapital" til utviklingsland ("hjemlandet") er positivt i den forstand at det bidrar til bl.a. verdiskapning og arbeidsplasser. Vår erfaring fra Little Norway/Scandinavia i Pakistan, tilsier ikke at dette er en åpenbar konsekvens. Det kan heller se ut som om pengene fra Vesten bidrar til å *øke* klasseskillene og *stimulere til ytterligere* utvandring. Selv om det kanskje skapes flere jobber innen "tjenersektoren" og bygningsbransjen, så synes lønningene å bli holdt nede og de verdimessige sosiale skillene endres heller ikke. Flere norskpakistanere forfekter også at medlemmer av den gjenværende familien i Pakistan, som mottar penger fra Vesten, "ikke trenger å jobbe". Det virker heller ikke som om mange utvandrede pakistanere har særlig interesse i å investere i næringsliv og utvikling i Pakistan. Ikke minst stoppes de av utstrakt korrupsjon og usikre sosiale og politiske fremtidsutsikter.

6. **Misforståelser.** Det synes også å ha etablert seg det vi mener er misforståelser knyttet til konsekvenser av oppvekst og skolegang i hjemlandet. Mange foreldre synes å tro at barna deres *uproblematisk* vil lære norsk ved tilbakevandring til Norge i nær voksen alder og slik også raskt etablere seg på det norske arbeidsmarkedet. Den samme misforståelsen gjør seg gjeldende i forhold til det "europeiske arbeidsmarkedet": fravær av for eksempel kunnskaper om grunnlaget for et demokratisk samfunn og hverdagslivet i et moderne demokrati, synes ikke å skape noen bekymring (jf. også under).
7. **Mangel på innsikt.** Mange barn påføres åpenbare kunnskapsmangler om deltakelse i et moderne demokrati ved oppvekst og skolegang i et ikke-vestlig land. Det synes som mange foreldre ikke har innsikt i hva som konkret kreves av den enkelte borger for å kunne fungere tilfredsstillende i et moderne demokrati som Norge.

5 Virkemidler

Vi vil i det følgende gå inn på noen av de virkemidlene som synes å ligge i lover og forskrifter, men vi understreker i denne sammenheng at dette *ikke* er en uttømmende gjennomgang. Til det er feltet for omfattende, og i tillegg krever det, innenfor en rekke områder, spesialkunnskap som HRS ikke besitter (og som vi heller ikke har ressurser til å innhente).

5.1 Retningslinjer for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet

I 2002 fremla Barne- og familiedepartementet egne retningslinjer for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet.⁸⁸ Innledningsvis i retningslinjene påpekes det at "Norske myndigheter har hittil hatt forskjellig oppfatning av hvordan saker med om etterlatte barn i utlandet skal håndteres" (i pkt.1).

Formålet med retningslinjene er å klargjøre hvem som har *ansvaret for returspørsmålet* og eventuelt den videre oppfølgingen av barnet etter tilbakekomst til Norge. Samtidig påpekes at et barn er foreldrenes ansvar, så lenge forelderansvaret ikke er overtatt av det offentlige. Dette innebærer at retningslinjene kun gjelder når et barn er etterlatt i utlandet og foreldrene eller andre omsorgspersoner *ikke* er i stand til eller *unnlater* å ivareta omsorgen for det.⁸⁹

5.1.1 Barnekonvensjonen lagt til grunn

Retningslinjene har lagt til grunn FNs barnekonvensjon, og fremhever at konvensjonen er det mest *sentrale folkerettslige instrumentet* vi har for å beskytte barns rettigheter. Konvensjonen tar utgangspunkt i at den staten der barnet *oppholder* seg har den *generelle plikten til å beskytte barnet*, og gir uttrykk for viktige generelle prinsipper som statene skal følge i alle sammenhenger der det blir tatt avgjørelser som gjelder barn. Dette gjelder blant annet prinsippet i artikkel 3 om at domstoler og administrative myndigheter skal ha "barnets beste" som ett av sine fremste hensyn ved handlinger som vedrører barn. Videre fastsettes prinsippet om "barns rett til å bli hørt" i artikkel 12.⁹⁰

⁸⁸ Dokument Q 1038 B. Med barn menes personer under 18 år. Departementet har benyttet begrepet "etterlatte" barn i utlandet. Vi har tolket departementets bruk av begrepet "etterlatte" til å bety at barna er i utlandet *uten* de omsorgspersoner som har foreldreansvaret eller ansvaret som foresatte (etter norske lover og regler), fordi disse er i Norge, eller at (en av) foreldrene er sammen med barnet, men unnlater å ta omsorgen for det. Etter vår vurdering kan også "etterlatte" innebære at barna er i utlandet *mot* egen vilje, og kanskje heller ikke den av foreldrene som eventuelt er med barnet, er der av fri vilje. HRS bruker derfor begrepene "etterlatt", "hjemsendt", "returnert", "dumpet" omtrent synonymt. Vi vil understreke at det kan være viktige nyanser mellom disse begrepene (jf. også innledningen og kap.2.1.1).

⁸⁹ Det fremkommer senere i retningslinjene at det er Utlendingsdirektoratet og Utenriksdepartementet ved den aktuelle utenriksstasjon som skal avgjøre om foreldrene, eller andre i deres sted, *unnlater* å ivareta omsorgen for barnet.

⁹⁰ For FNs barnekonvensjon, se kap.5.4.1.

5.1.2 Definerings og begrunnelse

Retningslinjene tolker hvem som er de etterlatte barna og årsaker til at de etterlates (pkt.2). Det sies at *majoriteten* av de mindreårige er "utenlandske barn eller norske barn med utenlandsk opprinnelse". Videre heter det: "Mye kan tyde på at dette skjer bevisst, eksempelvis fordi foreldrene misliker at barna er blitt for norske eller fordi de skal giftes bort. Enkelte foreldre velger derfor å etterlate barna hos slektninger eller venner. Noen nekter også for at barna er deres, selv om de tidligere har søkt om familiegjenforening med de samme barna." Det påpekes i tillegg at det (også) forekommer saker der barn av norskfødte foreldre under ferieopphold i utlandet, mer eller mindre blir overlatt til seg selv, fordi foreldrene av ulike grunner ikke er i stand til eller ønsker å ta seg av barna.

5.1.3 Statsborgerskap viktig

Da det er knyttet særskilte rettigheter til et statsborgerskap, vil saksbehandlingen i slike saker være avhengig av om barnet er norsk statsborger eller ikke. Det heter i retningslinjene at "norske myndigheter i utgangspunktet ikke har noen forpliktelser overfor et barn som har forlatt Norge *med* familien og ingen av partene er norske statsborgere." (Vår utheving). Imidlertid har myndighetene "et klart ansvar overfor et barn med norsk statsborgerskap." (pkt. 4).

Er barnet *norsk statsborger* skal norske myndigheter yte praktisk bistand til hjemsendelse av barnet, en bistand som ytes i form av pengeoverføring eller et nødlidenshetslån (jf. nedenfor). Dette avhenger imidlertid av at foreldrene *ønsker* slik bistand. Hvis foreldrene derimot *motsetter* seg hjemsendelse av barnet, synes det langt vanskeligere å foreta handlinger for å sikre retur av barnet til Norge. I retningslinjene heter det at i disse tilfellene vil det dreie seg om "hvilke *muligheter* norske myndigheter har til å intervenere ettersom norsk statsborgerskap i seg selv ikke er tilstrekkelig til å kunne anvende norske regler når barnet oppholder seg i utlandet." (Vår utheving). Det påpekes i denne sammenheng at man etter folkeretten verken kan utøve *forvaltningsmyndighet eller tvang* overfor et barn som oppholder seg på annen stats territorium uten *samtykke* fra den staten det gjelder.

Også i de tilfeller der barnet har *dobbelt statsborgerskap*, dvs. norsk i tillegg til statsborgerskap i landet barnet oppholder seg, vil norske myndigheters muligheter til å yte konsulær bistand ofte være begrenset. Dette fordi det aktuelle landets myndigheter kan velge å se bort fra det norske statsborgerskapet.

Hvis barnet (kun) har *oppholdstillatelse* i Norge, har ikke norske myndigheter de samme forpliktelser til å handle hvis barnet blir etterlatt i utlandet. Det forventes da at barnets omsorgspersoner tar ansvar for barnet, i tillegg til oppholdsstatens forpliktelser i henhold til FNs barnekonvensjon. Men også i disse tilfellene kan norske myndigheter bistå med pengeoverføring eller gi nødlidenshetslån, dersom søker innfrir kravene til dette, jf. nedenfor.

5.1.4 Ansvarsfordeling mellom utenriks-, utlendings- og barnevernsmyndighetene

Utenrikstjenesten skal ivareta og fremme Norges interesser i andre land og yte nordmenn råd, hjelp og beskyttelse overfor utenlandske myndigheter, personer og institusjoner (lov om

utenriktstjenesten av 18. juli 1958). I retningslinjene heter det at også flyktninger og statsløse personer bosatt i Norge, som er innehavere av norsk reisebevis for flyktninger og utlendingsplass, kan påregne bistand av norsk utenriksstasjon under midlertidige opphold i utlandet (innenfor rammen av de folkerettslige forpliktelsene Norge har påtatt seg ved ratifikasjon av gjeldende flyktningkonvensjoner).

Retningslinjene påpeker at i de fleste saker vedrørende etterlatte barn i utlandet, blir norsk utenriksstasjon forespurt økonomisk bistand til tilbakesendelse av barnet til Norge. Det presiseres at når et mindreårig barn oppsøker en utenriksstasjon med ønske om å returnere til Norge, må stasjonen forsikre seg om vedkommendes identitet og nasjonalitet, og om barnet har omsorgspersoner på stedet. Før det blir tatt avgjørelse om norske myndigheter skal bistå barnet i å returnere til Norge, må Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utenriksdepartementet (UD, ved den aktuelle utenriksstasjonen) *vurdere* barnets omsorgssituasjon i utlandet. Videre heter det: "Eksempelvis skal en omsorgssituasjon hos nære slektninger i barnets opprinnelsesland/tredjeland *veies opp mot en alenesituasjon* i Norge." (Vår utheving). Videre heter det: "Enslige mindreårige blir ofte bosatt før oppholdstillatelse er gitt, og kan derved komme i en situasjon hvor det blir gitt avslag på ny innreise dersom utlendingsmyndighetene finner omsorgssituasjonen i opprinnelseslandet/tredjelandet tilfredsstillende."

Er barnet norsk statsborger, skal skriftlig melding med alle oppgitte opplysninger sendes UD. UD skal deretter ta opp saken med barnets siste oppholdskommune i Norge. Har barnet oppholds- eller bosettingstillatelse i Norge, men utenlandsk statsborgerskap, skal utenriksstasjonen kontakte UDI, jf. nedenfor.

I følge retningslinjene skal utenriksstasjonen være forberedt på å bistå den ansvarlige norske myndighet med nødvendige verifiseringer forut for en eventuell hjemsendelse av barnet. Utenriksstasjonen skal også, etter instruks fra norsk fagmyndighet, forestå det praktiske (kjøp av flybillett, utstedelse av eventuelle reisedokumenter, innhente eventuelt utreisevisum fra vertslandets myndigheter og følge barnet til flyplassen). Utenriktstjenesten kan også bistå med pengeoverføringer fra pårørende eller myndigheter i Norge, som forutsetter at den nødlidende har egne midler, eller et nettverk i Norge, som kan yte økonomisk assistanse.

Utlendingsmyndighetene har, som nevnt over, ulikt ansvar knyttet til om barnet er norsk statsborger eller ikke. I saker der barnet ikke har norsk statsborgerskap, skal utenriksstasjonen kontakte UDI, som skal avklare barnets identitet og eventuelle oppholdsgrunnlag i Norge. Dersom barnet hadde lovlig opphold i Norge, "er det UDIs oppgave å ta nødvendig kontakt med den aktuelle oppholdskommunen, herunder barneverntjenesten, for å *informere* relevante samarbeidspartnere i denne kommunen om barnets situasjon, og for å *sikre* at barnets interesser blir ivaretatt." (Vår utheving).

Barnevernmyndighetene forholder seg til barnevernloven, men denne gjelder kun for barn som oppholder seg i Norge. Retningslinjene sier da også at det "derfor er lite eller intet barnevernstjenesten kan bidra med før barnet eventuelt er tilbake i landet." Barnevernloven gjelder derimot for alle barn som oppholder seg i Norge, uavhengig av statsborgerskap og oppholdsgrunnlag. I følge retningslinjene fastslår loven "at det er den kommune der barnet til enhver tid oppholder seg som har ansvaret for å yte tjenester og tiltak etter loven." Videre heter det at "Barnevernloven skal bl.a. sikre at barn og unge som lever under forhold som *kan skade deres helse og utvikling* får nødvendig hjelp og omsorg *til rett tid*. Barn i en situasjon som retningslinjene omhandler, vil vanligvis ha en utsatt omsorgssituasjon etter tilbakekomst til Norge. Når barneverntjenesten i den aktuelle kommunen blir varslet om slike tilfeller, må

den derfor foreta de *undersøkelser* som saken foranlediger og *iverksette* de tiltak etter loven som er nødvendig." (Vår utheving).

Retningslinjene fastlegger at hvis barneverntjenesten mottar opplysninger om barn etterlatt i utlandet, skal den avklare om det er opprettet en barnevernssak på det aktuelle barnet eller barna *før* familien forlot Norge og i tilfelle hvor saken står. Det heter videre at dersom barneverntjenesten har igangsatt undersøkelsessak på grunn av bekymring for barnets omsorgssituasjon/iverksatte hjelpetiltak i familien før barnet forlot Norge, skal barnevernet vurdere om det er grunnlag for å sende en anmodning til barnevernmyndighetene i det landet barnet oppholder seg om å følge opp barnet. Men samtidig heter det at det er opp til myndighetene i vedkommende land å avgjøre om og på hvilken måte slik oppfølging skal skje.

Hvis det foreligger vedtak fra barnvernstjenesten om å frata foreldrene/foresatte omsorgen for barnet (før familien forlot Norge), vil norsk myndigheter overfor visse land kunne kreve barnet tilbakelevert etter Haagkonvensjonen om de sivile sider ved internasjonal barne bortføring av 25.oktober 1980 eller etter Europarådskonvensjonen om anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser om foreldreansvar m.v. av 20. mai 1980 (som gjelder barn opp til 16 år).⁹¹

5.1.5 Dekning av kostnader

Retningslinjene påpeker at de færreste land påtar seg å dekke kostnadene ved saker etter Haagkonvensjonen. Dette innebærer at det organet som krever tilbakelevering (i denne sammenheng barnevernstjenesten) må bære kostnadene.⁹² Normalt vil disse kostandene være utgifter til advokat i mottakerlandet og reiseutgifter i forbindelse med hjemreise. Overnevnte vil imidlertid bare gjelde i saker der barnevernet *har vedtatt* å frata foreldrene/foresatte omsorgen for barnet. I de andre tilfellene gjelder det at barna er foreldrenes/foresattes ansvar, og følgelig er det disse som må dekke utgiftene til hjemsendelse av barnet. Det heter at økonomisk støtte fra det offentlige ikke kan påregnes, men at UD har mulighet til å innvilge et nødlidenslån. Et slikt lån krever at lånetaker skal være registrert bosatt i Norge og ha fast inntekt i form av lønn eller trygd (ikke sosialstøtte). Videre har utenriksstasjonen mulighet til å forskuttere hjemreiseutgiftene og kreve refusjon hos ansvarlig myndighet (som i følge retningslinjene i mange tilfeller vil være barnvernstjenesten), dersom foreldrene ikke kan eller vil finansiere barnets retur til Norge.

5.1.6 Høy prioritet

Avslutningsvis i retningslinjene hevdes at det kan være tilfeldig hvilken offentlig myndighet som *først* mottar opplysning om at et mindreårig barn er etterlatt i utlandet. For å sikre best mulig oppfølging av de barna det gjelder, skal samtlige instanser som blir kontaktet i disse sakene *umiddelbart* gi beskjed til UD (hvis barnet er norsk statsborger) eller til UDI (hvis barnet er utenlandsk statsborger). Videre forutsettes det at sakene *gis høy prioritet*.

⁹¹ Nærmere informasjon om hvilke land som har ratifisert konvensjonene gis i Justisdepartementet. Hvis barnet er etterlatt utenfor konvensjonsstatene vil eventuelle forsøk på tilbakelevering måtte gjøres gjennom ordinære diplomatiske kanaler.

⁹² Unntatt er oversettelse av nødvendige dokumenter, som dekkes av Justisdepartementet.

5.2 HRS' kommentar til retningslinjene

Etter vår vurdering er det prisverdig at det er utarbeidet retningslinjer for problematikken med barn som etterlates i utlandet, men vi opplever retningslinjene som uklare på en rekke punkter.

5.2.1 Definerer av omsorgssvikt?

En av de forutsetninger som ligger klart til grunn i retningslinjene, er foreldrenes ansvar for sine barn. Det påpekes at det er lite som kan gjøres hvis foreldrene har etterlatt barna i utlandet, og foreldrene selv motsetter seg aktuelle tiltak. Samtidig tilkjennegir myndighetene at de er oppmerksomme på at majoriteten av barna som er etterlatt i utlandet, er mindreårige barn av utenlandsk opprinnelse (eller de er utenlandske), som foreldrene har etterlatt bevisst fordi de eksempelvis misliker at barna er blitt for norske eller fordi de skal giftes bort. Det som derimot retningslinjene *ikke* kommenterer, er hvorvidt overnevnte eksempler faktisk er å definere som omsorgssvikt. HRS mener begge disse eksemplene langt på vei kan tolkes som omsorgssvikt. At barna ikke skal bli "for norske", tilsier at foreldrene bevisst hindrer barna i å integrere seg i det norske samfunnet. Å etterlate barn i utlandet for ekteskap, kan være indikasjoner på både barneekteskap og/eller tvangsekteskap samt brudd på opplæringsloven. Vi understreker i denne sammenheng at det er snakk om *barn*, der retningslinjene hevder at majoriteten er *mindreårige* barn.

Hva gjelder å foreta en vurdering av eventuell omsorgssvikt, heter det i retningslinjene at det er Utlendingsdirektoratet og Utenriksdepartementet (ved den aktuelle utenriksstasjon) som skal *avgjøre* om foreldrene, eller andre i deres sted, unnlater å ivareta omsorgen for barnet. Retningslinjene presiseres derimot *ikke* hvilke kriterier som skal legges til grunn for definering av omsorgssvikt. Vil for eksempel manglende eller mangelfull skolegang etter norske bestemmelser omfattes av disse retningslinjene? Etter vår erfaring vil mange av barna dette omhandler ikke få en tilfredsstillende opplæring og/eller at opplæringen ikke tilfredsstiller kravene som forventes av norske borgere. Det eksisterer heller ingen kontroll av barnas eventuelle opplæringssituasjon. Videre er vi usikre på om de aktuelle utenriksstasjoner er tilført den nødvendige fagkompetanse for å foreta omsorgsvurderinger, og/eller om våre utenriksstasjoner har de nødvendige ressurser tilgjengelig for å foreta slike vurderinger? Oppgaven vil kreve oppsøkende virksomhet hvis også barnets omsorgssituasjon skal vurderes.

5.2.2 Barns rett til å bli hørt?

Det sier heller ingenting om betydningen av at barnet har en (godkjent) omsorgsperson, for eksempel en onkel eller kanskje en av foreldrene, men likevel ønsker seg tilbake til Norge der det har (en av) foreldrene. Det presiseres heller ikke om det skal være differensiert behandling knyttet til barnets alder, jf. barns rett til å uttale seg og bli hørt, nedfelt både i barnekonvensjonen og barneloven (jf. også kap.5.4.1 og kap.5.4.3).

5.2.3 Barnet i utlandet, og foreldrene i Norge?

Retningslinjene differensierer mellom barn med eller uten norsk statsborgerskap. At norske myndigheter i utgangspunktet ikke har noen forpliktelser overfor barn som har forlatt Norge *med* familien, der ingen er norske statsborgere, er forståelig. Men det sies ingenting om hvordan en skal forholde seg hvis *familien* (de som er definert til å ha omsorgsansvaret) er i Norge, mens barnet er sendt ut av landet.

For barn som (kun) har oppholdstillatelse i Norge, har heller ikke norske myndigheter de samme forpliktelser til å handle hvis barnet blir etterlatt i utlandet. I slike tilfeller vises det til foreldreansvaret eller ansvaret til omsorgspersonene, samt oppholdsstaten forpliktelser i henhold til FNs barnekonvensjon. Her vil også spørsmålet være hvordan man skal forholde seg hvis barnet sendes ut/etterlates, mens foreldrene blir igjen i Norge. I og med at oppholdstillatelse skal fornyes/stemples hvert år i inntil tre år (etter dette oppnås fast bosetting), kan dette indikere at retningslinjene legger til grunn at oppholdstillatelse ikke vil innvilges hvis barnet *ikke* er i Norge. Men, siden barnets oppholdstillatelse er knyttet til foreldrenes søknad (skjer hos politiet), og barnet selv kun trenger å være tilstede ved første gangs søknad, altså ikke ved 2. og 3. gangs stempeling i passet, kan en ikke vite sikkert at barnet faktisk er i Norge. Dette bekrefter politiets utlendingsenhet i Oslo overfor HRS.

Det fremkommer videre i retningslinjene at norske myndigheter har et *klart ansvar* overfor barn som er norske statsborgere. Hva som karakteriseres som et "klart ansvar" er etter HRS' vurdering ikke åpenbart ut fra retningslinjene. Hvis foreldrene, eller de som har omsorgsansvaret for barnet, motsetter seg hjemsendelse av barnet, synes det ikke å være noe myndighetene kan gjøre utover å innta en meglerrolle. Da fordi et land etter folkeretten verken kan utøve forvaltningsmyndighet eller tvang overfor et barn som oppholder seg på en annen stats territorium. HRS mener at dette tilsier at den norske stat *må konsentrere* seg om virkemidler knyttet til dem som *er* i Norge, det vil si at det må vurderes hvilke tiltak som kan iverksettes overfor (den av) foreldrene/foresatte som er i Norge (jf. også kap.6).

5.2.4 Norske barnevernsmyndigheter opererer i Norge

Hvis barnet er norsk statsborger skal UD ta opp saken med barnets siste oppholdskommune, hvor også barnevernstjenesten skal kobles inn. Barnvernstjenesten skal sjekke om det var opprettet en barnevernssak på barnet *før* familien forlot Norge. Hvis barneverntjenesten hadde igangsatt undersøkelsessak eller iverksatt hjelpetiltak, skal barnevernet vurdere om det er grunnlag for å sende en anmodning til barnevernsmyndighetene i det landet barnet oppholder seg om å følge opp barnet. Denne fremgangsmåten knytter seg til at barnevernet forholder seg til barnevernloven, som kun gjelder for barn som oppholder seg i Norge. Imidlertid er det opp til myndighetene i vedkommende land å avgjøre om og på hvilken måte en slik oppfølging eventuelt skal skje. HRS reagerer på at retningslinjene ikke tar stilling til at det er en rekke land som *ikke* har et barnevern (som fungerer), jf. for eksempel land i den muslimske verden. I denne sammenhengen kan viser vi også til debattene omkring barnevernets funksjon i tilknytning til sakene om norske barn som etterlates i Spania, jf. kap.2.1.3. Det synes også langt på vei å være en ansvarsfraskrivelse å kun påpeke at det er opp til myndighetene i det aktuelle land å avgjøre om, og på hvilken måte, en eventuell oppfølging av et barn skal skje. Etter vår vurdering må myndighetene heller sørge for å *ansvarliggjøre familien i Norge*.

Retningslinjene fremstår som noe uklare i forhold til at barnevernet skal avklare om det var påbegynt sak på barnet før *familien* forlot Norge. Etter vår oppfatning har det ikke noen betydning hvorvidt barnet forlot Norge *med* familien eller ikke, det sentrale er at barnet er etterlatt i utlandet. Vi ser heller ikke at det bør være av *avgjørende* betydning hvorvidt det allerede var igangsatt undersøkelsessak eller igangsatt hjelpetiltak. HRS mener det viktige er å få iverksatt en *avklaring av barnets situasjon i utlandet* og, avhengig av barnets alder, bringe på det rene om barnet er der av fri vilje. Siden barnevernet kun opererer innenfor Norges grenser, er det viktig at barnevernet, når det mottar opplysninger om at barn er etterlatt i utlandet, rutinemessig vurder omsorgssituasjonen knyttet til familien som er igjen i Norge. Dette innebærer for eksempel at barnevernet bør vurdere situasjonen til eventuelle søsken, og eventuelt også om utsendelsen av barnet er gjort mot omsorgspersonenes (som regel mor) sin vilje og/eller om mor også oppholder seg i utlandet mot egen fri vilje.

5.2.5 Har norske myndigheter kontroll?

Det fremkommer videre i retningslinjene at *i de fleste saker* blir utenriksstasjonen kontaktet om økonomisk bistand til tilbakesendelse av barnet. Hvordan myndighetene kan vite at norske utenriksstasjoner blir kontaktet "i de fleste" saker der barn er etterlatt i utlandet, sies det ingenting om. I forhold til den kontakt HRS har hatt med forskjellige aktører knyttet til, eller tidligere knyttet til, norske utenriksstasjoner, synes heller flere å være desillusjonerte fordi problematikken ikke fanges opp i sin bredde. Etter HRS erfaring er det *lite* som tilsier at norske myndigheter har vært kjent omfanget av problematikken, dvs. myndighetene har ingen kontroll med hvor mange barn som til enhver tid er (etterlatt) i utlandet, og kjenner heller ikke grunnene til at barnet er der eller hvorvidt barnet er utsatt for omsorgssvikt (jf. kap.5.4.9)

5.2.6 Prioritet av sakene

Retningslinjene sier at det forsettes at sakene gis høy prioritet. Som fremkommet flere ganger i denne rapporten, er det HRS' vurdering at disse sakene *ikke* prioriteres. Grunnene til dette mener vi er flere: problematikken er ikke godt nok definert, ansvarsforholdene er ikke godt nok klarlagt, rutinene for registrering og eventuell oppfølging mangler eller er mangelfull, koordineringen mangler eller er mangelfull, og, kanskje det viktigste: de etater som tillegges et operativt ansvar (for eksempel politiet, barnevernet, utenriksstasjonene) synes ikke å ha de nødvendige ressurser tilgjengelig. I denne sammenheng viser vi også til politiets svar i Samira-saken, der det fremkommer at én av grunnene til at saken ble henlagt, er at politiet har "lagt betydelig vekt på at en oppfølging fra vår side vil innebære en ressursbruk som ikke står i forhold til hva man kan forvente å oppnå. Hvordan vi enn snur og vender på det kan det ikke være politiet som skal løse problemer som det foreliggende." (Jf. kap1.5, case E). Et annet poeng var at politiet *ikke* kjente til at retningslinjene eksisterte, før vi la dem fram for dem.

I tillegg synes det generelt å være en "berøringsangst" for disse sakene – som går på bekostning av rettighetene til de svakeste: barn og unge. I denne sammenheng gjelder det også hovedsakelig barn med innvandrerbakgrunn, som synes å bli behandlet på en annen måte enn andre i dette samfunnet. *Summert opp er det altså rett og slett et spørsmål om statlig diskriminering.*

5.3 Veiledningsskriv til barnevernstjenesten

Som det fremkommer i kap.1.5 (i vår henvendelse til politiet vedr. Samira) reagerte HRS med både politianmeldelse (datert 16.09.03) og klage til Fylkesmannen i Oslo og Akershus (datert 17.09.03) på barnevernets håndtering av en sak knyttet til en 10-årig jente i Oslo som foreldrene holdt borte fra grunnskolen (jenta hadde aldri gått på skole).⁹³

I svarbrevet fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus (06.11.03) het det blant annet:

"Fylkesmannen i Oslo og Akershus vil med dette meddele at vi allerede 22.09.03 ba <navngitt barnevernstjeneste> om en redegjørelse i saken. Denne redegjørelsen har vi nå fått. Vi har hatt en grundig gjennomgang av de opplysninger vi har mottatt og vi anser saken for svært alvorlig. Fylkesmannen har derfor funnet det hensiktsmessig med en mer generell veiledning til barnevernstjenesten om håndtering av slike type saker."

I veiledningsskrivet (nr 1/2003, 11.desember 2003) ved navn "Forslag til fremgangsmåte overfor familier som det er vanskelig å komme i kontakt med i undersøkelsesfasen (desember 2003)" het det at Fylkesmannen var kjent med problemer med håndteringen av undersøkelsessaker fordi barneverntjenesten ikke kommer i kontakt med familiene.⁹⁴ Innledningsvis i skrevet påpekes barneverntjenestens plikt til å undersøke en barnevernsak, med henvisning til barnevernlovens § 4-3, knyttet til barneverntjenestens *rett og plikt* til å foreta undersøkelser, og regler for hvordan en undersøkelse etter loven skal gjennomføres. Videre ble det påpekt, ved henvisning til Ot.prp. nr. 44 side 107, " ... at bestemmelsen er formulert som en pliktbestemmelse, dvs. at det er tjenesteforsømmelse om en undersøkelse ikke blir foretatt. Dette innebærer at det stilles *strengt krav* til at undersøkelse rent faktisk blir gjennomført."

Det fremkommer videre at en undersøkelsessak (i mindre alvorlige saker) følges ofte følgende fremgangsmåte:

- Brev til familien med innkalling til møte
- Nytt brev til familien med innkalling til møte dersom familien ikke møter
- Brev til familien med varsel om hjemmebesøk
- Hjemmebesøk og ingen hjemme
- Nytt brev om nytt hjemmebesøk
- Nytt hjemmebesøk og ingen hjemme
- Saken henlegges

I alvorlige saker (der barneverntjenesten har vansker med å få kontakt med en familie der bekymringsmeldingens innhold anses å være av alvorlig karakter) vil overnevnte ikke være tilstrekkelig, og Fylkesmannen foreslår følgende fremgangsmåte⁹⁵:

Trinn 1:

- Bekymringsmelding mottas

⁹³ Vår klage til fylkesmannen følger vedlagt, se vedlegg 15.

⁹⁴ Veiledningsskrivet følger vedlagt, se vedlegg 16.

⁹⁵ Det påpekes at det vil være opp til barnevernstjenesten selv å vurdere om fremgangsmåten vil være hensiktsmessig i den enkelte sak.

- Undersøkelse etter bvl § 4-3 besluttet – sakens alvorlighetsgrad vurderes
- Ordinært brev om innkalling til samtale sendes
- Nytt brev til familien med ny innkalling til samtale, dersom barneverntjenesten ikke får kontakt med familien.
- Brev om at barneverntjenesten kommer på hjemmebesøk.

Dersom det nå ikke lykkes for barneverntjenesten å få kontakt med familien, bør neste trinn i prosessen settes i gang.

Trinn 2:

- Uanmeldt hjemmebesøk – kan være nødvendig flere ganger
- Barneverntjenesten kan be om bistand fra Barnevernvakten til uanmeldt besøk på ettermiddag/kveld – kan være nødvendig med flere besøk
- Parallelt med dette vurderes kontakt med enkelte andre aktuelle offentlige instanser, for eksempel helsesøster, skole, trygdekontor, folkeregister, politi m.m.

Dersom barneverntjenesten heller ikke nå lykkes, vil neste trinn i saken måtte vurderes.

Trinn 3:

- Etablere et samarbeid med andre samarbeidspartnere for på denne måten om mulig komme i kontakt med familien. Barneverntjenesten blir da en koordinator i dette samarbeidet. Barneverntjenesten vil i et slikt tilfelle ha adgang til å gi de øvrige samarbeidspartnere visse opplysninger om saken uten hinder av taushetsplikten, jf. bvl § 6-7 tredje ledd. Denne bestemmelsen sier at opplysningene til andre forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 13b nr. 5 og 6, kan gis, bare når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver. Dette innebærer at dersom barneverntjenesten skal kunne ivareta sin oppgave, som vil være å undersøke saken, må barneverntjenesten rent faktisk kunne gi noen opplysninger til andre forvaltningsorgan.
- Dersom barneverntjenesten har fått opplysninger om at familien har flyttet, skal bekymringsmelding sendes ny barneverntjeneste.

Det vises øvrig til at det offentlige har kommet i kontakt med familien ved at trygdekontor har stoppet barnetrygden. Det heter her at: "Etter barnetrygdloven kan trygdekontoret i visse tilfeller, som ved mistanke om utenlandsopphold, kunne stoppe utbetaling av barnetrygden. Det vil imidlertid ligge til trygdekontoret å vurdere om vilkårene for å stanse utbetalingen av barnetrygden foreligger."

Avslutningsvis anbefaler Fylkesmannen "barneverntjenestene å bruke og videreutvikle ovennevnte fremgangsmåte, for å sikre en faglig forsvarlig håndtering av disse sakene." I tillegg stiller Fylkesmannen seg åpen for tilbakemeldinger fra barneverntjenesten på den foreslåtte fremgangsmåte.

5.3.1 HRS' kommentar til Fylkesmannens veiledningsskriv

HRS synes det er meget positivt at Fylkesmannen i Oslo og Akershus reagerte raskt på de fremkomne svakheter knyttet til håndteringen av disse saker. Spesielt positivt er det at Fylkesmannen påpeker, og foreslår, en håndtering av sakene som involverer ulike aktører, blant annet knyttet til at barnvernstjenesten (også) kan opptre som *koordinator* i arbeidet og således ha adgang til å gi øvrige samarbeidspartnere visse opplysninger om saken uten hinder av taushetsplikten.

Hva gjelder problematikken med at barn er i utlandet, behandles ikke denne spesifikt, ut over at det kommenteres at hvis det er mistanke om utenlandsopphold, kan trygdekontoret stoppe utbetalingen av barnetrygden.

5.4 Lover og forskrifter

Ut over de overnevnte retningslinjene for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet, og veiledningsskrivet fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus, er det fremkommet i samtaler HRS har hatt med ulike ansvarshavende, for eksempel representanter fra KRD, UDI, utenriksstasjonene og politiet, at sentrale lover og forskrifter knyttet til denne problematikken, *blant annet* vil være barnekonvensjonen, barneloven, barnevernsloven, utlendingsloven, barnetrygdloven og opplæringsloven.⁹⁶ Samtidig vil en rekke andre lover og forskrifter være viktige.

Flytting/langvarige opphold (opphold som har eller kan vare over seks måneder) til utlandet, kan ha både folkeregister- og skattemessige konsekvenser, men det er ingen sammenheng mellom disse regelverkene. For eksempel vil en melding til folkeregisteret ikke være tilstrekkelig til at man anses som skattemessig utvandret. Når folkeregisteret mottar melding om flytting, skal det avgjøre om flyttingen er registreringspliktig. Ved avgjørelsen skal det blant annet legges vekt på om vedkommende har egen selvstendig bolig i innflyttingslandet, ikke lenger disponerer fast bolig i Norge, ikke lenger har arbeidsmessig tilknytning til Norge, ikke har ektefelle og/eller barn i Norge, ikke har annet enn sporadisk opphold i Norge i løpet av året. Med unntak av de skattemessige sidene, vil registreringen i folkeregisteret ha betydning for de fleste andre offentlige myndigheter.

Flytting av barn skal meldes av den eller de personer som har forelderansvaret og som barnet er registrert bosatt sammen med på flyttetidspunktet. Hvis folkeregisteret mottar en ugyldig flyttemelding for barn, for eksempel at den mangler underskrift av riktige myndighetspersoner, kan folkeregisteret treffe vedtak om hvor barnet skal registreres som bosatt. Dette kan imidlertid ikke gjøres før det er dokumentert at barnet har vært sammenhengende bosatt på den nye adressen i seks måneder. Videre er det slik at hvis barnet oppholder seg skiftevis på to forskjellige steder, er hovedregelen at registreringen skal henføres til bostedet med flest oppholdsdøgn.

I tillegg kan flyttingen innebære trygdemessige konsekvenser, som blant annet medfører at plikter og rettigheter knyttet til barnetrygdloven, loven om sosiale tjenester og folketrygdloven, kan være sentrale.

Både folketrygdloven og sosialtjenesteloven med tilhørende forskrifter, er svært omfattende. Folketrygdslovens formål er å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekter og kompensere for særlige utgifter ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom, skade, uførhet, alderdom og dødsfall. Den skal bidra til utjevning av inntekt og levekår både i forhold til den enkeltes livsløp og mellom grupper av personer. Folketrygden skal bidra til hjelp til selvhjelp, med siktemålet at den enkelte skal kunne forsørge seg selv og klare seg best mulig i dagliglivet. Personer som er bosatt (og har lovlig opphold) i Norge, er pliktige medlemmer i folketrygden. Som bosatt i Norge regnes den som oppholder seg i Norge, når

⁹⁶ Vi gjør oppmerksom på at det vil være andre lover som også er sentrale, for eksempel passloven, forvaltningsloven, trygderettloven og straffeloven, knyttet til hvilken del av problematikken det fokuseres på og (koordinering) av tiltak.

oppholdet er ment eller har vart i minst 12 måneder. En person som flytter til Norge, regnes som bosatt fra innreisedato. Ved midlertidig fravær fra Norge som ikke er ment å vare mer enn 12 måneder, regnes vedkommende fortsatt som bosatt her. Dette gjelder likevel *ikke* dersom vedkommende skal eller har oppholdt seg i utlandet i mer enn seks måneder per år i to eller flere påfølgende år. Loven inneholder en rekke bestemmelser, differensiering og krav, for eksempel at for å ha rett til dagpenger må en oppholde seg i Norge, som for øvrig også er et vilkår for rett til stønad som enslig mor eller far (ugift, separert, skilt) med aleneomsorg for barn (retten til stønad gjelder imidlertid under utenlandsopphold dersom oppholdet ikke skal vare i mer enn seks måneder fra utreisedagen, eller oppholdet skyldes arbeid for en norsk arbeidsgiver).

Lov om sosial tjenester (sosialtjenesteloven) har som formål å fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til økt likeverd og likestilling, samt forebygge problemer. I tillegg skal loven bidra til at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse. Lovens bestemmelser om tjenester og tiltak gjelder for alle som oppholder seg i riket. Kongen kan gi forskrifter som begrenser anvendelsen av loven på personer som ikke er norske statsborgere, eller som ikke har bopel i riket. Kongen kan også gi forskrifter om anvendelse av loven på personer som oppholder seg i utlandet, men som har tilknytning til riket.

Vi skal i det følgende se mer på barnkonvensjonen, barneloven, opplæringsloven, barnevernloven, barnetrygdloven og utlendingsloven, da spesielt knyttet til problemstillingen med at barn sendes eller etterlates i utlandet.

5.4.1 Barnekonvensjonen

Som nevnt i kap.5.1 har retningslinjene for håndtering av etterlatte barn i utlandet lagt til grunn FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) av 20. november 1989. Barnekonvensjonen ble ratifisert av Norge 8. januar 1991 og inkorporert i norsk lov 1.oktober 2003. Barnekonvensjonen pålegger partsstatene å *respekt* og *garantere* de rettighetene som er fastsatt i konvensjonen til ethvert barn som er innenfor deres jurisdiksjon. Det er altså (den aktuelle) statens ansvar at barn får sine rettigheter oppfylt.

De kanskje mest sentrale momentene i konvensjonen i forhold til etterlatte barn i utlandet, mener HRS kan knyttes til følgende:

Ingen diskriminering eller forskjellsbehandling

I barnekonvensjonen artikkel 2 heter det at rettighetene gjelder for alle barn, og at staten skal sørge for at ingen diskrimineres. Dette innebærer å *respekt* og *garantere barns rettigheter uten forskjellsbehandling av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, farge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendom, funksjonshemming, fødsel eller annen status*. Videre skal alle nødvendige tiltak iverksettes for å sikre at barnet blir vernet mot *enhver form for forskjellsbehandling eller straff på grunnlag av stilling, virksomhet, uttalte meninger eller trosoppfatning hos barnets foreldre, verger eller familiemedlemmer*.

Barnets beste og rett til å bli hørt

Sentralt i barnekonvensjonen er forholdet til "barnets beste", som er omtalt i artikkel 3. Dette innebærer at alle tiltak for barn knyttes opp til hva som er det beste for barnet. Barn har også rett til å bli hørt, eventuelt gjennom en representant, i saker som angår det.

Foreldreomsorg / ikke-atskillelse fra foreldre

I artikkel 9 heter det at barn ikke skal atskilles fra foreldrene mot deres vilje, unntatt når dette er til barnets beste.

Ulovlig utføring og ikke-retur

I artikkel 11 fremheves at staten skal bekjempe at barn blir tatt *ulovlig ut av et land* eller *hindret fra å reise tilbake*. Det heter at:

1. Partene skal treffe tiltak for å bekjempe ulovlig utføring til og ikke-retur av barn fra utlandet.
2. For dette formål skal partene fremme inngåelse av bilaterale eller multilaterale avtaler eller tiltredelse til eksisterende avtaler.

Å si sin mening

Barn har *rett til å si sin mening i saker som vedrører det, og barns meninger skal tillegges vekt*, jf. konvensjonens artikkel 12. Det presiseres at staten skal *tilrettelegge* for at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, fritt får gi uttrykk for disse i alle forhold som vedrører det, og at barnets synspunkter blir gitt behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Videre heter det at for disse formål skal barnet gis særlig anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ behandling som angår barnet, enten direkte eller ved en representant eller et egnet myndighetsorgan og på en måte som samsvarer med vedkommende lands saksbehandlingsregler.

Utdanning og dens formål

Barnekonvensjonen har i to artikler (artikkel 28 og 29) omtalt barns rett til utdanning og utdanningens formål. Sentrale momenter i denne sammenheng er blant annet at grunnutdanningen skal være obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle, samt at det skal treffes tiltak for å oppmuntre til videregående og høyere utdanning. Utdanningen skal også sørge for at barn får utvikle personlighet og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, likestilling mellom kjønnene og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturmiljøet og for egen og andres kultur.

5.4.2 HRS' kommentar til barnekonvensjonen

Diskriminering av innvandrerbarn?

En av grunnene til at foreldre sender sine barn til utlandet, eller etterlater dem i utlandet, er at de oppfattes å ha blitt for norske, eller foreldrene frykter at de skal bli for norske. Flere foreldre forteller også til HRS at de ønsker at deres barn skal bli gode muslimer, at de skal lære koranen med "både hjertet og hodet", noe de synes er vanskelig å få til i Norge.⁹⁷ At dette godtas av norske myndigheter, med begrunnelsen at foreldrene ønsker at barnet skal

⁹⁷ Hva gjelder ulike grunner til at barna sendes til (foreldrenes) opprinnelsesland, se kap.3.1.

lære mer om sin opprinnelseskultur, kan tolkes som et brudd på barnekonvensjonen. Sentralt i konvensjonen er at staten skal sørge for barns rettigheter *uten hensyn* til bl.a. barnets, dets foreldres eller verges rase, farge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse. Samtidig skal staten iverksette alle nødvendige tiltak for å *sikre* at barnet blir vernet mot enhver for forskjellsbehandling på grunnlag av blant annet trosoppfatning hos barnets foreldre, verge eller familiemedlemmer. Hvis norske myndigheter godkjenner en praksis med at innvandrere i Norge etterlater barna i opprinnelseslandet, kan det langt på vei tolkes som en forskjellsbehandling, og det kan samtidig være den norske statens plikt å iverksette ordninger som kontrollerer disse barnas omsorgs- og opplæringssituasjon.

Får barnet si sin mening og blir det hørt?

Konvensjonen betoner barnets rett til å si sin mening og at barnets meninger skal tillegges vekt, i økende grad ved økt alder og modenhet. I tillegg presiseres at staten skal *tilrettelegge* for at barnet *fritt* får gi uttrykk for alle forhold som berører det.

Per i dag er det ingenting som tilsier at barnet gis denne muligheten, jf. for eksempel at KRD/UDI påpeker at det er svært vanskelig å komme i kontakt med barnet, hvis det allerede er i utlandet (jf. kap.4.1). Dette kan tilsi at norske myndigheter må tilrettelegge for en situasjon der barnet *gis mulighet* til å uttale seg på fritt grunnlag. Dette krever imidlertid også at norske myndigheter til enhver tid vet hvor norske borgere oppholder seg.

Er det omsorgsvikt når foreldre splitter familien?

Barnekonvensjonen sier også at barn har rett til å leve sammen med sine foreldre (med unntak hvis atskillelse er til det barnets beste). Når foreldre velger å splitte familien når barna er små, bør dette etter HRS' vurdering tilsi at foreldrenes omsorgsevne må vurderes (jf. kap.5.4.9).

Eksisterer det tiltak eller avtaler når barn sendes ut eller nektes retur?

I følge konvensjonen skal staten bekjempe at barn både tas ulovlig ut av landet og at de hindres i å reise tilbake. Når foreldre etterlater barn i utlandet, eller sender barn til utlandet for lange opphold, er det nødvendigvis ingen ulovlig handling. Men, hvis dette skjer mot barnets og/eller en av foreldrenes vilje, må lovligheten vurderes. På samme måte må det vurderes i hvilken grad barnet (og eventuelt den av foreldrene som er sammen med barnet) faktisk står fritt til å returnere tilbake til Norge. Det må også kontrolleres hvorvidt barnet får den lovpålagte grunnopplæringen (jf. under). HRS har ikke registrert at Norge har fremmet tiltak som skal bekjempe ulovlig utføring eller ikke-retur av barn fra utlandet knyttet til vår målgruppe. Vi kjenner heller ikke til at det er inngått bilaterale eller multilaterale avtaler om denne problematikken, utover at det i en viss tid har foregått forhandlinger med Pakistan (som ikke synes nærmere noen løsning grunnet konflikter med definisjon av tvangsekteskap, jf. kap.1.2.1). Vi har heller ikke klart å frembringe at denne problematikken er inkorporert i eksisterende avtaler.

Oppfylles barnas rett til utdanning?

HRS erfaring, spesielt etter møte med norske barn i Pakistan, er at barnas rett til utdanning og oppfylling av utdanningens formål ikke nødvendigvis blir oppfylt hvis barnet er i utlandet. De fleste skoler koster penger, og jo bedre utdanning, jo mer koster de som regel. Dette tilsier at det er vanskelig å vite (når barna returnerer til Norge) hvilken utdanning de faktisk har fått. I tillegg velger noen foreldre koranskole for barna, og disse skolene synes å ha et *svært* varierende undervisnings- og botilbud., jf. erfaringer skissert i kap.1.2.

Knyttet til barnekonvensjonens intensjoner om at utdanningen skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, likestilling mellom kjønnene, vennskap mellom folk og respekt for andres kultur, er det umulig å se at nasjonale undervisningsplaner og lærebøker i Pakistan innfrir konvensjonens intensjoner, jf. kap.1.3.

5.4.3 Barneloven

I barneloven vil særlig kapittel 5 (om forelderansvaret og hvor barnet skal bo fast) være sentralt knyttet til barn som etterlates i, eller sendes til, utlandet.⁹⁸

Foreldrenes plikter overfor barn og barns rettigheter

Kapitlet omtaler en rekke forhold relatert til rettigheter og plikter foreldre (de som har forelderansvaret) har overfor sine barn, og barnas rettigheter. Hva gjelder innholdet i forelderansvaret (§ 30) heter det blant annet at de som har forelderansvaret er skyldige i å gi barnet forsvarlig oppdragelse og forsørgelse, samt at foreldrene har plikt til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold (innfor de grenser som er gitt i lovens §§ 31 – 33).

§ 31 omhandler barnets rett til å være med på å ta avgjørelser. I loven sies det at etter hvert som barnet utvikles og modnes, skal foreldrene høre på hva barnet har å si før de tar avgjørelser om personlige forhold for barnet. Foreldrene skal legge vekt på det barnet mener. Det samme gjelder også for andre som barnet bor hos eller som har med barnet å gjøre. Når barnet er fylt syv år, skal det få si sin mening før det blir tatt avgjørelser om personlige forhold for barnet, herunder i sak om hvem av foreldrene barnet skal bo hos. Når barnet er 12 år skal det legges *stor* vekt på hva barnet mener.

I § 32 heter det at barn som er fylt 15 år, *selv avgjør* spørsmålene om valg av utdanning (og å melde seg inn eller ut av foreninger). Det fremkommer videre (§ 33) at foreldrene skal gi barnet *større selvråderett* med alderen og fram til det er myndig.

Hvor barnet skal bo

§§ 34 – 43 omhandler en rekke forhold knyttet til forelderansvaret og hvor barnet skal bo. Gifte foreldre har forelderansvaret sammen for felles barn, mens separerte eller skilte foreldre kan ha avtale om å ha ansvaret sammen, eller at en av dem skal ha det alene. Er ikke foreldrene gift, har mor forelderansvaret alene, men foreldrene kan avtale å ha forelderansvaret sammen, eller at far har det alene. Foreldre kan videre (senere) gjøre om en avtale eller avgjørelse om forelderansvaret eller hvem barnet skal bo sammen med.

Dersom foreldrene er enige, kan de avtale at barnet skal bo fast sammen med begge, selv om foreldrene ikke bor sammen. Er foreldrene uenige, må retten avgjøre at barnet skal bo fast hos en av dem. Er forelderansvaret delt, men barnet bor fast sammen med bare den ene, kan ikke den andre sette seg mot at den barnet bor sammen med, tar avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet, for eksempel spørsmålet om barnet skal være i barnehage, hvor i landet barnet skal bo og andre større avgjørelser i dagliglivet.

Har den ene av foreldrene forelderansvaret alene, kan heller ikke den andre motsette seg at barnet flytter ut av landet. Dersom foreldrene har ansvaret sammen, må begge samtykke i at

⁹⁸ Vi gjør oppmerksom på at vi har tolket loven fra nynorsk, og tar således høyde for at ordvalg på bokmål ikke nødvendigvis er fullstendig dekkende i juridisk forstand.

barnet skal flytte ut av landet. Ved uenighet om hvem som skal ha forelderansvaret eller hvem barnet skal bo sammen med, må *ikke* barnet flytte ut av landet før saka er avgjort.

Utenlandsreise med barnet

De som har forelderansvaret sammen eller alene, kan ta barnet med på kortere utenlandsreiser (§ 43a). Den av foreldrene som *ikke* har forelderansvaret, kan ikke reise til utlandet med barnet uten samtykke fra den som har forelderansvaret. Har foreldrene ansvaret sammen, kan retten sette *forbud* mot utenlandsreise med barnet, dersom det er usikkert om barnet vil komme tilbake. Forbudet kan gjelde en enkelt reise eller allment, og kan også settes i en (pågående) sak om forelderansvaret, hvem barnet skal bo sammen med eller samværsrett. I en sak der det er nedlagt reiseforbud, skal barnet føres ut av passet til den som vil forlate landet eller barnets pass kan trekkes tilbake, eller barnet kan settes bort til andre på forsvarlig måte til saken er endelig avgjort.

5.4.4 HRS' kommentar til barneloven

Barneloven fanger ikke opp problematikken med at barn etterlates/sendes til utlandet for lengre opphold, men likevel vil loven være vesentlig fordi den (også) definerer plikter til foreldrene og rettigheter til barna. Så lenge foreldrene er i Norge og har forelderansvaret for sine barn, er det vår oppfatning at loven er/kan gjøres gjeldende *for den/de som er her*.

I barneloven fremkommer det at foreldre er skyldig sine barn å gi det en forsvarlig oppdragelse og forsørgelse, *samtidig* som foreldre skal ivareta barnets rett til å si sin mening og til å være med på å ta avgjørelser (som igjen er differensiert på alder). Når barnet er syv år skal det blant annet få sin mening om hvem av foreldrene det vil bo hos, som HRS mener dette også bør gjelde i forhold til hvilket land barnet vil bo i. Fra barnet er 12 år skal det i tillegg legges *stor* vekt på hva barnet mener. Når barnet er 15 år skal det selv få *avgjøre* ulike personlige forhold, bl.a. valg av utdanning, som HRS tolker dit hen at det også omhandler i hvilket land utdanningen eventuelt skal tas i.

5.4.5 Opplæringsloven

Opplæringsloven, med tilhørende forskrifter, gjelder både grunnskole- og videregående opplæring. Vi forholder oss i denne sammenheng til noen sentrale momenter knyttet til grunnskoleopplæringen.

Del av formålet: Felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag

Formålet med opplæringen er svært omfattende, der HRS har merket seg at "Opplæringa skal leggje eit grunnlag for vidare utdanning og for livslang læring og støtte opp under eit *felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag* og eit høgt kompetansenivå i folket." (§ 1-2, vår utheving).

Rettigheter og plikter

Hva gjelder rett og plikt til grunnskoleopplæring (§ 2-1), heter det at plikten kan ivaretas gjennom offentlig grunnskoleopplæring eller gjennom annen *tilsvarende* opplæring. Retten til opplæring gjelder når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge mer enn tre måneder, mens plikten begynner når oppholdet har vart i tre måneder. I særlige tilfeller kan departementet fritta elever fra denne plikten.

Retten og plikten til opplæring varer til eleven har fullført det tiende året. Etter sakkyndig vurdering, og med skriftlig samtykke fra foreldrene, kan kommunen helt eller delvis vedta å frita en elev for opplæringsplikten dersom hensynet til eleven tilsier der.

Det heter videre at hvis en elev, uten å ha rett til det, har fravær fra den pliktige opplæringen, kan *foreldrene eller andre som har omsorg for eleven, straffes med bøter dersom fraværet kommer av at de har handlet forsettelig eller aktløst*. Offentlig påtale kan reises når kommunen setter frem krav om slik påtale.

Hvilken skole skal barnet gå på

Opplæringsloven gir relativt klare regler for hvilken skole et barn har rett til å/kan gå på. I § 8-1 heter det at grunnskoleelever har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest eller ved den skolen i nærmiljøet de sokner til. Etter søknad kan eleven tas inn på annen skole enn den eleven sokner til. Det er også mulig, når hensynet til eleven tilsier det, at en elev i særlige tilfeller flyttes til en annen skole enn den skolen eleven har rett å gå på. Men det skal likevel være slik at før det blir gjort vedtak om å flytte en elev, skal en ha prøvd andre tiltak. Videre heter det at når det er nødvendig, kan eleven flyttest til en skole utenfor kommunen, men *ikke* slik at eleven må *flytte ut av hjemmet* eller at skoleskyssen blir uforsvarlig lang.

Kommunenes ansvar: de bosatte

Kommunenes ansvar gjelder alle som er *bosatt* i kommunen (§ 13-1). Departementet gir i forskrifter eller pålegg i enkelttilfelle om hvem som skal regnes som bosatt i kommunen.

Barn som ikke går på skole

Kommunen skal føre *tilsyn* med den pliktige opplæringen for barn og unge som *ikke* går på skole, og kan også kalle dem inn til *særskilte prøver* (§ 14-2). Kommunen *skal* kreve at barnet skal gå i skole dersom de kravene som stilles til hjemmeopplæring i opplæringsloven med forskrifter, ikke er oppfylte.

Skolens opplysningsplikt

Skolens personell har en relativt omfattende opplysningsplikt, som gjelder både overfor barneverns- og sosialtjenesten (jf. §§ 15-3 og 15-4). Det heter at skolepersonalet skal være på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak fra barneverns- eller sosialtjenesten. Uten hinder av taushetsplikten, og på eget initiativ, *skal* skolen gi opplysninger til barnevernstjenesten når det for eksempel er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger *andre* former for alvorlig omsorgssvikt. Til sosialtjenesten skal det i klientsaker gis råd og rettledning.

5.4.6 Forskrifter til opplæringsloven

En av de mest omfattende forskriftene til opplæringsloven, er forskrift 1999.06.28 nr. 0722 fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Denne forskriften foreskriver relativt detaljert samtlige forhold knyttet til de ulike paragrafene i opplæringsloven, men verken denne eller andre forskrifter til opplæringsloven tar høyde for at norske borgere kan ha sine barn på skole i utlandet.

5.4.7 HRS' kommentar til opplæringsloven

Selv om opplæringsloven på flere områder tar høyde for et flerkulturelt Norge, for eksempel knyttet til morsmålsundervisning, er det ingenting i loven som tilsier at staten er oppmerksom på at norske borgere sender sine barn til utlandet, og at de gjennomgår grunnskoleutdanningen der. Ut fra dette er det vår vurdering at opplæringsloven kjennetegnes av en rekke mangler: For eksempel er det ingenting i loven som tilsier at de som går på skole i Norge, skal lære seg norsk. *Norsk er kun et tilbud, og ikke et påbud*. Ironisk nok kan det synes som om nyankomne flyktninger og asylsøkere, og deres familiegjenforente, lovmessig sett er bedre ivaretatt hva gjelder norskopplæring enn de som allerede bor i Norge (jf. introduksjonsordningen).

Som barneloven, gjelder også opplæringsloven for de som oppholder seg i Norge. På samme måte oppstår problemet – og spørsmålet – med at norske borgere, eller de med en tilknytning hit som tilsier at Norge er deres "hjemland", ikke oppholder seg i Norge, og derav hvorvidt loven kan gjøres gjeldende. Vår vurdering er at lovens rettigheter, for eksempel det å *tilby* gratis grunnskoleopplæring, er tilbud som ikke pliktes gjort gjeldende utenfor Norges grenser, men at *lovens plikter kan stilles til alle norske borgere – uavhengig av hvor disse pliktene gjennomføres*. Jf. for øvrig at *retten* til opplæring gjelder når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge mer enn tre måneder, mens *plikten* begynner når oppholdet har vart i tre måneder. Spørsmålet er også om hvorvidt andre typer (opptjente) rettigheter i Norge, for eksempel retten til barnetrygd eller forsørgingstillegg for barn i pensjonen til uføretrygdete, kan knyttes direkte opp til *plikter* i (for eksempel) opplæringsloven.

Loven påpeker at hvis en elev – uten å ha rett til det – har fravær fra den pliktige opplæringen, kan foreldrene eller andre som har omsorg for eleven, straffes med *bøter* dersom fraværet kommer av at de har handlet forsettelig eller aktløst. Det sentrale spørsmålet i denne sammenhengen blir hvorvidt retur av barn til (foreldrenes) opprinnelsesland kan vurderes som ugyldig fravær eller ikke?

Per i dag foretas det *ikke* noen kontroll av de skolene barna (eventuelt) går på i utlandet. Selv om vi har en opplæringsplikt, er det ikke rutiner/systemer for å kontrollere at denne plikten blir ivaretatt, og hvordan den eventuelt blir ivaretatt, for *alle* norske borgere (jf. også kap.6). For barn som *ikke* går på skole (eksempelvis hjemmeundervisning), skal kommunen føre *tilsyn* med den pliktige opplæringen, og kan også kalle barna inn til særskilte prøver. Videre skal kommunen kreve at barnet *skal gå i skole* dersom de kravene opplæringsloven med forskrifter stiller til hjemmeopplæring, *ikke er oppfylte*. Slik HRS tolker dette, åpner det for at kommunen (også) kan innkalle barn i skolepliktig alder, som ikke går på skole i Norge, til særskilte prøver. HRS kjenner ikke til at dette noen gang er blitt gjort. Men det krever selvsagt at kommunen kjenner til hvilke barn i skolepliktig alder som sokner til kommunen.

Hva gjelder at formålet med grunnskoleopplæringen i Norge er at opplæringen skal støtte opp under et *felles* kunnskaps-, kultur og verdigrunnlag, har vi vanskelig for å se at det kan ivaretas hvis barnet går på skole i utlandet, særlig ikke i udemokratiske ikke-vestlige land, som er den mest aktuelle gruppen knyttet til temaet vi belyser. Denne delen av formålet vil ha en spesiell betydning for Norges innvandrerbefolkning, da mange av innvandrerne har bedre forutsetninger for å gi sine barn innføring og opplæring i kultur- og verdigrunnlaget knyttet til eget opprinnelsesland, enn til det norske. Jamfør for eksempel at mange barn av innvandrere

møter til første skoledag uten å kunne norsk.⁹⁹ Etter vår vurdering har (også) innvandrerbarn stor nytte av grunnskoleopplæring i Norge, og for mange vil det kanskje være helt nødvendig for å bli integrert i Norge. Uansett vil det være av avgjørende betydning for å kunne støtte opp under ett *felles* grunnlag.

Det kan i denne sammenheng også være viktig å påpeke at skolens personell har en relativt omfattende opplysningsplikt. Ikke minst mener vi denne er viktig knyttet til at skolens personell kan få informasjon om at barn skal sendes ut av landet, eller at de har søsken som er ute av landet.

5.4.8 Barnevernloven (lov om barneverntjenester)

I Norge er omsorg for og oppdragelse av barn foreldrenes rett og plikt.¹⁰⁰ Skal en offentlig instans gripe inn i dette forholdet, må den ha hjemmel i lov. Barnevernloven (og forvaltningsloven) inneholder de viktigste bestemmelsene om dette. Imidlertid er alle slike bestemmelser forbundet med utstrakt bruk av skjønn.

Formål

Formålet med lov om barnvernstjenester er å *sikre* at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å *bidra* til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår (§ 1-1). Lovens bestemmelser om tjenester og tiltak gjelder for alle som *oppholder* seg i riket (§ 1-2).

Barnevernstjenesten har en forebyggende virksomhet, der det heter at kommunen skal følge nøye med de forhold barn lever under (§ 3-1). Den har ansvar for å finne tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og adferdsproblemer.

Et overordnet prinsipp for barnevernets arbeid, er at tiltak som settes i verk skal være til barnets beste. Hvis barn og foreldre har motstridene interesser, er det hensynet til barnet som er avgjørende. Barnevernet skal likevel alltid prøve å få foreldrene til å samarbeide om de tiltak som planlegges.

Barn som foreldrene har plassert utenfor hjemmet

Hvis foreldrene selv har plassert barnet hos andre, på en slik måte at foreldrene *ikke kan sies å ha den daglige omsorgen* for barnet, heter det at barnevernstjenesten kan *kreve* å godkjenne plasseringsstedet, hvis plasseringen varer mer enn to måneder (§ 4-7).

Grunnlaget for en slik godkjenning er forankret i lovens § 4-3 (rett og plikt for barnevernstjenesten til å foreta undersøkelser), der det heter at dersom det er rimelig grunn til

⁹⁹ Jf. også siste tids debatt om såkalt norsk2, eller NOA, som tilbys barn med innvandrerbakgrunn i Norge. Det har vist seg at mange av disse elevene lærer så dårlig norsk at de gjennom hele grunnskoleopplæringen blir hengende fast i norsk2-opplæringen. Leseundersøkelse avdekket at i 2. og 3. klasse ligger nesten halvparten av disse elevene *under* det som er definert som en kritisk grense. I 7.klasse har denne andelen økt til hele 73 %. Byråden for skole og utdanning i Oslo, Torger Ødegaard, har tatt til ordet for at tilbudet om NOA/norsk2 fjernes. HRS ble nylig gitt et referat fra et foreldermøte på en barneskole på østkanten i Oslo, der det nettopp hadde blitt en voldsom diskusjon om norsk2. Foranledningen var at en far, med innvandrerbakgrunn, spurte om hva dette NOA egentlig er for noe, da hans egen datter hadde dette faget på timeplanen. Da han ble fortalt hva det er, ble han, og en rekke av de øvrige foreldrene med innvandrerbakgrunn, rasende. De oppfattet det som en norskopplæring av annenrangs karakter, og at deres barn i utgangspunktet ble definert som tapere.

¹⁰⁰ Med barn menes personer under 18 år.

å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet. Undersøkelse skal gjennomføres snarest, og senest innen tre måneder. I særlige tilfeller kan fristen være seks måneder (jf. § 6-9). Det heter videre at foreldrene eller den barnet bor hos, *ikke* kan motsette seg at en slik undersøkelse blir gjennomført ved besøk i hjemmet. Barneverntjenesten, og sakkyndige som den har engasjert, kan også *kreve* å få samtale med barnet i enerom. Krav om slik godkjenning gjelder ikke når barnet er over 15 år, når plasseringen er nødvendig av hensyn til barnets skolegang, eller når barnet blir plassert i en offentlig institusjon på grunn av barnets helse og utvikling.

Forbud mot å flytte barnet eller omsorgsovertakelse

Hvis et barn er plassert utenfor hjemmet *av foreldrene*, kan fylkesnemnda vedta at barnet for en tid (opptil tre måneder) *ikke* skal flyttes (§ 4-8). Et forbud mot å flytte barnet kan bare treffes dersom det ikke er rimelig grunn for flyttingen eller hvis det kan være til skade for barnet. I løpet av fastsatt tid, skal barneverntjenesten legge forholdene til rette for at flyttingen kan skje med minst mulig ulempe for barnet.

Hvis det er overveiende sannsynlig at flyttingen vil føre til en situasjon eller risiko for at barnet kan bli utsatt for eksempelvis alvorlige mangler ved den daglige omsorgen, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling (jf. § 4-12 første ledd), kan det treffes omsorgsovertakelse for barnet. Videre heter det (i § 4-8) at selv om disse vilkårene ikke er tilstede, kan det treffes vedtak om omsorgsovertakelse dersom *plasseringen har vart i mer enn to år*, og barnet har fått slik *tilknytning til mennesker og miljø der det er*, at det etter en samlet vurdering må antas at flyttingen kan føre til alvorlige problemer for barnet.

I § 4-11 fremkommer at dersom foreldrene ikke sørger for at et funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket særlige behov for behandling og opplæring, kan fylkesnemnda vedta at barnet skal behandles eller få opplæring med bistand fra barneverntjenesten.

Omsorgsovertakelse

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes dersom (§ 4-12):

- det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,
- foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,
- barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller
- det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

Valg av plassering av barnet

Ved omsorgsovertakelse skal barnet plasseres i fosterhjem, institusjon eller opplærings-/behandlingsinstitusjon når dette er nødvendig fordi barnet er funksjonshemmet (jf. § 4-14). Stedet for plassering velges ut fra hensynet til barnets egenart og behov for omsorg og opplæring i et stabilt miljø (§ 4-15). Det heter videre at det skal tas tilbørlig hensyn til at det er ønskelig med *kontinuitet i barnets oppdragelse, og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn*. Det skal også tas hensyn til hvor lenge det er trolig at plasseringen vil

vare, og til om det er mulig og ønskelig at barnet har samvær og annen kontakt med foreldrene.

5.4.9 HRS' kommentar til barnevernloven

Barnevernet yter tjenester og tiltak til alle barn og unge som oppholder seg i Norge, og har i tillegg en forebyggende virksomhet. At barnevernets (og barnevernlovens) virkeområde er i Norge, innebærer at barnevernet vanskelig kan iverksette tiltak *overfor barnet* før barnet er (tilbake) i Norge (om så skulle være nødvendig). Etter vår vurdering bør det også vurderes om det kan være nødvendig med aktuelle tiltak overfor den *gjenværende, herboende familie*. Ikke minst vil dette kunne ha betydning knyttet til for eksempel en avklaring av om barnet som er i utlandet har søsken tilbake i Norge, alderen på disse, og om en av foreldrene (som regel mor) også er i utlandet osv. Bakgrunnen for vår holdning til dette, er vårt kjennskap til at barn kan bli "truet" av (en av) sine foreldre om utsendelse fra landet (jf. for eksempel case E i kap.1.5).

Hvis foreldrene har valgt å plassere barnet i opprinnelseslandet/utlandet, og selv oppholder seg i Norge, tilsier dette til at de *ikke* har den daglige omsorgen for barnet. Plasseres et barn utenfor hjemmet på innsiden av Norges grenser, kan altså barneverntjenesten *kreve* å godkjenne plasseringsstedet (hvis plasseringen varer mer enn to måneder), en undersøkelse som skal gjennomføres raskest mulig og senest innen tre (eventuelt seks) måneder. I følge retningslinjene (jf. kap.5.1) synes det langt på vei å være denne type undersøkelser som utenriksstasjonene skal utføre.

I tillegg kan fylkesnemnda vedta at barnet *ikke* skal flyttes (tilbake til foreldrene) for en gitt periode, samt at det kan iverksettes omsorgsovertakelse hvis plasseringen har vart i mer enn to år. Spørsmålet i denne sammenheng er hvorvidt disse bestemmelsene kan tre i kraft i en situasjon der foreldrene er i Norge, mens barnet er i annet land.

5.4.10 Barnetrygdloven

I barnetrygdloven (lov ombarnetrygd) heter det at formålet med barnetrygden er å bidra til å dekke utgifter til forsørgelse av barn (§ 1). Foreldre med barn under 18 år, som har barnet boende hos seg, har rett til barnetrygd dersom barnet er bosatt i Norge (§ 2). Et barn anses bosatt i Norge (§ 4):

- når barnet er født her og moren ved fødselen har opphold seg eller skal oppholde seg i riket i mer enn 12 måneder,
- barnet skal oppholde seg i riket i mer enn 12 måneder,
- fødes under morens utenlandsopphold, dersom moren er å regnes som bosatt i riket eller fyller vilkårene i folketrygden etter § 5, eller
- adopteres etter norsk lov under adoptivforeldrenes utenlandsopphold, og adoptivforeldrene er å regne som bosatt i riket eller fyller vilkårene om medlemskap i folketrygden etter § 5.

Det er videre et vilkår for rett til barnetrygd at barnet og den barnet bor fast hos har lovlig opphold i Norge. Ved midlertidig fravær fra Norge som ikke er ment å vare mer enn 12 måneder, regnes barnet fortsatt som bosatt her. Dette gjelder likevel *ikke* dersom barnet skal oppholde seg i utlandet mer enn seks måneder per år i to eller flere påfølgende år. (Her er det i

tillegg egne regler for utenlandsopphold knyttet til medlemmer i folketrygden etter folketrygdloven §§ 2-5 og 2-8).

Har noen urettmessig (i henhold til denne lov) mottatt barnetrygd, kan beløpet kreves tilbakebetalt (§ 13). Barnetrygd kan også kreves tilbake når stønadsmottakeren eller noen som har handlet på hans eller hennes vegne, uaktsomt har gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger. Et beløp som blir krevd tilbake etter første ledd, kan enten dekkes ved trekk i fremtidig barnetrygd eller innkreves etter bestemmelsene i bidragsinnkrevingsloven. Vedtak om tilbakekreving er tvangsgrunnlag for utlegg. Også i andre tilfeller kan det som er utbetalt for mye, kreves tilbake dersom særlige grunner gjør det rimelig. Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner, skal det blant annet legges vekt på hvor lang tid det er gått siden den feilaktige utbetalingen fant sted og om vedkommende har innrettet seg i tillit til utbetalingen.

En stønadsmottaker plikter straks, og senest innen 14 dager, å underrette trygdekontoret om endringer i forhold som kan ha betydning for retten til barnetrygd og størrelsen på denne (§ 17). Trygdeetaten kan kreve at stønadsmottakeren gir opplysninger og leverer erklæringer og attester som er nødvendige for at trygdeetaten skal kunne vurdere om vedkommende fortsatt har rett til barnetrygd. Uriktige eller fortiede opplysninger kan medføre at barnetrygd ikke innvilges, eller at den stanses (§ 18). Den som mot bedre vitende gir uriktige opplysninger, eller holder tilbake opplysninger som er viktige for rettigheter eller plikter etter denne loven, kan i tillegg til de sanksjoner som følger av § 13 og § 18, straffes med bøter hvis forholdet ikke går inn under strengere straffebud. (§ 23).

5.4.11 HRS' kommentar til barnetrygdloven

Etter vår vurdering er barnetrygdloven relativt klar når det gjelder rettigheter og plikter for å motta barnetrygd. I følge § 2 i loven skal barnet bo sammen med foreldrene for at disse skal være berettiget barnetrygd. Er barnet (midlertidig) utenlands for en periode som varer over seks måneder per år i to eller flere påfølgende år, regnes altså barnet *ikke* som bosatt i Norge. I praksis vil dette tilsi at barnet blir definert (av folkeregisteret) som "utvandret". Spørsmålet er hvilke konsekvenser dette har (eller kan få) hvis barnet bor i utlandet sammen med (en av) foreldrene, og der foreldrene står oppført som bosatt i Norge.

Loven fremmer også at urettmessig mottatt barnetrygd kan kreves tilbakebetalt, og at uriktige eller fortiede opplysninger (mot bedre vitende) kan medføre at barnetrygd ikke innvilges eller stanses. I denne sammenheng vil det bli interessant å se om disse virkemidlene blir tatt i bruk i den pågående saken i Oslo kommune (jf, kap.3.1.3 og 4.2.2).

5.4.12 Utlendingsloven

Utlendingsloven regulerer utlendingers adgang til riket og deres opphold her, der det også heter at norske statsborgere kan pålegges plikter etter loven (§ 1). "Utlending" er etter loven enhver som *ikke* er norsk statsborger.¹⁰¹ Formålet med loven er blant annet å gi grunnlag for kontroll med inn- og utreise og ivareta utlendingenes rettssikkerhet. I § 3 heter det at

¹⁰¹ Det er i tillegg gitt særlige regler for utlending som omfattes av EØS-avtalen eller EFTA-konvensjonen, samt noen andre grupper.

utlendinger under sitt lovlige opphold i riket har de samme rettigheter og plikter som norske borgere (hvis ikke annet følger av gjeldende rettsregler).

I forhold til vern mot forfølgelse heter det bl.a. i loven (§ 15) at en utlending ikke må sendes til noe området der vedkommende kan *frykte forfølgelse* eller ikke kan være trygg mot å bli *sendt videre* til et slikt område. Tilsvarende vern skal gjelde utlending som av liknende grunner som angitt i flyktningdefinisjonen står i en nærliggende fare for å miste livet eller bli utsatt for en umenneskelig behandling. Innvilgelse av asyl innebærer at utlendingen har status som flyktning og får arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse (§ 18). Utlendingen har den rettsstilling som følger av norsk lov og flyktningkonvensjonen eller annen overenskomst med fremmed stat om flyktninger.

Flyktninger som gis lovlig opphold i Norge, skal (etter søknad) gis reisebevis for flyktning for reise utenfor Norge, dersom særlige grunner ikke taler mot det (§ 19). Har flyktningen reisedokument utstedt av en fremmed stat, gjelder denne retten bare når flyktningen er innvilget asyl eller bosettingstillatelse, eller når Norge er forpliktet til det i henhold til internasjonal avtale. Utlending som har, eller gis, arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse i Norge på grunnlag av søknad om asyl, men som ikke har fått innvilget asyl, skal gis utlendingspass for reise utenfor Norge, hvis utlendingens forhold til hjemlandets myndigheter tilsier det.¹⁰²

I henhold til utlendingsforskriften, § 66, er reisebevisets gyldighetsområde følgende:

- Reisebevis for flyktning skal lyde på én person.
- Reisebeviset gis som regel gyldighetstid lik arbeidstillatelsen eller oppholdstillatelsen, men ikke lengre enn to år.
- Reisebeviset gjelder for tilbakerreise til Norge i gyldighetstiden.
- Reisebeviset skal være gyldig for reise til alle land med *unntak* av flyktningens hjemland.

Videre kan reisebeviset begrenses til bare å gjelde enkeltreiser eller det kan gjøres unntak for *andre* land enn hjemlandet.

Vilkårene for utstedelse av utlendingspass, er at utlending som har, eller gis, arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse i riket på grunnlag av søknad om asyl, men uten å ha fått innvilget asyl, skal gis utlendingspass for reise utenfor Norge, dersom utlendingens forhold til hjemlandets myndigheter tilsier det (forskriftens § 69). Utlendingspass kan også gis til slik utlendings nærmeste familiemedlemmer (som har eller gis arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse i riket og som søker om utlendingspass og innleverer sitt pass eller annet reisedokument vedkommende er i besittelse av). For øvrig kan utlendingspass etter søknad gis til utlending som ikke kan få pass eller annet reisedokument fra sitt hjemland eller annet land, og som har eller gis arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse i riket. Når særlige grunner tilsier det, kan utlendingspass også utstedes i andre tilfeller.

Utlendingspassets gyldighetsområde er følgende (forskriftens § 70):

- Utlendingspass skal lyde på én person.
- Utlendingspasset gis gyldighet for et bestemt tidsrom fastsatt av Utlendingsdirektoratet i det enkelte tilfelle. Gyldighetstiden settes som regel lik

¹⁰² Utlendingspass kan også utstedes i andre tilfeller etter nærmere fastsatte regler av Kongen. Kongen kan videre gi forskrift om utstedelse, gyldighetsområde, fornyelse og inndragning av reisebevis for flyktning og utlendingspass og de nærmere vilkår for dette.

gyldigheten av utlendingens arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse, men ikke lenger enn to år.

- Utlendingspasset gjelder for tilbakereise til Norge i gyldighetstiden.
- Utlendingspasset skal være gyldig for reise til alle land med *unntak* av utlendingens hjemland. Når sterke rimelighetsgrunner tilsier det, *kan* utlendingspasset likevel gjøres gyldig for reise til hjemlandet.

Utlendingspasset kan også begrenses til å gjelde enkeltreiser eller det kan gjøres unntak for *andre* land enn hjemlandet.

I forskriftens § 76 fremkommet at innehaver av reisebevis eller utlendingspass plikter å ta vare på dokumentet, så det ikke kommer uvedkommende i hende. Ved *tap* av et reisebevis eller utlendingspass, eller at det på annen måte er kommet bort, plikter innehaveren (uten opphold) å melde fra til politiet eller nærmeste norske utenriksstasjon. Innehaveren *skal* samtidig avkreves en *detaljert* forklaring om når, hvor og hvordan tapet skjedde. Forklaringen skal søkes kontrollert så langt det er mulig og i den utstrekning det er nødvendig. I følge loven (§ 47) er det heller ikke anledning til å *overlate til annen* pass, reisebevis for flyktning, annet reisedokument eller liknende dokument som kan bli brukt som reisedokument, når vedkommende vet eller bør forstå at det kan bli brukt av utlending til å reise inn i riket eller til en annen stat. Et slikt forhold kan føre til bøter eller fengsel inntil to år.

Hva gjelder identifisering, har utlending ved innreise, og frem til antatt korrekt identitet er registrert, plikt til å medvirke til å avklare sin identitet. Vedkommende myndighet kan også senere pålegge utlending slik plikt, dersom det at er grunn til å anta at den registrerte identiteten ikke er den riktige (utlendingsloven § 37). Hvis det ved ankomst til riket eller etter innreise, oppstår tvil om utlendings identitet, kan det foretas beslag av reisedokumenter, billetter og annet som kan bidra til å avklare identiteten. Tilsvarende gjelder ved tvil om tidligere oppholdssted, når dette har betydning for opphold i riket. Videre kan det, hvis det foreligger skjellig grunn til mistanke om at utlending tilbakeholder eller skjuler opplysninger om sin identitet, eller tilbakeholder eller skjuler opplysninger om tidligere oppholdssted, foretas undersøkelse av utlendingens person, bolig, rom eller annet oppbevaringssted.

Kapitel 7 i loven omfatter en rekke forskjellige bestemmelser. Her heter det bl.a. at Kongen kan gi bestemmelser om at førere av luftfartøy som kommer eller går til utlandet, skal gi politiet fortegnelse over reisende og mannskap, og at folkeregisteret skal gi melding til politiet om utlendinger som meldes ut og inn (§ 45, bokstav b og f).

5.4.13 HRS' kommentar til utlendingsloven

Virkemidler knyttet til problematikken med at barn returneres/dumpes i utlandet eller opprinnelseslandet kan ta utgangspunkt i oppholdsgrunnlaget for utlendinger (som vil være ulikt). De som har fått, eller vil få, opphold på asylgrunnlag har oppholdet hjemlet i konvensjon, i motsetning til de som har fått, eller vil få, opphold på humanitært grunnlag. Dette tilsier at hvis de som har fått opphold på asylgrunnlag misbruker denne, for eksempel ved å reise tilbake til landet de har søkt asyl fra (eventuelt omkringliggende land), og slik sett synliggjør at deres asylbehov ikke er reelt, kan det vurderes å trekke tilbake asylgrunnlaget. For de som har fått opphold på humanitært grunnlag, kan det vurderes å betinge at oppholdstillatelsen ikke gir vedkommende mulighet til å dra tilbake til landet det søker beskyttelse fra, og eventuelt heller ikke til omkringliggende land. Etter vår oppfatning vil

dette også kunne gjøres gjeldene for familiemedlemmene. I praksis vil dette bety at det legges begrensninger i utlendingers reisedokumenter.

Legitimiteten i overnevnte begrensning styrkes av lovens vern mot forfølgelse, der det heter at utlending ikke må sendes til noe området der vedkommende kan *frykte forfølgelse* eller ikke kan være trygg mot å bli *sendt videre* til et slikt område, samt kan stå i *fare for å miste livet* eller bli utsatt for *umenneskelig handling*. Knyttet til saken om Samira (jf. kap.1.5), som er observert av Røde Kors i Somalia, men påstått sendt til Etiopia av faren, tilsier dette at Samira enten er i landet familien har flyktet fra eller i et land som har landegrense til Somalia. Med andre ord kan det være fare for at et barn som Samira, *ikke* får det lovpålagte vernet – og at det er hennes egen familie (i Norge) som har sendt henne dit. Spørsmålet blir hvilket ansvar staten har i forhold til dette.

I følge saken om Samira, jf. case E i kap.1.5, er det *også* dokumentert misbruk av hennes pass (som ble beslaglagt i Dubai, etter forsøk på misbruk). I loven kommer det klart fram, at i en slik situasjon *skal innehaveren* avkreves en *detaljert* forklaring om når, hvor og hvordan dette er skjedd. Forklaringen skal videre søkes kontrollert så langt det er mulig og i den utstrekning det er nødvendig. I Samiras situasjon var det imidlertid ikke innehaveren (altså Samira) som ble avkrevd noen forklaring, men hennes far (i Norge). Etter vår vurdering kunne politiet i denne situasjonen stilt krav overfor faren at han hentet Samira tilbake til Norge for slikt avhør, all den tid faren påstår at Samira var/er frivillig i Etiopia/Somalia.

Videre kan det, fortsatt knyttet til eksemplet med Samira-saken (ref. over), stilles spørsmål med relasjonen mellom Samira og "faren", jf. for eksempel at faren påstår at Samira har tre søsken i Etiopia (bosatt hos mormoren, der angivelig også Samira bor nå) og familiens faktiske tidligere oppholdssted. I følge loven er det mulig å etterprøve både identiteten og tidligere oppholdssted ved beslag av reisedokumenter, billetter og annet, som kan bidra til å avklare identiteten, og det kan foretas undersøkelse av utlendingens person, bolig, rom eller annet oppbevaringssted.

6 Forslag til tiltak

HRS mener at norske myndigheters håndtering av (eller mangel på håndtering av) "hjemsendelse" av barn/unge, er kritikkverdige. Som vi har vist, synes det ikke som sentrale ansvarsmyndigheter og politikere har tatt standpunkt til i hvilken grad praksisen eventuelt er et problem, konsekvensene av praksisen (verken på individ- eller samfunnsnivå) er ikke er vurdert, og det er heller ikke undersøkt hvilke virkemidler som faktisk er til rådighet for å regulere praksisen, eventuelt om nye virkemidler må innføres. Generelt er vår oppfatning at praksisen med "hjemsendelse" av barn er et vannskjøttet område. Derav følger det faktiske forholdet at ingen aktuelle instanser per i dag har påtatt seg et overordnet ansvar.

Temaet faller inn under en rekke ulike instanser: Eksempelvis Barne- og familiedepartementet i forhold til at det omhandler barn og deres oppvekstvilkår, og barnevernet da det skal være en garanti for at alle barn og unge sikres omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Kommunal- og regionaldepartementet har et ansvar i forhold til at det hovedsakelig handler om barn med innvandrerbakgrunn, og Utlendingsdirektoratet som forvalter av utlendingsloven.

Utenriksdepartementet vil ha et ansvar knyttet til at "hjemsendelse" kan kreve samhandling med andre land, og derav utenriksstasjonene som den operative enhet i disse landene.

Utdannings- og forskningsdepartementet bør også ha en viktig rolle, fordi barns "forsvinning" i stor grad avdekkes/oppdages i skolene og fordi fravær kan være brudd på opplæringsloven.

Derav har også skoleetatene i den enkelte kommune et ansvar. Hva gjelder eventuelt trygdemisbruk, vil Sosialdepartementet være ansvarlig instans, og derav bl.a.

Rikstrykdeverket. Videre vil sider ved praksisen være et ansvar for Justis- og politidepartementet. Aktuelle kriminelle forhold er: bortføring av barn, tvangsekteskap og derav mulig seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, og aktivt å motarbeide integrering (jf. dommen i Oslo tingrett, vedlegg 17). Både politiet og rettsapparatet kan således bli sentral instanser.

Det er med andre ord *ikke mangel på instanser som har en eller annen form for ansvar og muligheter for å handle*, heller tvert om, noe som antakelig har medvirket til at ansvaret i dag er pulverisert.

6.1 Generell tilnærming

Når foreldre etterlater barn i utlandet eller sender barn til utlandet for langvarige opphold, er det nødvendigvis ikke en ulovlig handling. Men det *kan* være det, noe som tilsier at situasjonen må avklares.

HRS sitt utgangspunkt for å foreslå mulige tiltak er at den skisserte praksisen med "hjemsendelse" og dumping er *uheldig* og må reguleres. Vi har lagt til grunn *barnets beste*, og vårt utgangspunkt er at alle barn med fast tilknytning til Norge og som skal bo her i voksen alder, *skal sikres mulighet* til å vokse opp sammen med foreldre og søsken og få skolegangen i Norge.¹⁰³ Vårt helt avgjørende utgangspunkt er også at de viktigste virkemidlene må knyttes til å *forebygge* utsendelse av barn, dette fordi myndighetenes virkemidler begrenses sterkt når

¹⁰³ Det vil selvsagt være unntak der eksempelvis den ene forelderen eller begge foreldrene er i utlandet på arbeidsoppdrag.

barnet allerede er sendt til utlandet. For oss tilsier dette følgende *generelle* tilnærming til problematikken:

- Det må tas standpunkt til om praksisen med hjemsendelse av barn til (foreldrenes) opprinnelsesland er uønskelig, og derav må reguleres, eventuelt søkes optimalt stoppet.
- Det må tas stilling til, i forhold til dagens lover og regler, hvorvidt håndteringen eller mangel på håndtering, faktisk er å betrakte som diskriminerende overfor barn og unge med utenlandsk opprinnelse, jf eksempelvis den betydelige oppmerksomheten og viljen det er vist fra politisk hold knyttet til norske barn i Spania.
- Det må tas stilling til om dagens lover og regler, samt forutsetninger som ligger i retningslinjer og forskrifter, er akseptabelt tilpasset et fleretrnisk samfunn.
- Det må tas stilling til om det legitimt og legalt kan iverksettes tiltak som skal gjelde for alle, men som særlig vil få konsekvenser for spesielle grupper i Norge (jf. den berøringsangst som synes å være knyttet til integreringsfeltet og frykten for såkalt stigmatisering).

6.2 Avklaring av situasjonen

Hvis det er slik at sentrale myndigheter og politikere finner praksisen med "hjemsendelse" eller dumping av barn i (foreldrenes) opprinnelsesland uønskelig, må det søkes optimalt dokumentert hvor mange dette faktisk omfatter, deres tilknytning til Norge og hvilken situasjon de faktisk befinner seg i. For oss innebærer dette tre hovedvirkemidler og -prinsipp:

1. Kvalitetssikring.
2. Kontrollrutiner.
3. Sanksjonsmidler.

Dette tilsier at det må vurderes etablert:

- Et registreringssystem som fanger opp hvor norske statsborgere, eller de med lovlig opphold i landet, faktisk oppholder seg. Det er en forutsetning at systemet koordineres med andre aktuelle eksisterende systemer. Det bør vurderes om folkeregisterets kategorier bosatt eller utvandret, er tilstrekkelig, eller om det må vurderes andre kategorier som "midlertidig ute av landet" (inkludert påføring av varighet, både tiltenkt og reell).
- Et kontrollsystem som kan avklare barnets opplæringssituasjon, og herav en vurdering av om opplæringsplikten blir tilfredsstillende ivaretatt.
- Et kontrollsystem som kan avklare barnets omsorgssituasjon, og herav en vurdering av om foreldrene ivaretar omsorgsplikten.

De to overnevnte kontrollsystemene vil i praksis være vanskelig å gjennomføre når barnet er ute av landet, knyttet til suverenitetsprinsippet (at man ikke utøve forvaltningsmyndighet i andre land) og fordi norske lover og regler gjelder for *de som oppholder seg i Norge*. Etter vår vurdering kan derfor følgende vurderes:

- Foreldre/foresatt må *forhåndsøke* om godkjenning av den aktuelle grunnskoleutdanningen barnet er tiltenkt i utlandet. Opplæringen i utlandet må tilfredsstille de kravene som faktisk ligger i opplæringsloven, og barnet kan ikke sendes ut for skolegang før eventuelt skolegangen er godkjent av offentlig norsk instans. Hvis skolegangen godkjennes, må foreldre/foresatte stille seg åpne for at barnets kunnskaper kan søkes kontrollert ved særskilte prøver når barnet er tilbake i Norge, eller ved særskilte avtaler der barnets kunnskaper kontrolleres med jevne mellomrom i Norge. Ved brudd på forutsetningene for forhåndsgodkjenning, iverettes sanksjoner etter gjeldende lover og regler. Både gjeldende virkemidler i opplæringsloven og barnevernloven er aktuelle.
- På samme måte som over, skal det forhåndssøkes om godkjenning av barnets bosted og omsorgspersoner i utlandet. Ved godkjenning må foreldrene/foresatte stille seg åpne for kontroll (undersøkelse). Også her kan det lages særskilte avtaler om at barnet skal stille til samtale med kyndige (for eksempel barnevernstjenesten) med jevne mellomrom i Norge. Ved brudd på forutsetningene, iverettes sanksjoner etter gjeldende lover og regler. Særlig virkemidler i barnevernloven er aktuelle.
- Avdekkes det etter forhåndsgodkjenning og etter at barnet har reist til utlandet at opplærings- og/eller omsorgssituasjonen ikke tilfredstiller de aktuelle krav, iverksettes sanksjoner etter gjeldende lover og regler. Er opplæringen mangelfull, skal barnet gjennomføre den resterende utdanning i Norge, og motsetter familien seg dette, iverksettes virkemidler ut fra opplæringsloven og eventuelt barnevernloven. Det kan også vurderes om mangelfull ivaretagelse av opplæringsplikten kan vurderes opp mot andre opptjente rettigheter (for eksempel stans i trygder, stønader eller andre økonomiske ytelser). Avdekkes omsorgssvikt, avhengig av alvorlighetsgrad, skal dette medføre omsorgsovertakelse. Det må også tas prinsipiell stilling til om brudd på opplæringsplikten skal vurderes i forhold til omsorgssvikt.
- Avdekkes noen av de overnevnte misforhold, må også familiesituasjonen til eventuelle herboende barn vurderes ut fra omsorgsperspektivet.
- Det kan søkes etablert bilaterale/multilaterale avtaler med aktuelle land som også innbefatter mulige kontroller/vurderinger av barns opplærings- og omsorgssituasjon under opphold i det aktuelle landet.

6.4 Barns rett til å uttale seg og bli hørt

I henhold til barns rettigheter skal et barn ha rett til å uttale seg fritt og bli hørt, dette er nedfelt både i FNs barnekonvensjon (inkorporert i norsk lov), barneloven og barnevernsloven. For å ivareta denne rettigheten, vil det i forhold til problematikken med "hjemsendelse" eller dumping av barn i utlandet, være nødvendig å etablere et system som gir barnet reell mulighet til å uttale seg fritt, og bli hørt.:

- Det må etableres rutiner for at barnets mening blir hørt før eventuell godkjenning av utsendelse innfris.
- Hvis barnet allerede er i utlandet, kan rettigheten til å uttale seg fritt ivaretas ved nærmeste utenriksstasjon. Dette tilsier at barnet *uhindret* må få uttale seg fritt (uten eventuelle omsorgspersoner eller andre tilstede). Fremkommer det at barnet etter all

sannsynlighet er i utlandet mot egen fri vilje, må den/de med foreldreansvaret i Norge konfronteres og ansvarliggjøres. Eventuelle sanksjoner må vurderes, knyttet opp til rettigheter familien har i Norge. Møter ikke barnet/familien, slik at barnet blir forhindret fra å uttale seg, iverksettes sanksjoner som nevnt foran.

- Det kan også vurderes å forlange at barnets rett til å få uttale seg og bli hørt, skal ivaretas ved at samtale med barnet skal foregå i Norge (jf. også over). Dette tilsier at barn ikke kan forlate Norge (for lange opphold) uten at slik samtale gjennomføres. Eventuell brudd på forannevnte medfører at barnet forlanges tilbakeført til Norge innen en gitt tidsfrist. Overholdes ikke dette, sanksjoneres det ved at opptjente rettigheter i Norge reduseres eller fratas.

I flere av de overnevnte foreslåtte tiltak vil det implisitt ligge en forventning om at det:

- På et generelt grunnlag vurderes om og i hvilken grad sanksjoner knyttet til brudd på sentrale plikter i Norge, kan knyttes til andre opptjente rettigheter i Norge.

6.5 Økonomiske virkemidler

I forhold til de to sistnevnte punktene, vil reaksjoner spesielt være knyttet til økonomiske virkemidler. Her vil det blant annet være mulig å vurdere følgende:

- Etablere rutiner og systemer som differensierer mellom ulike typer trygder, stønader, eventuelle andre økonomiske ytelser, som kan bringes ut av Norge. (I realiteten vil dette bety en utvidelse i begrensinger).
- Om ulike trygder, stønader og eventuelt andre økonomiske ytelser som utbetales til mottager utenfor Norge skal tilknyttes en tidsbegrensing.
- Om satsene på trygder, stønader og eventuelt andre økonomiske ytelser som utbetales til mottager utenfor Norge reguleres i forhold til det aktuelle landets kostnadsnivå.

I denne sammenheng minner vi bare om de økonomiske sanksjoner som per i dag allerede foreligger i for eksempel stans av utbetaling av barnetrygd, eventuell krav om tilbakebetaling (jf. barnetrygdloven) og dagsbøter knyttet til brudd på opplæringsloven.

6.6 Aspekter knyttet til utlendingsloven

Hva gjelder aspekt knyttet til utlendingsloven, må følgende søkes etablert:

- Begrensninger i reisedokumenter både for hjemlandet og eventuelt omkringliggende land (for somaliere vil eksempelvis dette bety at begrensningene inkluderer nabolandene til Somalia; Etiopia, Kenya og Djibouti).
- Ved 2. og 3. gangs fornyelse av oppholdstillatelse, må også barna møte frem for offentlig myndighet.

- Ved berettiget mistanke om dumping må foreldre/foresattes oppholdsgrunnlag revurderes.
- Ved avdekking av misbruk av reisedokumenter, må innehaveren (være med å) avgi forklaring på hva som skjedde, selv om det er et barn (avhengig av alder).

6.7 Andre aktuelle tiltak

Det bør også vurderes:

- Etablering av en klar ansvarsdeling for problematikken.
- Etablering av ansvarslinjer og rutiner/systemer for at sentral informasjon innen rimelig tid blir overlevert de aktuelle aktører (for eksempel mellom politiet og barnevernet).
- Påses at de ulike aktører er kjent med opplysningsplikten (også knyttet til taushetsplikt) og ellers hvilket handlingsansvar de har, og at nedfelte retningslinjer eller lignende gjøres kjent for samtlige aktuelle aktører.
- Vurderes om det må foretas endringer i opplæringsloven knyttet til at det kun er et tilbud å lære norsk, og ikke en plikt.
- Vurderes ulike former for informasjonskampanjer, rettet både mot aktuelle barn og voksne.

VEDLEGG 1

Møte med Samiras venninne X, 10.september 2003

Tilstede: Samiras lærer, Rita Karlsen og Hege Storhaug, samt venninnen, her kalt A

A kom til Norge for noen år siden. Er rundt Samiras alder, og var en av Samiras bestevenninner.

(A fremstår som en flott og ressursterk jente. Gjør det godt på skolen, og har fremtidsplaner. Har mange venner i byen og på skolen, trives godt og er glad for å være i Norge.)

A viser oss foto av Samira som hun oppbevarer i lommeboken sin. Tydelig emosjonell. Understreker flere ganger at hun må få det tilbake. Læreren skal skanne det til oss.

A forteller: Far til Samira er veldig streng. Han ville at Samira skulle bære slør og lese koranen. Samira forandret seg veldig fort da hun kom til Norge, og faren ble redd for å miste henne til det norske samfunnet.

Onkelen til Samira (farens bror, så vidt vi forstår, usikkert), er strengere enn far, og også voldelig. Han var hos Samiras familie like før hun reiste. Han var voldelig med Samira (både A og andre venner så merker etter vold). Kvelden før avreisen var ei venninne fra <navngitt land> hos Samira. Denne venninnen overhørte at Samira fikk beskjed om å pakke alle sakene sine, for de skulle til London. Samira hadde stusset ved at hun måtte pakke alt, hvorpå onkelen sa at de skulle til mange andre steder også, han hadde mye penger. De skulle kose seg, derfor ville hun trenge alt hun hadde.

Somalia eller byer i Somalia ble ikke nevnt, og Samira skal heller ikke ha trodd at hun også skulle til Somalia. A mener at Samira overhodet ikke fryktet å bli sendt til Somalia. Likevel hadde Samira, A og en tredje venninne, B, avtalt dette på bakgrunn av at kanskje alle tre skulle ut på ulike reiser denne sommeren: *Hvis én av oss ikke kommer tilbake til skolestart, skal skolen varsles.* Altså, de hadde en bekymring generelt, men ikke for Samira spesielt.

A tror at dette utløste utsendelsen av Samira: I begynnelsen av <gitt måned> var de gjester i et bryllupp i et nabo hus av Samira (et par fra et annet afrikansk land). A og Samira danset mye og hadde moret seg. Andre drakk alkohol, men ikke A eller Samira. Dessuten var de innom Samiras hjem i løpet av kvelden, altså må foreldrene ha visst at de ikke hadde inntatt noe alkohol. Men det må ha blitt satt ut rykter om det motsatte, og ryktene nådde faren og onkelen.

I tillegg hadde Samira proklamert høyt i klassen at hun ikke er muslim lenger. Hun var svært opptatt av å diskutere kjønnsroller ("elsket å diskutere", som A sier), var "sint" på undertrykking av jenter/kvinner og hun nektet å gå kledd somalisk. "Hun er veldig tøff, hun sier rett ut hva hun mener, også til faren."

I følge A skal faren aktivt bruke Samiras situasjon i dag mot sine to gjenværende døtre: Han truer med å sende dem tilbake til Somalia, som han har gjort med Samira, hvis ikke de "oppfører" seg. Jentene er livredde, har dekket seg til, går på koranskole og er ikke aktive på fritiden. "De gjør alt som faren sier", sier A.

Foreldrene sier til andre somaliere i byen her i Norge at Samira går på engelsk skole og jobber for FN.

A mener at Samira bor hos mormoren i Garowe.

A tilhører den klanen i Somalia med lavest status – "klanen" er så lav at den ikke en gang regnes som en klan. Klanen er også svært liten, men mange somaliere som kommer til Norge sier de tilhører denne klanen, for da får de lettere opphold (klanen uttales "migtan"). A mener det bor én familie med denne klantilhørigheten i byen X og én i Oslo . Hun tror familien til Samira har påberopt seg denne klantilhørigheten ved søknad om opphold.

"Norge må sende tilbake dem som sender barna tilbake til et krigsland. De kom bare for pengene. De bygger hus i Somalia nå." A's far bygger bolig i Mogadishu ("derfor får vi somaliske barn så lite penger hjemme"), og det gjør Samiras far også, sier hun.

A forteller videre at da NRK viste dokumentar i 2002 om sønnen til Ali Jama som ble sendt til Somalia for "gjenoppdragelse", gikk jungeltelegrafene blant somaliere. "Alle så den", og konklusjonen var denne: "Vi kan sende barna tilbake som vi vil, myndighetene gjør ingenting, det er foreldrene som bestemmer." A ble også fortalt dette hos politiet, at "foreldrene bestemmer" (hun var da hos politiet og ga informasjon om Samira, hun var da 15 år). A ble livredd: "De må ikke si slikt – de må ikke la foreldrene våre bli trygge på at de kan gjøre med oss som de vil."¹⁰⁴

A er bekymret for at Samira giftes bort: "Hun er *mer* enn gammel nok i Somalia til å bli giftet bort."

A mener faren bør konfronteres med dette: "Vi tar de andre to døtrene fra deg hvis du ikke sender Samira tilbake til Norge. Her er billetten." Dette fordi: "De to døtrene er mer verdt enn Samira." Hun viser til trygd han får for de to barna.

A er veldig lettet over at noen griper fatt i Samira-saken. Hun har tydeligvis blitt dessilasjonert ettersom Samira har vært borte i over et år uten at "noe har skjedd". Hun vil svært gjerne hjelpe til hvis hun kan og gir oss mobilnummeret sitt.

¹⁰⁴ Presentasjon av denne saken fra NRK følger vedlagt til dette referatet.

Vedlagt til referatet fra Samiras venninne X

Brennpunkt/Nrk.no Publisert 23.05.2001 14:40. Oppdatert 31.05.2001 12:18.

Gjeteren fra Holmlia

Abdi var en av Oslos barneranere. Allerede som 12-åring startet han sin kriminelle løpebane. Han ble tatt for ran, tyverier og vold. Men ingen klarte å sette en stopper for hans oppførsel, fordi han var under 15 år.

Abdi har vokst opp på Holmlia i Oslo, men foreldrene er fra Somalia. Foreldrene så til slutt ingen annen løsning enn å sende Abdi til slektninger i deres hjemland. Før Abdi reiste til Somalia ble han tatt for en rekke lovbrudd. Han stjal fra butikker, ranet mennesker og truet folk med kniv. Verken foreldre, skolen, barnevernet eller politiet klarte å få Abdi inn på et annet spor. Han visste at selv om han ble tatt for grove lovbrudd, fikk han ingen reaksjoner.

Er det riktig at barn under 15 år skal få holde på med alvorlig kriminalitet uten at de blir møtt med reaksjoner? Slik det er i dag blir barn under 15 år brukt av eldre lovbyggere til å utføre ugjerninger, fordi de vet at det ikke får noen konsekvenser. Politiet ønsker å få muligheten til å møte unge lovbyggere med reaksjoner, selv om de er under den kriminelle lavalder som er 15 år.

Abdi hadde aldri vært i Somalia før han som 14 åring reiste til byen Burao nord i landet. Der bodde han i ett år for å lære somalisk språk og kultur. Målet var at Abdi skulle bryte med det dårlige miljøet og sin destruktive oppførsel.

Brennpunkt har vært med Abdi i Somalia. Der møtte han en kultur som ikke aksepterte hans oppførsel. I løpet av året måtte han lære seg å oppføre seg som en voksen. Somalierne er nomadefolk, og Abdi måtte lære seg å gjete kameler og ta ansvar i familien som han bodde hos. Nå er han tilbake på Holmlia. Men har oppholdet i Somalia hjulpet?

Møte med Samiras far 10.09.2003

Far er forelagt forespørsel om møte fra skolens rektor samt læreren til klassen som Samira tidligere var elev i. Skolens representanter har ikke særlig tro på at far vil komme til møtet – både fordi det er over ett år siden datteren hans gikk på denne skolen og fordi faren tidligere har vært innkalt uten å møte. I brevet fra skolen heter det at representanter fra Human Rights Service vil være tilstede. Grunnet usikkerheten i forhold til om far vil komme, er det ikke bestilt annen tolk enn over telefon.¹⁰⁵

Far kommer imidlertid. Han virker tilsynelatende blid, og i tillegg noe nysgjerrig og spent. I møtet deltar foruten Hege Storhaug og Rita karlsen fra HRS, også rektoren og læreren (samt telefontolken).

Vi snakker litt med far før selve møtet starter (noe tekniske problemer med telefonen). Far er relativt god i norsk, og har ingen problemer med å forstå de hverdagslige spørsmålene: Han bekrefter for eksempel at han gruer seg til at det blir (enda) kaldere og til snøen kommer, samtidig som han understreker at han trives godt i Norge og denne aktuelle byen. Vi spør far om vi skal ha møtet *uten* tolk (j.f. de tekniske problemene), men far sier at det ikke går. "Jeg kan ikke norsk", sier han (på norsk). Når vi påpeker at han jo forstår alt vi sier, nekter han. Han forstår ikke, og understreker at han må ha tolk. Resten av møtet foregår derfor med tolk.

Rektor åpner med å fortelle at møtet handler om at Samira enda ikke er kommet tilbake, og at vi alle er opptatt av hennes ve og vel. Det kommer klart til uttrykk at hun er savnet, og at man håper å få bekreftet at hun har det bra. I tillegg stilles det spørsmål om man kan forvente at hun kommer tilbake til Norge. Rektor sier at det har vært møter tidligere, både med skolen og med barnevern og politi. Etter dette forteller vi litt om HRS. Vi vektlegger at vi jobber med menneskerettigheter og integrering, og spesielt knyttet til kvinner og barn i et fleretnisk samfunn.

Vårt første spørsmål til far er knyttet til når han snakket med Samira sist. Far blir tydelig avvisende, men han svarer med klar røst: All informasjon om Samira har han gitt til politiet og barnevernet. "De vet alt", sier han. Videre påpeker han at det "ikke er mer å si", og at Samira har det bra. Han ser så på oss (representantene fra HRS), og spør: "Hva vil dere?"

Vi svarer at vi søker informasjon fra dem som har beskyttelse fra krig og nød, men som likevel lar barna få lov til å reise tilbake. Far repliserer raskt med følgende (retoriske) spørsmål: "Er Samira den *eneste* som har reist tilbake!?" Han sier deretter at han ikke vil si noe mer om denne saken.

Vi følger opp med å spørre om hvorfor bare Samira er reist tilbake, og ikke hennes to søstere (som vi navngir). Til dette svarer far at han også har tre andre barn (utenom Samira) som bor hos mormoren i Etiopia.

¹⁰⁵ Vår strategi var at hvis far ikke dukket opp, skulle HRS dra hjem til far for å prøve å få en samtale med han. Til dette var det avtalt egen tolk (privat). Hva gjaldt møtet på skolen var strategien i hovedtrekk at én av HRS' representanter skulle føre ordet, og da i en imøtekommende tone. Den andre representanten fra HRS skulle stille noen – og da de mindre "hyggelige" – spørsmålene. Skolens representanter skulle komme inn med eventuelle spørsmål på slutten.

Vi repliserer med spørsmål om Samira ikke trivdes i Norge, som far svarer på ved å fortelle at Samira selv bestemte seg for å reise tilbake til Etiopia. Han understreker deretter: "*Ingen* kunne overtale henne." (Far løfter armene som for å understreke hvor "hjelpesløs" han var i situasjonen).

Vi spør deretter om far kjenner til hva Samira opplevde som galt med Norge, men far sier at hun ikke sa noe, og at hun heller ikke gav noen grunn. På spørsmål om han merket noen atferdsendring på Samira, svarer han raskt og klart: "Nei, ingenting". Vi spør så om han kjenner til at Samira ble mobbet eller krenket eller noe lignende, men far avviser at noe slikt har skjedd: "Nei, hun har ikke opplevd noe slikt", sier han. Vi følger opp med spørsmål om fritiden, for eksempel hva hun brukte å gjøre når hun ikke var på skolen. (Far ser litt oppgitt ut, han ser først på skolens representanter, deretter på oss). Han famler litt, men sier så: "Hun gjorde skolelekser, så på TV, forskjellige ting slik som andre ungdommer..." (Siste del av svaret er mer eller mindre utformet som et spørsmål). _Var hun mye ute, spør vi, og far svarer: "Ja, hun gikk ut." På spørsmål om hun hadde mange venner i Norge, sier far: "Ja, hun hadde en del venner, noen somaliere."

Vi påpeker at ut fra det han forteller, tyder det på at Samira hadde det bra i Norge; hun har aldri sagt noe om at hun ikke likte seg, hun hadde venner, trivdes på skolen, men likevel velger hun å flytte herifra. Vi spør så om hun det medfører riktighet at hun bor hos mormor i Etiopia, noe far svarer ja på.

Vi prøver igjen å få vite når far snakket med Samira sist, hvorpå far forteller at han har snakket med mormoren på telefon. I disse samtalene har han spurt hvordan Samira og de andre barna har det. På spørsmål om han har disse barna med en ny kone, eller om de er barna til hans kone som er i Norge, forteller han at det er hans kone her som også er mor til disse barna. Og han legger til at samtlige bor hos mormor i Etiopia. Far bekrefter videre at de *ikke* har hørt noe fra Samira selv: "Snakker bare med mormoren. Heller ingen brev, men hun har det veldig bra og trives godt", sier far.

På spørsmål om hvilken type skole Samira går på, forteller far at hun går på "vanlig skole der hun undervises i engelsk, matematikk, historie, arabisk osv." Det fremkommer at med vanlig skole, mener far privatskole. Men far vet ikke hva den koster. I følge far, er det ikke han som betaler, men mormoren. Vi spør så hva mormoren jobber med, da vi regner med at privatskole kan være en betydelig kostnad for henne. Far svarer dette: "Mormor har råd til å betale skoleavgiften."

Vi følger opp med å spørre om far kjenner til hvor mange barn som bor i huset der Samira er. Far forteller at utenom Samira er det hans tre andre barn som bor der. Men han kjenner ikke til om det er andre enn disse og mormor som bor i huset. Vi spør så om alderen til de andre barna. Spørsmålet bringer far ut av fatning, han roter med å svare ("diskuterer" med tolken), men sier til slutt at den eldste er 15 år og den yngste er 10 år. Etter ytterligere spørsmål sier han at den ene er født i 1993, og en i 1996 og en i 1988. Vi påpeker at dette betyr at de er 10 år, 7 år og 15 år. Far sier mye på somalisk, men tolken finner tydelig ingen sammenheng i det han sier. Det virker som far til slutt mener, eller kommer frem til, at barna i Somalia er henholdsvis 10 og 15 år, og en midt i mellom. Vi spør så om hvor gammel en navngitt søster til Samira i Norge er: "Hun fyller snart 14 år", sier far. Vi presiserer igjen at han sier at barna som bor hos mormor er født i 1993 (10 år) og 1988 (15 år), og spør om han ikke husker fødselsåret på den tredje? Far sier 1996 (7 år). Vi spør så hvor gammel det yngste barnet i Norge er? "Hun er født i 1992", sier far (hvilket tilsier at hun er 11 år).

Vi klarer ikke å få noe mer eksakt ut av far hva gjelder alder på barna, og fortsetter derfor å spørre om forholdene barna lever under. På spørsmål om hvilken by i Etiopia de bor, blir far forvirret. Han snakker litt frem og tilbake med tolken, og sier til slutt, lattermild, at byen heter "Tsjidziga" (prøvd gjengitt som ordlyd). Tolken oppfatter ikke navnet, men far sier han ikke kan stave det. Når vi spør om det er en stor by, sier far at det er en "storby", men han kan ikke fortelle hvor i Etiopia den er (heller ikke om den er nord/sør, øst/vest). Han sier han ikke kjenner Etiopia så godt, og derfor vet han ikke hvor byen er. Men han understreker at det bor svært mange somaliere der.

Vi beveger oss tilbake til kontakten far har med sin familie der, og spør igjen om far kan bekrefte at han har snakket med dem i telefonen. Far repliserer at han har snakket i telefonen med mormoren. Vi gjentar: _Mormoren? Far forteller så at det er mormoren som ringer. Når vi spør om han aldri har ringt dem, sier han: "Nei, det er de som ringer." Vi tilkjennegir at vi blir forbauset, og sier at vi synes det er litt rart at han aldri ringer, da han sikkert har mye bedre råd enn dem. Til dette svarer far at de ringer fra en telefonkiosk. Vi spør så om far har mulighet til å ringe til Somalia? Han sier at "Det har vært mulig, men jeg har *ikke* noen familie der, og derfor ingen å ringe til i Somalia. Den familie jeg har i Somalia bor i en liten landsby, og der er det ingen telefon". Vi spør deretter hvor mange i fars familie som fortsatt bor i Somalia, og da sier far: "*Hele familien.*" På spørsmål om hvem dette er, sier han at det er hans "far, søsken, onkler og så videre." Vi presiserer med: _Søsken, onkler og tanter? Far nikker bekreftende. Vi spør etter hans far og mor. Han forteller at faren hans bor der, men moren er død. På spørsmål om far er bekymret for familien sin i Somalia, svarer han ja, men presiserer at familien har det bra: "De bor i en *liten* landsby, og der er det bra", sier han.

Dette svaret får oss til å spørre om hvorfor han og deler av hans familie er i Norge, om hvorfor de flyktet fra Somalia når familien hans bor i en landsby der de etter hans mening har det godt. Far svarer: "Av *samme* grunner som andre somaliere flykter til Norge." Vi repliserer med at de jo *flyktet* fra Somalia, hvorpå far (igjen) sier at de flyktet som andre somaliere. Han legger dessuten til at noen dro til Kenya. Vi spør om noen av hans familie, søsken eller andre, dro til Kenya. Far svarer med at de bor på landet, både far og søsken. Vi konkretiserer spørsmålet ved å spørre om han har noen familie som bor i Mogadishu, Garowe eller Hargaisa. Dette vet ikke far, han sier kanskje han har noe familie i noen av disse byene, kanskje noen søskenbarn eller lignende. Han understreker at det er vanskelig å vite hvor folk er, fordi de flykter. På spørsmål om han da kan vite sikkert at Samira *ikke* er reist til familien i Somalia, sier far: "Jeg vet at Samira er i Etiopia, og at hun har det bra." Han sier også at han ikke tror at Samira vil bestemme seg for å dra til Somalia. Når vi med bekymring spør hvordan han kan være sikker ettersom Samira selv bestemte seg for å forlate Norge og at han ikke kunne stoppe henne, sier far at han er nokså sikker, og at han "tror det bare ikke." (Han tenker seg litt om, og legger til følgende): "*Noen passer på Samira, og de lar henne ikke få lov til å reise.*" Vi spør da om noen, eventuelt han selv, ville ha stoppet henne? Far gjentar at noen passer på henne, og presiserer: "Hun kan *ikke* bestemme selv." Til dette minner vi han om at han tidligere har sagt at hun selv bestemte seg for å flytte til Etiopia, og at han da ikke stoppet henne. Far svarer: "Hun reiste på ferie sammen med onkelen sin, og bestemte seg da for å bli der."

Vi viser han da den nylige ferdigstilte rapporten som er utarbeidet av FN (*A Gap in their Hearts: the experience of separated Somali children*, 2003), der vi gjengir noen av rapportens hovedfunn: At Somalia er rangert som verdens verste land for barn, at skolesystemet er brutt

fullstendig sammen, at barn (spesielt jentebarn) utsettes for ulike typer overgrep som vold/voldtekt og at de ikke har noen offentlig beskyttelse. Vi presiserer i denne sammenheng at rapporten spesielt tar opp barn som kommer (sendes) tilbake fra Vesten, da disse barna er med sårbare for overgrep enn barn uten opphold i Vesten. Far bekrefter at han kjenner til disse forholdene. Vi spør om han vet om det er *flere* jenter enn gutter som sendes tilbake? Det vet han ingenting om.

Vi spør om han har vært lenge i Norge. Far svarer at han har vært her i 2 ½ år. Han bekrefter at han har *midlertidig bosetting*. Vi gjentar svaret ved å spørre om det er slik at han ikke har fast bosetting, noe han bekrefter. Deretter spør vi om når Samira kom til Norge, og han svarer i 1998. Han bekrefter deretter at han selv kom på *familiegjenforening*. På spørsmål om hva han synes om Norge, svarer han "at det er bra å være her – ingen problemer." Vi spør om det er noe han liker spesielt godt eventuelt misliker spesielt, men han sier at det er ingenting han misliker. Vi sier at det må jo være noe han synes er vanskelig i Norge, men han holder fast på at det er veldig bra i Norge og at det ikke er noe å klage på. Han bekrefter deretter at han har det bra økonomisk og at han har bra bolig. På spørsmål om antall soverom, sier han tre.

Vi prøver igjen å spørre om det var noe Samira likte/mislikte med Norge, men far sier han ikke vet. Han "var ikke inne i hodet hennes." Når vi påpeker at han jo må ha snakket med henne om slike forhold, sier han at det er umulig for han å vite hva hun tenkte på. Vi spør deretter hva en navngitt søster (den eldste av de gjenværende) av Samira liker med Norge, og da forteller far at hun liker å gå på skolen, at hun trives, men at han "ikke vet hva som er i hjertet hennes". På spørsmål om denne jenta bruker slør, svarer far ja. Han bekrefter deretter at også kona bruker slør. Vi påpeker at han selv går i vestlige klær, og spør om han synes det er problematisk at hans kone og barn bruker tradisjonelle muslimske klær som slør, mens han selv ikke ikler seg tradisjonelle muslimske klær. Far sier at det er mange menn som går i vestlige klær, og at mange av mennene liker å gå kledd vestlig. Vi gjentar om han synes det er problematisk, hvorpå far sier at han ikke opplever det som problematisk at kona og barna bruker tradisjonelle muslimske klær. Han skjønner etter hvert at vi er ute etter hans holdning til egen påkledning mer enn kona og barna, og blir irritert. "Vi har ingen tradisjon med tradisjonelle muslimske klær", sier han. Vi spør om han mener tradisjon i Somalia, men da begynner far å le (men er fortsatt irritert): "Mange menn går i vestlige klær i Somalia, de går i bukse og skjorte i Somalia." Men hva med kvinner og barn, spør vi, men far avviser å svare på dette, han sier heller: "Saken får et religiøst innhold. Dette handler ikke om Samira. Hvorfor snakker dere om religion?", sier han og ser irritert på oss. Vi spør da om Samira gikk med slør, og far svarer konsist: "Nei." (Nå er han tydelig irritert). Han gjør det klart at han ikke vil snakke mer med oss, og han tilføyer: "Jeg har ingen problemer med muslimer og ikke-muslimer. Andre barn er også reist tilbake. De får ikke slike spørsmål. Kommunen støtter oss, de gir penger til moskeen vår. Jeg opplever ingen muslimundertrykking i Norge."

Vi spør deretter om far mottar barnetrygd for Samira. Han sier nei. På spørsmål om når den opphørte, sier han at det var en stund etter at Samira reiste. Vi spør om han sender penger hjem, og han svarer ja. Vi spør om det er til Somalia eller Etiopia, hvorpå far sier at det er til barna i Etiopia. _Ingenting til Somalia, spør vi, og far sier nei. Vi spør deretter om han holder på å bygge hus i hjemlandet, men det avviser han. (Han ler.) På spørsmål om hvilket grunnlag hans kone er i Norge, sier han familiegjenforening. Vi sier at det umulig kan være slik at de begge to er kommet på familiegjenforening, men han fastholder det, også selv om kona og barna kom til Norge flere år før han selv.

Vi spør hvilken klan han tilhører. Han synes ikke vant til dette spørsmålet fra nordmenn. Først sier han at han ikke vet, men når han skjønner at vi vet at klantilhørighet er særdeles viktig for somaliere (vi spurte til og med hvilken klan tolken tilhørte, som et "bevis" overfor far at dette vet alle somaliere), så sier han: "Dere kan snakke med UDI. De vet det." Vi sier at vi skjønner det, men at vi er interessert i hvilken klan han tilhører og synes han kan si det selv. Til slutt sier han 'Darot-klanen' (gjengitt som ordlyd), og påpeker at han "ikke har noen problemer med klantilhørigheten sin – verken i Somalia eller i Norge."

Vi vender tilbake til Samira og skolen, og spør hvilket språk de benytter på skolen der Samira nå går. Far sier at de lærer engelsk. Vi spør om hva som er hovedspråket, og da sier far at det er etiopisk. _Ikke arabisk, spør vi, men far gjentar at det etiopisk. (Det blir noe frem og tilbake om skole, far er utydelig i svarene, og vi får ikke helt fatt i hva han mener. Det er mye som tyder på at far ikke er sikker på hva han snakker om). Vi spør til slutt om Samira som liten gikk på skole i Somalia, og han sier hun gikk på grunnskole i Mogadishu. På spørsmål om dette var en koranskole, svarer han ikke. Vi spør om han kjenner hvordan koranskolene er i Somalia, og da svarer han at "Barna får vanlig skole og de lærer om Koranen."

Han legger til at han begynner å få dårlig samvittighet – som om vi tror at han ikke bekymrer seg for at barna skal ha det bra. På spørsmål fra oss om han tror at Samira vil gifte seg der nede, sier han at han ikke vet.

Skolens representanter sier at de savner Samira, både elevene i klassen hennes og lærerne, og de spør om det er mulig å få sende en hilsen til henne. Far sier ja, og nikker samtykkende. Læreren spør da om det er mulig å komme i kontakt med henne, og om de kan få adressen for å sende henne et brev. Far svarer resolutt nei. Vi bryter inn og spør hvorfor han ikke vil gi adressen slik at hennes medelever og skolen kan få gi henne en hilsen, men far nekter: "Jeg må ha respekt for skolen og lærerne hennes", sier han. Vi bekrefter at han selvsagt skal utvise respekt for dem, men at han jo nekter å gi dem tilgang til Samira. Far sier fortsatt nei, og er heller ikke villig til å avgi noen grunn. Når vi insisterer at han må ha en adresse ettersom han sender penger, smiler han overbærende.

(På dette tidspunkt må vi avslutte da tolken har en ny avtale. Far reiser seg og forlater rommet umiddelbart).

VEDLEGG 3

Publisert på www.bt.dk 21. april 2003

Sendt hjem til genopdragelse

I Kalundborg undrer myndighederne sig og danske veninder frygter det værste for den 14-årige somaliske pige Samira. Familien kunne tilsyneladende ikke tolerere hendes danske vaner.

AF POUL BØGH og KRISTIAN JESSEN

Den 14-årige somaliske pige Samira var et fint eksempel på, at integration kan lykkes i Danmark. Samira spillede fodbold, hun havde danske veninder, hun klarede sig godt i skolen og hun havde et fritidsjob i en butik i Kalundborg.

Historien om Samira kunne være en solstrålehistorie. Men meget tyder på, at det er en rædselsberetning. Siden juni sidste år har Samira været forsvundet. Hun har kun givet sparsomme livstegn fra sig.

I de første måneder efter sin forsvinden fik Samiras danske veninder enkelte meget korte og grådkvalte telefonopringninger fra den 14-årige pige, der fortalte, at hendes familie havde tvunget hende til at tage på »genopdragelse« i Somalia.

Veninderne Ditte og Maya fortæller: »Hun græd meget og bad os om at hjælpe hende. Hun ville tilbage til Danmark. Hun fortalte, at hun ville begå selvmord, hvis hun blev tvunget til at blive i Somalia,« fortæller de to veninder, der er jævnaldrende med Samira.

Siden november har veninderne ikke hørt fra Samira og de frygter for, hvad der kan være sket hende.

Venskabet er ikke glemt. Ditte og Maya har billeder fra fodboldkampe, sommerhus ture og veninde - hygge med Samira - og dermed en konkret illustration af en 14-årige somalisk pige, der ville være ligeså dansk som sine klassekammerater.

»Hun ville ikke gå med tørklæde, og hun ville ikke giftes med en somalier,« fortæller de to piger. Men de danske vaner og normer blev tilsyneladende pludselig alt for meget for dem, der bestemmer i Samiras familie. Pludselig var hun væk - taget ud af skolen og forsvundet fra Danmark.

B.T. har søgt at få en forklaring hos den 14-årige piges familie, der bor i bebyggelsen Klosterparkvej i Kalundborg. Da vi kontakter familien telefonisk og beder om at tale med Samiras far præsenterer manden Feisal sig som familines overhoved og far til den 14-årige pige.

»Jeg er Samiras far og derfor bestemmer jeg over hende. Det er jo ikke dig som journalist, der skal bestemme. Samira er i Somalia og går i skole der. Hun har det godt«, siger Feisal, der ikke kan forklare, hvorfor det var nødvendigt at tage Samira ud af den skole i Kalundborg, som hun var åbenlys glad for at gå i.

Har du sendt Samira til Somalia, fordi hun skal giftes dernede? » Nej, nej. Hun skal ikke giftes. Hun kommer snart hjem«, siger Feisal. Hans forklaring er den samme, som B.T. har mødt hos andre somaliske familier, der pludselig har taget deres børn ud af skolerne i Kalundborg. Ligesom de kommunale myndigheder får vi at vide, at børnene snart kommer hjem fra udlandet, men præcis hvornår børnene returnerer til Danmark er det umuligt at få oplyst.

■HUN BLEV FOR DANSK: 14-årige Samira havde et fritidsjob i en butik, klarede sig godt i skolen, havde mange danske veninder og spillede fodbold. I juni sidste år tvang Samiras familie hende væk fra det frie danske liv, ned til Somalia. Privatfoto

Samira adskiller sig fra andre somaliske skolelever ved, at hun havde mange danske venner. Derfor er der også mange, der bekymrer sig om hendes skæbne. Blandt dem er et dansk ægtepar i Kalundborg, som i januar sidste år fik kendskab til at Samira havde været udsat for vold.

»Hun kom til os efter at hun havde fået klø. Mange klø. Hendes ansigt var hævet og hendes ene øje var helt blodsprængt.«, fortæller kvinden. Samira blev kørt til behandling på skadestuen. Samira fortalte, at det var hendes far, der havde banket hende. Episoden blev noteret hos socialforvaltningen i Kalundborg, der belærte og advarede familien om, at man i Danmark ikke tolererer vold mod børn.

Ifølge Samiras danske venner fik voldsepisoden konkret betydning for den somaliske pige. Hun blev lagt på is i sin egen familie. Der blev ikke talt meget til hende, men til gengæld blev de somaliske leveregler ikke længere håndhævet strengt - indtil juni sidste år, da Samira forsvandt.

I Kalundborg kommune vil formanden for kommunens børn og unge udvalg, brandmester Ole Gammelby have stoppet trafikken med at somaliske børn tager deres børn ud af de kommunale skoler og sender dem på genopdragelesophold og familiebesøg i Somalia gennem flere måneder.

Gammelby vil blandt andet have lovmæssig mulighed for at stoppe udbetaling af børnetilskud, når børnene ikke opholder sig i Danmark og ikke følger normal skolegang.

Beskyt børnene – leder i Information, 19.februar 2004

Den afmægtighed, der ramte enhver, som ved nytår læste vores rystende rekonstruktion af den 12-årige somaliske pige, som blev revet ud af sin trygge tilværelse på Sjælland, virkede lammende. Pigen, der mod sin vilje blev sendt tilbage til sine forældres hjemland for at blive rensset for sin moderne danskhed, er mærket for livet. De pinsler, som genopdragelsen og omskæringen påførte den forsvarsløse pige, burde hun have været beskyttet mod. Det overgreb på Aisha, som hendes familie stod for, burde aldrig kunne finde sted.

Det nøjagtige tal for, hvor mange indvandrerbørn, som sendes på lignende opdragelseslejr, kendes ikke – men Socialministeriet anslag for nyligt, at omkring 250 børn hvert år sendes på længerevarende genopdragelse. De danske myndigheder har hidtil stort set ingenting gjort for at beskytte børnene, som på trods af dansk statsborgerskab derved nærmest er retsløse.

Børneforsker Lis Nielsen fra Danmarks Pædagogiske Universitet har derfor anklaget Danmark for at overtræde FN's Børnekonvention, der udtrykkeligt »forpligter os til at sætte barnets tarv i første række,« og til at »bekæmpe fjernelse af børn til udlandet«. Klaus Wilmann, formand for Børnerådet, har opfordret myndighederne til gribe kraftigt ind mod de åbenlyse overgreb på børnenes rettigheder. Alle synes enige om, at noget må gøres. Alle børn har krav på beskyttelse – også mod deres forældre. Så langt, så godt.

Straks vanskeligere bliver det at blive enige om den lovgivning, der skal beskytte børnene. I en misforstået respekt for de kulturelle forskelle mellem vores universelle værdier og den mest formørkede del af de islamiske normer har det danske samfund i for lang tid undgået at gribe ind. Der står altid en repræsentant fra godhedsindustrien parat til at hæve den moralske fane højere end den bør hæves. Enhver burde kunne se, at når et barn mod sin vilje bliver sendt på lange ophold – de såkaldte genopdragelseslejr – i et tredjeverdensland, ja, så er der altså noget helt galt. Forstår man ikke det, ja så er der tale om et massivt svigt fra samfundets side, som Manu Sareen, indvandrerkonsulent i Københavns Kommune og forfatter til en stærk bog om blandt andet generationskonflikter mellem herboende indvandrere, så rammende har formuleret det. De børn, som sendes afsted på lange ophold i forældrenes oprindelseslande, er ifølge Sareen nærmest umulige at få tilbage i en fornuftig integrationsproces. Det må ikke ske.

Bertel Haarder har som minister ansvar for både flygtninge, indvandrere og integration. Den del af hans politik, der handler om at begrænse antallet af flygtninge, som får adgang til landet, er urimelig hård. Den meget lave starthjælp (næsten halvdelen af kontanthjælpen), som VK-regeringen har indført for de flygtninge, som kommer hertil, er uanstændig. Når det er sagt, er det dog også fair at understrege, at Haarder som ansvarlig for integration har ført en mere konsekvent, sammenhængende og reel integrationspolitik end sine socialdemokratiske forgængere.

Den beskyttelse, som især piger med indvandrerbaggrund har fået mod arrangerede ægteskaber som følge af stramningerne af reglerne for familiesammenføringer, ser ud til at have positiv effekt. For få uger siden fremlagde Haarder så den konkrete udmøntning af det udlændingeforlig, som VK-regeringen, Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne blev enige om i efteråret – blandt andet mod overgrebene på børnene.

I lovforslaget indføres især ét kontroversielt tiltag – at børn, som har været på meget lange genopdragelsesophold, mister deres ret til at vende tilbage til Danmark. På overfladen ser det mærkeligt ud – det ligner en straf mod børnene – men loven handler i virkeligheden om at skære det ud i pap for de forældre, som sender deres børn afsted, at den slags får endog meget hårde konsekvenser. **Det signal skal tilsyneladende være endog meget hårdt – for at få den afskyelige forældreadfærd bremset.**

VEDLEGG 5

Publisert på www.bt.dk 25. april 2003

Minister: Samira skal hjem nu

Integrationsminister Bertel Haarder er ikke i tvivl. Han vil sætte en stopper for at somaliske børn, der er for danske, bliver sendt på genopdragelse i Afrika.

»Jeg var chokeret, da jeg læste om Samira i B.T. Hun skal hjem til Danmark – og svindlen med børnetilskuddene skal stoppes.« Det fastslår integrationsminister Bertel Haarder efter afsløringerne i B.T.

Ministeren havde i går et længerevarende møde med formanden, Ole Gammelby, og næstformanden, Steen DrejØ, for Børn- og Unge Udvalget i Kalundborg Kommune. Og budskabet er klart; de integrerede børn skal hjem, og tilskudssvindlen skal stoppes. »Nu må vi tage fat i forældrene. Børnene skal ikke flyttes rundt mellem forskellige lande, for at forældrene kan hæve børnetilskud flere steder. Skolerne skal med det samme meddele socialkontoret, hvis børnene ikke kommer i skole. Forældrene skal ikke modtage børneydelser, hvis børnene ikke er hjemme,« siger Bertel Haarder til B.T.

Dermed bakker ministeren Kalundborg Kommune op. »Det er godt, at kommunen gør noget,« siger Haarder, »integrationen går helt galt, hvis næste generation ikke har mulighed for at have en normal hverdag i det danske samfund. De forældre, der forhindrer det, skal straffes.«

Ole Gammelby er glad for støtten: »Det er godt, at vi nu i samarbejde med ministeriet kan gå videre med de sager, vi har i kommunen. Vores problemer er ikke enestående. Flere kommuner har henvendt sig til os for at høre, hvordan vi tackler problemerne med de somaliske børn, der bliver sendt frem og tilbage.«

Bertel Haarder er klar over, at de seks sager i Kalundborg Kommune ikke er de eneste. Svindlen med børnetilskuddene i nogle somaliske kredse er et større problem end først antaget, og flere og flere kommuner melder sig med problemer lig dem i Kalundborg. »Jeg ved, det er et omfattende problem. Og det skal stoppes. Vi må finde nogen sanktionsmuligheder over for de forældre, der udnytter deres børn for få mest mulig kontanthjælp.

Netop i disse dage arbejder Integrationsministeriets jurister i samarbejde med Socialministeriet og Beskæftigelsesministeriet på at finde forslag og anvisninger til, hvordan det omfattende svindleri kan stoppes.«

Bertel Haarder kan ikke endnu præcisere, hvilke forslag jurister kommer frem til.

Repræsentanterne fra Kalundborg Kommune og Bertel Haarder har drøftet muligheden for at få Samira hjem – og de er ikke i tvivl, hun skal hjem hurtigst muligt.

Både kommunen og Integrationsministeriet vil prøve at finde den 14-årige pige i Somalia. »Samira er en frygtelig historie. Hun er indbegrebet af vellykket integration – en integration hun er blevet straffet for. Forældrene skal hente hende hjem hurtigst muligt, ellers trækker vi i kontanthjælpen – og den tossegode danske stat skal ikke betale for billetterne. Hvis forældrene ikke gør det, trækker vi beløbet i børnetilskuddet,« siger Bertel Haarder.

Sagen kort

B.T. har den sidste uge afsløret svindel med børnetilskud blandt somaliere i Danmark. De somaliske børn bliver taget ud af skolen i flere måneder og sendt til fiktive forældre i England. Derefter kan forældrene modtage børnetilskud i både Danmark og England.

Hvis børnene bliver »for danske«, sendes de på genopdragelse i Somalia. 14-årige Samira er en af de piger. En integreret, velfungerende pige, som mod sin vilje blev tvunget til Somalia af hendes forældre i juni 2002.

VEDLEGG 6

(Føljetong over tre dager, vår merknad)

Publisert på www.informationen.dk 30.desember 2003

For dansk for Danmark

Av Charlotte Aagaard

Sidste efterår blev den 12-årige Aisha Mohammed Yusuf fra Stenlille bortført til genopdragelse, omskæring og tvangsægteskab i Somalia. Ingen i Danmark kunne beskytte eller hjælpe hende

Det er først, da Aisha går om bord i flyet i Abu Dhabi International Airport, at det går op for hende, at noget er helt galt.

Flyet er fyldt med sorte mennesker. Som hende selv.

Det er i det øjeblik, at den 12-årige danske skolepige forstår, at hendes mor har løjet for hende. Hun er ikke på vej hjem til skolen, veninderne og sin danske landsby. Hun er på vej til Somalia. Og så falder den næste bombe.

Du skal til Somalia for at besøge din rigtige far, siger hendes mor. Vil du ikke gerne det? Og så afslører Aishas mor en hemmelighed, hun har vogtet nidkært over i syv år.

Hun og hendes mand er slet ikke Aishas forældre. Amina er Aishas faster og Mustafa hendes onkel. Aishas forældre, Samia og Yusuf, blev skilt, da Aisha var ganske lille, og for at hjælpe sin bror Yusuf, tilbød Amina at tage Aisha og hendes to yngre søskende med til Danmark, da hendes egne børn blev familiesammenført i august 1996.

Aminas afsløring bekræfter en nagende mistanke, som den kvikke 12-årige skolepige længe har haft, og som hun flere gange har luftet hjemme i den lille vestsjællandske stationsby Stenlille. Men Amina og Mustafa har hver gang beroliget hende og bedyret, at alle familiens ti børn skam er deres egne. På kommunen er de ansatte dog ikke så sikre. Aisha og to af hendes søskende ser unægtelig anderledes ud end resten af familien. Men Stenlille Kommune gør ikke noget ved sagen. Uanset hvordan det nu hænger sammen rent biologisk, er det jo Amina og Mustafa, der har ansvaret for og besværet med at opdrage alle ti børn.

Og problemer er der nok af med familien Farah, der i november 1996 valgte at slå sig ned i den lille vestsjællandske landkommune.

På Hovedgaden fandt de ly i en billig, men faldefærdig lejlighed skråt over for pølsevognen med gratis kaffe og Stenlille Station.

11 mennesker stuvet sammen på 100 kvadratmeter kan i sig selv være en opskrift på kaos og konflikter. Dertil kommer problemerne med at få integreret en familie, hvor de voksne det meste af tiden er på bistand, aldrig har lært ordentlig dansk, og hvor der gang på gang opstår konflikter omkring børnenes deltagelse i lejrskoler og helt almindelige skoleaktiviteter som musik og idrætsundervisning. Allerede i efteråret 1997 får familien Farah tildelt en hjemme hos-pædagog, som besøger dem flere gange om ugen for at hjælpe både med integrationen og familiens mange konflikter.

Familien Farahs problembarn er den charmerende og alt for selvstændige Aisha, der i stigende grad gør oprør mod Amina og Mustafas somaliske livsstil.

Da den kønne Aisha med mandeløjnene og det smukke hår kommer i puberteten, spidser konflikterne til. Trods kommunens tætte kontakt til familien, får hun stadig flere tæsk.

Aisha er ganske enkelt ved at blive for dansk. Hun klæder sig ikke i somalisk tøj og nægter at gå med slør. Hun insisterer på at gå i lange bukser og sweatshirts som sine jævnaldrende danske veninder. Og derhjemme er der konstante konflikter, ikke bare om påklædning og opførsel, men også fordi Aisha konstant udfordrer Amina og Mustafas autoritet og for eksempel nægter at tage skoene af indendørs. Men det værste er nok, at hun omgås både drenge og piger på Stenlille Skole. Den slags problemer har Amina og Mustafa ikke med deres andre børn. Aishas storesøster, Yasmin, går eksempelvis altid med tørklæde og adlyder forældrenes ordrer uden at kny.

Aisha derimod er velformuleret, fræk og gør oprør. Belønningen er bank. Mange bank. Flere gange er det så slemt, at Aisha beder om hjælp hos kommunen. Den 10. april sidste år kan hun ikke klare mere.

Selv om konsekvenserne er uoverskuelige, og ensomheden uendelig, beder den 11-årige pige indtrængende Stenlille Kommune om at hjælpe hende med at komme væk fra familien, væk fra de konstante konflikter og væk fra volden.

Nu er tvangsfjernelser ikke noget, Stenlille Kommune griber til særlig tit. Det er en mulighed, der betragtes som den allersidste udvej, når alt andet, rådgivning, hjemme hos-pædagog og trusler om tvangsfjernelse er forsøgt.

Det er et skridt, som der skal være endog meget alvorlige grunde for at tage. Som for eksempel gentagen og umådeholden vold over for en pige på 11 år.

I Aishas tilfælde er socialforvaltningen ikke i tvivl. Alt er prøvet. Uden effekt. Aisha skal have hjælp og flytter i sikkerhed på døgninstitutionen Bakkegården ved Jyderup.

Bruddet med familien er totalt i de første måneder, hvor Aisha bor sammen med syv andre børn, knap 20 kilometer nord for sit hjem. Hun knytter sig især til en af Bakkegårdens kvindelige pædagoger, der tager sig meget af hende hen over sommeren.

I efteråret begynder Aisha imidlertid at savne sin egen familie, især sine små søskende, som hun er meget bekymret for. Hun er bange for, at de ikke har det godt hjemme i Stenlille. Hun er bange for, at de også får bank.

Aisha beder om at få lov til at komme hjem på weekend. Kommunen synes, det er vigtigt, at hun holde kontakten til sin familie.

To gange kommer Aisha hjem på weekendbesøg, men besøgene går ikke særlig godt. Mustafa er fortsat meget utilfreds med Aishas danske opførsel og utilfreds med, at hun ikke vil gå med tørklæde. Det generer også Mustafa, at der bliver afholdt fester på Bakkegården, og at Aisha bor sammen med både piger og drenge.

Amina er mest utilfreds med, at Aisha ikke bor hjemme hos hende og Mustafa, hvor de kan holde øje med hende.

Både Amina og Mustafa fortæller efter et af weekendbesøgene kommunen, at de er bekymrede for Aisha. Især over, at hun er begyndt at ryge, mens hun har været på Bakkegården. De er ikke sikre på, at de kan vænne hende af med rygningen igen og nægter på det bestemteste at give hende lov til at ryge inde i lejligheden.

Selv føler Aisha sig alene og keder sig sammen med familiens små børn. Alligevel vil hun nogle uger senere meget gerne hjem på efterårsferie.

Stenlille Kommune er bekymret over at overlade hende til familien i så lang en periode, men Aishas overtalelsesevner er gode. Og hun er ikke selv bange for at skulle tilbringe 10 dage i Stenlille. Hun føler sig temmelig sikker på, at hun ikke vil blive udsat for vold igen. Det vil jo blive opdaget af personalet på Bakkegården, hvis hun kommer tilbage med blå mærker. Efter hun er flyttet hjemmefra, er det psykiske pres også blevet meget mindre. Aisha føler sig stærk og fortrøstningsfuld. Stenlille Kommune giver Aisha et nødnummer med i lommen, som hun kan ringe på dag og nat, hvis

hun skulle få problemer.

Allerede fredag den 11. oktober, på efterårsferiens første dag, ringer Amina til sin arbejdsgiver, hvor hun er i aktivering og siger, at hun er nødt til at blive hjemme på grund af et sygt barn.

Senere samme dag er det Aishas storesøster, den 18-årige Yasmin, der først præsenterer sin nu 12-årige lillesøster for ideen om at tage til Amsterdam og besøge Aminas bror og hans familie.

Hele efterårsferien ligger foran dem og udsigten til at se et fremmed land, gå i butikker og møde sine fætre og kusiner er en større fristelse, end Aisha kan modstå.

Amina og Mustafa er straks med på ideen og beder en af deres venner om at køre dem den halvanden time lange tur ind til Københavns Hovedbanegård, så de kan købe billetter til Holland. Begeistret pakker pigerne til turen og allerede næste dag begynder eventyret. Det er første gang, Aisha skal rejse til et fremmed land, siden hun som seksårig kom til Danmark.

Stemningen er høj, da Amina, Yasmin og Aisha går om bord i Eurocitytoget med kurs mod Amsterdam via Rødby-Puttgarden og Hamborg. Mustafa bliver hjemme med resten af børnene.

Amsterdam er imidlertid kun det første trin i Amina og Mustafas plan. Vel ankommet til Amsterdam køber Amina og hendes bror i al hemmelighed to flybilletter med Royal Dutch Airlines KLM til Mogadishu over Abu Dhabi og en enkeltbillet tilbage til København. Den er til Yasmin, som ikke skal med til Afrika.

Aisha er optaget af sine hollandske fætre og kusiner og opdager ingenting.

Da Amina og pigerne efter en uge hos familien i Amsterdam, skal flyve hjem til Danmark fra Schiphol Airport, meddeler Amina pludselig, at der ikke er plads til mere end én i flyet til København. Den plads skal Yasmin have. Hun skal tilbage til sit gymnasium. Amina selv og Aisha skal vente på en anden forbindelse hjem. Aisha accepterer de pludselige ændringer, også da de mange timer senere mellemlander i Abu Dhabi i de Forenede Arabiske Emirater, hvor Amina har arrangeret, at de kan overnatte to nætter hos nogle af hendes bekendte.

Det er først, da de træder ind i flyet i Abu Dhabi med alle de sorte passagerer, at alarmklokkerne ringer og Aishas verden for altid bliver en anden.

Da flyet lander i Mogadishu International Airport er det blevet torsdag den 24. oktober. Dag ét i et mareridt, der skal vise sig at være langt værre end noget, Aisha nogensinde har forestillet sig. I lufthavnen venter Aishas rigtige far Yusuf og hendes bedstefar Abu Mohammed. Velkomsten fra Abu Mohammed er alt andet end hjertelig. En af de første kommentarer til barnebarnet fra Danmark lyder: »Hvordan er det, du ser ud? Du ligner jo en luder.«

Publisert på www.informationen.dk 2.januar 2004

"Du ligner jo en luder"

Av Charlotte Aagaard

»Hvordan er det, du ser ud? Du ligner jo en luder.«

Sådan lyder den alt andet end hjertelige velkomst, som 12-årige Aisha fra Stenlille får af sin farfar, Abu Mohammed, da hun og hendes faster Amina for første gang i seks år sætter deres ben på somalisk jord. Det er torsdag den 24. oktober sidste år. Dag ét i Aishas mareridt.

Så snart den kønne vestsjællandske pige er landet i familiens hus uden for Mogadishu, hvor hendes far og hans nye kone også bor, får Aisha besked på omgående at skifte sine bukser og t-shirt ud med en mere anstændig påklædning. Hun får udleveret en traditionel somalisk kjole og tørklæde og besked på at bære begge dele, så længe hun er gæst i sin bedstefaders hus.

Aisha kan ikke huske ret meget fra sin tidlige barndom i Somalia, men sin far Yusufs ansigt kan hun godt huske. Selv om han sjældent var hjemme, da hun var lille. Yusuf var soldat under den somaliske

borgerkrig og blev efter nogle år skilt fra Aishas mor, Samia, der tilhørte en anden klan. Derfor voksede Aisha op hos faster Amina og onkel Mustafa, der tog hende med til Danmark i august 1996, hvor hun og hendes to søskende voksede op i den tro, at Amina og Mustafa var deres forældre og familiens syv øvrige børn deres biologiske søskende.

Aisha er glad for at møde sin far igen, men det fattige og støvede Somalia er hun ikke begejstret for. Hun synes, at det meste omkring hende er beskidt, ulækkert og ubehageligt. Langt værre end hendes egen families faldefærdige lejlighed i den efterårsmørke landsby Stenlille. Pludselig virkede de tre rum på Hovedgaden som ren luksus. Trods det revnede tapet, det bulede linoleum i køkkenet og de mange mennesker på alt for lidt plads.

Efter nogle dage i Abu Mohammeds hus gør faster Amina klar til at rejse tilbage til Danmark. Men så kommer chok nummer tre på ganske få dage. Aisha får besked på, at hun ikke skal med hjem. Den 12-årige skolepige skal blive alene tilbage i Somalia, i Abu Mohammeds hus. Hun skal blive der i et halvt års tid. Så vil Amina komme tilbage og hente hende. Hvis hun altså opfører sig ordentligt. Ellers skal hun blive længere.

Amina vil have, at Aisha skal lære Koranen, sit land og sin kultur at kende, så hun forstår, hvor hendes rødder er, og hvordan man skal opføre sig. Hun vil have Aisha ud af det dårlige selskab, som niecen efter Aminas mening er kommet i hjemme i Danmark. Hun vil have, at Aisha skal lære sin far at kende igen, lære at skrive somali og lære, hvordan en ærbar ung pige klæder sig og opfører sig, så hun holder op med at kaste skam over sin familie.

Aishas protester og gråd gør intet indtryk, hverken på faster Amina eller farfar Abu Mohammed. Hun tigger om at få lov at rejse med hjem til Danmark, hjem til veninderne, skolen, kammeraterne og friheden, hjem til Bakkegården og Marianne, der havde været så sød mod hende i den første svære tid på børnehjemmet.

Amina svarer med en lussing. Aisha har været uartig. Derfor skal hun blive. Amina gør kort proces, og den 28. oktober rejser hun tilbage til Danmark, efterladende en chokeret 12-årig, alene i et land hun ikke kender og blandt mennesker, hun kun har kendt i ganske få dage. Uden penge og papirer. Amina synes, at hun gør det rigtige for Aisha.

For Aisha er blevet for dansk. For dansk til Danmark.

Hjemme i Danmark har Stenlille Kommune været i alarmberedskab i 14 dage. Allerede tirsdag den 15. oktober, få dage inde i efterårsferien, ringer Aminas arbejdsgiver første gang. Amina er i to dage ikke mødt op til sit aktiveringsjob. Kommunens jobkontor aner ikke, hvorfor Amina er udeblevet og ringer til familien Farahs lejlighed på Hovedgaden. Amina er ikke hjemme lige nu, siger hendes mand Mustafa. Om eftermiddagen mener han, at Amina er taget til Århus sammen med Aisha for at besøge en af Aminas veninder.

Jobkonsulenten er nu blevet meget mistænksom. Hun tror ikke på ham, tager resolut sin frakke på og begiver sig de 200 meter hen ad gaden til familien Farahs hus. Mustafa virker stresset og siger, at han ikke ved, hvor Amina og Aisha er. Men de kommer hjem i løbet af tre-fire dage, lover han. Jobkonsulenten må gå med uforettet sag.

I løbet af efterårsferien ringer Aminas arbejdsgiver gentagne gange til Stenlille Kommune, som igen ringer til Mustafa, der fastholder, at han ikke ved, hvor hans kone og Aisha er.

Om tirsdagen den følgende uge, mens Amina og Aisha mellemlander i De Forenede Arabiske Emirater på vejen til Somalia, kommer Aishas fire et halvt år gamle fætter til at tale over sig. Ahmed fortæller en af pædagogerne i Stenlille Børnehaven, at hans mor er rejst, og at hans far ikke vil have, at politiet får noget at vide om det.

Børnehaven ringer straks til kommunen og fortæller, hvad Ahmed har sagt. Samme dag ringer Aishas skole og fortæller, at hun ikke er mødt efter ferien.

Ud over Mustafa aner ingen, hvor Aisha og Amina er blevet af. Og han vil ikke fortælle det. Efterhånden blinker alle alarmknapper.

Dagen efter standser kommunen udbetalingen af kontanthjælp til Amina, der tilsyneladende ikke længre står til rådighed for det danske arbejdsmarked. Men uden held.

Fredag den 25. oktober, to uger efter at den 12-årige pige er forsvundet, beslutter Stenlille Kommune at gå til Ringsted Politi, hvor sagen lander på kriminalinspektør Erik Andersens skrivebord. Stenlille Kommune har bedt politiet efterlyse den kønne somaliske pige. Erik Andersen taler med Stenlille og sender omgående en efterlysning ud via Interpol.

I Abu Mohammeds hus er Aishas mareridt kun lige begyndt. Som familiens ubestridte overhoved har Abu Mohammed allerede besluttet, hvordan Aisha skal tæmmes.

Som de allerfleste somaliske piger er Aisha blevet omskåret som lille. Men det har åbenbart ikke været tilstrækkeligt. Derfor har Abu Mohammed besluttet, at Aisha skal genomskæres og giftes hurtigst muligt.

Selv om hun kun er 12 år, har han fundet en passende ægtemand til hende og aftalt både bryllup og brudepris med hendes kommende svigerfamilie. Fem kameler og fem geder er den pris, som Abu Mohammed har vurderet, at den smukke, men alt for frigjorte skolepige fra Stenlille kan indbringe. Men så får hun også en god, erfaren mand, der kan sætte hende på plads. Tolv år gammel er Aishas Mohammed Yusufs skæbne besejlet. Hun skal giftes og have børn med en »ulækker gammel mand på 40 år«. En mand, som hun aldrig før havde set. Men først skal hendes omskæring bringes i orden, så hun er værdig til at møde sin kommende mand.

I huset uden for Mogadishu er Abu Mohammeds ord lov. Og normalt ville ingen af hans børn eller børnebørn vove at sige ham imod. Men denne gang er han gået for vidt. Mener Aishas far, Yusuf. Han mener hverken, at Aisha skal omskæres, giftes eller tvinges til at blive i Somalia. Aisha skal hjem til Danmark. Det er det bedste for hele familien, mener han.

Abu Mohammed er rasende over sin søns indblanding. De to skændes voldsomt. Aishas far synes, at hele planen med at sende Aisha til Somalia er en rigtig dårlig idé. Han vil have, at Abu Mohammed skal give Aisha lov at rejse tilbage til Danmark, men farfaderen er ubøjelig. I raseri begynder Abu Mohammed at slå på sin voksne søn. Han banker løs på ham, så Yusuf til sidste trækker en pistol og truer sin egen far. Det får Abu Mohammed til at holde op med at slå. Men ikke til at ændre planer. Hverken med hensyn til omskæring, giftermål eller Aishas fremtid i Somalia.

Få dage efter kommer der en dame og »gør noget, der gør ondt« mellem Aishas ben. Bryllupsdagen bliver fastsat til slutningen af november.

I Stenlille er det pludselig en dag Amina, der tager telefonen, da jobkonsulenten ringer til Mustafa for at høre, om Aisha og Amina er dukket op. Jobkonsulenten skynder sig sammen med en kollega hen til familiens lejlighed skråt over for stationen. Amina fortæller, at Aisha er på ferie sin far i Somalia og har det godt. Hendes far ville gerne se hende, så hun skal nok blive der et par måneder. Modvilligt finder Amina boarding cardene fra turen frem fra sin taske og viser dem til de to sagsbehandlere. Jo, jo, Aisha skal nok komme hjem igen.

Dagen før brylluppet beslutter Aisha far, at de skal flygte fra Abu Mohammeds hus. Aisha skal tilbage til Danmark. Yusuf mener, at den danske ambassade i nabolandet Etiopien må være det rigtige sted at søge hjælp. I Mogadishu er det ihvertfald umuligt, for her er den danske ambassade lukket. Problemet er bare, at Etiopiens hovedstad Addis Abeba ligger 1.200 kilometer inde i landet. I fugleflugtslinje vel at mærke. På landevej er der væsentligt længere.

Yusuf og Aisha får et lift på ladet af en lastbil med kurs mod Addis Abeba. En anstrengende flugt tilbage til Danmark er begyndt. Flere dage senere banker en udmattet og tydeligt chokeret 12-årig pige på porten til det danske generalkonsulat på Buna Road og tigger personalet om at hjælpe hende hjem til Danmark. Hjem til friheden, vennerne, skolen og børnehjemmet Bakkegården, hvor de var så søde mod hende i den første svære tid.

Publisert på www.informationen.dk 2.januar 2004

Oppgør i Sorø

Av Charlotte Aagaard, Information, 3.januar 2004

En dag i slutningen af november banker en køn 12-årig pige på porten til det danske generalkonsulat på Buna Road i den etiopiske hovedstad Addis Abeba.

Det er Aisha Mohammed Yusuf fra den lille vestsjællandske stationsby Stenlille. Hun er udmattet, chokeret og på flugt. Fra genopdragelse, omskæring og tvangsægteskab i Somalia. I flere dage har hun rejst på ladet af en lastbil fra den somaliske hovedstad Mogadishu ved kysten til Addis Abeba, over 1.200 kilometer inde i landet. Og nu beder hun på klingende sjællandsk om hjælp til at komme hjem.

I første omgang er personalet på det danske konsulat noget tilbageholdende med at hjælpe den somaliske pige, der hverken har penge, pas, sygesikringsbevis eller andre dokumenter på sig, der kan bevise, hvem hun er. Det er først, da Aisha fisker en lille snavset lap papir op af lommen med nødnummeret til Stenlille Kommune frem, at stemningen vender. Den fik hun af sin sagsbehandler for seks uger siden. Det var dengang. I et helt andet liv, hvor hun troede, at hun bare skulle hjem og holde efterårsferie hos sin mor og far i familiens faldefærdige lejlighed skråt overfor Stenlille station. Det var dengang, Aisha troede, at det værste, der kunne ske hende, var, at hun fik endnu en omgang tæsk af den slags, som var så almindelige, indtil hun i april sidste år flyttede i sikkerhed på døgninstitutionen Bakkegården ved Jyderup. Aisha får lov at ringe hjem.

I Stenlille Kommune drager adskillige medarbejdere et lettelsens suk. Selv om det allerede er fire uger siden, det lykkedes kommunen at finde ud af, at Aisha var blevet sendt på genopdragelse i Somalia, har hverken Stenlille Kommune eller Ringsted Politi været i stand til at hjælpe hende. Og Aisha har ikke været i stand til at ringe hjem. Før nu.

Det var Yusuf, der blev Aishas redning i Mogadishu. Yusuf – hendes biologiske far, som hun først midt under bortførelsen fra Danmark havde fået at vide, at hun havde. Det var Yusuf, der hjalp hende med at flygte fra bedstefader Abu Mohammeds hus. Yusuf brød ikke sig om den genopdragelsesplan, som Aishas faster og onkel havde undfanget hjemme i Stenlille. Aisha hørte hjemme i Danmark, mente han. Det var det bedste for alle parter.

Så da Abu Mohammed bekendtgjorde, at han havde fundet opskriften på, hvordan den alt for frigjorte og alt for danske pige, skulle tæmmes, havde Yusuf Mohammed Yusuf talt sin far midt imod. Først skulle Aisha omskæres nok en gang. Den omskæring, som var blevet gennemført, før Aisha kom til Danmark i august 1996, havde tydeligvis ikke været grundig nok. Og bagefter skulle hun hurtigst muligt giftes bort til en mand, som Abu Mohammed havde valgt. En ulækker mand på 40 år, som Aisha senere beskrev ham. Pris: fem kameler og fem geder. Aishas fremtid var besejlet. Indtil Yusuf dagen før brylluppet trodsede sin almægtige fars vilje og hjalp Aisha på flugt. Uden ham var hun aldrig sluppet ud af Abu Mohammeds og sin kommende ægtemands klør. Uden ham var hun formentlig aldrig kommet tilbage til Danmark. I stedet ville hendes liv ville være blevet giftermål, hårdt arbejde og et ukendt antal børnefødsler for en mand næsten 30 år ældre end hun selv.

Mandag den 9. december 2002 vinker Aisha farvel til sin far i Bole International Airport og går om bord i Ethiopian Airlines Boeing 767 direkte til København. To måneder efter hendes faster lokkede hende ud af landet.

Da ET 714 lander i Kastrup Lufthavn, er både Stenlille Kommune og Ringsted Politi mødt op for at hente Aisha. De frygter, at faster Amina og onkel Mustafa eller andre vrede klanmedlemmer skal dukke op. Aisha har trods alt krænket sin families ære ved at stikke af fra et planlagt ægteskab. Men heldigvis sker der ingenting.

Frygten for Aishas sikkerhed får imidlertid Stenlille kommune til at beslutte, at det ikke er sikkert at sende hende tilbage til Jyderup, hvor hun havde boet siden tvangsfjernelsen. De finder et andet børnehjem langt fra Stenlille.

Aisha er dybt lettet over være i sikkerhed i Danmark, men også meget rystet og mærket af alt det, hun har været igennem i Somalia. Det er først nu, hvor hun er hjemme i Danmark igen, at hun tør betro

nogen, hvilket mareridt hun har været igennem. Både sagsbehandleren i Stenlille, politiet i Ringsted og senere retten i Sorø får en detaljeret beretning om, hvordan Amina bortførte hende til Somalia, hvordan hun på vejen derned fandt ud af, at hendes faster og onkel i Danmark ikke var hendes rigtige forældre, hvordan hun mødte sin rigtige far og farfar i Mogadishu, hvordan hendes faster efterlod hende der blandt fremmede, hvordan hun skulle genopdrages, hvordan hun blev omskåret, og hvordan bedstefar Abu Mohammed i al hast fandt en ægtemand til sit danske barnebarn. Og om flugten dagen før brylluppet.

Både Stenlille Kommune, Ringsted Politi og anklager Ellen Agerskov er i tvivl om, hvordan de skal gå videre med sagen. Ingen dansk domstol har tidligere behandlet en sag, hvor et barn som det offentlige har ansvaret for, bliver bortført til et andet land, mod sin vilje bliver efterladt hos fremmede, bliver omskåret og tvunget til ægteskab som 12-årig. Sagen er unik. Både på grund af den manglende retspraksis, men også fordi den danske lovgivning anno 2002 ikke omfatter forbrydelser, der er begået i Somalia. Med mindre forbrydelserne også er strafbare der. Og det er hverken omskæring eller tvangægteskab på det tidspunkt, hvor Amina og Mustafa sender Aisha til Somalia.

Kriminalinspektør Erik Andersen og anklager Ellen Agerskov er relativt hurtigt klar over, at det vil være muligt at retsforfølge Amina og Mustafa for bortførelse samt for unddragelse af forældremyndigheden. Den tilhører nemlig Stenlille Kommune, efter Aisha i foråret 2002 blev tvangsfjernet. Politiet overvejer om straffelovens almindelige voldsparagraf måske kan anvendes til at retsforfølge Amina og Mustafa for medvirken til omskæring, men ender med at afstå, fordi de ikke kan bevise, at Amina og Mustafa vidste, det ville ske.

Stenlille Kommune har sendt Aisha til undersøgelse på Rigshospitalets Center for Voldtægts ofre, der også har forstand på omskæring. Gynækologerne bekræfter, at Aisha er blevet omskåret og syet, men kan ikke med sikkerhed afgøre, hvornår det er sket. Selv om Aishas forklaringer til de sociale myndigheder, politiet og under det indledende grundlovsforhør er nøjagtig ens, og alle kontrollerbare detaljer har vist sig at stemme, mener politianklager Ellen Agerskov ikke, at Aishas forklaring er nok i retten. Den skal bakkes op af et uomgængeligt teknisk bevis. Og dertil kommer problemet med at bevise, at faster Amina og onkel Mustafa vidste, at Aisha skulle omskæres og tvangsgiftes under sit ophold i Somalia. Under grundlovsforhørene har de begge bedyret, at de intet vidste om den del af sagen.

Efter lange overvejelser beslutter Ringsted Politi at satse på det sikre. Torsdag den 22. maj 2003 anholder og sigter politiet den 43-årige Amina Mohammed Abdi og den 44-årige Mustafa Mohammed Ali fra Stenlille for overtrædelse af Straffelovens paragraf 261 stk. 2 om bortførelse og paragraf 215 stk. 2 om unddragelse af forældremyndigheden.

Dagen efter bliver de to varetægtsfængslet af Retten i Ringsted. Retsopgøret om Aishas mareridt i Mogadishu er på vej.

Tre en halv måned senere, onsdag den 3. september 2003, er retten i Sorø under forsæde af dommer Linda Lauritsen klar til at behandle sagen om Aishas bortførelse.

For Amina og Mustafa står hele deres fremtid på spil. Strafframmen for frihedsberøvelse er helt op til 10 år, og der ud over har anklager Ellen Agerskov begæret Mustafa udvist af Danmark. Stenlille Kommune har krævet erstatning for udgifterne til Aishas hjemrejse fra Etiopien, mens bistandsadvokat Dorthe Fuglsang har anmodet om en erstatning til Aisha på 25.000 for den tort, hun har lidt under sit ophold i Somalia.

Hjemme i familiens lejlighed i Stenlille har Aishas storesøster Yasmin på 19 allerede i månedsvis været mor for sine otte mindre søskende. Men den situation er ikke holdbar i længden. Amina har siden de indledende grundlovsforhør ændret forklaring. Dengang var de ifølge Amina enige om at sende Aisha på genopdragelse i Somalia. Nu hævder Amina, at det var hende, der alene tog den skæbnesvangre beslutning. Mustafa forklarer flere gange, at han intet vidste om, at Aisha skulle til Somalia. Han troede, at Aisha var taget med sin faster til Århus. En påstand, som de tre dommere ender med at forkaste som ganske utroværdig.

Aishas forklaring om begivenhederne i Somalia bliver afgivet for lukkede døre, fordi retten finder, at det vil være unødigt krænkende for Aisha at fortælle offentligt om de overgreb, hun var udsat for i

Somalia. Også rapporten fra Rigshospitalets Center for Voldtægtsofre bliver fremlagt for lukkede døre for ikke at krænke hende yderligere.

Den 5. september er de tre dommere nået til enighed. Både Amina og Mustafa bliver dømt efter anklageskriftet. Men af hensyn til Amina og Mustafas ni hjemmeboende børn, bliver dommen usædvanlig mild. 15 måneders fængsel til hver, heraf ni måneder betinget.

Og Mustafa får lov at blive i Danmark.

Både Amina og Mustafa bliver løsladt med det samme. De to en halv måneds fængsel, som mangler, kan de af hensyn til børnene afsone senere og på skift. Der ud over skal de betale sagsomkostningerne på i alt 110.000. Stenlille Kommune får tilkendt erstatning på 10.670 kroner – prisen for Aishas billet tilbage til Danmark.

Selv får Aisha ingenting.

Kun sin frihed.

Efter dommen forlader Amina og Mustafa jublende retsbygningen i Sorø.

Aftenposten 28.mars 2004-06-01

Sendes fra Norge for å gå på skole i Pakistan

Kanskje så mange som et par tusen barn med norsk statsborgerskap tilbringer store deler av sin skolegang i Paki-stan, der de hverken får opplæring i norsk eller i norske samfunnsforhold.

HALVOR TJØNN
Kharian-distriktet, Pakistan

Norsk.- Hei, jeg har norsk pass!

Det er en av elevene i den store skolegården som roper til oss. Rundt ham står en flokk med skolegutter i de aller første tenårene. - Ja, norsk pass, det har jeg også, roper en av de andre. Etter hvert stemmer de fleste i flokken i, mens tolken oversetter fra det lokale språket, punjabi: - Jo, vi har norske pass, nesten alle sammen.

Vi er midt i det som på folkemunne heter Little Norway, området rundt byen Kharian i Punjab-provinsen, et par timers kjøretur sørøst for Pakistans hovedstad Islamabad. Herfra kommer de aller fleste pakistanske innvandrerne til Norge.

I flere dager har vi trålet skolene i distriktet. Overalt finner vi elever som er født i Norge og som har norsk statsborgerskap. Tall fra den norske ambassaden i Islamabad viser at de kan være så mange som et par tusen.

Foreldrene har sendt dem til Pakistan for å gå på skole. Enten bor de hos slektninger i Pakistan, eller moren bor med barna i Pakistan mens far arbeider i Norge. Mange av de barna vi treffer har gått på skole i Pakistan helt fra første klasse. Andre forteller at de har gått første eller andre klasse i Norge, og at de deretter er sendt til Pakistan.

Ingen registreringsplikt

Hitil er det ingen norske myndigheter som for alvor har beskjeftiget seg med strømmen av norskpakistanske barn som sendes til foreldrenes opprinnelige hjemland for å tilbringe barne- og ungdomstiden der. Men tall fra den norske ambassaden i Pakistan mer enn antyder at dette dreier seg om mange barn. Ambassaden understreker at den ikke har noen nøyaktige tall for hvor mange personer med norsk statsborgerskap som oppholder seg i Pakistan. Dette fordi det ikke eksisterer noen registreringsplikt for norske statsborgere i utlandet.

Omtrentlige anslag går likevel ut på at det til enhver tid oppholder seg mellom 3000 og 4000 norske statsborgere i Pakistan. De fleste av dem er under 16 år. Det vil si at det til enhver tid kan oppholde seg et par tusen barn med norsk statsborgerskap i Pakistan på permanent basis, får Aftenposten opplyst fra ambassaden.

Snakker ikke norsk

Under en rundreise i Little Norway-distriktet nylig, fant Aftenposten at barna som har foreldre i Norge og/eller norsk statsborgerskap stort sett har én ting til felles: De snakker så godt som ikke norsk. Enkelte av dem vi møter kan svare på enkle spørsmål på norsk; som hvor gamle de er og hva de heter. Vanligvis er dette barn som har gått et par år på norske skoler. Men de barna som er født i Norge og som ble sendt til Pakistan før de begynte i norsk skole, snakker eller forstår stort sett ikke norsk i det hele tatt. Når de som 14- 15- eller 16-åringer kommer tilbake til Norge, vil mange av dem etter alt å dømme bli å regne som førstegenerasjons innvandrere, til tross for at de er født i Norge og har norsk pass.

De har glemt å snakke norsk

- Jeg savner snøen i Norge, erklærer 12 år gamle Fakhra på punjabi. Hun ble sendt hit fra Norge for fire- fem år siden.

HALVOR TJØNN, Aftenposten 28.mars 2004

Vi treffer Fakhra på en av skolene i Kharian-distriktet i Punjab. De fleste pakistanske innvanderne i Norge stammer herfra. Og hit sender mange av dem barna sine for at de skal få en pakistansk oppdragelse, før de som 15-16 åringer hentes tilbake til Norge.

I likhet med de fleste av sine medelever hverken snakker eller forstår Fakhra noe særlig av språket i det landet hun er født. Etter å ha tilbragt de første leveårene i Norge, ble hun sendt tilbake til Pakistan. Hun svarer på punjabi når vi spør henne om hva hun synes om den pakistanske skolen sammenlignet med den norske.

- I Norge var det mer lek. Her er det mer alvor. Vi lærer mye mer her, forteller hun.

Storebror i Norge

I alt har Fakhra seks søsken, og alle har norske pass. - Storebroren min bor i Norge, men alle vi andre søsken bor her. Moren vår bor også her sammen med oss, men far bor i Norge.

- Men hvor vil du helst bo?

- Når jeg er ferdig med skolen, skal jeg reise tilbake til Norge. Da blir jeg i Norge for bestandig, svarer Fakhra.

Rektor på skolen forteller at det er et hundretalls barn ved skolen. - De fleste er født i Norge, men vi har også barn som er født i Danmark, Tyskland og Sverige. Jeg ser at dere er noe skuffet over at barna dere treffer ikke snakker norsk. Vi på vår side har det motsatte problem, nemlig at barna bare snakker punjabi, og ikke urdu, Pakistans offisielle språk, sier hun.
Reiser etter skolen

Noe annet enn punjabi kan heller ikke 14 år gamle Perveen, som vi også treffer ute i skolegården. Hun forteller at bestefar, bestemor og en av onklene bor i Norge. - Pakistan er mye varmere og mye vakrere enn Norge. Men jeg vil dra til Norge fordi nesten hele familien min bor der. Her er vi bare for å få utdanning. Etter utdannelsen reiser alle til Norge, forteller hun.

- Men siden foreldrene dine ikke bor i Norge, har du vel ikke norsk pass. Hvordan skal du komme deg til Norge?

Perveen blir et øyeblikk stille, og hun føler seg litt brydd. Men så betror hun oss: - Jeg har en fetter i Norge. Han har allerede sagt at han vil gifte seg med meg.

- Hva vil du arbeide med når du kommer til Norge?

- Det vet jeg ikke. Jeg vet bare at så snart jeg er ferdig på denne skolen, gifter jeg meg og drar til Norge.

Rektor overhører samtalen. Hun er ikke overrasket over det som blir sagt: - Etter at barna er ferdig med utdannelsen, bestemmer foreldrene hvem barna skal gifte seg med. Svært ofte dreier det seg om en kusine eller en fetter. På den måten får stadig flere unge innen samme familie visum og opphold til Vesten. Slik har det fungert helt siden utvandringen begynte fra dette området for 30-40 år siden, slår hun fast.

Skolen er etter alt å dømme, målt også med norske øyne, en relativt velfunksjonerende skole. Men drar man lenger ut på landsbygda, finner man de fattige landsbyskolene. Undervisningen foregår ofte i friluft, ettersom det ikke er klasserom til alle elvene.

Bor hos slektninger

To av dem vi treffer ved en slik landsbyskole, er Shafiq og Thandi, en gutt og en jente som forteller at de har nesten hele familien i Norge. Hvor i Norge familien bor, er vanskelig for dem å forklare, men vi forstår at det kan dreie seg om en liten by på Østlandet. Når vi snakker til dem på norsk, svarer de ikke.

- Vi snakket litt norsk den gang vi bodde i Norge, forteller de til tolken. - Men nå har vi bodd her så lenge at vi har glemt alt, legger de til.

De to forteller at både mor og far bor i Norge. Selv bor de hos en tante og onkel i landsbyen like ved. Overfor tilfeldige besøkende fra Norge er de sky og stirrer helst ned i bakken. På spørsmål om hvorfor de to bor her, mens foreldrene bor i Norge, svarer de forsiktig: - Foreldrene våre mente at det var best for oss å gå på skole her i Pakistan.

(Navn og enkelte fakta i denne artikkelen er endret for å anonymisere intervjuobjektene.)

- Engelsk viktigere enn norsk

Høyskolelektor Naushad Ali Qureshi forstår norskpakistanske foreldre som sender barna sine til Pakistan for skolegang.

HALVOR TJØNN, Aftenposten 29.mars 2004

Norsk lite viktig. Høyskolelektor Naushad Ali Qureshi, som underviser i sosialt arbeid ved Høgskolen i Finnmark, sier til Aftenposten at han tidligere har kjent mange pakistanere som har sendt sine barn tilbake til hjemlandet for å gå på skole. I den globale sammenheng er norsk et provinsielt språk, sier han.

- Men ser ikke norske statsborgere det som et problem at barna deres ikke lærer norsk?

- Nei, de fleste som sender barna til utenlandske skoler gjør ikke det. Her må man huske på at norsk i den globale sammenheng er et svært lite språk. Det er viktigere å lære engelsk. Når man kommer tilbake til Norge, kan man både studere og arbeide her uten nødvendigvis å kunne norsk. Bare se på Melodi Grand Prix! Der er norsk for lengst byttet ut med engelsk. Det angir hvilken vei utviklingen går, sier Qureshi.

Han tror at noe av konsekvensen av innvandringen til Norge vil bli at engelsk med nødvendighet etter hvert vil erstatte norsk som felles kommunikasjonsspråk i mange sammenhenger.

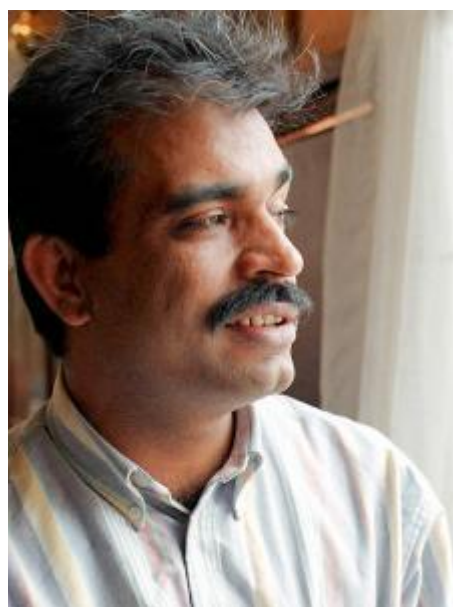
Et oppblåst problem

Også den tidligere Arbeiderparti-politikeren og stortingsrepresentanten Shahbaz Tariq sier at han kjenner til tilfeller der norsk-pakistanere har sendt sine barn til utlandet. - Men det er neppe snakk om særlig mange, sier han.

- Dette problemet blåses opp til ukjennelige dimensjoner, mener Tariq.

Han sier at han, dersom han i dag hadde mindreårige barn, ville ha sendt sine barn til utlandet. For det første stilles ikke tilstrekkelige ressurser til rådighet for minoritetsspråklige i norsk skole. Et annet ankepunkt er KRL-faget der kristendommen tillegges for stor vekt.

En annen fremtredende norsk-pakistansk politiker, som ikke vil navngis, sier til Aftenposten at det ofte forekommer at innvandrere sender sine barn tilbake til hjemlandet. - Man tror at barna skal komme tilbake til Norge med en god utdannelse, men faktum er at de kommer tilbake svært dårlig rustet. Skolesystemet påføres da store ekstra utgifter når disse skal tilbakeføres til det norske samfunnet, sier den norsk-pakistanske politikeren.

Ikke viktig. - Norsk er ikke et viktig språk å lære, mener høyskolelektor Naushad Ali Qureshi.
FOTO: Jensen, Karina

Stortingspolitikere er svært betenkt

- Foreldre som sender barna tilbake til hjemlandet for å gå på skole der, utsetter sine barn for en stor påkjenning, sier Karin Andersen, innvandrings-politisk talskvinne for SV.

HALVOR TJØNN, Aftenposten 29.mars 2004

Uavhengig av hverandre er både Fr.p. og SV i ferd med å rette søkelys mot innvandrere som sender barna tilbake til hjemlandet for skolegang.

Karin Andersen i SV sier til Aftenposten at et utvalg i partiet har sett på problemet, og man diskuterer hvorvidt det skal settes inn juridiske og økonomiske sanksjoner mot de foreldrene som ikke følger opp intensjonene i opplæringsloven.

Fremskrittspartiets Per Sandberg formulerer seg på denne måten: - Alle de barna som sendes til blant annet Pakistan for å gå på skole, skal før eller senere tilbake til det norske samfunnet. Ut fra hensynet til integrering er det som skjer uholdbart.

Også Libe Rieber-Mohn, rådgiver i Arbeiderpartiets fraksjon i Stortingets kommunalkomite, mener at norske statsborgere som skal bo i Norge har en forpliktelse til å lære sine barn norsk. - At noen innenfor enkelte etniske grupper sender sine barn ut av landet for at de ikke skal bli for norske, er klart uheldig.

Departementet advarer

Statssekretær Cathrin Bretzeg, som er ansvarlig for innvandring og integrering i Kommunaldepartementet, sier til Aftenposten at minoritetsspråklige barn kan få et vanskelig utgangspunkt i livet dersom de sendes tilbake til hjemlandet for å gå på skole.

- Dersom det er meningen at barna skal tilbake til Norge for å leve her på et senere tidspunkt, går de glipp av viktig opplæring og innføring i det norske samfunn og i norsk språk og kultur når de tilbringer store deler av barne- og ungdomstiden i et annet land, sier Bretzeg.

- Foreldrene til disse barna har her et stort ansvar og bør tenke nøye gjennom om det er det beste for deres barn å vokse opp i et annet land enn der de skal leve sitt voksne liv. Disse barna vil få et mye vanskeligere utgangspunkt i forhold til å få seg arbeid, ta videre utdanning og delta i samfunnet forøvrig enn om de hadde gått på norsk skole og vokst opp her.

- Statsråd Erna Solberg har tidligere antydnet at det bør være en sak for barnevernet når foreldre sender barna fra seg til utlandet. Er dette i dag en aktuell problemstilling?

- Jeg vil overlate dette spørsmålet til Barne- og familiedepartementet, som har ansvaret for barnevernet. Jeg tror barnevernets mulighet til å involvere seg i utlandet i dag er liten.

Barn sendes ut - og faller av

Osloskolene merker at enkelte barn tilbringer store deler av skolegangen i foreldrenes hjemland. Elevene henger igjen i undervisningen og faller utenfor sosialt.

HALVOR TJØNN, Aftenposten 31.mars 2004

Kunnskapsgap.- Noen av barna som sendes tilbake til foreldrenes hjemland for å gå på skole, klarer å hente inn igjen kunnskapsgapet som oppstår. Men åtte av ti barn klarer det ikke, sier rådgiver Hege Faust på Hellerud videregående skole. På denne skolen har rundt 40 prosent av elevene pakistansk bakgrunn.

Faust sier at de fleste som sendes tilbake til foreldrenes hjemland, returnerer til Norge når de skal begynne i åttende eller niende klasse. Dermed har de et svakt faglig grunnlag når de begynner i videregående. Faust har ikke noe tallmateriale som viser hvor mange de er.

- Men det er ikke sjelden at vi støter på slike elever, sier hun.

Ingen fortrinn

- Dessverre er det slik at det knapt forekommer at denne typen elever får faglige fortrinn på noe felt. Asiatiske skoler legger som kjent stor vekt på matematikk, men vi merker lite til det. I engelsk er de ofte nybegynnere når de kommer hit. Og kunnskaper i norsk har de nesten ikke, opplyser Faust. Hun understreker ikke minst at elevene som sendes ut av landet, tilvennes et sosialt mønster som er fjernt fra det som er gjengs i norsk skole. Særlig jenter som vender tilbake fra pakistanske skoler, er veldig sky. Selv om de arbeider hardt, vil de ha vanskelig for å få gode karakterer. Dette fordi norsk skole krever kritisk refleksjon fra elevene om de vil bli belønnet med karakterene 4 eller 5, sier Hege Faust.

Kjent problem

Også assisterende rektor Arild Lillehagen på Gran skole på Furuset i Oslo sier at enkelte foreldre sender barna tilbake til hjemlandet for å gå på skole.

- Det skjer ikke svært ofte, men vi er vel kjent med problemstillingen, sier Lillehagen. Det er ingen grunn til å legge skjul på tilbakeføringen til norsk skole er svært tung for enkelte, påpeker han. På Gran skole er det bare pakistanere som har sendt barna tilbake til hjemlandet. I den grad skolen har fått kjennskap til det som skjer, har man forsøkt å påvirke foreldrene.

- Men vi har jo ikke adgang til å gripe inn og hindre det, sier Lillehagen.

Koranskoler bekymrer mest

Det er særlig bekymringsfullt at norske barn sendes til koranskoler i Pakistan som er lukket for innsyn, mener stiftelsen Human Rights Service.

HALVOR TJØNN, Aftenposten 31.mars 2004

Stiftelsen Human Rights Service (HRS) har fått statlige midler for å utarbeide en rapport om tilbakesending av barn til foreldrenes hjemland. Denne rapporten vil være klar snart, sier daglig leder Rita Karlsen i HRS.

- Tilbakesendingen omfatter et stort antall barn. Dette er meget uheldig for integrasjonen av annen- og tredjegenasjons innvandrere, sier hun.

- Spesielt de pakistanske koranskolene er stort sett lukket for innsyn. De få koranskolene vi har klart å komme inn på, holdt en standard som lå under enhver kritikk. Selv har jeg vært inne i en koranskole for jenter, der jeg vet det går norske barn. Forholdene minnet om et fattigslig fengsel, sier Karlsen. Hun understreker at spesielt én observasjon bekymrer henne:

- På koranskolen der jeg kom inn, gikk det bare unge jenter. Alle lærerne og ansatte forøvrig var voksne menn. Man skal ikke gå lenger enn til norske internatskoler for å se at det mildt sagt kan føre til kritikkverdige forhold.

- I vår rapport kommer vi til å ta opp spørsmålet om hvilke plikter foreldre har i henhold til norske lover. Etter vår mening har norske statsborgere en plikt til å påse at barn som skal bo i Norge, lærer norsk. Men det ser ut til at staten ikke passer på å håndheve dette, sier Rita Karlsen.

VEDLEGG 8

Kidnappet av pappa

DRAMMEN (Dagbladet): - Jeg ba til Gud om at eksmannen min ikke skulle få uføretrygd. Jeg visste at han da ville kidnappe barna og ta dem med til Pakistan for å bo der sammen med dem, sier Attia Parveen (36).

Av HEGE STORHAUG, Dagbladet 14.april 2002

I påskeferien forsvant eksmannen og barna fra Norge. Antakelig gikk utreisen med fly fra Norge eller Danmark direkte til Islamabad i Pakistan. Tilbake sitter en sønderknust mor.

- Målet hans var uføretrygd, fortsetter Attia, mor til guttene Hannan (7) og Khaqan (6). Det målet oppnådde eksmannen Naseem Mumtaz (40) i januar i år. Naseem Mumtaz og sønnene er norske statsborgere. Mumtaz skal flere ganger ha truet hustruen med å kidnappe barna.

- Han trodde at guttene skulle bli som norske barn som ikke har respekt for eldre, og som drikker alkohol og lever et fritt liv. Norge var ikke bra for dem, mente han, forteller Attia. Hun kom til Norge i 1994 etter å ha inngått arrangert ekteskap med Mumtaz.

Advarte

Attia har i klare ordelag advart norske myndigheter mot å tro på den fraseparerte eksmannens løfter om å ikke bortføre de to sønnene.

Seinest under barnefordelingssaken i Drammen tingrett 16. januar i år fortalte Attia om eksmannens trusler om at han ville bortføre barna til Pakistan når han fikk uføretrygd. Hennes frykt var også begrunnet i at barnas pass var «mistet». Hennes advokat, Arild Moen, ba forgyeves om at Mumtaz skulle ha samvær med sønnen under tilsyn.

- Det ble utstedt nye pass til barna etter dommen i barnefordelingssaken. Men jeg var jo sikker på at han hadde de gamle passene hos seg. Påskeferien var hans første gode mulighet til å kidnappe dem, fordi han skulle ha barna hos seg i fem dager i strekk, sier Attia og gråter.

Drapstrusler

Naseem Mumtaz ble norsk statsborger i 1992. Han er fra byen Gujrat i hjertet av provinsen Punjab, et område som også kalles «Little Norway».

- Jeg er sikker på at barna mine holdes i farfarens hus i Gujrat, sier Attia.

Dagbladet treffer den fortvilte moren på Betzy krisesenter i Drammen. Der har hun bodd i seks perioder siden 1995. Ved en rekke anledninger skal eksmannen ha framsatt drapstrusler mot henne.

- Hans familie har fortalt mine foreldre at de skal drepe meg hvis jeg reiser til Pakistan, sier Attia.

Stans i uføretrygden

Advokat Arild Moen sendte allerede 2. april en begjæring om tvangsbót til Drammen namsrett.

- Vi kommer nok til å få medhold i at mannen trekkes i uføretrygden som et pressmiddel for å få barna tilbake til Norge. Spørsmålet er om namsretten vil stoppe utbetalingen av hele, eller deler av trygden, sier Moen.

VEDLEGG 9

Denne saken er hentet fra VG Nett. Publisert VG 08.12.2002

Krever ombud for Spania-barn

ALFAZ DEL PI (VG) Barneombudet er alvorlig bekymret for norske barn i Spania. Etter flere rystende henvendelser, ber nå Waage barne-og familieministeren ta affære.

Av Kristin M Hauge

Trond Waage mener det norske Spania trenger fagfolk som kan anbefale tiltak og gi råd til norske familier i dyp krise.

Norge opplever i dag den største flyttebølgen siden utvandringen til Amerika. Over 100 000 nordmenn har kjøpt seg eiendom i Spania. I distriktet rundt Alfaz del Pi på Costa Blanca bor det over 8 000 nordmenn. Bare 1915 av dem er oppført i folkeregisteret og har rett til skole, helse og barnevernstjenester.

I et brev til barne-og familieminister Laila Dåvøy skriver Trond Waage at misbruk av rusmidler ikke er uvanlig for svært mange av foreldrene som ikke jobber. - Det er på det rene at en rekke familier har bosatt seg i Spania uten å ha søkt om oppholdstillatelse eller ordnet med skolegang for barna. I en del tilfeller blir barna gående uten skoletilbud eller med løs tilknytning til spansk skole. Også i de tilfellene hvor barna får plass på en av de norske spaniaskolene, viser det seg at det er stor grunn til bekymring for barna: Mange faller rett og slett utenfor loven, skriver Barneombudet.

Egen Spania-stilling

Spansk barnevern har enda mindre ressurser og høyere terskel enn det norske barnevernet - og bruker ofte lang tid hvis de blir kontaktet, i følge Barneombudet. Dessuten ses de fleste nordmenn på som turister.

Trond Waage mener Regjeringen bør investere i en egen Spania-stilling for å hindre at Norge får tunge barnevernssaker tilbake. - Vi bruker 8 millioner kroner i året i velferdstjeneste for norske sjøfolk. Da bør vi også kunne hjelpe norske barn i utlandet. Norske myndigheter har et moralsk ansvar for dem, sier barneombud Trond Waage til VG.

Han har selv snakket med og veiledet fortvilte mødre som ikke takler hverdagen. En av dem ble nektet servering av bartenderen fordi det lille barnet hennes sov i vognen på nattklubben. Moren skjønte selv at hun trengte hjelp.

- Får ikke hjelp

- Enkelte barn blir fysisk mishandlet og misbrukt av foreldrene og andre uten at noen griper inn. Andre barn må leve i familier der fyll, familievold og seksualitet spilles fritt ut. Det vanligste er imidlertid at mange barn blir oversett og overlatt til seg selv og tilfeldige andre på grunn av foresattes rusmisbruk. De får ikke hjelp, men må leve i fornedrelse og elendighet i årevis, skriver Trond Waage i brevet til Dåvøy.

Barneombudet understreker at de vet veldig lite om omfanget av dette. - Men jeg tror dette er et underreportert problem - og vi er nødt til å starte et sted. En koordinator bør sikre tall og data. Velferdstilbudet bør på sikt vurderes å gjelde alle norske barn i utlandet, sier Trond Waage til VG.

Fange opp barn

Også Den Norske Klubben på Costa Blanca etterlyser tiltak for norske barn i Spania. Denne uken sendte de brev til sosialkomiteens leder, John Alvheim (Frp), der ber om at det ansettes en barnevernsmedarbeider som kan fange opp barna som lider av omsorgssvikt.

VEDLEGG 10

Barne- og familiedepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Dato: 4.desember 2002

Norske barn i utlandet

Bakgrunn

Barneombudet har mottatt en rekke henvendelser om norske barn som for kortere eller lengre tid er bosatt i utlandet. Henvendelsene omfatter i hovedsak barn som er bosatt i Spania. Dette har naturligvis sammenheng med at det er Spania som har flest norske barn som er bosatt utenlands, men skyldes også at de foresattes motivasjonen for å bosette seg her er mer blandet enn for andre lands vedkommende.

Når norske familier med barn velger å bosette seg midlertidig i utlandet, er årsaken oftest at en eller begge foreldre flytter pga. arbeid. I Spania er motivasjonen for flytting mer variert, og mange familier har ingen tilknytning til arbeidslivet. Enkelte har flyttet p.g.a. helse-relaterte problemer, noen er på leting etter det "gode liv," andre har flyktet fra det norske barnevernet. Misbruk av rusmidler er ikke uvanlig for svært mange av de foresatte som ikke har tilknytning til arbeidslivet.

Det er dessuten på det rene at en rekke familier har bosatt seg i Spania uten å ha søkt om oppholdstillatelse eller ordnet med skolegang for barna. I en del tilfeller blir barna gående uten skoletilbud, eller de har en eller annen løs tilknytning til spansk skole. Også i de tilfellene hvor barna får plass på en av de norske spaniaskolene, viser det seg at det er stor grunn til bekymring for barna: Mange faller rett og slett utenfor loven!

Norsk lov gjelder selvfølgelig ikke utenfor Norges grenser, men selv for mange av de barna som vil ha rett til helse-, skole- og barnevernstjenester i henhold til spansk lovgivning, fungerer ikke systemet. Dette henger sammen med dårlige rutiner for kontakt mellom de norske miljøene og de spanske myndighetene – eller rett og slett at spanske myndigheter ikke har mulighet til å reagere fordi de norske familiene ikke har formell oppholdstillatelse og dermed blir ansett som turister. Resultatet er at flere av de norske barna som er midlertidig bosatt i Spania er rettsløse – og de lider.

Enkelte barn blir fysisk mishandlet og misbrukt av foresatte og andre uten at noen griper inn. Andre barn må leve i familier der fyll, familievold og seksualitet spilles fritt ut.

Det vanligste er imidlertid at mange barn blir oversett og overlatt til seg selv og tilfeldige andre på grunn av foresattes rusmisbruk. De får ikke hjelp, men må leve i fornedrelse og elendighet i årevis. Ombudet mener derfor at det må etableres en tjeneste med forebyggende barnevern for norske barn i utlandet. I første omgang bør dette prøves ut i Spania, men ordningen bør på sikt vurderes å utvides til andre områder. Barn og foreldre som ville ha fått tilbud om forebyggende hjelpetiltak i Norge, for eksempel støttekontakt, besøkshjem, tilbud om fritidsaktiviteter, foreldreveiledning mv, bør ha mulighet til å få dette selv om de befinner seg i utlandet i en kortere eller lengre periode.

Hvorfor skal norske myndigheter bry seg?

Barn har rett til særskilt omsorg og hjelp, heter det i FNs verdenserklæring om menneske-rettighetene. Selv om norsk barnevernlovgivning i utgangspunktet bare gjelder for barn som oppholder seg her i landet, er det etter folkeretten ingen ting i veien for at barn utenfor Norges grenser får tilbud om frivillige hjelpetiltak.

Norske myndigheter har på mange områder gitt nordmenn som befinner seg i utlandet velferdstilbud. Norske skoler i utlandet mottar statsstøtte, og mange barn får økonomisk støtte til supplerende undervisning. Norske myndigheter fører tilsyn med private norske skoler i utlandet og har også etablert en PP-tjeneste knyttet til disse norske skolene.

Sjømannskirkene mottok i 2002 i overkant av 43 millioner i statsstøtte for å skape åndelige, kulturelle og sosiale møteplasser for nordmenn i utlandet. Foruten tradisjonelt kirkelig arbeid, er

sjømannskirkene en ressurs for nordmenn i utlandet gjennom å gi medmenneskelig omsorg og praktisk hjelp.

Norske sjøfolk på norske båter har en egen velferdstjeneste drevet av Sjøfartsdirektoratet som driver med kulturtilbud som formidling av aviser, bøker, film m.m. Det finnes i dag egne velferdsstasjoner i Aberdeen, Rotterdam og Port Said. Velferdstjenesten for norske sjøfolk fikk i 2002 8,3 millioner over statsbudsjettet.

Disse tilbudene er uttrykk for at det allerede er en aksept for at norske myndigheter skal ta ansvar for en rekke velferdstjenester for nordmenn som befinner seg i utlandet. Når det er etablert velferdsordninger rettet mot mennesker som frivillig har valgt å leve utenfor Norges grenser, bør det også etableres ordninger rettet mot de som kanskje ikke selv har hatt mulig-het til å påvirke flyttingen fra Norge, og heller ikke har mulighet til å flytte hjem igjen, nemlig barn og unge. Denne gruppen er først og fremst prisgitt foreldrenes valg og atferd.

Det er selvfølgelig slik at foreldrene i første rekke har ansvaret for barnas velferd, men når disse svikter, bør det etableres ordninger som kan hjelpe foreldrene med å ivareta de norske barna. Barn i utlandet får i dag allerede tilbud om skole, undervisning og PP-tjenester. De bør også få mulighet for hjelp med karakter av forebyggende barnevernsarbeid. Dette bør være en gave til norske barn i utlandet fra norske myndigheter.

Hvordan kan hjelpen til norske barn i krise organiseres?

Barneombudet mener norske myndigheter har et moralsk ansvar for å etablere en velferds-tjeneste til norske barn i utlandet. Myndighetene har viste denne velviljen overfor andre grupper, blant annet norske sjøfolk i utlandet. Nå er tiden for lengst inne for å gi barn og unge tilbud om hjelp og støtte når foreldrene svikter.

I Spania bør det rekrutteres en koordinator som kan anbefale tiltak, drive veiledning og rapportering til ansvarlig myndighet i Norge. Denne koordinatoren bør være knyttet til det norske miljøet i Spania. En mulighet vil kunne være å gi tilskudd til Sjømannskirken, slik at koordinatoren kan være knyttet til de ulike Sjømannskirkene lokalt. Sjømannskirken driver i dag utstrakt miljøarbeid i det norske miljøet i Spania, og er en organisasjon som er godt kjent og har godt renommé som et sted nordmenn i utlandet kan henvende seg for å få hjelp. En annen mulighet kan være å knytte koordinatoren til de norske skolene i Spania.

Statens utdanningskontor for Oslo og Akershus (SUOA) har i dag ansvar for tilsyn av de norske skolene i utlandet og for drift av PPT- utland. En ordning bygd på samme prinsipper som PPT-utland bør kunne etableres hos Sosial- og familieavdelingen ved Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Sosial- og familieavdelingens rolle vil i så fall bli å vurdere søknader om tiltak fra lokal koordinator, fatte vedtak, bevilge penger etc.

Konklusjon

Barneombudet ber Barne- og familiedepartementet som ansvarlig departement for barn og unges oppvekst ta ansvar for at det etableres en ordning med tilbud om velferdstjenester rettet mot norske barn i utlandet. Disse velferdstjenestene bør ha karakter av forebyggende barne-vernstiltak, for eksempel tilbud om støttekontakt, avlastning, fritidstilbud eller foreldre-veiledning. I første omgang mener vi det bør etableres et velferdstilbud til norske barn med behov for hjelp i Spania, men tilbudet bør på sikt vurderes å gjelde alle norske barn i utlandet.

Med vennlig hilsen

Trond Waage
Barneombud

Kari Jevne
rådgiver

Artikkelen er hentet fra <http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/3552054.html>
Publisert 24.02.2004

Har ikke bevilget penger

- Vi har ikke bevilget noen penger til barn i Spania, innrømmer Ekspedisjonssjef Haktor Helland i Barne- og familiedepartementet (BFD).

Av Aud Jøran Kalfoss, Kristin Rosenløw Eeg og Marianne Schei Aagdal

Han understreker imidlertid overfor NRK Brennpunkt at det skal ikke stå på vilje. Nå har departementet både vilje og penger til å delta i spleiselag, dersom det kommer forslag til tiltak på bordet.

I fire år har byråkratene kranglet om hvem som skal ta ansvar for norske barn som er bosatt i Spania og som trenger hjelp fra barnevernet.

Og det har ikke manglet på forslag. Så seint som i mai 2003 la utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Oslo fram konkrete planer for hjelpetiltak, kostnaden var to millioner kroner.

- Har ikke penger

I oktober kom svaret fra Utdannings og forskningsdepartementet (UFD). Departementet har ikke penger til hjelpetiltak, men vil i samråd med Barne- og familiedepartementet lage en informasjonsbrosjyre.

Det hører med til historien at departementet hadde bedt Utdanningsavdelingen lage denne tiltaksplanen.

Fire års diskusjon

Allerede i 2000 kontaktet Interesseorganisasjonen for barn i Utlandet (IBAN) barnedepartementet for å informere om Spania-barna som trenger hjelp.

Dette førte til at Barne- og familiedepartementet innkalte flere departementer til samråd om barnas situasjon.

Noe som allerede da førte til at Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen i Oslo og Akershus i juli 2001 kom med forslag til tiltak. I mai 2002 svarte Barne- og familiedepartementet.

Unntatt offentlighet

Dette brevet ble unntatt offentlighet og departementet nektet oss innsyn. Brennpunkt måtte klage saken inn for Fylkesmannen i Oslo for å få brevet utlevert.

- Hvorfor ønsket departementet å unndra brevet fra offentlighet?

- I det brevet ligger det ikke at departementet ikke vil ha noe ansvar i saken. I det brevet så ligger det et synspunkt om at departementet ikke har noe apparat i Spania, det har derimot utdanningsdepartementet, sier Haktor Helland.

- Misforstått

Han mener Brennpunkt har misforstått innholdet i svarbrevet, derfor siterer vi fra brevet:

"Det er begrenset hva norske myndigheter kan gjøre for å bedre oppvekstforholdene for norske barn som oppholder seg i utlandet med sine foreldre."

"Foreldre har – og må fortsatt ta hovedansvaret for sine barns velferd mens de er ute..... Når det gjelder barnevernets mulighet til å hjelpe barn under utenlandsopphold viser vi til at norsk

barnevernlovgivning bare gjelder for barn som oppholder seg her i landet. Barnevernet kan derfor ikke bidra med noe så lenge barnet oppholder seg utlandet."

Vil overføre sak

Og slik konkluderer barnedepartementet:

"På bakgrunn av ovenstående finner vi det riktig og hensiktsmessig at ansvaret for sakens videre oppfølging overføres til Utdannings og forskningsdepartementet".

Utdanningsdepartementet er ikke i tvil om hva dette betyr, og svarer krasst tilbake:

Det kan "...ikke akseptere Barne- og familiedepartementets konklusjon i brevet om at ansvaret for all oppfølging av norske barn i utlandet overføres til vårt departement."

Vil ha avklaring

Brevvekslingen har pågått i årevis. Tida går også for barn som trenger hjelp.

Dette gjør også forsker Odd Arild Halhjem til et poeng i sitt notat etter kartleggingsundersøkelsen sommeren 2003.

Halhjem skriver at det fortsatt er uavklart hvilket department som skal ha hovedansvar for norske barn i utlandet. Og han mener det nå er vesentlig å avklare hvordan samarbeidsforholdet mellom utdanningsdepartementet og barnedepartementet skal være.

Stortinget
Ekspedisjonskontoret
0026 OSLO

Deres ref: 200400541

Vår ref: 200401078-/STVBUE

Dato: 05.03.2004

Spørsmål til skriftlig besvarelse nr. 435 - Norske barns omsorgssvikt i Spania

Jeg viser til spørsmål fra stortingsrepresentant Karin S. Woldseth, datert 25. februar 2004.

Spørsmålet lyder:

"Med bakgrunn i gårsdagens innslag på NRK Brennpunkt om barn som opplever ulike former for omsorgssvikt i Spania, vil jeg stille følgende spørsmål: Har statsråden tenkt å foreta seg noe i denne forbindelse, og i så fall hva?"

Barne- og familiedepartementet har vært kjent med at barn som bor i utlandet med sine foreldre kan få vanskeligheter på ulike områder. På bakgrunn av en henvendelse til daværende barne- og familieminister Valgerd Svarstad Haugland om mange misjonærbarns vanskelige oppvekstforhold i utlandet, besluttet departementet i 2001 å se nærmere på forholdene for *alle* grupper norske barn som av ulike grunner oppholder seg i utlandet som følge av foreldrenes arbeide/bosetting/engasjement utenfor Norge.

Vi henvendte oss til Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD), daværende Sosial- og helsedepartementet (SHD), Forsvarsdepartementet (FD), Utenriksdepartementet (UD) og daværende Kirke- og undervisningsdepartementet (KUF) og bad dem opplyse om de ulike grunnlag som foreldrene kan oppholde seg i utlandet på, omfanget av et slikt opphold, hvilke problemer barna kan stå overfor, om det er noen organisert oppfølging av barna fra norske myndigheters side og om lovgrunnlaget for en slik eventuell oppfølging. Vi bad også om forslag til hvordan man best kan sikre barnas rettigheter. I tillegg hadde vi et møte med IBAN (Interesseorganisasjon for barn av nordmenn bosatt i utlandet) for å få deres synspunkter.

BFD's initiativ ble godt mottatt og vi fikk fylldige tilbakemeldinger fra de departementene som har dette saksfeltet som del av sitt ansvarsområde. Når det gjelder departementer med ansvar for utestasjoneringer opplyste både UD og FD å ha rutiner for å ivareta sine ansatte og deres familier både før, under og etter utenlandsoppholdet. Departementene ble på bakgrunn av undersøkelsen for øvrig enige om at det først og fremst er på områdene skole/språk/undervisning i utlandet at barna kan få til dels store problemer, og at barn med spesielle behov, fysisk, psykisk og sosialt er i en særlig utsatt posisjon. Konklusjonen samsvarte ellers i stor grad med opplysningene fra IBAN.

BFD har lenge ansett at det på denne bakgrunn vil være hensiktsmessig å samarbeide spesielt med UFD om sakens videre oppfølging. Grunnen er at UFD har ansvaret for godkjenning av, tilskuddet til og tilsynet med de private skolene i utlandet. UFD v/fylkesmannen i Oslo og Akershus har en pedagogisk-psykologisk tjeneste for skoler i utlandet som skal bistå med sakkyndige vurderinger av elevers behov for spesialundervisning og bistå skolene i arbeidet med å legge opplæring til rette for elever med særskilte behov. Hvis det er nødvendig å styrke tilbudene til utsatte barn ble det vurdert mest hensiktsmessig å gjøre dette i tilknytning til skolene framfor å bygge ut et nytt hjelpapparat.

BFD har i den forbindelse innledet et samarbeid med fylkesmannen i Oslo og Akershus for å vurdere tiltak for å bistå barn av nordmenn bosatt i utlandet. Ett slikt tiltak kan være å utarbeide en veileder om hvor barn og voksne kan henvende seg dersom det oppstår problemer. Foruten til skolene kan veilederen distribueres blant annet til norske utenriksstasjoner, sjømannskirker og til turoperatører som selger langtidsopphold. Dermed vil den kunne nå også de barna som ikke har tilknytning til norske utenlandsskoler.

BFD vil selvsagt bidra på sine områder for å bedre norske barns oppvekstforhold i utlandet. Når det gjelder barnevernets mulighet til å bistå barn som bor ute er imidlertid denne begrenset ettersom norsk barnevernlovgivning bare gjelder så lenge barnet oppholder seg i Norge. Gjennomføring av et tvangsvedtak utenfor norsk jord vil være i strid med alminnelige folkerettslige prinsipper. Dersom familien er kjent for barneverntjenesten før utreise, kan kommunen sende en bekymringsmelding til barnevernet i vertslandet med anmodning om å følge opp familien. Det vil imidlertid være opp til barnevernmyndighetene i vedkommende land om og eventuelt på hvilken måte saken skal følges opp.

Jeg vil i den forbindelse vise til at BFD i mai 2002 sendte et rundskriv til alle landets kommuner om barneverntjenestens muligheter til å bistå norske barn i utlandet og om oppfølging av de barna som får problemer etter hjemkomst til Norge.

Jeg vil også nevne at Stortinget har bevilget penger til opprettelse av en diakonstilling i Spania med det formål å styrke oppfølgingen av utsatte barn og unge.

Det er ikke således riktig som NRK Brennpunkt hevder at det ikke har skjedd noe fra norske myndigheters side for å bistå barn som har en bekymringsfull omsorgssituasjon i Spania.

Opplysningene i Brennpunkt om at rundt 150 norske barn i Spania trenger hjelp på grunn av omsorgssvikt var for øvrig basert på en ennå ikke offentlig rapport. Departementet har etterpå fått tilgang til rapporten, som viser at dette tallet også omfatter barn som på grunn av lærevansker eller fysiske årsaker har behov for ulike former for spesialundervisning. Ifølge utdanningsavdelingen ved fylkesmannen i Oslo og Akershus, som har tilsynet med de norske skolene i Spania, anslo imidlertid skolene overfor fylkesmannen i 2002 at det var rundt 30 barn som hadde behov for tiltak av forebyggende sosial karakter. Tallet gjaldt både barn og unge som går på de norske skolene og barn skolene kjenner til i de norske miljøene.

NRK Brennpunkt ble grundig orientert om ovenstående, og at den norske skolen i Alfas del Pi har ansatt en sosionom til å bistå barn og foreldre. Ifølge rektor har skolen dessuten alltid hatt god kontakt med det lokale barnevernet, som etter det opplyste skal fungere på samme måte som i Norge, med blant annet meldeplikt til barnevernet dersom barn er utsatt for overgrep eller annen fare.

Dersom opplysningene som framkom i Brennpunkt viser seg å være riktige er jeg bekymret. Derfor vil representanter fra BFD, UFD og fylkesmannen i Oslo og Akershus reise til Spania i nærmeste framtid. Formålet er å undersøke hvordan det spanske barnevernet fungerer og se på mulige samarbeidsrutiner mellom norske og spanske myndigheter på området, samt diskutere med de norske skolene hvordan man kan styrke situasjonen for barna som får problemer,

Med hilsen
Laila Dāvøy

VEDLEGG 13

Mottatt på faks 24.05.2004 AV Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Utdanningsavdelingen

NORSKE GODKJENTE SKOLER I UTLANDET 2004, - ved Fylkesmannen i Oslo og Akershus, utdanningsavdelingen

Oversikt over godkjente norske skoler i utlandet.

Belgia: Scandinavian School in Brussels (grunnskole og videregående skole)

Shape International School, Norwegian section (grunnskole)

Bolivia: Collegio Noruego (grunnskole)

England: The Norwegian School in London (grunnskole)

Etiopia: The Norwegian School (grunnskole)

Frankrike: Norlangue, Sect. Dan/Norv., Lycée International (grunnskole og videregående skole)

Japan: The Norwegian School (grunnskole)

Kamerun: Ecole Norvégienne au Cameroun (grunnskole)

Kenya: Norwegian Community School (grunnskole)

Madagaskar: Ecole Norvégienne Mission Norvégienne (grunnskole)

Mali : Mission Protestante Norvégienne (grunnskole)

Nepal : The Norwegian School (grunnskole)

Peru : Colegio Noruego (grunnskole)

Qatar : Qafco Norwegian School (grunnskole)

Spania : Den Norske Skole, Costa Blanca (grunnskole og videregående skole)

Den Norske Skole, Costa del Sol (grunnskole)

Den norske skolen, Ciudad Quesada Rojas (grunnskole og videregående skole)

Den Norske Skole, Gran Canaria (grunnskole og videregående skole)

(Listen er oppdatert 19.01.04)

Publisert på 27.februar 2004

Dømt for å nekte kona integrering

For første gang har norske domstoler slått fast at det er straffbart å hindre sin ektefelle fra å bli integrert i det norske samfunnet.

KJETIL KOLSRUD

Vanskjøtsel. En 102 år gammel paragraf i straffeloven sier at mannen i familien kan straffes med fengsel dersom han grovt "krænker sine Pligter mod Ægtefelle eller Barn".

I en banebrytende dom fra Oslo tingrett er denne gamle regelen nå brukt mot en 48 år gammel mann av afrikansk opprinnelse. Grunnlaget er blant annet at han aktivt motarbeidet sin kones integrering ved å "nekte henne kontakt med andre norske og (...) kontrollere hennes mellommenneskelige kontakt med andre". En anke til Borgarting lagmannsrett ble nylig avvist, slik at dommen vil bli stående.

Påtaleseksjonen i Oslo er svært begeistret for dommen, og mener den baner vei for en hyppigere bruk av straffeloven som ledd i integreringspolitikken.

- Dette er første gang vi har siktet noen for et slikt forhold, og vi gjorde det bevisst for å få prøvet om denne lovregelen kan anvendes på å nekte integrering, sier lederen av påtaleseksjonen i Oslo politidistrikt, Hanne Kristin Rohde.

- Med bakgrunn i det arbeidet som gjøres for å fremme integrering og bekjempe vold i hjemmet, så så vi at dette var noe vi måtte forsøke. I avgjørelsen fra Oslo tingrett er den aktuelle paragrafen for første gang gitt selvstendig betydning for straffutmålingen, og jeg kommer nå til å oppfordre alle juristene i Oslo politidistrikt til å benytte seg av dette i fremtiden, sier Rohde.

Oslo tingrett legger til grunn at 48-åringen aktivt har motarbeidet sin nå 28 år gamle ekskones integrering i det norske samfunnet. Hun var 19 år da den 20 år eldre mannen hentet henne til Norge fra Algerie. Selv jobber han i restaurantbransjen. Han har vært 30 år i Norge

- Fornærmede hadde ikke adgang til å bevege seg utenfor hjemmet uten tillatelse fra tiltalte. Blant annet hentet tiltalte henne da hun etter initiativ fra barnevernet gikk på norskkurs. Hun hadde ikke rett til å snakke med andre kursdeltagere etter kursavslutning. I det offentlige rom måtte hun benytte tradisjonell drakt med slør som tildekker håret og omkranser ansiktet, skriver Oslo tingrett,

Kastet sløret

Tingretten fremhever at kvinnen nå, etter å ha brutt med sin voldelige ektemann, har sluttet å gå med slør.

- Retten finner bevist at tiltalte gjennom sin adferd grovt og gjentatt har krenket sine plikter overfor sin ekskone og barna, konkluderer tingretten.

I tillegg til den straffbare mangelen på integrering, dømmes mannen for å ha slått og mishandlet både kvinnen og barna grovt gjennom en årrekke. Tingrettens dom på tre års ubetinget fengsel er ualminnelig streng, med dobbelt så lang ubetinget straff som det påtalemyndigheten ba om. Straffens lengde er anket og ennå ikke avgjort.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus

Postboks 8111 Dep.
0032 OSLO

Deres ref:

Vår ref: b/p kl-fy

Dato: 17.september 2003

Klage vedrørende barnevernets håndtering av pike 10 år uteblitt fra skolen

Human Rights Service (HRS) har registrert det som er fremkommet i offentligheten (bl.a. Aftenposten Aften 06.02.03 og 04.09.03) hva gjelder en pike i Oslo som foreldrene har holdt borte fra grunnskolen. I tillegg har vi fått henvendelser fra andre (kontaktet oss som privatpersoner), som reagerer på håndteringen av denne saken. På dette grunnlag har HRS reagert.

Saken omhandler en nå 10-årig pike som denne høsten skulle ha startet i 5.klasse ved <navngitt> skole. Jenta har aldri gått på skole. Jenta ble, sannsynlig av nokså tilfeldige grunner, oppdaget som ikke innskrevet i den aktuelle skolekrets i 2002. I følge skolen gjorde skolen flere forsøk på å få kontakt med jentas familie. På daværende tidspunkt var jenta registret boende med sin far på en adresse i Bydel <navngitt>. Blant annet skrev skolen to brev til familien, uten respons. Skolen varslet da folkeregisteret og trygdekontoret, ut fra antakelsen om at familien var utvandret. Familien har sigøynerbakgrunn. I tillegg ble det sendt bekymringsmelding til barnevernet.

Ut fra de opplysninger som vi besitter, bl.a. fra skolen og politiet, prøvde også barnevernet (Bydel <navngitt>) å få kontakt med jenta/familien på den angitte adressen fra skolen, noe som mislyktes. Skolen forteller at de fikk muntlig tilbakemelding fra barnevernet om dette, og at barnevernet "antok at de ikke lenger bodde i bydelen". Skolen var imidlertid ikke fornøyd med denne begrunnelsen og etter å ha fått bekreftet på nytt fra folkeregisteret at familien fortsatt var registrert på samme adresse, gjorde de et nytt fremstøt: De dro på hjemmebesøk sammen med en representant fra bydelspolitiet. Heller ikke dette medførte noen kontakt.

Skolens melding til trygdekontoret medførte imidlertid at barnetrygden ble stoppet. Dette fikk igjen som konsekvens at familien tok kontakt med trygdekontoret, og det ble opprettet kontakt med skolen. Foreldrene fortalte at jenta ikke kunne gå på skolen fordi hun måtte være hjemme å pleie sin syke far.

Skolen anbefalte deretter Skoleetaten i Oslo om å anmelde foreldrene, noe som ble gjort. Gjenpart av denne anmeldelsen gikk til barnevernet. Første gang politiet fikk kontakt med familien, var de i Danmark. Det kom bl.a. frem at moren til jenta ikke visste hva barnevernet er. Imidlertid gikk familien tilbake på sin tidligere forklaring om at jenta var hjemme for å pleie sin syke far. Nå forklarte de at jenta ikke gikk på skolen fordi de var redd for at hun kunne bli utsatt for overgrep, kidnapping el.l. I følge kilder er det ingenting som tilsier at jenta er i en slik situasjon. Etter våre opplysninger ble det også vurdert om jenta fikk opplæring/undervisning hjemme, noe som ble fastslått til å ikke være tilstrekkelig.

Foreldrene ble ilagt en bot på 30.000 kroner (15.000 hver) for brudd på Opplæringsloven. Bøtene er godkjent. Imidlertid er ikke jenta kommet på skolen av denne grunn. Kilder forteller at familien nå er flyttet sammen, angivelig til <stedsnavn>. Det er også på sin plass å påpeke at jenta har søsken. Etter hva vi forstår er to av dem yngre enn jenta, mens en er eldre. Ingen kan svare på om disse (hvis alle er i skolepliktig alder) går eller har gått på skole, men det er antydning fra flere at de ikke tror så er tilfelle. Etter hva vi er kjent med er denne informasjonen oversendt barnevernet.

Vi reagerer sterkt på at jenta fortsatt holdes borte fra skolen. Sist i forrige uke sjekket skolen om jenta fortsatt er registrert på samme adressen som tidligere, og dermed fortsatt tilknyttet <navngitt> skole, noe som ble bekreftet. Dette innebærer at familien, om de har flyttet, har unnlatt å melde fra til folkeregisteret.

Etter vår vurdering er ikke dette først og fremst et "skoleproblem" eller en politisak, men en barnevernssak. Jenta, og eventuelt hennes søsken i skolepliktig alder, holdes borte fra skolen uten å få annet opplæringstilbud og utsettes dermed for skade og lovstridighet. Barnevernet har kjent til saken i over et halvt år, tilsynelatende uten å ha noen resultater å vise til. Og selv om det skulle vise seg at det ikke lenger er barnevernet i <navngitt> som har ansvaret, må det påses at barnevernet i den bydel familien nå befinner seg blir orientert om saken og straks iverksetter de nødvendige tiltak.

Ut fra de opplysninger vi sitter med i saken er vi meget bekymret over barnevernets håndtering av saken. Bl.a. er vi kjent med at barnevernet i bydel <navngitt> karakteriserte det som en "ikke-sak" og slik sett ikke vil uttale seg offentlig. Vi er inneforstått med at saken kan være under vurdering av barnevernet, men kan likevel ikke se at håndteringen er formålstjenlig i forhold til Barneloven. I denne sammenheng har vi anmeldt <navngitt> barnevern til politiet for tjenesteforsømmelse, anmeldelsen levert 16.09.03. Vår advokat er Astri Aas-Hansen hos advokatkontoret Elden.

Vi ber med dette om at Fylkesmannen vurderer saken og påser at det aktuelle barnevern får den assistanse og veiledning som eventuelt er nødvendig for å ivareta barnas beste.

Opplysninger gitt i denne klagen som medfører at skolen, bydelen eller annet som kan føre til at jentas identitet bli kjent, bes holdes konfidensielt.

Med vennlig hilsen
Human Rights Service v/

Rita Karlsen
Daglig leder

Kopi:
<navngitt> politistasjon
<navngitt> skole

VEDLEGG 16

FYLKESMANNEN I OSLO OG AKERSHUS Sosial- og familieavdelingen

Barneverntjenestene i kommunene i Akershus
Barneverntjenestene i Oslos bydeler
Barne- og familieetaten i Oslo, Juridisk kontor

Veiledningsskriv Nr 1/2003, 11.desember 2003

Forslag til fremgangsmåte overfor familier som det er vanskelig å komme i kontakt med i undersøkelsesfasen (desember 2003).

Fylkesmannen er kjent med at flere av barneverntjenestene i Oslo og Akershus har problemer med håndteringen av undersøkelsessaker fordi barneverntjenesten ikke kommer i kontakt med familiene. Fylkesmannen har i den senere tid behandlet klager som nettopp omhandler dette temaet. Vi har funnet det hensiktsmessig å videreføre noen av de generelle betraktningene som har blitt gitt barneverntjenestene i de konkrete sakene.

Barnevernlovens § 4-3 regulerer barneverntjenestens plikt til å undersøke en barnevernsak og § 4-3 første ledd lyder som følger:

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. frister inntatt i § 6-9.

Bestemmelsen regulerer barneverntjenestens rett og plikt til å foreta undersøkelser, og gir nærmere regler for hvordan en undersøkelse etter loven skal gjennomføres. Regelen innebærer at barneverntjenesten har en plikt til snarest å undersøke en sak når det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernlovens kap. 4.

I Ot.prp. nr. 44 side 107, fremkommer det at bestemmelsen er formulert som en pliktbestemmelse, dvs. at det er tjenesteforsømmelse om en undersøkelse ikke blir foretatt. Dette innebærer at det stilles strengt krav til at undersøkelse rent faktisk blir gjennomført.

I det følgende vil vi se bort fra de tilfeller der barneverntjenesten må handle umiddelbart. Akuttsituasjonene omfattes derfor ikke av dette veiledningsskrivet.

Når barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding, må meldingens alvorlighetsgrad vurderes. Dersom barneverntjenesten beslutter å åpne en undersøkelsessak følges ofte følgende fremgangsmåte:

- Brev til familien med innkalling til møte
- Nytt brev til familien med innkalling til møte dersom familien ikke møter
- Brev til familien med varsel om hjemmebesøk
- Hjemmebesøk og ingen hjemme
- Nytt brev om nytt hjemmebesøk

- Nytt hjemmebesøk og ingen hjemme
- Saken henlegges

I alvorlige saker vil en slik fremgangsmåte ikke være tilstrekkelig.

Vi vil derfor anbefale nedenstående fremgangsmåte. Fremgangsmåten vil være aktuell i de tilfeller der barneverntjenesten har vansker med å få kontakt med en familie der bekymringsmeldingens innhold anses å være av alvorlig karakter. Dette omfatter de tilfeller der barneverntjenesten vil undersøke saken fordi det er grunn til å tro at barnet er utsatt for alvorlig omsorgssvikt, jf. § 4-12.

Fylkesmannen viser til at det vil være opp til barneverntjenesten selv å vurdere om fremgangsmåten vil være hensiktsmessig i den enkelte sak.

Trinn 1:

- Bekymringsmelding mottas
- Undersøkelse etter bvl § 4-3 besluttet – sakens alvorlighetsgrad vurderes
- Ordinært brev om innkalling til samtale sendes
- Nytt brev til familien med ny innkalling til samtale, dersom barneverntjenesten ikke får kontakt med familien.
- Brev om at barneverntjenesten kommer på hjemmebesøk.

Dersom det nå ikke lykkes for barneverntjenesten å få kontakt med familien, bør neste trinn i prosessen settes i gang.

Trinn 2:

- Uanmeldt hjemmebesøk – kan være nødvendig flere ganger
- Barneverntjenesten kan be om bistand fra Barnevernvakten til uanmeldt besøk på ettermiddag/kveld – kan være nødvendig med flere besøk
- Parallelt med dette vurderes kontakt med enkelte andre aktuelle offentlige instanser, for eksempel helsesøster, skole, trygdekontor, folkeregister, politi m.m.

Dersom barneverntjenesten heller ikke nå lykkes, vil neste trinn i saken måtte vurderes.

Trinn 3:

- Etablere et samarbeid med andre samarbeidspartnere for på denne måten om mulig komme i kontakt med familien. Barneverntjenesten blir da en koordinator i dette samarbeidet. Barneverntjenesten vil i et slikt tilfelle ha adgang til å gi de øvrige samarbeidspartnere visse opplysninger om saken uten hinder av taushetsplikten, jf. bvl § 6-7 tredje ledd. Denne bestemmelsen sier at opplysningene til andre forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 13b nr. 5 og 6, kan gis, bare når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver. Dette innebærer at dersom barneverntjenesten skal kunne ivareta sin oppgave, som vil være å undersøke saken, må barneverntjenesten rent faktisk kunne gi noen opplysninger til andre forvaltningsorgan.

- Dersom barneverntjenesten har fått opplysninger om at familien har flyttet, skal bekymringsmelding sendes ny barneverntjeneste.

Det har forekommet enkelte tilfeller av at trygdekontor har stoppet barnetrygden, og det offentlige har således kommet i kontakt med familien. Etter barnetrygdloven kan trygdekontoret i visse tilfeller, som ved mistanke om utenlandsopphold, kunne stoppe utbetaling av barnetrygden. Det vil imidlertid ligge til trygdekontoret å vurdere om vilkårene for å stanse utbetalingen av barnetrygden foreligger.

Fylkesmannen vil avslutningsvis vise til at barnevernsloven oppstiller strenge krav til at en barnevernsak rent faktisk blir undersøkt. Det vil i enkelte tilfeller være helt nødvendig med skriftlig innkalling og varsler om møter og hjemmebesøk, men det kan ikke anses som tilstrekkelig i saker der bekymringsmeldingen indikerer en alvorlig barnevernsak. Vi vil derfor anbefale barneverntjenestene å bruke og videreutvikle ovennevnte fremgangsmåte, for å sikre en faglig forsvarlig håndtering av disse sakene. Dersom barneverntjenestene har synspunkter på forslaget til fremgangsmåte, så er vi takknemlige for tilbakemeldinger.

Med hilsen

Solveig Daasvand
seksjonssjef

Tove Narud
rådgiver

Kopi: Landets fylkesmenn
Barne- og familiedepartementet, Barne- og ungdomsavdelingen
Byrådsavdelingen for velferd og sosiale tjenester

English summary

There exists virtually no documentation regarding the practice by immigrants and refugees of sending their children to grow up and attend school in their homelands. This matter falls under the purview of a number of official entities, including several Ministries, municipal organs such as the Education Authority and Child Welfare Authority, as well as the police and the judicial system. In practice, however, no government body is responsible for overseeing and regulating this activity. This pulverising of responsibility, along with the paucity of knowledge about the extent and consequences of the activity, would appear to be the principal reason why the problem is so irresponsibly handled.

In the experience of HRS, this practice is far more common than is generally believed. There is good reason to assume that at any given time, several thousand children with Norwegian citizenship or permanent residency are in their parents' countries of origin. What conditions they live under, and what kind of schooling (if any) they receive, are unknown to Norwegian authorities and to virtually everyone else. By sending their children away in this fashion, the parents are motivated both by values and by financial considerations.

Several statutes and guidelines are relevant to the regulation of this practice. Among those that may be applicable are the Children's Act, the Child Care Act, the Education Act, the Norwegian Penal Code, the Immigration Act, and the Child Benefit Act. It seems clear, however, that the extant body of laws is rarely made use of for such regulatory purposes, since the level of awareness of the practice is disquietingly low.

In the view of HRS, this practice should be regulated, both in order to preserve the rights and care needs of the individual child and to ensure integration generally. The present statutory framework must be utilized to optimally regulate the practice, and the various laws must be coordinated. Responsibility for overseeing this field of activity must be placed in the hands of a specific state authority. In addition, the practice must be prevented through the establishment of a system for advance approval of education and care and custody situations abroad.